

---

 20 januari

Debatter m. m.

Torsdagen den 20 januari fm.

	Sid.
Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)	3

Torsdagen den 20 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)	82
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hedin ang. åtgärder mot barnmisshandel	126
herr Nordgren ang. rätt för i USA frångilda svenskar att ingå nytt äktenskap i Sverige	126
herr Gustafsson i Borås ang. vissa flygsäkerhetsåtgärder	126
herr Gustafsson i Borås ang. undanflykt från betalning av böter för falskdeklaration	126
herr Lindström ang. handläggningen av besvärssärenden avseende statligt bostadsstöd åt innehavare av jordbruksfastighet	126
herr Gustavsson i Alvesta ang. föreslagna tågindragningar inom Kronobergs län	127
herr Petersson ang. ändring av skyddsområdesbestämmelserna	127

Torsdagen den 20 januari

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 14 innevarande januari.

§ 2

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid i enlighet med förut gjord anteckning ordet till

Herr VIGELSBO (cp), som yttrade:

Herr talman! Efter gårdagskvällens högtidliga ideologiska final i kammaren gäller det nu närmast för mig att återföra kammaren till vardagens grå verklighet.

Ett numera allmänt diskuterat problem, som även beröres i dagens debatt, är bilen. Finansministern har förklarat att bilen är ett av den ekonomiska politikens problembarn. Det påståendet kan man kanske medge är riktigt beträffande bilen som investeringsfaktor, men som skatteobjekt förefaller den inte att vara något problem för finansministern. I det avseendet har bilen utnyttjats ganska påtagligt. Vi förstår också att detta varit ganska frestande för fi-

nansministern på grund av bilparkens fantastiska utveckling.

Utan att mera ingående fördjupa sig i denna problematik kan man väl dock fastslå att bilen är ett uttryck för den goda standard som vi har lyckats uppnå. Den är snart nog var mans egen- dom i vårt svenska samhälle. Skall den komma till sin rätt måste det dock finnas framkomliga vägar. Utan vägar blir bilen ganska betydelselös, ja, den blir värdelös. Ökad bilpark och ökade skatteinkomster hänger obönhörligt samman i den utveckling som nu pågår. Det måste medges att under senare år mycket har gjorts för vägnätets utbyggnad och förbättring. Men därvid har bilparkens tillväxt ingalunda saknat betydelse. Det är bilägarna själva som genom den beskattning de pålagts fått betala de förbättringar som genomförts. Genom bilaccisen har de därutöver fått lämna sin rundliga tribut till den allmänna budgeten.

Inkomsterna av drivmedelsbeskattningen har emellertid i sin helhet varit avsedda för vägväsendet, för såväl nyanläggningar som underhåll. Min uppfattning är den att de principer som därvid tillämpats varit riktiga, och jag har aldrig ansett mig ha någon som helst anledning att motsätta mig vad som i detta avseende har föreslagits.

I den proposition som nu framlägges förefaller det som om finansministern skulle vara beredd att bryta mot tidigare tillämpad praxis. Där föreslås en höjning av bensinskatten med 5 öre per liter, vilket skulle ge nya 200 miljoner kronor, utan att en motsvarande höjning av väganslagen föreslås.

En mycket kraftig höjning av antalet fordon har förekommit under det senaste året. En ökning av fordonsantalet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har förekommit i så stor utsträckning att det har en menlig inverkan på vår budgetbalans, och det är ju det som nu är motivet till finansministerns förslag till höjning av bilbeskattningen. Ökningen gäller såväl personbilar som lastbilar och bussar. Lastbilarnas både lastningskapacitet och tyngd har ju kraftigt ökat. Härigenom har en motsvarande ökning av vägnätets förslitning uppstått, vilket kräver mera underhålls- och förstärkningsarbeten. Detta kostar pengar.

Den nye kommunikationsministern säger att oljegrusbeläggningen i ökad omfattning skall komma till utförande. Jag medger att oljegrusbeläggningen haft sin betydelse på vissa vägar, som i fråga om grundförhållanden och sträckning är av den natur att de utan vidare kan befaras. Men vi måste ta hänsyn till att många vägar på grund av bredd, sträckning och bärighet knappast kan vara lämpade för oljegrusbehandling. Där måste alltså en breddning och förstärkning av vägarna vara en första-handsåtgärd, innan man oljegrusbehandlar dem. Men även detta kostar pengar.

Man har ju lagt ned ett stort antal järnvägar. Detta har medfört att trafiken på vägnätet intensifierats, och så kommer att ske även i fortsättningen. Med hänsyn till de väldiga belopp man redovisar som vinst eller minskade förluster i samband med järnvägsnedläggningarna borde nu bensinskatterna oavkortade kunna komma vägväsendet till del. Oavsett det klander som många gånger riktats mot den föregående kommunikationsministern med anledning av järnvägsnedläggningarna måste man likväl hålla honom räkning för att han hela tiden lyckats rädda bensinskattemedlen för deras avsedda ändamål.

Av den nye kommunikationsministerns tillträdesdeklaration bibringas man emellertid, som jag uppfattade den, den uppfattningen att bensinskattemedlen skall behandlas på samma sätt som

statsbudgetens övriga inkomster. Med anledning därav vill jag säga att vi vägfärande vill be Gud bevara oss för detta.

Det kan visserligen anföras att man på grund av arbetsmarknads- och investeringspolitiska skäl nu inte kan ge vägväsendet det som rätteligen borde tillkomma detsamma. Kan man därmed också riskera att bensinskattemedlen även för framtiden är avsedda att bli en statsbudgetens regleringspost? Det är en fråga som det skulle varit intressant att få besvarad. En sådan ordning innebär nämligen ett avbrytande av en utveckling som under senare år på ett lyckligt sätt bidragit till väsentliga förbättringar av vårt vägnät. Frågan torde ingalunda i dagens situation vara oberechtiggad.

Inrikesministern meddelade härom kvällen att vi har en arbetslöshet som omfattar 40 000 man. Jag medger att det inte är någon stor arbetslöshet. Med tanke på tiden på året kan den kanske sägas vara ganska blygsam procentuellt sett, men det innebär dock att det finns arbetskraft som antagligen skulle kunna sättas in i vägarbete.

Kommunikationsministern säger att man skall utbygga den maskinella driften då det gäller vägunderhåll. Med hänsyn till ökningen av anslaget för vägväsendet och de arbetsmarknadsmässiga skäl som kan anföras, tycker jag att ett avbrytande av vägarbetet i den omfattning som man i dag har tänkt sig inte är befogat.

Om höjda bil- och bensinskatte-likväl måste tillgripas av budgetpolitiska skäl vill jag fråga: Vilka garantier är regeringen beredd att lämna med avseende på vägväsendets framtida uppbyggnad och underhåll? Vi får en ökning av bilparken, den inhemska produktionen och importen av drivmedel, och allt detta medverkar till att importöverskottet blir större. Med vilka medel kan man motarbeta denna utveckling?

Beträffande det stora importöverskottet skulle jag vilja fråga: Hur skulle det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ha ställt sig härvidlag om man, som jordbruksministern föreslagit, redan nu hade kunnat nedbringa vår livsmedelsproduktion till 80 procent av det inhemska behovet? Det skulle då ha funnits två utvägar. Antingen skulle vi ha begränsat konsumtionen eller också ökat importen, vilket väl också i sin tur måste medverka till ett ännu större importöverskott. Jag hoppas att finansministern och jordbruksministern träffar uppgörelse på denna punkt och att jordbruksministern inte tillåts att utanför finansministerns kalkylrum genomföra denna transaktion.

Häromdagen träffades det en uppgörelse om landstingens övertagande av mentalsjukvården. Härför skulle landstingen erhålla en viss ersättning från statsverket. Denna ersättning är dock för liten för att täcka den verkliga kostnaden, varför man säkerligen kan räkna med att landstingen kommer att få betala en ganska kraftig tribut med anledning av övertagandet av denna sjukvård. Hur skulle det ha varit om man i stället hade överlåtitt vägväsendet åt landstingen mot att dessa fått uppbära alla de inkomster bil- och drivmedelsbeskattningen medför? Man tycker att utvecklingen på detta område inte är riktigt som den borde vara. Kostnadskrävande statsutgifter överläts på landsting och kommuner under det att sådana statliga uppgifter som betalar sig och även lämnar betydande överskott bibehålles i statens egen regi. Det vore enligt mitt förmenande riktigare att göra tvärtom. Kommunerna får i framtiden säkert svårt att klara sina finanser med anledning av de ökade belastningar som följer av statliga beslut vilka kommunerna själva inte har medverkat till.

Jag sade att jag skulle beröra två saker. Den andra av dessa tillhör andra huvudtiteln och gäller redovisningen av en av fångvårdens byggnadskommitté utarbetad utvecklingsplan för kriminalvårdens anstaltssystem. Man för i samband med denna utredning vissa reso-

nemang om den öppna kriminalvården. Man hänvisar därvid till den s. k. »Tillbergatypen» som ett mönster för ytterligare utbyggnad av den öppna kriminalvården. Erfarenheterna från Tillberga torde följaktligen vara sådana att man anser sig kunna fortsätta på den inslagna vägen.

Den öppna anstaltsvården har säkerligen många positiva sidor. Om någon av dem som av olika anledningar har kommit i delo med rättvisan på den vägen kan återföras till en normal livsföring, så bör denna fångvård vara att varmt förordas.

Tillbergaanstaltens chef har i en i dagarna avlämnad årsberättelse redovisat resultaten av det senaste årets verksamhet. »Det har rätt ett harmoniskt lugn men samtidigt en intensiv och positiv arbetsglädje», konstaterades det i anstaltsdirektörens årsrapport.

Till nämnda anstalt är bl. a. knuten en trähusfabrik, och anstaltsdirektören pekar i sin rapport på önskemålet om bättre lagerutrymmen för anstaltens tillverkningar och materiel. Jag vill livligt understryka detta direktörens önskemål. Det verkar inte tilltalande att se både virke och färdiga husdelar upptravade under bar himmel, bara täckta av presenningar. Det ger inte en rättvisande bild av anstalten. Därför vill jag via kammarens protokoll hemställa att justitieministern ser på denna sak och tillmötesgår anstaltsdirektörens önskemål i det avseendet. De vid anstalten tillverkade husen har av sakkunniga fått goda vitsord, och då det inte torde vara förenat med alltför stora kostnader att tillmötesgå direktörens önskemål om lagerlokaler, hoppas jag att det behovet med det snaraste tillgodoses.

För att den öppna vården skall kunna fylla sin uppgift krävs emellertid en mycket noggrann differentiering av fångvårdsklientelet. Detta gäller om alla öppna anstalter, de s. k. frivårdshotellen inbegripna. Om så inte sker, kan hela den öppna vården råka i vanrykte. Ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

enda litet misstag vid uppdelningen av fångvårdsklientelet kan göra att vårdresultatet blir det rakt motsatta vad man avsett.

En göteborgstidning hade för någon tid sedan anledning beröra denna fråga. Tidningen påpekade då — inte utan skäl — att om en vaneförbrytare placeras på en öppen anstalt, varifrån han på grund av anstaltens öppna vårdform har möjlighet att fortsätta sin brottsliga verksamhet, så kan detta ha menlig inverkan på anstaltens övriga klienter.

Man har sålunda kommit till det resultatet att den öppna vårdformen är att förordas, under förutsättning att differentieringen av klientelet blir sträng och av den beskaffenheten att den sämre delen inte får möjligheter att förstöra hela vårdformens anseende.

Härefter anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! När jag skådar ut över de »välbesatta» bänkarna tycker jag att det hade varit lämpligt att vi hade börjat med Gustav II Adolfs fältpsal *»Förfäras ej du lilla hop»*.

Jag kommer dels att beröra vissa lokalpolitiska problem från mitt eget län, dels vissa andra problem och dels också något kommentera vad jag lyssnade till i går. Jag har i tidigare remissdebatter framfört den bestämda uppfattningen att när det gäller att se till att allting fungerar, är det inte bara vissa storstadsregioner man skall se till utan även övriga delar av landet.

När det gäller mitt eget län har jag tidigare framhållit att vi haft vissa besvärigheter i dess östra del. Alla riksdagsmännen ifrån det området har deltagit i uppvaktningar i bl. a. departement och länsstyrelser och framhållit nödvändigheten av att inte allting förlades till västra delen av Skåne, utan att man för jämviktens skull och för att människorna fortfarande skulle kunna existera även i östra delen fick en jäm-

nare fördelning av industrier m. m. Vi har då fått till svar: Försök, ni som är kommunalmän, att själva göra någonting där nere! Vi har sagt att vi förstår fullkomligt att man riktar denna uppmaning till oss, och vi har också hjälpts åt på åtskilliga punkter för att vända utvecklingen i rätt riktning, och vi har också hoppats att vi skulle få någon förståelse för detta från dem som makten haver — av vilka vi heller inte ser någon på statsrådsbänken här.

Nå, vad har man nu gjort? Jo, för något år sedan hade man en stor sammankomst och talade om att det vore lämpligt för oss att göra av med alla järnvägarna. Vi protesterade kraftigt och bestämt och sade att det kommer vi inte att finna oss i förrän den dag då vägarna kan rustas upp, vilket ansågs som en hygglig begäran. I måndags hade man ett nytt sammanträde i Tomelilla, där jag på grund av sjukdom inte kunde närvara men där samma problem diskuterades på nytt, att nu var det tid att plocka bort ytterligare järnvägar utan att ställa i utsikt upprustning av vägarna inom samma tid. Man räknar med att vår nådatid skall vara två år. Därefter skall alla järnvägar plockas bort. Vägdirektörerna i båda länen talar om att det kostar över 40 milj. kronor att rusta upp vägarna. SJ:s vinst på att lägga ner järnvägarna skulle bli ca 3 milj. kronor. Om man räknar med en förräntning på 40 milj. kronor så kommer man ganska snart underfund med att det blir inga större vinster för SJ eller staten men däremot många olägenheter för oss som skall bygga och bo i denna landsända. Jag kan utan överdrift säga att vi är uppriktigt sagt upprörda över att man på detta sätt utan vidare skall försöka att indirekt sabotera alla våra ansträngningar att vända allting till en fördel där nere i vår landsdel.

Vi har försökt också i departementen att få gehör för tankegången att få ett gymnasium i Simrishamn. Samma svar har givits: Om ni bara kan visa på att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ni har skaffat dit flera industrier och därmed mera folk, så skall ni naturligtvis också få ett gymnasium. Det har vi gjort nu. I min egen hemkommun kommer vi under de närmaste åren att få en högst betydligt utvidgad industri. Det har varit likadant på andra håll, men jag vet inte hur det går med den saken.

Det är också annat som man funderar på att plocka bort. Man har diskuterat huruvida man inte kunde dra in tullen, domsagan, och vi har från olika statsråd här fått veta att de nya kommunblocken kommit till för att alla som bor inom dessa områden skulle få en förbättrad service. Om detta är en förbättrad service så förstår jag inte alls vad en förbättrad service är. Det är ett klart belägg för att det var ingenting annat än struntprat när man talade om att blocken skulle ge oss större möjligheter. Med allt detta vidtar man inga andra åtgärder än i negativ riktning.

Nu kommer vi inte att finna oss i detta. Vi som kommer ifrån det området kommer att driva denna sak vidare i departementet. Vi har fått länsstyrelsens fulla stöd och kommer att använda detta också för att få det dithän, att inga järnvägar läggs ner förrän vi har fått en fullgod ersättning i form av landsvägstrafik. Det har vi inte fått, och vi har heller inte blivit lovade det inom överskådlig tid.

Sedan jag berört dessa lokalpolitiska spörsmål skall jag också i någon mån se på ekonomin. När vi i fjol samlades här och gick igenom en statsverksproposition så var det många med mig som kände en viss ängslan inför den budget som då presenterades. Vi fick där läsa att statens utgifter skulle öka med 4 miljarder kronor, och man ställde sig onekligen frågan hur detta skall sluta.

Ja, det har slutat på ett sätt som inte gör någon glad i dag. T. o. m. finansministern är ganska bekymrad över utvecklingen och konstaterar, att vi i verkligheten köpt mera än vi kunnat sälja — skillnaden är 1 400 miljoner. Finans-

ministern säger: Det går inte att fortsätta på denna väg. Ja, det är fullkomligt riktigt. Men hade det inte funnits skäl att vara besinningsfull redan i fjol, när propositionen utarbetades? Man har väl ändå efter så många års regerande någon aning om att det inte går att alltid vara före med utgifterna och därefter räkna som så: Vi skall väl kunna skaffa pengar så småningom.

Vi är i dag i en allt annat än avundsvärd situation. Trots all den skicklighet man uppdriver i argumenteringen går det inte att bortförklara det. Människorna frågar sig med ängslan: Hur skall detta sluta?

Årets budget är stramare än fjolårets — det skall medges. Men det hade, som sagt, varit skäl att strama åt en aning redan förra året, så att vi sluppit detta väldiga importöverskott. Då kunde det ha varit lättare att klara situationen i år.

Man hade väntat sig att herr Sträng i sitt långa anförande i går — på en timme och trettioen minuter, om jag inte såg fel vid min kontroll — skulle säga någonting om hur dessa problem skall ordnas upp. Ty som jag betraktar frågan batar det i dag föga att träta om vem som är mest skuld till problemen. Regeringen har den största skulden — det vet vi. Men det löser inga problem att hävda detta.

Och när herr Sträng föraktfullt avvisar tanken på att han tillsammans med representanter för den borgerliga oppositionen skulle sätta sig ned för att man skulle hjälpas åt att lösa problemen, anser jag att herr Sträng handlat fel. Det är onödigt att av prestigeskäl säga, att härvidlag kommer vi inte att resonera — vi sköter allting så bra att vi inte behöver någon hjälp. Eller som finansministern själv uttryckte saken: Den som kommer objuden får räkna med att gå otackad därifrån.

Det kan tänkas att sådana saker inträffar. Men det kan också tänkas att den som vägrar att bjuda in till överläggning en gång själv finner sig över-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

flödigt och får lämna sin plats utan att bli särskilt tackad. Och det tycker jag vore synd, ty finansministern har på många områden gjort en insats som jag villigt erkänner varit bra.

Jag skulle vilja säga: Släng all prestige, både på regeringssidan och oppositionssidan, och sätt er ned och gå igenom problemen på fullt allvar. Ty det kan inte få fortsätta på samma sätt som nu, såvida inte resultatet skall tillåtas bli en fullkomlig ekonomisk katastrof för alla små inkomstagare och för alla småsparare. Det går, som jag sade, inte att bortförklara detta, även om man är aldrig så skicklig i sin argumentering efter många års träning.

Den avtalsrörelse som nu spelas upp och för vilken föret varit ganska kärt åtminstone i utgångsläget, kommer att gå till som vanligt. Man säger: Håll fingrarna borta från arbetsmarknaden — den sköter sig själv. Ja, de stora starka industrierna och de som är anställda inom dessa kan säkerligen även i år hävda, att arbetsmarknadens frihet skall respekteras. De stora företagen har råd att betala löneglidningen och kan dra till sig arbetskraften. De människor som är sysselsatta där och vid sidan om själva lönehöjningen får en icke föraktlig löneglidning — i vissa fall större än lönehöjningen — säger alltså: Håll fingrarna borta från avtalsrörelsen — allting fungerar ju synnerligen väl.

Men alla små inkomstagare, som fått några få procent om året och inte kunnat kompensera sig genom löneglidning eller på annat sätt, frågar sig med bävan: Hur skall detta sluta? Senast i går kväll, när jag åkte hem i en taxi, fick jag en påminnelse härom. Chauffören tog upp dessa problem och sade just: »Hur skall detta sluta? Här har vi små inkomstagare varje år fått en liten höjning då och då, som omedelbart äts upp genom höjda priser på varor och tjänster.»

Herr talman! Jag är bergfast övertygad om att det är på tiden att pröva

ett annat system, sedan priser och löner nu i åtskilliga år jagat varandra och de små inkomstagarna och småspararna förlorat mer och mer. För många blir det säkerligen en chock när jag helt enkelt säger: Låt oss ett år pröva både pris- och lönestopp. Det inte minst viktiga är att husmödrarna då skulle kunna veta att priserna kommer att gälla ett år framåt. Tror ni mig inte när jag säger att ett sådant system vore värt att pröva, så gå ut och fråga husmödrarna. Ni kommer då att få samma svar som jag fått av varenda en jag frågat: Det skulle vara utomordentligt värdefullt att veta att priserna håller sig, och då kan lönerna också ligga stilla ett år.

Vi har som sagt prövat det andra systemet med alla de negativa verkningar det haft, med undantag för dem som kunnat följa med i den stora löneglidningen. Därför tycker jag vi skall tänka litet på dem som har det svårast ställt ekonomiskt och inte bara på dem som i någon form kompenserat sig. Det skulle också medföra att vi skulle kunna sätta ett stopp för den inflation, som har sina förödande verkningar på många områden — det kan man inte komma ifrån.

I går sade finansministern att han inte tyckte särskilt mycket om oppositionen. Han medgav dock i första omgången att den naturligtvis hade rätt att försöka komma i regeringsställning. Men det dröjde inte en minut förrän han skiftade tonfall och sade, att oppositionen sedan år 1947 inte hade strävat efter något annat än att söka erövra regeringsmakten och därvid använt sig av samma filosofi, som den Ignatius Loyola på sin tid företrädde.

Då undrade jag i mitt stilla sinne, om finansministern skulle fortsätta resonerandet i denna riktning, vilket han dock inte gjorde. Jag tror dock att de flesta av kammarens ledamöter känner till Ignatius Loyolas paroll: »Ändamålet helgar medlen», och det var detta fi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nansministern syftade på. Oppositionens enda strävan sedan år 1947 skulle alltså ha gått ut på att erövra regeringsmakten, varvid ändamålet fått helga medlen.

Jag trodde att det i en demokrati var fullt riktigt att ha en växling i regeringsmakten. Jag går så långt, ärade kammarledamöter, att jag tror att det, även om det varit en regering av annan färg än den socialdemokratiska, hade varit fel om den suttit alltför länge. Växling vid regeringsmakten hör demokratin till, och jag tror att detta är både nyttigt och nödvändigt inte minst för de människor, som berörs av de beslut riksdag och regering fattar.

Jag blev naturligtvis något förskräckt när jag hörde finansministern säga att oppositionens hela strävan var att erövra regeringsmakten — man kan gott säga med vilka medel som helst. Jag tänkte då att det skulle vara intressant att höra vilken filosofi finansministern och hans partivänner omfattar, men därom fick vi ingenting höra. Med sin kända blygsamhet avstod han från att karaktärisera sig och sitt parti. Enligt finansministerns beskrivning skulle vi inte vara något annat än en samling av i största allmänhet obehagliga individer, som han hade att dras med.

Vilken filosofi skulle då egentligen herr Sträng och hans partivänner ha? Jag skulle kunna tänka mig att de, om vi liknas vid Ignatius Loyolas anhängare, kunde jämföras med TV-figuren »Helgonet» i dennes egenskap att vara fullkomlig på alla punkter. Det är nog den bästa beskrivning man kan ge.

Det har vidare, herr talman, vid flera tillfällen under gårdagens debatt talats om jordbrukets framtid. Man har sagt att det skulle vara lämpligt att krympa vår produktion och i stället utifrån köpa vad vi behöver i fråga om livsmedel. Jag har funderat mycket över detta problem. Det torde ändå stå klart för varje ledamot av denna kammare, att världssvälten är en realitet, som växer sig starkare för var dag som

går. Skall vi verkligen med berätt mod minska vår egen produktion med 17—18 procent för att i stället uppträda som eventuella köpare av det överskott, som kan finnas ute på världsmarknaden? Skulle inte en skammens rodnad bränna på våra kinder, om vi hävdade att vi hade rätt att göra detta och ta av de livsmedel, som de svältande människorna så väl behöver?

Låt oss följa Skriftens ord: »Allt vad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem!» och lämna det överskott som finns på världsmarknaden till dem som verkligen behöver det, till de svältande människorna, vilka redan i dag dör i tusental och om ett tiotal år kanske kommer att dö i miljontal av brist på näring!

De som sitter i denna kammare om tio år skall säkerligen som ett av sina stora problem få att behandla just frågan på vilket sätt vi skall kunna hjälpa de svältande människorna att över huvud taget klara livet. Den dagen kanske man även kommer att säga, att de personer vilka satt som ledamöter av denna kammare för tio år sedan inte såg längre än näsan räckte, eftersom de utan vidare lät vår egen produktion gå ned i förlitande på att vi skulle kunna få köpa utifrån vad vi behövde.

Jag tror för min del att det vore riktfigare om både vi och andra industrialiserade länder i Amerika och Väst-europa i stället sökte hålla vår produktion på så hög nivå som möjligt och lät den del av produktionen, som vi själva inte behöver, gå till de svältande människorna. Då skulle alla ha sökt göra en insats, vilken vi vet alltför väl behövs. Det går inte att blunda för detta faktum — i så fall vill vi inte se verkligheten som den är. Vi är skyldiga att hjälpa dessa människor och kan även göra det. Vi behöver inte uppträda som köpare på världsmarknaden av de produkter, som så väl skulle behöva gå till de svältande folken.

Det kan också inträffa att de vilka

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

verkligen har något att säga till om ute i världen bestämmer, att det överskott som finns först och främst skall gå till de svältande folken, vilket skulle vara fullständigt riktigt — det är jag bergfast övertygad om. Därför vill jag än en gång betona: Låt oss hålla vår produktionsapparat intakt, och låt det vi inte själva behöver gå till de människor som i dag svälter och som alltför väl behöver ett tillskott av livsmedel för att klara sig!

Vi hade en bättre tillställning här i går kväll efter klockan 20. Vi fick se en hel del som jag knappast trodde hörde kammaren till. Man hade egentligen bara litet putslustigheter för sig. Det är klart att sådant kanske kan vara roligt någon gång, men jag trodde ändå att när vi har remissdebatt i kammaren är det statsverkspropositionen och de allvarliga problem som sammanhänger med den som vi skall diskutera.

Jag skulle kunna tänka mig att det vore lämpligt att man verkligen försökte göra sitt allra bästa på alla håll och kanter. För min del tror jag att regeringen skulle göra klokt i att något mer lyssna på oppositionen. Än en gång vill jag understryka att det skulle vara nyttigt att se bort från all prestige på båda sidor och verkligen bemöda sig att göra någonting av vad som behövs.

Inflationen, som jag berörde för någon minut sedan, är mycket svår i dagens läge. Alla små inkomsttagare och alla småsparare har lidit stora förluster. Statsministern yttrade teatraliskt i går: »Hela den offentliga sektorn har vi byggt ut. Vad är det egentligen ni vill ha? Är det något fel att vi bygger skolor, sjukhus och vägar?» Vem har sagt detta? Vi har påpekat att vi har gått litet för fort, att vi helt enkelt har levt fortare än våra tillgångar har medgivit. Om en enskild människa eller en familj lever på detta sätt, slutar det med en katastrof. Det gör det också för staten, om inte den besinnar sig i tid.

När statsministern talar om alla des-

sa fördelar borde han väl i någon mån ha nämnt att detta har kostat oss en inflationistisk utveckling av stora mått. Vi har berövat spararna miljardbelopp. Det nämndes emellertid ingenting om den saken, ty då hade den förgyllda medaljen visat sin baksida, och det var kanske inte den han ville tala om. Enligt min mening vore det lämpligt med litet större förståelse för att alla människor har rätt att få sina ekonomiska behov så långt som möjligt tillgodosedda och inte bara vissa starkare grupper.

På en del håll talar man om att man är ekonom. Jag vill uttala den förhoppningen att de människor som i dag utbildar sig till ekonomer skall ha större möjligheter att bedöma saker och ting realistiskt än våra dagars ekonomer till stor del tycks ha. Därvidlag brister det högst betänkligt, det kommer vi aldrig ifrån.

Man har talat mycket om oppositionens splittring. Det står visst något om den i Stockholms-Tidningen i dag, om jag inte i hastigheten läste fel. Jag tror inte att det är farligt med denna splittring. I någon mån kan jag upprepa vad jag sade redan i fjol: Oppositionen skall göra stora ansträngningar för att konstatera att vi på många områden har gemensamma intressen. Om vi i någon fråga kommer på olika linjer, behöver vi inte därför ta heder och ära av varandra. Den gångna höstrikdagen har enligt min mening visat vägen. Med ett enda undantag gick det bra hela hösten. Också i gårdagens remissdebatt höll oppositionen med ett enda undantag samman. Man har lärt sig att inse att det inte är fråga om vissa små detaljer som skiljer utan om att samsas kring de stora problemen för att se till att få en annan politik i detta land som tar större hänsyn till verkligheten och inte bara rusar i väg hur som helst.

I mitt eget län har vi slutit ett avtal om borgfred. Sedan dess har jag träffat människor från alla de borgerliga partierna, och ännu har jag inte mött

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

någon som har kritiserat detta. Tvärtom har man sagt: »Det var väl att nämligen har gjort denna överenskom-melse». Jag tror att det är riktigt.

Min synpunkt är, precis som i fjol, den att man när man nu resonerar om dessa saker skall sluta upp med det som jag anser fullkomligt felaktiga resonemanget att två skall slå den tredje. Det kommer ändå aldrig att lyckas. Om två tycker att de kan behandla den tredje parten hur som helst, slutar det illa så småningom. Låt oss i stället som rejäla vuxna människor sätta oss ned alla tre och resonera igenom de problem som eventuellt kan skilja oss åt. Jag är övertygad om att det med god vilja på alla håll och kanter går att lösa även detta. Därom har vi gott hopp.

Till slut, herr talman, vill jag säga att, såsom jag ser det, alla i denna kammare, både regeringen och den borgerliga oppositionen, är skyldiga att göra sitt allra bästa för att stoppa inflationen i vårt land. Vi skall ändå räkna med att det en gång skall skrivas historia även om våra gärningar i detta hus. Om vi inte vill göra mer i dag, kommer det då att sägas: Det var de människorna som utan tvekan lät det gå hur som helst och förstörde penningvärdet i Sverige.

Låt oss i stället försöka att få domen att lyda så här: De gjorde i alla fall så gott de kunde för att rätta till de fel och brister som fanns. De visade i alla fall en ärlig vilja.

Jag hoppas att en sådan ärlig vilja skall visas från alla håll. Det är den enda möjligheten att få rätsida på dessa problem. Det går inte att låtsas som ingenting och fortsätta. Då lurar man bara sig själv — och vad värre är, man lurar hela svenska folket, våra väljare, de som gett oss förtroendet att företräda dem i denna kammare.

Herr talman! Det skulle kanske vara åtskilligt att tillägga, men jag har redan talat någon minut längre än jag brukar göra. Vi har emellertid resone-

rat om så pass viktiga problem, att jag ansett det nödvändigt att klart säga ifrån. Därför tror jag för min del, herr talman, att det bästa man kan göra i dagens läge är att låta alla goda krafter förenas, slänga all onödigt prestige åt sidan och att försöka motsvara det förtroendet som de som valt oss har ställt på oss alla.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Varje gång en riksdagsmans rätt trätts för när har jag opponerat mig. Innan jag går in på den fråga som vi diskuterar här i dag, finns det anledning att beröra vad de borgerliga sade i går, nämligen att man skulle ta över makten 1968. I det här huset förefaller det emellertid som om socialdemokraterna görs husvillan därför att vi släppt in kanslier. Ett lämmeltåg av s. k. tjänstemän tränger ut de av svenska folket valda riksdagsmännen. Jag är glad åt att herr förste vice talmannen sitter i dag, ty han har ändå visat ett intresse för konstitutionella frågor och därmed sammanhängande frågor. Man gör sig här frågan: Skall svenska folkets valda förtroendemen tala genom kanslipersonal? Skall kanslipersonalen utarbeta anföranden, motioner, interpellationer och enkla frågor? Hur skall svenska folket uppfatta en sådan utveckling?

Nu vet jag inte var felet ligger, men i går försökte jag förgäves finna en plats där jag kunde sitta och arbeta. Förr kunde man gå upp fyra trappor. Nu är det kanslier överallt. Det är de borgerliga som har tagit lokalerna till kanslier. En skylt anger att det sitter en nybliven sekreterare i ett rum, som vi riksdagsmän tidigare ändå hade möjlighet att någon gång disponera. Jag gick längre bort och fick se Nordiska rådets namn. Är det också en politisk sammanslutning som skall ha plats däruppe? Visserligen kan man säga att en av dess tjänstemän skall vara något slags kontaktman mellan vissa grupper,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

men mig veterligt finns det ingen representant för dem i riksdagen och därför har Nordiska rådet ingenting här att göra. Jag gick ändå längre bort och fick se MbS. I går stod dess ende representant i kammaren och klagade över att vi hade övat våld i olika avseenden. Nog måste man väl ändå fråga sig, om det är rimligt att han gentemot kammarens alla andra ledamöter gjort otillbörligt övergrepp genom att ta det förr samfällt brukade rummet som MbS nu disponerar? Man måste fråga sig, vem som har tagit ifrån alla andra kammarledamöter rätten att bruka ifrågavarande rum. Om ett parti som har endast en representant skall ha ett rum, vill jag, herr talman, klart och tydligt säga ifrån att vi alla önskar få det.

Sådant här gör att man blir litet betänksam. Jag vet inte vem som styr i detta hus, men jag har utgått ifrån att det är riksdagen och riksdagsmännen. Annars kommer vi kanske en dag i den situationen att till och med kammarens talmän får se en annan skylt på sina dörrar än sin egen. Att dessa politiska knuttar nu har kommit in i riksdagsarbetet må vara hänt, men att de även skall lägga beslag på det lilla utrymme som vi riksdagsmän har i detta hus, är att gå för långt. Därför vill jag protestera. Om det är riksgälden som sköter detta, frågar man sig om det inte finns någon socialdemokrat där eller om dessa representanter är andligt försoffade så att de inte kan göra sig gällande. Detta är en allvarlig anklagelse, men jag anser att den är berättigad.

Jag vill erinra om att i 110 § regeeringsformen sägs ifrån, att om någon våldför sig på bl. a. riksdagsmannens rätt att utöva sina uppdrag, är det straffbart. Jag hoppas verkligen att JO, om han nu fungerar som riksdagens ombudsman, ser till att den som är syndare i detta fall får en påminnelse. Om riksgäldskontoret och dess tjänstemän sköter detta, vill jag rekommendera

kammaren att i stället låta vår materialförvaltare och vaktmästarpersonal göra det; ge dem en tjänst som ligger några lönegrader högre och med befogenheter att se till att ordningen i detta hus återställs, så att vi är fredade mot politiska knuttar, som bestämmer vad vi tycker och handlar.

Jag har varit i riksdagen i 26 år och jag har aldrig låtit vare sig regeringsledamöter eller andra träda min rätt som riksdagsman förnär. Jag har inte heller tänkt att jag skall stanna kvar i detta hus så länge att jag skall behöva äta tuggad andlig mat, utan jag tänker ha förstånd nog att dessförinnan ge mig iväg härifrån. Det kan inte vara meningen att vi skall väljas till riksdagsmän bara för att stå och läsa upp vad andra tycker och tänker. Det vore då lämpligare att författaren själv sattes till riksdagsman.

Herr talman! Detta var bara en parentes. Jag hoppas verkligen att vi blir av med obehöriga i denna församling och att varje riksdagsman får möjlighet att utföra sitt arbete på det sätt som han önskar.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan för att ta upp några av de praktiska frågor i övrigt som har ägnats intresse i debatten.

Det märkliga är att man i detta sammanhang har talat så mycket om att slå ned socialismen och därmed förstår man då även materialismen. Då jag lyssnade på debatten i går gjorde jag den reflexionen, att det är märkligt hur litet talarna kände till om socialism och marxism. Marx och Engels var — såsom det en gång har sagts — mindre doktrinära i fråga om marxism än andra. Nu fick jag en känsla av att oppositionens företrädare var oerhört doktrinära marxister. Men när man diskuterar politik vill man ju inte kalla det materialism, utan säger någonting annat.

Jag har med intresse följt den poli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tiska utvecklingen i vårt land, speciellt därför att vi nu enligt uppgift skall få en borgerlig samling och därför att mittenpartierna har gjort en kraftansträngning för att åstadkomma den. Det var med en viss förväntan jag läste det stora, stolta programmet och lyssnade till herr Hedlund, när han kommenterade det i TV. Han blåste i sitt jakt-horn och förkunnade för hela svenska folket budskapet, att det nu gällde att angripa inflationen genom att på norrländskt vis samlas kring ett runt bord och rådfråga vitterfolket, d. v. s. det som är »oknutt», hur man skall komma till rätta med inflationen och hur man skall lösa andra ekonomiska problem.

När jag hörde herr Hedlund sade jag mig: Vilken barnatro! Jag lyssnade i går på herrar Ohlin och Hedlund, och då föll mig i minnet den gamla sången »Djupt i havet». Men av någon underlig anledning blev texten litet annorlunda och löd ungefär så här: »Gnällharpan slår, skogsbruden faller sitt gyl-lene hår.» Vem som gnällde och vem som var skogsbruden skall jag inte yttra mig om.

Man frågar sig, om det är rimligt att klippa av den politiska debatten endast för att åstadkomma en politisk samling som är lika blekgrå som en omålad ladugårdsvägg. Här finns en tendens som vi måste uppmärksamma: man är nu inne på vägen tillbaka till tuvhopperperioden. Om det skall vara någon mening med en mittensamling i vilken högern inte är med, så måste man förutsätta ett tuvhopperi. Och om det är någonting som vi bör akta oss för, så är det att ta ett steg tillbaka till den djupa förnedringens period i politiskt liv vilken kännetecknades av tuvhopperi. Jag förstår herr Wedén som hellre drar sig tillbaka än deltar i detta samröre. Man gör sig frågan: Hur skall två kärlekskranka, som är så omaka som centern och folkpartiet, kunna för- enas i en brudsäng?

Den samverkan som uppnåtts påmin-

ner mig om Sokrates' reflexion då han valde Xantippa till livskamrat, trots att han visste att det var en elak käring. Som bekant har Sokrates inte skrivit någonting själv, men han lär ha sagt: »Gift dig eller gift dig inte; du kommer att ångra dig i båda fallen!» Sedan lät Cicero Xantippa säga de bekanta orden: »Alltid densamma.»

Man måste göra reflexionen att det inte kan medföra någon förändring att bara gå armkrok, utan att det i så fall måste till något annat, i varje fall när det gäller politiska ting. Därför tycker jag att denna händelse är av så pass allvarlig art både för svenskt näringsliv, vår socialpolitik och kulturpolitik, att det finns anledning att uppmärksamma den.

Det har också här talats mycket om inflationen och om prisförhöjningarna som är så stora, att de medför åtskilliga bekymmer. Efter att ha lyssnat till debatten bad jag direktören i det företag där jag har äran att vara ordförande, Konsum i Uppsala, att få siffrorna på prisutvecklingen inom vårt företag för att se hur det ligger till. Jag var inte nöjd med att priskontrollnämnden hade sagt att Uppsala-Konsum låg lägst i Sverige. Jag ville även kontrollera fakta om utvecklingen och få fram siffrorna för juni månad förra året och de nuvarande siffrorna.

Om jag då tar en veckobudget för juni 1965, kan jag konstatera att en viss del av denna kostade 35:66, medan den i januari 1966 kostar 35:49. I fråga om jordbruksprodukterna skall jag villigt erkänna att kostnaderna har stigit en del. I juni kostade veckobudgetens andel av mjöl, vispgrädde, smör, mjukost, ägg och sådant 22:34, medan den nu kostar 22:48. Siffrorna för charkuteri- och köttvaror är 28:15 för juni och för närvarande 29:62.

För att kvinnorna skall få samma betalning som manliga arbetstagare har vi under denna tid fört upp deras löner. Vi har vidare från den 1 mars 1965

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ökat lönerna för vår personal med 50 kronor per månad, vi har genomfört en arbetstidsförändring genom en rullande femdagarsvecka, vi har utvidgat de sociala förmånerna, infört längre semester m. m. Under tiden juni 1965—januari 1966 har företagets utgifter stigit med 1,97 procent. I detta sammanhang vill jag också erinra om att en 3-procentig ökning av omsättningsskatten genomfördes den 1 juli.

Detta är vad som har skett inom ett rationaliserat företag. Men jag håller med om att det är omöjligt för småhandeln att följa med i denna utveckling. Utan att det kan betraktas som oskäligt kan småhandeln t. ex. på grund av utflyttningen från en ort tvingas att höja priserna men detta gäller inte den s. k. allmänna prispolitiken.

Man ställer sig frågan: Har jordbrukarna fått för mycket, eftersom det klagas så? Jag tror inte att så är förhållandet. Men varför har nu denna oerhört stora inflationsdebatt satt i gång? Jag vill erinra om att när avtalsrörelsen började inleddes denna i den förhoppningens anda som gav uttryck åt kravet på lika lön för lika arbete. Lönerna skulle höjas för låglönegrupperna, och vi ansåg att det var ganska naturligt att så skulle ske. Nu verkar det som om låglönegrupperna skulle vara inflationsspöket och melodien som kommit bort. Det har vi alltid fått höra i olika sammanhang. Men låt mig öppet och ärligt säga ifrån att om arbetsmarknadens parter inte nu kan se till att låglönegrupperna får ett ordentligt lyft, bör samhället ingripa även på detta område för att ge dessa människor en levnadsstandard som svarar mot den målsättning välfärdssamhället ställt upp.

Vi bör komma ihåg att vi både inom stat, landsting och kommuner har ett ansvar för oerhört många låglönegrupper i vårt land. Det kan inte vara rimligt att fortfarande erbjuda lönegrad 3 till lägre sjukvårdspersonal när vi vet

att ingen i detta land själv kan klara sig på den lönen, utan måste få hjälp av föräldrar eller andra. Om staten, landstingen och kommunerna höjde lönerna för sina anställda i de lägre lönegraderna skulle den enskilda industrien och handeln följa efter. Jag tror inte att det skulle vara någon riksolycka.

Jag vill också erinra om att från och med årsskiftet finns någonting som kallas landstingsråd. Hur dessa befattningshavare skall kunna placeras in i vår kommunala självstyrelse vet väl ingen i dag. Men landstingsmännen har själva — jag förutsätter efter prövning — varit med om att bestämma de villkor som skall gälla för landstingsråden. Och, herr talman, är det då fråga om lönegrad 3? Eller om lönegrad 21 eller 27? Nej, dessa landstingsråd har placerats i lönegrad på B-plan som ger dem mellan 60 000 och 80 000 kronor i årsinkomst plus sociala förmåner. Och i det fallet synes ATP:s regler vara rena bleka lakanet. De kan väljas vid 67 års ålder etc.

Det är de valda förtroendemännen som har prövat lönesättningen. Nu kan inte landsting, kommuner och andra komma ifrån, om de inte skall medverka till bibehållandet av det gamla klass-samhället, som ju alla önskar skall försvinna — Engel sade visst någon gång att dess rätta plats vore på ett museum någonstans i England — går det inte bara att flytta pjäserna på schackbrädet eller förändra deras benämning. Vi måste i stället se till att om konungen eller drottningen på schackbrädet skall få vad dem tillhör, skall vi också handla så gentemot bonden, som symboliserar låglönegrupperna. Vi kan inte bara hålla på med att diskutera låglöneproblemet, utan vi måste nu försöka att göra någonting.

Då säger man att levnadsstandarden för alla människor har ju höjts. Ja, det är riktigt. Men klyftan finns kvar. Vad gör vi här i riksdagen? Jo, enligt stats-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

verkspropositionen förutsätter man en så hög målsättning att ingen av dem som ligger i lönegrupperna under 15 000 kronor kan få del av alla de vackra drömmarna. Vad är det då för mening med det hela? Att vi skall minska arbetstiden tycker jag är riktigt. Men skall vi göra detta endast därför att man skall kunna ha dubbelarbete och bli i stånd att hyra den fyrarumsvåning med alla moderniteter som i statliga och andra utredningar uppställas som norm av några ljusblå människor som inte ser de fattiga i samhället? Det kan inte vara rimligt att förutsätta att människor skall ha deltidarbete och föra en tillvaro, som vi andra med goda inkomster, slipper ifrån. Vi tycks inte vara beredda att förverkliga alla de målsättningar som vi har.

Jag har frågat mig varför de stolta målsättningarna i alla våra utredningar är så världsfrämmande ljusa att drygdelen av svenska folket inte kan få del av dem. Jag tog mig för att räkna efter hur många statliga utredningar som just nu är i gång, och antalet förefaller ligga mellan 400 och 500. Ungefär 3 000 personer är engagerade som s. k. sakkunniga i en eller flera utredningar, vartill kommer annan personal. Man bör emellertid lägga märke till att det icke är de folkvalda representanterna som dominerar i utredningarna, utan i regel s. k. experter som lever kvar i ett rätts- och samhällstänkande som är livsfarligt för en nation i utveckling. De skapar bilden av ett samhälle som skall skydda vissa intressen, som de kanske själva företräder, men de kan inte se en broder i nöd som behöver hjälp.

Jag säger därför rent ut att jag hoppas att herr Sträng, eftersom han skall vara sträng, försöker blåsa bort drygdelen av dessa herrar som sitter år efter år och fördröjer utvecklingen för svensk industri och samhällsutvecklingen över huvud taget.

Herr Hedlund tryckte på behovet av planläggning och han talade ganska pa-

tetiskt om en usel, ja, genomusel budget. Jag skall medge att man i många fall ställer sig frågande inför det samhällstänkande, lagstiftning, planering m. m. som förekommer och som är direkt skadliga för en av de viktiga grundstenarna, nämligen produktionen i Sverige. Herr Hedlund har på gamla dagar börjat syssla med industrier, men om man kan beskylla honom för några fel, så inte är det för att vara industriman. Hur går herr Hedlund till väga? Enligt tidningarna planerar han för närvarande en ny industri i Uppland, naturligtvis inom skogsbranschen. I samma område finns en stor pappersindustri som för att kunna fortsätta att existera och konkurrera på den internationella marknaden måste vara beredd till en ständig utbyggnad och förnyelse. Men förutsättningen för att denna industri skall kunna planera och utveckla sig är, att den har säker tillgång till billig råvara, och med billig menar jag också att transporter inte får bli så långa att transportkostnaderna utgör en belastning för företaget. Man säger att vi inte skall bry oss om naturfrågorna här, men området ligger i alla fall inom Stor-Stockholmsräjongen med alla dess krav i fråga om fritidsintressen. Och även om vi ser bort från detta och ifrån olägenheter med vatten- och luftföroreningar, är väl det hela ett prov på hur man icke skall handla, när det gäller planering i dagens situation.

Om man på detta sätt skapar en industri, som blir för liten därför att den på grund av råvarubrist inte kan utveckla sig samtidigt med det nuvarande företaget utan som kommer att förutsätta användning av lågavlönad arbetskraft, så blir nog icke herr Hedlund betraktad som någon ängel inom det området, utan han blir både beträffande industriell planering och även ur andra synpunkter betraktad som en sådan där skadeinsekt som vi redan har tillräckligt många av.

Det kan synas märkligt att jag tar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

upp detta här, men om vi skall tala om planering bör de myndigheter som har hand om dessa frågor inte bara föra ett teoretiskt resonemang utan också försöka att i praktiken klara det hela. När jag över huvud taget tänker på denna samverkan mellan centern och folkpartiet så är jag orolig för industrien, därför att svensk industri icke har råd att bli bedömd ur *taktiska* politiska synpunkter. Det kan förefalla egendomligt att jag säger detta, därför att det anses att jag skulle vara kritisk mot bolag. Jag har emellertid aldrig varit kritisk emot modern vettig industriplanering. Vad jag har varit kritisk mot är ytringar som inte hör hemma i ekonomiska sammanhang. Jag har velat säga detta, därför att den s. k. oppositionen ju har varit mycket aggressiv beträffande inflationen m. m. Handen på hjärtat: Är det någon i Sveriges riksdag som verkligen vill komma till rätta med inflationen, och kan vi göra det så länge vi har en penninghushållning? Man gnäller oerhört mycket över skatter, och det sägs att den statliga sektorn har blivit för stor. Vad rymmer den statliga sektorn? Jo, sjukvård, hälsovård m. m., och se på utvecklingen därvidlag. Vad ger vi våra folkpensionärer i dag? Har de fått för mycket? Det är möjligen försvaret som man vill åt när man gnäller över skatterna. Jag framlade 1958 synpunkter på försvaret och framhöll att utgifterna skulle kunna sänkas en hel del, men sedan dess har man byggt ut försvaret och anlitat svensk industri till den grad att varje hundratals miljon som vi skulle spara in skulle medföra sociala tragedier i en industri på någon ort. Det är emellertid klart att man nu kanske bedömer försvaret i en nyktrare anda, och det är väl för närvarande en lämplig tidpunkt att ta upp debatten igen, eftersom det nu råder brist på arbetskraft på flera håll.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga några ord om de s. k. punktskatterna. Jag har aldrig i mitt liv förstått

vissa av dessa skatter. Jag accepterade omsättningsskatten därför att den var generell och därför att vi med den ville försöka styra det ekonomiska livet, men på ett område har jag varit benhård motståndare till punktskatter och det gäller spritskatten. Jag trodde att frågan om höjningen av spritskatten nu skulle vara ur världen, men den dyker oupphörligt upp. Jag är själv nykterist, herr talman, så jag talar inte i egen sak. Jag kommer emellertid i kontakt med så många människor som är offer för spriten att jag väl förstår problemet, och jag vill klart säga ifrån att det är min bestämda uppfattning att höjningen av spritpriserna endast går ut över hem, familj och enskilda inom de folkgrupper som har det verkligt bekymmersamt i vårt land men botar inte spritmissbrukaren.

Om vi verkligen är beredda att ta krafttag för att rensa upp i spritträsket eller i all denna oreda av olika förordningar m. m., som retar människor, har jag ingenting att invända. Men, ärade kammarledamöter, är det någon av er som har rest med tåg, flyg eller båt till utlandet och sett alltför ofta riksdagsmän, landstingsmän eller kommunalmän, förtroendemen av olika kategorier, industriledare, bankmän m. fl. som inte omedelbart vid framkomsten till gränsen köpt sprit för att slippa betala skatt?

När jag rest med flyg, har jag ibland frågat mig: Är det dessa människor vi skall skydda? De kan ju få sprit på annat håll utan skatt. Och samtidigt sitter det kanske en stackare i ett rivningshus eller ute på Tegelbacken, utan några som helst möjligheter att värma sig, och dricker ur sin liter. Han skall ha råd att betala skatt, men inte de där andra, som reser utomlands och är så uppsnyggade. Om vi menar allvar i detta fall, så låt oss ta bort alla möjligheter att skattefritt få köpa någon sprit på våra båtar och flygplan. Den försäljningen hör inte trafiken till!

Vi driver en ständig propaganda för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nykterhet på arbetsplatsen, och där har vi kommit ett stycke på väg. Likaså har vi fört en intensiv kamp mot den baksmälla på måndagarna, som förr var så vanlig bl. a. vid våra bruk. Men ställer vi samma krav på dem som tillhör företagsledningen att de under veckans dagar skall vara nyktra? Följer vi den regeln?

Ibland deltar jag i middagar och banketter — man blir ju bjuden på sådana tillställningar därför att man har några titlar. Är det någon som tycker det är rimligt att sprit i sådana fall skall drickas gratis, stundom i ohämmade mängder, på det allmännas bekostnad? Även om det är en bank eller ett industri-företag som bjuder, är det till sist de vanliga medborgarna som får betala kalaset. Vad gör vi egentligen åt den där stackaren som sitter och dricker sprit i ett rivningshus? Han blir inte bjuden på någon bankett- eller middagssprit. Han får dricka sin egen sprit och betala skatt för den. Men de fina herrarna på middagarna slipper betala skatt.

Och hur är det med militären? Vi propagerar med all rätt för nykterhet vid ratten. Men brukar vi sätta en sådan där utdunsningsapparat framför munnen på de militärer som skall dirigera eller föra ett flygplan — eller, ännu värre, som tar hand om våra ungdomar och kommenderar dem? Kontrollerar vi att de inte har baksmälla eller nyligen har druckit sprit? Kontrollerar vi att det inte förekommer sprit på arbetsplatsen där, d. v. s. på våra officersmässar?

När vi skickar representanter till utlandet i viktiga värv, har vi då några garantier för att de verkligen uppfyller de krav vi ställer på en vanlig hederlig svensk arbetare då det gäller nykterhet på arbetsplatsen? Nej, det gör vi inte. Och så länge denna dubbelmoral finns kvar reagerar jag mot att de som har det bäst ställt här i landet skall slippa undan huvudparten av spritskatten, samtidigt som de som för en dyster

tillvaro måste betala spritskatt. Det kan inte vara rimligt.

Jag vet att det är meningslöst att yrka avslag på propositionen om spritskatten, men jag tycker ärligt sagt inte att riksdagen har någon heder av att resonera ungefär så som prosten i en bekant dikt. Han talade om spritens förbannelse, så att menigheten i kyrkan skalv av rädsla, men när han sedan gick ned från predikstolen sade han: Välkomna då till maten och supen! En sådan moral tycker jag inte precis hör hemma i dessa resonemang.

Herr talman! Det finns självklart en hel del andra frågor som jag tycker att man allvarligt skall beakta. Det måste ske en utjämning för att vi skall kunna komma till rätta med de problem som vi brottas med. Jag skall hålla med om att det behövs ett inkomststopp, men det gäller de högre inkomsttagarna. Där emot måste vi göra en kraftig ansträngning för att de lägre inkomsttagarna verkligen skall klara det hela. Därför förutsätter jag — när Kungl. Maj:t sagt att vi skall få markvärdestegringskatt — att »opiumhandlarna» på bostadsfronten verkligen skall klämmas åt och att hyresregleringen inte skall slopas. Ja, ärade kammarledamöter, vi klarar själva hyrorna, men de människor som nu bor i rivningshus kan inte på grund av de höga hyrorna flytta in i de nybyggda husen som byggs på samma tomter, och de har också rätt att få en bostad. Jag vet också att småhandlare och småföretagare, som tvingas flytta ur de gamla lokalerna och in i nya och moderna, inte ekonomiskt kan klara en sådan förändring. Om vi släpper hyresmarknaden fri, innebär det en katastrof för dessa människor.

Herr talman! Här har behandlats författningsfrågor, frågan om försvarskostnaderna m. m. och den koncentration i fråga om kommuner med storlandsting, affärsverksamheten m. m., som den senaste ärade talaren berörde. Jag måste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

säga att för ett folkstyre och en demokrati, som vill att vanliga människor skall kunna komma i kontakt med någon som sitter i beslutande organ, innebär dessa storkommuner, storlandsting och storföretag inom handeln att många människor avskärs från möjligheten att få sina berättigade behov tillgodosedda. Därför hoppas jag, herr talman, verkligen att både departement och riksdag betänker — om det nu skulle vara så olyckligt att det kommer en proposition om storlandsting m. m. — att eftersom inte alla människor bor i tätorterna, utan det ännu finns både gamla och andra som bor på landsbygden, att även de har rätt att bli delaktiga av det moderna välfärdssamhället. Har vi inte nu råd att låta människor bo där, så frågar man sig hur man kunde ha råd när Sverige en gång var så oerhört fattigt.

Herr talman, jag har självklart ingenting att erinra mot att statsverkspropositionen remitteras till utskott. Jag föreslår det — det hör väl till — men jag hoppas som sagt att herr talmannen och konstitutionsutskottsledamoten beaktar att vi här i Sverige skall ha någon plats för svenska folkets talesmän och kunna slippa obehörigt ingripande från ämbetsverk, tjänstemän eller myndigheter. Då har riksdagen själv anledning se till att vi får ett hus där vi har självstyre, och där svenska folket kan ge uttryck åt vad de önskar.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall uteslutande anknyta till ett av de tema som herr Helén tog upp i går kväll.

Jag tror jag vågar börja med att säga, att inom den unga generationen av politiskt intresserade — 25—35-åringarna — intar liberalerna i dag en ledande position. En så förhållandevis talrik samling av högt begåvade, dialektiskt skickliga, kunniga och talangfulla unga människor var det länge sedan något politiskt läger kunde visa upp. Jag tror man får gå tillbaka till den under detta

sekels båda första decennier unga socialdemokratiska generationen för att finna något liknande.

Desto mera förbluffande var det då att för kort tid sedan i en artikel i Svenska Dagbladet finna liberala strävanden karakteriserade bl. a. med utgångspunkt från en osmaklig fånighet, som jag tidigare kritiserat, begången av en liberal studentklubb. Jag skulle till vad herr Helén anförde i detta sammanhang vilja lägga ytterligare några ord, nämligen att den som under beklagande av andras debattmetoder själv drar sådana paralleller inte torde ha någon aning om vilken grov fadäs han begår.

Från samma konservativa håll har vi fått veta att i ett bestämt avseende paralleller också skulle kunna dras mellan socialismens, kommunismens och konservatismens idévärldar. Det har förklarats att dessa tre åskådningar, var och en på sitt sätt, visat sig förstå värdet av, som det heter, »struktur» och »ledning» i samhällslivet. Uttrycken är något dunkla. Men det förefaller ytterst sannolikt att de syftar på ett hos kommunistiska, konservativa och socialistiska ideologier gemensamt drag av förkärlek för att statens ledning skall bestämma vilka auktoriteter som skall vara vägledande för medborgarna i deras gestaltning av sitt dagliga enskilda liv. Medborgarna skulle böra bejaka en sådan tingens ordning.

I viss mening är ju resonemanget riktigt, herr talman. Kommunismen bygger alltjämt på en med hjälp av statens makt — ibland tvångsmakt av grövsta slag — hos individerna indoktrinerad auktoritetstro. Hos en del konservativa kretsar i dagens samhälle kan rester spåras av den förkärlek för en från samhällstoppen indoktrinerad auktoritetstro som var typisk för den gamla och »klassiska» konservatismen. Och inom socialdemokratien kan man finna spirande frön till något slags socialistisk nyklassicism, som jag kallat det i ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

annat sammanhang. Enligt denna »nyklassicism» borde staten se till att exempelvis barn och ungdom får en god »socialistisk» uppfostran.

Naturligtvis skulle man också bakom t. ex. den ihärdiga socialdemokratiska önskan att behålla statens grepp över massmedia och att genomdriva statsbidrag som påverkar konkurrensförhållandena mellan tidningar och partier kunna ana något slags strävan att hålla indoktrineringsinstrument i beredskap, vilka statsmakten skulle ha möjlighet att laborera med. Men som väl är, herr talman, kan man ändå konstatera att i varje fall i dagens läge de som vill påkalla statliga indoktrineringskonstaplars bistånd för att förse medborgarna med lämpliga auktoriteter inte har så stor marknad som de själva tycks tro. Det är möjligt att kommunisterna kan känna sig flatterade av att tillsammans med socialdemokrater och högermän kombineras i professor Biörcks treenighet. Men jag tror inte att det är sannolikt, att socialdemokraterna och högermännen finner kombinationen lika anslående.

Mot en på detta sätt konstruerad kombinations förträfflighet har emellertid ställts en enligt belackarnas mening fördärvlig liberalism, som uppges verka i en anda av normlöshet och trolöshet ägnad att appellera till egocentricitet, hänsynslöshet och asocialitet. Vilken förtjusande beskrivning! Det finns tydligen folk — även på de mest överraskande ställen — som hellre vill se t. o. m. en kommunistisk ordning än vad de föreställer sig skulle bli en liberal oordning.

Men resonerar man på detta sätt ställer man naturligtvis den stora huvudfrågan alldeles felaktigt. Samlevnad mellan människor förutsätter, herr talman, ordning — en ordning åstadkommen genom av medborgarna respekterade regler. Den stora skiljelinjen går inte och kan aldrig gå mellan ordning å ena sidan och å den andra oordning, regel-

och normlöshet. Anarki kan aldrig tänkas såsom ett bestående tillstånd, allra minst i vår tekniskt komplicerade värld. Någon form av ordning inställer sig alltid.

Den stora skiljelinjen går på ett helt annat sätt än mellan ordning och anarki. Huvudfrågan gäller i stället hur ordning skall uppnås. På ena sidan om linjen befinner sig då de som är mer eller mindre benägna att inte se någon annan utväg än att tillgripa en med statens medverkan indoktrinerad auktoritetstro, stödd av fruktan för straff och i sista hand av våld och terror från de styrandes sida. Blir sådana tankegångar vägledande för utvecklingen, skapas vad man skulle kunna kalla ett kommandodisciplinens samhälle.

På den andra sidan om skiljelinjen står de som vill bygga på individuell ansvarskänsla och strävan till ett samvetsbestämt handlande. Kan sådana tankegångar framgångsrikt följas, uppstår det som Bertil Ohlin en gång kallade den fria och laglydiga människans samhälle. I ett sådant samhälle utgöres inte ordningens fundament av statliga indoktrineringsansträngningar kombinerade med fruktan för straff hos den enskilde. Detta fundament bildas i stället av individernas samvetsbestämda krav på det egna handlandet, av deras villighet att taga hänsyn till medmänniskorna och att följa — under en strävan att ändra — även de lagar, vars innebörd det egna samvetets prövning måste ogilla. Naturligtvis måste nämligen i en sådan samhällsordnings fundament också ingå individernas rätt att verka för en ständig förnyelse av lagar och normsystem. Man skulle kunna kalla ett samhälle av denna typ för självdisciplinens samhälle.

Tyvärr finns på många håll en ovana att förväxla den individuella samhällsprövningen av normer med normlöshet. Det finns ingen anledning att sätta likhetstecken mellan innebörden av denna liberala grundtanke, samvetsprövningen av normer, och de intensiva men i tan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kegången oklara angrepp för vilka den ene av Dagens Nyheters chefredaktörer utsatt det som samma chefredaktör kallat »normernas tyranni». Vi som är verksamma inom det liberala lägret har blivit ganska vana vid förväxlingar och misstag av detta slag. Vi vet av lång erfarenhet att i en bred odling som den svenska frodas också biörckar där lagercrantzar växer och vice versa. Båda arterna kan ibland få en del uppseendeväckande former, men deras betydelse för odlingens fortbestånd är sannolikt inte proportionell mot det uppseende som de väcker.

Det finns emellertid säkerligen ett klart samband mellan graden av självdisciplin och graden av kommandodisciplin i ett samhälle. Ju mindre självdisciplin, desto mer kommandodisciplin. Ju mindre individuell ansvarskänsla, desto sämre demokrati, desto större användning av statens tvångsmakt, desto större risker för en glidning i totalitär riktning. Det finns intet tvivel om att den nu unga liberala generationen inser detta sammanhang; däremot är det tyvärr inte lika klart att den i alla väsentliga avseenden har dragit konsekvenserna av denna insikt.

En av dessa logiska konsekvenser bör vara att demokratiens framtid beror av de mångas vilja och förmåga att engagera sig och bära delansvar för samhällsutvecklingen. En annan är att — då så är fallet — utformningen av politiken och dess detaljer bör stimulera och inte dämpa denna vilja och förmåga. Politikerna bör se på medborgarna som självständiga, samarbetsvilliga, i verklig mening sociala individer i stånd att delta med sin egen, om än i många fall spröda eller oskolade ton i samhällsdebatten. Politikerna bör se på medborgarna som individuella subjekt, däremot inte som objekt, som instrument från vilka partiernas politiska teknokrater skall tävla om att locka fram den för dem lämpligaste tonen.

Det är i detta sammanhang som en

bristande insikt har kommit till uttryck även hos unga liberaler, t. ex. i reaktionen inför parti- och presstödsdebatten. Ett av de aktuella och mera betänkliga exemplen på detta är den skrivelse, som ett par personer inom den liberala ungdomsrörelsen sändt till folkpartiets riksdagsgrupp. I denna skrivelse begärdes att tre medlemmar av gruppen som röstat emot regeringens partistödsproposition inte skulle omväljas till utskottsplaceringar. Detta ger uttryck åt en inkvisitorisk inställning som inte borde förekomma i det liberala lägret.

Det är naturligtvis allttjämt häpnadsväckande, apropå denna fråga i övrigt, herr talman, att ett svenskt regeringsförslag om världens högsta partistöd i ett demokratiskt land genomdrevs under inte stort mer än en treveckorsperiod. Detta stöd gavs utpräglad diskriminatoriska former, ägnade att i konservativ anda bevara den nuvarande partistrukturen samtidigt som det socialdemokratiska partiet särskilt gynnas. En sådan form av partistöd är naturligtvis principiellt förkastlig. Det är, som jag ser det, en angelägenhet av stor vikt att verka för en reformering av denna bakvända reform.

Det är en skandal att den svenska regeringen lika litet som tillskyndarna av detta partistöd i övrigt inte gjort ens en tillstymmelse till ett försök att påvisa att det finns vägar att underlätta partiernas verksamhet genom icke diskriminatoriska åtgärder. I stället har man ägnat sig åt en propaganda för den i den demokratiska världen hittills enastående tyska ordningen. Denna ordning synes nu Västtysklands högsta domstol — till fromma, tror jag, för den tyska demokratin — vara på väg att pröva om.

Helt i linje med vad som i övrigt skett på detta område här hemma och med vad vi är vana vid är att Sveriges Radio och TV deltog i denna ensidiga uppläggning och inte hann med att presentera hur saken ordnats t. ex. i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Storbritannien, där man onekligen har lång erfarenhet av demokrati.

Ett fundamentalt villkor för att den nu unga liberala generationen skall uppnå samma framgång som 1910- och 1920-talens socialdemokratiska generation är att den, liksom den socialdemokratiska då, verkligen lär sig att medborgarna är individer och inte objekt för propaganda. Det räcker inte att vara duktig politisk teknokrat. Det räcker inte med den intellektuella klarheten, den dialektiska skickligheten, den politiska kunskapen. Det fordras någonting därutöver — och någonting som kanske är ännu mer väsentligt: det fordras att vinna förtroende inte bara för hjärnans kvalifikationer utan också för förmågan till emotionell inlevelse i människors villkor och situationer.

Det fordras inte bara insikt om att medborgarnas materiella villkor kan fortsätta att förbättras från välfärd till välstånd för alla ännu snabbare än nu. Det fordras inte bara insikt om att demokratiens *former* kan fulländas ytterligare. Det fordras också insikt om *risk*en för att allt detta *kan* ske samtidigt som en äkta demokratis livsmöjligheter försvagas därför att individernas engagemang och medansvar i samhällsutvecklingen långsamt avtar.

Det är framför allt den sistnämnda insikten som måste till hos den nu unga och i många avseenden briljanta liberala generationen. Jag tror för övrigt att den måste till i ännu större utsträckning hos andra nu unga politiska generationer. Men kan den liberala generation som nu är ung förvärva den insikten, kommer framgång att följa den, större framgång kanske än som på länge väntat någon politisk generation. Misslyckas den med detta förvärv, kan den i stället komma att bidra till att luckra upp den svenska demokratin.

Jag hoppas att den unga liberalismen skall besinna det stora ansvar som tillkommer den och inte för kortsiktiga önskemål sälja ut de — om man vill

nå slutlig framgång — osäljbara insatserna.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror det skulle vara fel att låta herr Wedéns beskrivning av en mycket liten del av Sveriges ungdom stå oemotsagd. Jag har inte funnit att de liberala lejonerna har haft klorna kvar när de behövs att riva med. Tvärtom visar det sig att det som går ut ur munnen på dem är storvulet, medan det som är i hjärnan ofta kan vara ganska smått.

Man talar om socialistisk uppfostran, frihet för massmedia och respekt för individen m. m. Om tiden tillät det, skulle jag verkligen kunna tala om hur vi inom socialdemokratien har fått den styrka och kraft som vi har. Det är inte av teorier utan därför att vi har fått uppleva det sociala eländet i samhället. Det gällde för oss att fostra en ungdom och skapa ett parti som kunde utplåna de sociala och kulturella orättvisorna och lindra människornas kval.

Om herr Wedén tycker att han kan peka på något som helst förtryck i dag, så kan jag tala om att jag har gått på de flesta vägar i Uppland. Jag har också läst dess historia. Vad var det som gjorde att August Palm inte fick tala för patron och kyrkoherden i Bro? Den enda plats som han kunde tala på var landsvägskanten, och då blev han stämd.

Om det är något parti som har visat vilja att tillgodose individens krav på frihet och människovärde, så är det den svenska arbetarrörelsen. Jag skulle ha lust att citera en del passusar ur några föredrag som en professor höll 1896 om socialismen och om den sociala rörelsen. Herr Wedén skulle allt må bra av att läsa litet om socialismen; då skulle han kanske inte idealisera ungdomen på ett sådant sätt att vi andra måste sätta många frågetecken för den skildringen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Helt allmänt kan man säga att ungdomen av i dag är betydligt mer vaken och i stort sett bättre än ungdomen var när herr Wedén och jag var unga. Det erkännandet skall vi ge dagens ungdom.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Trots att det egentligen är onödigt skulle jag vilja påpeka, inte så mycket för kammaren som för herr Lundberg, att även om man gör ett försök till en så kortfattad historieskrivning som han gjorde, så måste man ge utrymme för de liberala insatserna som var av grundläggande betydelse för medborgarnas frihet under den period som herr Lundberg här talade om.

Jag vill inte polemisera med herr Lundberg beträffande värderingen av den unga, liberala politiska generationen. Men jag vågar ändå säga att ehuru alla vet att herr Lundberg har ett gott hjärta, så hade vi kanske inte från just honom väntat oss varningar för att vara alltför stora i munnen; de stora orden är ju ingalunda främmande för herr Lundberg, inte heller de grova orden. Kammaren har litet tidigare i dag fått exempel på det.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Wedén, som ändå borde komma ihåg diskussionen om en viss händelse i kammaren, skall vara försiktig när han talar om de där orden och deras valörer.

Jag vill också tala om att jag uppskattar alla ungdomar som strävar efter kunskap, frihet och människovärde. Eftersom herr Ohlin nu kommit in i kammaren, vill jag nämna att jag blivit mycket förgrymmad när jag sett herr Ohlin springa i bänkarna och tillrätta-visa sina ungdomar här i riksdagen. Om herr Erlander skulle på samma sätt i varje fråga springa och sätta upp pekfinger, så Gud nåde herr Erlander. Om den liberala frihetskämpande ungdomen i riksdagen eller annorstädes får vara

fria medborgare och tänka fritt, då skall jag gratulera.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg i Uppsala har i dag inte för första gången — tyvärr kanske inte heller för sista gången — visat prov på en fantasi som han borde ägna åt bättre ändamål än att komma med fullständigt verklighetsfrämmande påståenden.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag fatta herr Ohlins senaste inlägg på det viset, att han av utvecklingen har lärt att den ungdom som fostras inom folkpartiet är kapabel att utan förmyndare tänka, handla och föra en självständig tillvaro?

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Remissdebatten lider rätt ofta av en viss ensidighet, i det att somliga frågor får huvudparten av tid och intresse, medan andra i och för sig väsentliga spörsmål kommer i skymundan. Frågan om demokratin, dess livsbetingelser och utveckling behöver allsidigt aktualiseras. Demokratien är ej något som vi fått färdig utan den har byggts på från generation till generation, men det finns någonting, som är grunden från början, och det är somligt i ritningarna som ej får nonchaleras för den fortsatta utbyggnaden. Detta innebär inte att vi avsäger oss nya upptäckter och framsteg som kommit till stånd, men de måste prövas efter de grundläggande värderingarna.

Hänsynen till individen är ett av de grundläggande dragen. Vi måste alltid kunna understryka vad någon har sagt: den idé som inte räknar med varje individ är för liten för vår värld. När människan får sin rätta plats i vårt kulturbygge, får hon också den rätta platsen i debatten, även i remissdebatten. Vi måste ha respekt och hänsyn

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för människan och för individen oberoende av ålder, boplatz och arbetsuppgifter.

I vår tids kollektiva tänkande blir en individ lätt bortglömd och orättvist behandlad. Vi har inte rätt att nonchalerat eller bagatellisera någon människas livsdröm, livskamp eller livsproblem. Alla måste ha rätt att drömma om och räkna med en karriär i ett samhälle som ger rättvisa åt alla. Vi måste arbeta efter idéer som gör att det inte får finnas någon i vårt land som är ensam, bortglömd eller orättvist behandlad. Handikappade, sjuka och åldringar behöver få särskild medkänsla. Minoritetsgrupperna får inte tappas bort utan bör kunna räkna med en likadan behandling i fråga om sina väsentliga intressen.

De makthavande borde då och då besinna att majoriteten de äger ändå är så liten att viktiga frågor måste avgöras med lottens hjälp. Bland annat därför borde hänsynen till minoriteterna få ett större spelrum än vad som nu är fallet i åtskilliga avseenden. Någon har sagt: »Giv en god människa makten och hon är inte god längre.» Detta gör att de makthavande ständigt måste ge akt på sig själva, så att de inte missbrukar sin maktställning.

När jag hörde herr Lundberg, och även herr statsministern i går, ondgöra sig över mittensamverkan, skulle jag till detta vilja göra en kommentar. Jag tror att vi behöver få mer förståelse för andra partiers uppfattning och arbete. Vi har ett stort behov av en politik som överbygger klyftan och motsättningarna så att onödiga spänningsförhållanden försvinner. Därigenom skapas förståelse och en harmonisk gemenskap i dagens samhälle. Vi får akta oss för att bygga upp en järnridå i vårt eget land. Vi måste, utan att därför förlora vårt ansikte, vilja samarbeta med alla så långt det tjänar demokratin och vårt folks bästa. Om samarbetet mellan folkpartiet och centerpartiet

skulle innebära något positivt för vårt folk, skall väl alla vara tacksamma, ty vårt folks bästa är väl varje ärlig politikers målsättning.

En minoritetsgrupp som förtjänar särskild uppmärksamhet i dagens situation är de lågavlönade. Någon gång, helst i år, borde en förbättring av de lågavlönades villkor kunna ske, utan att fördenskull högre inkomstklasser skulle få en motsvarande förbättring; detta med tanke på att det kompenserande barnbidraget är lika för alla, vilket gäller även omsen.

En mycket avgörande roll spelar de folkmoraliska frågorna för demokratiens fortbestånd och utveckling. Dessa frågor har saboterats och nonchalerats från vissa håll, och det värsta är att människorna acklimatiserat sig i det onaturliga. De tror att förnekelse, sedslöshet, dryckenskap m.m. är naturligt. Alf Ahlberg har sagt: »Demokrati utan kristendom kan inte bestå.» Därför är kristendomens fiender en fara för demokratin och vår kultur. Det har ju visat sig att kristendomen som en levande religion inte bara får efterföljare och sådana som tacksamt tar till vara kristendomens förädlande följder utan att personligen bekänna sig till den tron, utan också förföljare. När förföljarna av kristendomen får tillräcklig makt, inträder sådana förhållanden som vi absolut inte vill uppleva i vårt samhälle. Exempel finns inte långt ifrån oss i Sovjetryssland och i öststaterna efter kriget.

Någon frågar: Varför ger vi kristendomen denna plats, så upphöjd och förstarangsbetonad? Jag svarar: Sätter inte vi demokratin skyhögt över nazismen och kommunismen och anser det vara alldeles naturligt. På samma sätt betraktar vi kristendomen i relation till de andra religionerna.

Kristendomen hör omistligt samman med demokratiens blomstring och utbredning världen över. De kristna demokratiska länderna åtnjuter det högsta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

välståndet, och de största framstegen har gjorts inom kristendomens landamärena.

Kristendomen får inte bara vara reklam, den måste behärska våra sinnen och påverka utvecklingen inom alla områden i vårt svenska folkhem. Tar vi bort kristendomen flyttar vi vår demokratiska byggnad från dess grund ut på lösan sand och då kommer den snart att slås omkull av tidens stormbyar och slagregn.

Just på denna grund vill vi ge ungdomarna skydd mot nedbrytande krafter och med fast och hjälpsam hand i hem, skola, samhälle och förening befrämja deras utveckling till goda, ansvarskännande och livsbejakande medborgare.

Vår väg att uppnå detta är inte diktaturens hårdhanta dirigering utan vi appellerar till samvetets vägledning för den enskilda människans handlingar. Samvetet kan vägleda endast genom tillräcklig och rätt upplysning. Denna upplysning ges enligt vår övertygelse klarast och bäst i bibelns framställning om spelreglerna för den mänskliga samlevnaden. Därför vill vi starkt understryka behovet av en karaktärsdanande och fostrande undervisning i kristendom. Skall regeringen kunna vänta att samvetet skall reagera rätt vid deklarationen, bör den också se till att samvetet reagerar rätt vid andra tillfällen i livet.

Jag hoppas att vi i riksdagen i stort sett kan vara överens om dessa synpunkter och att det inte är sant vad Stellan Arvidson yttrade här vid höstriksdagens avslutning, nämligen att ateismen är utbredd inom arbetarrörelsen. Namninsamlingen t. ex. talar ju ett annat språk om förhållandet och önskemålen bland folkets flertal. Visserligen har det diskuterats med vilken grad av övertygelse man skrev på, men en övertygad ateist skrev väl inte på i alla fall!

Någon gång skulle det vara intressant och befriande att höra något av statsråden göra ett positivt uttalande om kris-

tendomens betydelse och värde. I England skulle Mr Wilson tacksamt villfara en sådan begäran.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! En av de grundläggande och väsentligaste frågorna för ett konservativt parti är såvitt jag ser att se till att ett rättssamhälles funktioner upprätthålles. Vi anser väl att vi lever i ett rättssamhälle, där vissa värderingar såsom den personliga integriteten och äganderätten utgör grundvalarna och representerar värden som vi anser omistliga.

Utvecklingen i vissa hänseenden gör dock att man ibland ställer sig frågan, om inte rättssamhället börjar vackla. Om människor inte går säkra till liv och lem och om samhället då inte har förmåga till insatser så att medborgarna skall kunna känna sig trygga, är det allvarligt. Det är också allvarligt att många med vett och vilja går in för att bryta mot de samhälleliga reglerna, mer eller mindre i medvetandet om och kanske t. o. m. med förhoppningen om att man skall hamna på kvällstidningarnas förstasidor eller om det vill sig väl i TV-rutan. Jag tror att det är angeläget att massmedia visar större återhållsamhet när det gäller publiciteten kring t. ex. ungdomskravallerna. Jag tror att en ökad återhållsamhet därvidlag skulle få en gynnsam effekt.

Respekten för lagars efterlevnad, som tidigare ansetts självklar, kan i dag sättas i fråga. Även respekten för vissa grundläggande rättsprinciper vacklar. Jag tänker på en sak, nämligen det som vi här brukar betrakta som självklart, att lagar inte skall stiftas med retroaktiv verkan. Vi har helt nyligen fått ett exempel på att regeringen själv, enkanerligen herr Sträng, här föregår med ett utomordentligt dåligt exempel. Jag syftar på hans förslag om bilaccis, som avsetts få retroaktiv verkan. Det har ansetts och det med rätta, såvitt jag förstår, att vi i Sverige inte skulle be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

höva ha en grundlagsenlig bestämmelse, som garanterar att lagar inte skall få retroaktiv verkan. En sådan bestämmelse har man i Norge, och jag funderar själv på om inte läget tyvärr blivit sådant i vårt land, att vi också här måhända ser oss nödsakade att tänka oss att i vår författning införa en grundlagsenlig trygghet mot retroaktiv lagstiftning.

Enligt min mening har regering och riksdag skyldighet att slå vakt om vissa grundläggande rättsliga principer och att trygga ett rättssamhälles funktioner. Det är väsentligt att vi här markerar den vikt vi fäster vid dessa frågor och klarlägger en vilja till kraftåtgärder för att vi alltså med fog skall kunna säga att vi lever i ett rättssamhälle. Naturligt nog beror tilltron till rättssamhället på dess möjligheter att fullgöra en effektiv brottsförebyggande, brottsuppsärande och brottsbeivrande verksamhet. Nu visar brottsutvecklingen i Sverige oroande tendenser. Antalet brottsbalkbrott under 1965 beräknades enligt senaste uppgifter ha ökat i förhållande till 1964 med inte mindre än 37 000. Det bör särskilt betonas att Stockholm här visar upp speciellt oroande siffror. Under tioårsperioden 1954—1964 ökade brottsbalkbrotten med inte mindre än 82 procent. Det kanske också kan påpekas att under samma tid ökade kriminalpolisen endast med 34 procent. Speciellt vissa typer av grövre brott såsom våldsbrott, checkbedrägerier och narkotikabrott har ökat kraftigt. Brotten blir grövre och samtidigt mer komplicerade. Uppklaringsprocenten är inte tillfredsställande. I Stockholm beräknar man den genomsnittliga uppkklaringsprocenten till endast 25. Markanta inslag i brottsbilden är våldsbrott mot äldre och brottslighet med narkotikamissbruk i bakgrunden.

Ett mycket oroande tecken, som framför allt är ett storstadsproblem, är den mycket snabbt ökande ungdomskriminaliteten. 1965, det år som just passerat,

visar sig vara det mest oroväckande året hittills.

Utan tvekan får man den bästa brottspreventiva effekten, om möjlighet finns för omedelbara ingripanden. Här spelar utan tvekan polispersonalen en avgörande roll. Nuvarande generaldirektören i rikspolisstyrelsen, Carl Persson, är en ganska modig man. Det var inte så länge sedan han som statssekreterare i inrikesdepartementet, som då hade hand om polisärendena, hade ett stort ansvar för hur polisens arbetsförhållanden var ordnade. Strax efter det att han lämnat den positionen för att bli chef för landets polismännen på det ämbetsmannamässiga planet har han tagit bladet från munnen och verkligen talat om hurdana polisens arbetsförhållanden är. Jag tycker detta är ett uttryck för ett visst personligt mod som man måste uppskatta. Hans klara deklarationer om polisens arbetsförhållanden har trots allt lett till att i den presenterade budgeten polisen föreslås få en viss förstärkning. Men den är tyvärr inte tillräcklig. Sammanlagt förstärkes polisen med 300 man, men de anslag som rikspolisstyrelsen hade begärt i sina petita uppgick till väsentligt mycket mera — jag tror att man begärde en förstärkning med 1 200 man.

En särskild svårighet som möter polisen i dag är en tilltagande aggressivitet. Antalet misshandelsfall på polismän i Stockholm ökade förra året med inte mindre än 40 procent. Det är en ganska talande siffra.

Polisens arbetstidsförhållanden kan betraktas som i det närmaste katastrofala. Man tar ut en övertid som vida överstiger det maximum som finns angivet i arbetstidslagen. Vi vet ju att denna lag inte gäller för statliga tjänstemän, och det är förklaringen till att man kan ta ut så mycket övertidsarbete av polisen utan att det kolliderar med lagstiftningen. Jag har förstått det så, att anledningen till att arbetstidslagen på sin tid inte ansågs böra gälla för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

statliga tjänstemän var att man menade att staten skall vara den idealiske arbetsgivaren, av vilken det inte kan förutses att den skall handskas illa med sina befattningshavare. Utvecklingen har nu blivit en annan. Å andra sidan är det inte realistiskt att i nuvarande arbetstidsläge kräva att arbetstidslagen skall gälla även för statstjänstemän, ty då skulle man göra det nu rådande katastrofala läget ytterligare värre.

Det kanske kan vara intressant att veta att antalet utförda övertidstimmar av polismän i hela riket under ett år är inte mindre än 2 miljoner. I Stockholm utbetalades förra året 9 miljoner kronor i övertid ersättningar. Enligt min mening borde de pengarna räcka till att inrätta ett väsentligt ökat antal polis-tjänster i förhållande till vad justitieministern föreslår. Landets arbetskraftstillgångar är begränsade, men vid den avvägning som alltid måste göras mellan olika sektorer av tillgången på arbetskraft anlägger åtminstone jag den värderingen, att de funktioner som garanterar ett rättssamhälle måste ha sådan prioritet, att man där bör satsa jämförelsevis mera än på andra sektorer.

Det är för övrigt förvånande att kons-tatera i hur liten utsträckning som sta-ten använder äldre arbetskraft. Det var inte många år sedan — jag tror det var 1960 — som man skickade ut en cirku-lärskrivelse med uppmaning till myn-digheterna att vara mera generösa och positiva i förhållande till den äldre arbetskraften. Fortfarande visar till-gångliga statistiska uppgifter att staten i mycket begränsad omfattning engage-rar äldre arbetskraft. De avtalsbestäm-melser, som säger att person som upp-bär pension och utövar sitt yrke skall gå miste om en del av pensionen, gyn-nar inte tillvaratagandet av arbetskrafts-resurserna i vårt land. Visserligen är detta en avtalsfråga, men jag tror att det ändå kan finnas anledning för sta-ten som arbetsgivarpart att beakta att

det finns vissa möjligheter här för en liberalare arbetsmarknadspolitik.

Det är en annan rättssäkerhetsfråga som jag skulle vilja beröra något, näm-ligen respekten för den lagstiftning som gäller om förhandlingsrätt och som för statliga och kommunala tjänstemän trädde i kraft så sent som den 1 januari i år. Jag skall tillåta mig att något refe-rera det som finansministern säger i finansplanen om löneutvecklingen. Han säger — och det är ett uttalande som har refererats i den tidigare debatten — att han utgår ifrån att löneutvecklingen under detta år blir icke oväsentligt lugnare i jämförelse med åren 1964 och 1965. Sedan säger finansministern: »Om statsmakterna skapar de önskvärda all-männas betingelserna för lönebildningen, bör vi i vårt land kunna räkna med att arbetsmarknadens organisationer ge-nom sin styrka och sitt samhällsansvar på samma sätt som hittills gör statliga interventioner i lönebildningen över-flödiga.»

Det betyder alltså e contrario, att om statsmakterna inte skapar de önskvär-da betingelserna för lönebildningen, vilket jag personligen anser att stats-makterna inte har gjort, skulle staten kunna intervensera i lönebildningen. Jag tycker att detta uttalande från finans-ministerns sida är häpnadsväckande. Man får väl ändå utgå ifrån att han menar vad han säger i finansplanen.

Jag skulle vilja veta vad statliga in-terventioner i lönebildningen egentli-gen innebär. Det kan ju inte gärna vara användandet av förlikningsmannainsti-tutionen. Det hör ju till rutinen att om parterna på arbetsmarknaden inte kom-mer överens kan man få använda sig av förlikningsmännens kunnande och förmåga att ena parterna. Det kallas ju inte en statlig intervention. Det kan ju inte heller vara det ingripande som kan förutsättas från statens sida i händelse av s. k. samhällsfarliga konflikter. Det är inte något som avser lönebildningen som sådan. Det är ju bara ett ingripande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för att förhindra en konfliktsituation som skulle kunna skada människor till liv och egendom.

Men här är det alltså fråga om lönebildningen som sådan. I fråga om den säger alltså finansministern att han under nyssnämnda förutsättningar skulle kunna tänka sig statlig intervention. Det är väl så att regeringen är så van att dirigera att den har svårt att komma ihåg, att det finns en sektor, arbetsmarknadsparternas fria förhandlande, vars självständighet måste vara en av demokratiens grundvalar.

En arbetsgivarorganisation har i sin tidning »Arbetsgivaren» varit starkt kritisk mot finansministerns uttalande, och ändå borde man kanske kunna tycka att Svenska arbetsgivareföreningen såsom arbetsgivarpart inte skulle ha något emot ett uttalande om att lönebildningen borde ske i väsentligt lugnare tempo detta år än tidigare. Jag skall, herr talman, tillåta mig att citera något ur en underledare som var införd i »Arbetsgivaren» nr 1 detta år. Där sägs: »Naturligtvis kan statsmakterna i och för sig bestämma, att lönekostnaderna får stiga med högst ett visst procenttal för att kunna betecknas som »lugn», men detta kan i sista rummet alltså inte innebära någonting annat än att inkomstbildningen kontrolleras och dirigeras av staten. Därmed skulle friheten på arbetsmarknaden reduceras till en nullitet.» I fortsättningen sägs följande: »Det nuvarande systemet för lönebildningen har förvisso sina brister. Men det är — trots allt — det enda acceptabla systemet för fria medborgare i ett fritt land. Det är vår bestämda övertygelse att det stora flertalet människor i detta land klart föredrar en lönebildning, som baseras på förhandlingar under frihet och ansvar, framför en inkomstbildning som avgöres i kanslihuset. De experiment som gjorts i andra länder med statskontrollerade inkomster manar sannerligen inte till efterföljd.» Så långt »Arbetsgivaren».

Det är väsentligt att man i den ekonomiskt-politiska debatten klargör att det är regeringen som har ansvaret för inflationsutvecklingen liksom över huvud taget för den ekonomiska politiken. Politikerna har skyldighet att föregå med gott exempel vad beträffar den ekonomiska politiken liksom arbetsmarknadens frihet. Det är två oeftergivliga och som jag ser det väl förenliga principer.

Att regeringens ekonomiska politik inte varit ägnad att stimulera en återhållsam lönepolitik är uppenbart och framgår också med tillbörlig styrka av de av huvudorganisationerna presenterade löneyrkandena.

Det som i dag verkligen kan efterlysas är ett klart och otvetydigt uttalande av finansministern, att man i en bestämt angiven, näraliggande tidpunkt kan vänta sig en viss sänkning av den progressiva beskattningen och att man på längre sikt skall sträva efter en väsentlig sänkning av progressiviteten. Jag vågar påstå att ett sådant uttalande av finansministern skulle vara det mest verkningsfulla medlet för att uppnå det eftersträfvade målet, återhållsamhet i lönebildningen. Att så skulle bli fallet bestyrks av både TCO:s och SACO:s uttalanden.

Båda dessa organisationer menar att de i och för sig varken vill eller bör ingripa i de politiska övervägandena om skatternas utformning. Båda organisationerna säger sig dock ej kunna bortse från medlemmarnas reaktion, inför det som de upplever som en realitet, nämligen lönen efter skatt och hur mycket man kan köpa härför. Individens i och för sig naturliga reaktion är en realitet i det fackliga arbetet. Den hårda verkligheten innebär för många yrkesgrupper att deras reallöner under de senaste två åren undergått en markant försämring. Det är också uppenbart att marginalskatterna har en förödande effekt på värdet av den merprestation som någon till äventyrs kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vara frestad att fullgöra, ty det är väl rätt naturligt att en människa, som på sin vanliga lön tycker sig klara sin försörjning, inte finner någon som helst anledning till ökade arbetsinsatser, när effekten av dessa inte heller blir en särskilt mycket större konsumtionsförmåga.

Det första borde därför vara att man över huvud taget slopar skatten på inflationspengar som inte i och för sig ger någon ökad skattekraft. Individens reaktion inför pris- och skatteutvecklingen är påtaglig. Arbetsintensiteten minskar och detta i ett läge då knappheten på arbetskraft utgör ett av de mest oroande momenten.

Ett uttalande av finansministern om en planerad sänkning av marginalskatte-terna och ett avskaffande av skatten på inflationspengar skulle tjäna ett dubbel syfte, dels, som sagt genom att åstadkomma en återhållsam effekt på lönebildningen, dels genom att stimulera till ökade arbetsinsatser.

Till slut vill jag bara säga att jag tycker att det är rätt anmärkningsvärt att finansministern så helt bortser ifrån de resultat som skatteberedningen kommit fram till, stödd av en enhällig löntagaropinion och också av de remissinstanser som därefter har haft tillfälle att yttra sig.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag skulle vilja belysa ett viktigt avsnitt inom bostads- och hyresmarknaden där vi säkert skulle kunna finna bättre samlande lösningar. Av den tillgängliga statistiken kan vi konstatera, att cirka 400 000 människor är anmälda på våra bostadsförmedlingar, varav cirka 140 000 saknar egen lägenhet. Närmare 70 procent av dessa bostadssökande kan inregistreras inom storstadsregionerna. Lägg märke till anmälningssiffrorna. Två tredjedelar av dessa bostadssökande har egna lägenheter. Jag återkommer härtill senare.

De som känner till bostadsköernas sammansättning kan också tala om att dessa förmedlingar årligen behandlar tiotusentals förturs- och katastroffall varvid förhållandena är sådana att man absolut inte får gå strikt efter väntetiderna utan hjälpen måste sättas in omedelbart. Även om bostadsbyggandet har ökat starkt och stora ansträngningar görs för att genom det ökade byggandet komma till rätta med bostadsbristen tror jag, att det vore av största betydelse att riksdagen även genom andra åtgärder försökte klara de svåra bostadsbrists- och bostadsnödsproblemen. En av de mest betydelsefulla åtgärderna skulle vara att öka rörligheten på bostadsmarknaden och vidta konkreta åtgärder i form av lagstiftning och strängare bestämmelser för att ge bostadsförmedlingarna större möjligheter att få till stånd en bättre fördelning beträffande bostadsbeståndet och möjliggöra hänsynstagande till de ekonomiskt svagare grupperna — familjerna, invaliderna, ensamstående och andra som för närvarande har det allra svårast att lösa bostadsfrågan.

På den gemensamma bostadskonferens som de tre storstäderna årligen anordnar kunde vi konstatera liknande förhållanden överallt. Samtidigt kan man emellertid av bostadsförmedlingarnas siffror framläsa att av de bostadssökande på förmedlingarna har ett mycket stort antal redan nu moderna lägenheter som antingen har blivit för små — det är det vanligaste — eller för stora eller som av någon annan orsak inte passar den nuvarande ågaren.

För att riksdagen här skall få en bild av det verkliga läget vill jag som illustration nämna att av de 30 000 bostadssökande som för närvarande är registrerade i malmökön bor 13 000 i moderna och bra lägenheter med många gånger hyggliga hyror och med en standard som, även om den inte är toppmodern, ändå fyller ganska höga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

krav och som tusentals människor skulle vara nöjda med.

Problemet är för närvarande att fastighetsägarna i mycket stor utsträckning vägrar att gå med på byten och hindrar den bostadssökande inte bara att byta direkt utan också att meddela bostadsförmedlingarna att lägenheterna ställes till deras disposition. Om förmedlingarna fick hand om bytena i större utsträckning, skulle en ökad rörlighet på bostadsmarknaden bli följden och en rimligare anpassning ske inom hela lägenhetsbeståndet, så att ekonomiskt svagare familjer, äldre människor, unga människor och ensamstående skulle få tillgång till den lägenhetstyp som passar deras ekonomi och önskemål.

Många bostadssökande med goda utbyteslägenheter kan nu inte flytta in i de lägenheter de blir erbjudna på grund av fastighetsägarnas vägran att låta bostadsförmedlingen ta hand om den lägenhet i vilken de bor. Därigenom förlänges deras väntetider, och lämpliga bostadssökande anvisas inte en äldre, bra lägenhet. Rörligheten på bostadsmarknaden stoppas upp och hela marknaden låses på ett olyckligt sätt.

Om man inte kan nå en uppgörelse på frivillig väg — vilket efter många års ansträngningar och konferenser tycks vara omöjligt — återstår bara lagstiftningsvägen. Jag hoppas också att den nu arbetande bostadsförmedlingskommittén, som vid åtskilliga tillfällen har haft kontakt med bostadsförmedlingarna och känner deras problem, skall lägga fram förslag som bryter den fastlåsta positionen och möjliggör en rörligare bostadsmarknad. Därmed ökas möjligheterna till en minskning av bostadsköerna. En lagstiftning som tar sikte på hyresgästens rätt att byta bostad borde vara ett ofrånkomligt krav med hänsyn till dagens läge på hyresmarknaden. Ge bostadsförmedlingarna effektivare vapen och möjligheter att få ett bättre grepp över hela lägenhetsbeståndet!

En annan nödvändig reform inom bostadsförmedlingarnas arbetsområde bör vara tillskapandet av gemensamma eller samordnade bostadsförmedlingar. Det är i närvarande stund högst angeläget. Främst bör sådana gemensamma bostadsförmedlingar finnas i storstadsområdena.

Hur ligger denna fråga till för närvarande? Ja, i Stockholm har man knappast nått några resultat tidigare, men nu tycks man glädjande nog, vara överens om att en samordnad bostadsförmedling skall komma till stånd. I Göteborg har det signalerats att sådan verksamhet skall påbörjas inom en snar framtid, och inom Malmö-blocket har ett samarbetsavtal mellan Malmö och Burlöv fungerat sedan några år tillbaka.

Den nu arbetande bostadsförmedlingskommittén har i sina direktiv fått befogenhet att framlägga förslag om obligatorisk, gemensam bostadsförmedling, därest frågan inte kan lösas tillfredsställande på frivillig väg. För egen del tror jag det är nödvändigt att få till stånd en bättre arbetsform än den vi har för närvarande. En representant i bostadsförmedlingskommittén anser att som förutsättning för Kungl. Maj:ts rätt att förordna en gemensam bostadsförmedling bör gälla att framställning föreligger från minst en av de kommuner som ingår i det gemensamma bostadsförsörjningsområdet. Som eget omdöme måste jag säga att detta vore att helt bromsa förutsättningarna att få till stånd en rimlig ordning inom bostadsförmedlingsarbetet. Det kräves en positiv och aktiv medverkan från alla håll för att komma till rätta med de omöjliga förmedlingsproblemen, och det borde vara möjligt inom de arbetande kommunblocken att som en av sina främsta arbetsuppgifter verka för en gemensam bostadsförmedling inom varje storblock för att skapa en rättvis turordning och en rättvis behandling av de många bostadssökandena. Jag hoppas att både inrikesministern och riksdagen vid den fortsatta behandlingen av den-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na viktiga fråga bortser från särintressen, enskilda eller kommunala, och går in för en realistisk lösning på dessa hyresmarknadsavsnitt för att komma till rätta med den delen av bostadsproblemen. Kan man förvänta en uppslutning kring ett sådant program?

Herr talman! För närvarande diskuteras i politiska och fackliga kertsar mycket intensivt och med all rätt hur man skall komma till rätta med låglönegruppernas problem. Det viktigaste för dessa grupper är att det blir en betryggande reallön, och det innebär att vi kan bli nödsakade att inte bara se frågan ur lönesynpunkt utan måste tillgripa andra åtgärder för att få till stånd bästa möjliga levnadsförhållanden för låglönegrupperna. Generella och kraftiga hyreshöjningar över hela linjen är åtgärder som måste leda till en försämring av reallöner för alla låglönegrupper.

En alltför snabb avveckling av hyresregleringslagen innan det finns en tillfredsställande annan lagstiftning eller ett hastigt slopande av alla generella räntesubventioner måste inverka på låglönegruppernas lösning av sin bostadsfråga. Vad vinner vi med att ta bort hela hyreskontrollen, när man ändå nödgas vitdaga vissa åtgärder för att kompensera en del hyresgäster?

Jag utgår från att det inte bara är barnfamiljer och pensionärer som behöver kompenseras. Det gäller också handikappade, långtidssjuka och stora grupper av lågavlönade. Dessa grupper är ytterst känsliga för en försämring av sina boendeförhållanden. Finns det sådana grupper, frågar ni? Jag har roat mig med att be min bostadsförmedling räkna ut hur det ligger till på detta område. Jag bad att få mig tillsänd en uppgift om anmälningarna under 1965. Det var inte mindre än 8 283 som anmäldes på bostadsförmedlingen under 1965. Jag bad att man skulle räkna ut i vilka lönegrupper de var placerade, och att man skulle skicka en beskriv-

ning på vilka som låg i lönegrupperna under 10 000 kronor och mellan 10 000 och 15 000 kronor. Det visade sig då att vi först och främst kunde plocka bort ungefär 700 som var pensionärer och studerande, och då återstod alltså drygt 7 500. Av dessa var 424 placerade i en grupp som hade 10 000 kronor och därunder. Inte mindre än 1 447 stod i lönegruppen 10 000 till 15 000 kronor.

Det betyder att om man slår tillsammans dessa grupper så har 27—28 procent av de bostadssökande inte högre lön än 15 000 kronor. Lägg märke till att jag hade givit bestämt besked om att det skulle vara den sammanlagda familjeinkomsten. Det visar tydligt hur illa det ligger till för många människor som står i bostadskö. Att för dessa hyra en modern, ny lägenhet är omöjligt. De måste gå i den gruppering som jag här talat om i samband med fördelning av successionslägenheter. Det skulle kännas bittert för många i dessa låglönegrupper att inte få tillgång till moderna familjebostäder för rimliga hyror. De kan i ett försämrat hyresläge inte offra ytterligare en del av sin låga lön för att bo kvar eller för att hyra en tillfredsställande bostad.

Jag har tidigare här i riksdagen påtalat att det för närvarande sker en avveckling av räntesubventionerna i de först byggda, statligt belånade fastigheterna och en avtrappning nedåt av vissa andra årsgrupper i detta bostadsbestånd. Men det måste understrykas att det är nödvändigt att bibehålla en viss räntesubventionering, framför allt i nybyggnationen men också i en del ärgångar av det fastighetsbestånd, där hyrorna ännu ligger relativt högt.

En betydande utjämning har ägt rum, och i årets stat från inrikesdepartementet har man gått ännu ett stycke på denna väg genom att höja de statliga räntorna, vilket kommer att innebära en kännbar påfrestning för de boende.

Däremot finns det skäl att skattevägen ompröva den nuvarande räntesub-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ventionen på vissa lyxbetonade villor. Jag utgår från att den utredningsman som finansministern tillkallat i denna angelägenhet ingående skall pröva frågan om ändring av de skatteregler som för närvarande gäller för lyxvillorna.

Det talas om byggande av *stora* eller *små* lägenheter i nyproduktionen. Vilken väg skall vi gå? Hur skall vi planera? Bygger vi för nuet eller för framtiden?

För många bostadssökande har denna diskussion närmast ett akademiskt intresse. De kan inte helhjärtat följa med i debatten. De frågar med skäl i stället: Har vi över huvud taget råd med en modern bostad? Det är problemställningen, och jag tycker det finns anledning att fundera över den.

Låt mig till slut, herr talman, säga några ord om en annan fråga.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Wedéns beskrivning av dagens ungdom och dess inställning idémässigt och i andra hänseenden. Denna fråga behöver tas upp till ingående studium. Men den bör inte behandlas så ensidigt som herr Wedén gjorde. Jag har varit folkbildningsman i 35 år och är fortfarande med i verksamheten. Jag kan försäkra kammararens ledamöter att det för närvarande pågår ett intensivt studiearbete inom alla studieförbund just i samhälls-, idé- och kulturfrågorna. Vi har en rad universitetscirkel i statskunskap, samhällskunskap och socialpolitik. Inom både ABF, TBV och andra studieförbund har anslutningen till dessa cirkel varit mycket god, och verksamheten har fått ekonomiskt stöd inte bara av staten utan även av kommunerna.

Det startas också ett ökat antal föreläsningsskurser i och skapas debattforum för kulturfrågor och aktuella samhällsproblem. I debatterna deltar företrädare för alla samhällsgrupper och representanter för alla politiska partier.

Vi har i dag en förnämlig, vaken och

studiemedveten ungdom, som vi i utbildningsorganisationerna gör allt för att stimulera och hjälpa till fördjupade studier, inte minst i samhällsfrågor. Det är en utmaning mot andra partier och mot deras arbete inom ungdomsskullarna att säga att intresset inte tagits till vara, att man inte är med. Även om jag helt instämmer i att dessa frågor skall diskuteras måste jag framhålla att uppläggningsen inte får vara så ensidig som herr Wedéns i dag.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det har på senare år — jag skulle vilja säga som ett resultat av de väsentligt större och bättre materiella tillgångarna — blivit intresseutrymme och tid över för att, som närmast herr Helén gjorde i går kväll och som herr Wedén gjort i dag, mera ingående och djupgående granska även kulturlivet ur demokratiska synpunkter. Det är symptomatiskt att denna fråga i denna debatt så konkurrerar med de frågor herr Svenning berörde i första delen av sitt anförande.

Från en del håll har man alltså påbörjat granskningen och då allt högljuddare krävt ökad frihet att också skriva om, tänka i och ge uttryck för olika sorters tro och åsikter. Rent idémässigt och principiellt har väl yttrande- och trosfriheten redan från början legat som ett fast fundament för både den demokrati, som vi här i riksdagen satts att vårda, och det samhälle som antydes genom t. ex. FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Men på tanke- livets och det kulturella livets område har auktoritetskrav och vissa genom lag och praxis uppdragna begränsningar inskränkt friheten, och man har som sagt på grund av de sociala bristernas omfattning och det trängande behovet av åtgärder mot dessa inte förrän under senare år varit riktigt inställd på att från mera principiella utgångspunkter granska inskränkningar av friheten på detta mera subtila och för många en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

smula ogripbara område, där så skilda värderingar kan göra sig gällande.

Småningom har det sålunda höjts allt starkare röster för ett slags genomslag för demokratiseringsprocessen även på åsiktsområdet. Ett av tecknen på detta är regeringens åtgärd att tillsätta utredningen om yttrande- och tryckfriheten i oktober 1965. Denna utredning, som tillkom efter delvis ganska hetsiga debatter, skall enligt sina direktiv syssla med frågorna om i vad mån uppviglingsbrottet, trosfridsbrottet och tukt- och sedlighetsbrotten skall kvarstå oförändrade i brottsbalken eller om de paragrafer, som reglerar det sålunda aktualiserade straffbarhetsområdet, bör få en annan utformning.

Det uttalas i direktiven för utredningen att »avgränsningen av det straffbara området försvåras av att en avvägning måste ske av det intresse, som straffbudet avser att skydda, mot intresset av yttrandefrihet och tryckfrihet och ofta även mot det intresse som representeras av en framställnings litterära, konstnärliga och vetenskapliga värde».

Med detta har, herr talman, bakgrunden antytts till kravet på och diskussionen om vad vi brukar kalla det öppna samhället, det pluralistiska samhället, med en tolerans och en generositet inför olika mänskliga livsyttningar som aldrig förut.

Det förefaller emellertid som om dessa krav i detta i många avseenden mänskligt positiva utvecklingsskede i vårt samhälle av stora delar av den breda allmänheten och i vissa delar av pressen uppfattades ungefär som man i början uppfattade barnpsykologernas rekommendation om frihet i uppfostran. Rätt allmänt ansåg man att dessa vårdexperters uppfattning innebar frihet från uppfostran, en svår missuppfattning som nog åstadkommit åtskillig skada och som jag tror att dessa experter själva har beklagat.

Om man skulle definiera demokrati

som frihet i största allmänhet och frihet från varje hänsynstagande till andra, gjorde man sig självfallet skyldig till en grov feltolkning. Frihet i en demokrati innebär samverkan under ett gemensamt ansvar och hänsyn till de olika medborgarnas intressen, särskilt de svagas behov av stöd och skydd.

Efter detta konstaterande behöver man inte fastslå med någon större argumentation att friheten på ett eller annat sätt måste inskränkas även i ett demokratiskt samhälle, även om sedan meningarna om hur mycket och på vilka punkter friheten måste begränsas kan vara nog så skiljaktiga. Det är väl egentligen om denna fråga politikens befattning med uppfostnings-, undervisnings- och kulturfrågor, religiösa och folkmoraliska frågor handlar.

Att svårigheten härvidlag är stor framgår t. ex. av det enkla faktum att vad som är en viss framställnings konstnärliga och litterära värde — ett värde som anses vara svårt att skapa utan mycket stor frihet — inte går att fastställa med objektiva kriterier. De s. k. tyeckarna har därmed fått ett tillfälle, som de inte försummat att utnyttja med penningstarka och penningintresserade supporters i bakgrunden. I stället för en ökad frihet i kulturdebatten kan man därför ibland, på vissa håll och under vissa perioder, iakta tecken på motsatsen: ett monopolanspråk och en auktoritetsdyrkan som inte står den tid efter, då religionen spelade en dominerande roll i kulturlivet. Kulturdebattens ensidighet, bland annat i urvalet av deltagare, och den s. k. pop- eller masskulturens dominans är exempel på detta.

Det kan här vara fråga om avigsidor som vi kanske får acceptera som en del av priset på den principiellt ökade friheten i tros- och åsiktsfrågor, men priset förefaller ibland rätt högt, särskilt då man i frihetens hägn slår mynt av folks intresse för brott och vissa förhållanden på det sexuella området. Öp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

penheten kan bli så stor att även de mest berättigade intressen att t. ex. skydda vad som med ett redan litet gammaldags uttryck kallats privatlivets helgd sätts i fara. Därmed har den personliga frihetssfären alltså inte ökat utan minskat.

Man kan således konstatera att det även i en demokrati måste upprätthållas, skyddas och främjas icke-materiella värden eller, som de litet mera krasst kallas i justitieministerns direktiv till den s. k. åsiktsutredningen, »intressen». Friheten måste ha något att växa i och leva av. På psykologiskt-psykiatriskt och även på filosofiskt håll har man också på, som det förefaller, goda grunder menat att frånvaron av värden och normer hos en människa eller i ett samhälle kan skapa en tomhet, som är eller kan vara skadlig för personlighetsutvecklingen och den psykiska hälsan. Det har i detta sammanhang talats om en tomhetsneuros. På läkarhåll säger man att stora grupper patienter *känner* sig sjuka utan att detta kan objektivt fastställas. Man talar om att detta skulle vara fallet med t. o. m. bortåt 50 procent av patienterna vid öppna läkarmottagningar. Sjukdomskänslan tar sig uttryck i vag osäkerhet, oro, överkänslighet, nedsatt motståndskraft mot yttre inflytelser o. s. v. Detta är väl mera lägesbeskrivningar än försök till noggranna analyser av läget och dess orsaker.

Det förefaller emellertid som om man i den pågående frigörelseprocessen till den grad slagit över att man endast talar om behovet av frihet från olika inskränkningar, t. ex. i lagstiftningen, men alldeles försummar att försöka göra sig en föreställning om hur den frihet är beskaffad och kan skapas som leder till ett sannare uttryck än hittills för demokratin med en så gynnsam utveckling hos den enskilde som möjligt och en vidgad medmännisklighet i form av ökat ansvar för andras livsmöjligheter som konsekvenser. Man har tyd-

ligen, verkar det, lämnat många människor i sticket, kvar i ett åsiktsvakuum som åtminstone en del av dem inte tycks orka leva i.

Med stor sannolikhet finns det emellertid ett gemensamt grundetos, som skulle kunna accepteras eller redan har accepterats av det stora flertalet medborgare, vissa grundläggande åsikter för mänskligt liv och mänsklig gemenskap.

Den centrala tanken eller basvärderingen härvidlag skulle självfallet vara att allt som obestriddligen kan skada den enskilde, särskilt beteenden med sådan effekt gentemot medmänniskan, inte kan tolereras utan bör bekämpas. Den personliga friheten måste därför inskränkas åtminstone så långt, att den inte leder till sådana effekter. Man kan göra gällande att vårt lagsystem redan i huvudsak är uppbyggt på denna tanke. Detta må vara riktigt, men i dagens samhälle, med dess starka frihetskrav, tycks detta förhållande vara alltmer sällan besinnat och alltför sällan hävdad. Här behövs vakthållning både för att hävda friheten och för att begränsa den, med noggrann kontroll över att detta inte sker i större omfattning än som är alldeles nödvändigt.

Man kan nu, herr talman, med största fog komma i tvivelsmål om samhället som sådant har annat ansvar än att stifta lagar och att tillämpa lagarna.

På skolans område är det fastslaget, att samhället verkligen har en fostrande uppgift med syfte att påverka eleverna, även om religionsundervisningen skall vara objektiv. Redan genom en undervisning med denna inriktning når man uppenbarligen en fostrande effekt. Man får hoppas att begreppet neutralitet, som börjat användas i stället för objektivitet i diskussionen om skolans religionskunskap, t. ex. i den stora debatten om detta skolämne här i kammaren den 14 december förra året, inte innebär ett försök att göra den objektiva religionsundervisningen mindre en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gagerad och angelägen, fastän den är klart saklig och allsidig i sin uppläggning.

Så till vida har samhället alltså på skolområdet tagit ställning till förmån för livsåskådningspåverkan och därmed sammanhängande etiska frågor och beteendefrågor såsom viktiga element i den unga människans uppfostran och utveckling, att skolorna skall lämna eleverna tankematerial till belysning av de olika möjligheter, som här står till buds, och underlätta valet av livsåskådning såsom en viktig personlig mög-
nadsfråga.

För den övriga delen av befolkningen har samhället emellertid i stort sett nöjt sig med att endast värna friheten för den enskilda människan, för organisationer och trossamfund att propagera för sina åsikter och uppfattningar och i övrigt i varje fall i princip inte engagera sig. Samhället självt söker inte såsom i skolorna ge objektiv information om olika samhälls- och livsåskådningar till medborgarna för att underlätta ett ställningstagande och hindra att medborgarna blir ensidigt informerade i dessa frågor, där ju risken för ensidighet är stor. Att så är fallet sammanhänger givetvis bl. a. med att ett stort antal sådana frågor är starkt kontroversiella, även när man skulle använda principen om det för människan skadliga som urvalsprincip för en eventuell statlig information. Som exempel kan nämnas abortfrågan, euthanasifrågan, tryckfrihetens tillämpning och motsvarande problem på radio- och TV-området. Alla dessa är ju kontroversiella frågor. Men det målmedvetna utnyttjandet av radio- och TV-monopolet och de till antalet minskande tidningarna gör att risk för en otillräcklig och ensidig information i livsåskådnings- och livshållningsfrågor då föreligger, en risk som möjligen också ökar.

Under kriget bidrog samhället med en egen information i form av en i vida kretsar spridd studiecirkelkurs med

rubriken Den svenska livsformen. Cirkelverksamheten arrangerades dock och bedrevs av organisationerna, inte av samhället. Det var dock då alldeles påtagligt att det var ett samhälleligt intresse bakom, en försvarsberedskapsåtgärd. Försök görs också på många håll att genom en av samhället anskaffad skrift, Medborgarboken, som delas ut till alla dem som uppnått myndighetsåldern, sprida kännedom om de grundläggande fri- och rättigheterna i vårt samhälle.

Det är emellertid säkerligen från alla synpunkter det enda möjliga i en demokrati att man alltfört överlåter åt framför allt organisationerna och trossamfundet att, gärna med vissa, fritt disponerade statliga bidrag, ägna sig åt att ge spridning åt tankens försök att svara på sådana svåra frågor som människans ursprung, meningen med livet och dess gestaltning i samhällsformer av olika slag och det svenska alternativet därvidlag, liksom om målet för människans liv — detta även med risk för att olika slags undermineringsarbete, som det har kallats, riktat t. o. m. mot demokratin själv eller olika åsiktssystem, får chans att bedrivas. Men då måste samhället med kraft garantera och främja allmän tros- och yttrandefrihet och även främja en allsidig information i sådana frågor genom de demokratiska organisationer, enskilda institutioner och samfund som ägnar sig åt informations- och rådgivningsverksamhet av detta slag. Det gäller t. ex. att ställa medel till förfogande för både deras allmänna verksamhet och deras lokalbehov. För övrigt gäller det inte bara att garantera att baptistkyrkan i Södertälje får lokaler att arbeta i, utan också t. ex. att främja en bred och allsidig information och rådgivning i frågor på den psykiska hälsovårdens område, i vardagsetiska frågor o. s. v. Det var säkerligen någonting av detta man bl. a. syftade till i förra årets motion om en utredning angående psykoterapeutisk

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

verksamhet. Det var i varje fall *mitt* syfte, då jag för ett par år sedan motionerade om att psykoterapi bör täckas av sjukförsäkringen — en fråga som därför efter en välvillig utskottsskrivning nu ligger hos sjukförsäkringsutredningen. Inom psykoterapeutisk verksamhet blir det ofta fråga om problem som åtminstone gränsar till livsåskådningsfrågorna och de allmänna livsföringsproblemen, arbetsetiken, förhållandena på arbetsplatserna i stort och i familjerna o. s. v. Vi förväntar oss att regeringen tar ett aktivare grepp i former som här antytts på frågan om hur en allsidig information rörande de demokratiska värdena och livsföringsfrågornas innersida skall kunna främjas, hur de yttre stimulansramarna för de frivilliga och ideella aktiviteter, som det här är fråga om, väsentligt kan förbättras och utvecklas, inte minst med tanke på de växande kostnaderna för en sådan informationsverksamhet rörande demokratiens grundvärden, som verkligen förmår att med tillräcklig kraft konkurrera med andra informationsaktiviteter och därmed nå fram till medborgarna.

Skall ett demokratiskt samhälle kunna överleva, måste det tillse att de demokratiska aktivitetsorganen bereds bästa möjliga förutsättningar för en fullgod, lättfattlig och pedagogiskt riktigt upplagd information till allmänheten om de grundläggande demokratiska friheterna liksom om enkla skyldigheter för människan i ett demokratiskt samhälle: kravet på sanning, respekt för äganderätten, respekt för människovärdet och andras personliga integritet i övrigt oavsett kön, ras eller politisk och religiös inställning, medmänsklig hänsyn, vilja till samverkan med och ansvar för samhällets institutioner, o. s. v.

I ett pluralistiskt samhälle, herr talman, där auktoritetstro och åsiktstvång försvunnit till förmån för friheten att välja själv, blir behovet av stimulans av den individuella ansvars känslan, behovet av tanke- och erfarenhetsmaterial

för den enskildes eget ställningstagande och handlande som samhällsvarelse på ett radikalt sätt förstärkt och därmed en angelägenhet av yttersta vikt. Det är detta förhållande, herr talman, som föranlett mig att göra detta inlägg i denna debatt.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort; under den tid jag har varit i riksdagen har det aldrig funnits så många talare anmälda vid ett tillfälle som nu. Jag skall därför bara säga några ord i ett par frågor; det som jag i övrigt hade tänkt tala om har jag strukit.

Under senare år har en diskussion om parlamentarism i primärkommunerna om inte pågått så i varje fall påbörjats. Parlamentarismen är ju genomförd på riksplanet, och man kan diskutera om det är lämpligt på länsplanet. Observera att jag säger att det kan diskuteras; det betyder inte att jag är övertygad om att vi bör ha parlamentarism på länsplanet.

Genomförs förslaget att införa parlamentarism även i primärkommunerna, så kommer det största partiet, majoritetspartiet, vilket parti detta än månde vara, att besätta de viktigaste platserna i kommuner och städer, d. v. s. i drätselkammare och kommunalnämnd. Man skulle då behålla nuvarande proportionella fördelning av mandaten i övriga nämnder. Men det finns också de, framför allt bland yngre socialdemokrater, som menar att parlamentarismen skall genomföras även i de mindre nämnderna. Jag tror emellertid inte att det är någon som på allvar diskuterar just det förslaget.

Man kan undra om en sådan debatt över huvud taget hör hemma i detta forum; det gör den i högre grad än många andra ämnen som diskuteras.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vad kommer följderna av en parlamentarism på länsplanet att bli? Ett sådant system har naturligtvis som de flesta andra system både fördelar och nackdelar. En av fördelarna är att man skulle kunna åstadkomma en direkt frontställning mellan partierna i kommunerna och i landstingen. Vi skulle få en öppnare, hårdare och fränare debatt. Det kan vara till fördel om det samtidigt leder till ett större kommunalpolitiskt engagemang. Men enligt min mening överväger nackdelarna. Den ordning som nu förekommer i kommuner, städer och lansting är ett samregerande, där de mest kvalificerade personerna får komma i förgrunden. Om vi finge ett majoritetsstyre i kommunerna så skulle, tror jag, ett stort antal kommunalpolitiker lägga av det politiska arbetet, eftersom de inte torde nöja sig med att bara sitta i fullmäktige och inte ha något inflytande i drätselkammare, nämnder o. s. v.

Det parti som kommer i majoritet har i regel kvalificerat folk att sätta till, men i många fall skulle det enligt mitt sätt att se bli en utarmning av kommunalpolitiken. Detta är inte en idé som förfäktas på ett håll inom de politiska partierna, utan den delas av många på det området. Den fina kommunala självstyrelse, som vi med rätta berömmar oss för att ha i Sverige, är ändå till stor del en produkt av det samregerande som förekommer i kommunerna, där man har utnyttjat tillgängliga personella resurser. Det skulle vara slöseri med den kommunala demokratien, om vi införde en sådan parlamentarism, ty därigenom utestängde vi många kvalificerade människor från de mest ansvarsfulla posterna. Detta skulle vara olyckligt för demokratien.

Vi har av den föregående talaren fått höra ganska mycket om demokrati, men här är det fråga om en helt annan typ av demokrati. Den är mycket betydelsefull för vardagsmänniskorna, ty de får därigenom något annat att syssla med

än att bara gå till val vartannat år. Drätselkammaren och kommunalnämnden har stora uppgifter. Det sägs att ett samregerande borde kunna gå bra även i kommuner, städer och landsting, eftersom det kan gå inom regeringen, men det är inte detsamma. Regeringen har inte till alla delar samma uppgifter som man har i kommunalnämnden och drätselkammaren. Där gäller det att också bereda ärendena på olika sätt, och det gör ju inte regeringen. Jag är övertygad om att det inte skulle vara till fördel, om man övergår till parlamentarisk styrelse även inom kommunerna.

Jag vill även säga ett par ord om en annan fråga, som jag sysslat ganska mycket med, nämligen vägfrågan. Förra veckan sysslade vi inom länen med inplacering i vägplanen av riks- och länsvägarna för åren 1967—1971. Vi kom då underfund med att vi härvidlag arbetade under knapphetens kalla stjärna, ty vi kommer under detta år i alldeles särskild grad att få vidkännas en minskning på underhållssidan. Detta är bekymmersamt. De som bor ute i glesbygderna vet att den oljegrusning som man räknat med och hoppats så mycket på i år kommer att minska. Enligt min mening är det ett livsvillkor och en rättvisesak att en förbättring av det befintliga vägnätet sker.

Det blir naturligtvis efter hand mer och mer fråga om en minskning av de mindre vägarnas underhåll till följd av att man inom väg och vatten absolut skall lägga kalkylmässiga synpunkter på varje vägbit. Man företar räkning som resulterar i att den ifrågavarande vägen inte tas med i vägplanen och inte heller får ett ordentligt underhåll därför att den enligt kalkylerna inte visar sig gynnsam i kostnadshänseende. Enligt min mening bör man inte enbart ta hänsyn till de kostnadsmässiga aspekterna. Vi får komma ihåg att de människor, varom det här är fråga, också har rätt att begära skäligen hänsyn för att bli

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tillfälle att utföra sitt dagliga värv. Dessutom får man beakta att det i de bygder som är beroende av ett tillfredsställande underhåll av de mindre vägarna produceras otroligt mycket av varor som är viktiga för hela vårt land.

Riksvägarna kommer av rent ekonomiska skäl inte att utbyggas i samma takt som man tidigare planerat. I fråga om motorvägarnas byggnad och underhåll har jag en åsikt som jag kanske är rätt ensam om. Jag anser nämligen att det borde utredas och övervägas om man inte skulle avgiftsbelägga motorvägarna. Det är nog många som tycker att detta är ett skämt, men i så fall skämtar man i många länder med denna sak. En dylik avgiftsbeläggning skulle kunna innebära att man fick en betydligt lägre bilskatt. Den skulle också ge rättvisa åt alla de många tusen bilägare som praktiskt taget inte någon gång använder dessa motorvägar. Möjligheten till underhåll av vad vi nu kallar länsvägar och även av andra vägar blev en helt annan. Det är inte riktigt att man ger förtursrätt åt de stora vägarna och inte tänker på de länsvägar som ändå betyder så mycket för människorna i de större glesbygder.

Man har här från många håll talat om kommunikationer. Jag skall inskränka mig till att bara säga några ord om järnvägs kommunikationerna i mitt eget län. Konsekvenserna av den omläggning av tågtidtabellen som man nu håller på med har väckt mycket stor irritation hos hela den befolkning som reser lokaltåg utmed stambanan. Denna omläggning medför att de människor som arbetar i städerna Linköping och Norrköping och i samhället Kisa inte skulle kunna begagna sig av järnvägs kommunikationer. Av de resande som här berörs är också många skolungdomar. Detta gör att man ser med oro på vad som händer. Det är sorgligt om det skulle bli ett faktum att folkets järnväg svarar för en för liten del av de uppgifter som ställs på detta allmänna kommunikationsmedel.

Herr THYLEN (h):

Herr talman! Vi som arbetar i den mindre och medelstora företagsamheten har kanske först av alla fått känna av att de goda åren inte kommer att vara för alltid. Under hösten har i många branscher uppträtt starka avmattningstecken. Det märktes inte minst i julkommersen. Priset på lyckan tycks i många fall ha gått upp mer än vad välståndet har ökat. Minskad köplust och en hård utländsk konkurrens pressar många företag utöver deras förmåga att på lång sikt vara med i konkurrensen. Importen från u-länderna utövar ett hårt tryck exempelvis inom textilbranschen. När löneskillnaderna är mycket stora mellan det exporterande u-landet och den importerande välfärdsstaten kan inga rationaliseringar överbrygga denna klyfta. Var skall förresten de små och medelstora företagen ta pengar till rationaliseringar, som blir alltmer kostnadskrävande i vår tekniska tid?

Denna import från u-länderna växer starkt. Som ett exempel kan nämnas att importen från Sydkorea av textilvaror under år 1963 uppgick till endast 150 000 kronor. Året efter, 1964, hade importen stigit till 3,4 miljoner och under föregående år fram till november månad var den uppe i inte mindre än 20 miljoner kronor. Man kan fråga sig vem som hjälper vem. Är det de rika välståndslandet Sverige som ger hjälp till u-länderna eller är det u-ländernas fattiga befolkning som subventionerar konsumenterna i välståndets Sverige?

Vårt »välstånd» håller på att bli så stort att det kan kväva oss. Löneläget har blivit så högt att den situationen troligen redan är inne då svenska exportföretag får så svårt att exportera sina produkter att de måste överväga om det inte blir nödvändigt att i stället exportera företagen. För inte så länge sedan gick ett meddelande genom pressen att en känd svensk skofabrik skall flytta tillverkningen av sina produkter utomlands. Formgivning och marknadsföring skall emellertid fortfarande be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

drivas genom firmans huvudkontor i Sverige. Det betyder med andra ord att svensk företagsamhet nog kan kläcka idéerna men inte längre förmår tillverka produkterna till ett rimligt pris i vårt land. Denna utveckling mot en export av arbetsplatser i stället för av arbetets produkter tycks öka. Eftersom företagen inom en viss bransch ofta ligger samlade kan en hel bygd komma att drabbas mycket kännbart av exporten av arbetsplatser.

Det sägs ofta att svensk företagsamhet kan lösa alla problem genom rationaliseringar. Nåja, även om rationaliseringarna inte är någon sorts antibioticum mot alla ekonomiska infektioner måste dock rationaliseringar ständigt pågå inom näringslivet. Av ren självbevarelsesdrift måste företagen se till att deras produktionsapparat utformas på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Men en förutsättning för rationaliseringar är investeringar, och företagens möjligheter att finansiera dessa blir allt mindre. Denna andel av den totala kreditmarknaden som står till förfogande för näringslivets investeringar har sjunkit kraftigt sedan 1961. För den egentliga industrien är situationen dålig. Den får nu endast en femtedel av kreditmarknadens tillväxt och fick 1964 endast något över 6 procent av kreditmarknaden mot 15—20 procent några år tidigare.

För vårt välbästandes skull måste näringslivets investeringar hållas uppe, och dessa investeringar är också grundförutsättningen för ett förverkligande av den dröm om en framtida arbetstidsförkortning, som finansministern talar om i statsverkspropositionen. Om vi inte får maskiner att göra arbetet åt oss, kan arbetstiden inte förkortas, om vi skall behålla vårt välbästande. Svårigheterna att skaffa kapital till rationaliseringarna drabbar främst den mindre och den medelstora industrien, och det är därför som vi från högerhåll krävt, att man skall kanalisera rationalise-

ringskrediterna till de mindre företagen. Professor Sven-Erik Johansson påpekade vid bankföreningens årsmöte att vår nuvarande banklag med sina krav på främst formella säkerheter inte utgör någon garanti för att tillgängligt kapital dirigeras dit, där det skulle göra den bästa nytta.

Men hittills har det från regeringspartiets sida inte visats intresse för att ge någon större hjälp — eller ens någon rättvisa — åt den mindre och medelstora företagsamheten. Det framgick inte minst vid höstriktsdagens behandling av frågan om de s.k. återlånen från allmänna pensionsfonden. Det är en ständigt återkommande fråga, där vi söker få till stånd en förbättring. Trots vad som sades i propositionen vid 1959 års riksdag av dåvarande departementschef, att en betydande del av fondmedlen i form av återlån bör gå tillbaka till dem som erlagt pensionsavgifterna, har man inte velat gå med på någon lösning av detta problem. Företagens självfinansieringsmöjligheter har beskurits, men någon hjälp ens i form av en förbättrad återlånemöjlighet från AP-fonderna har man velat vara med om.

Den, som själv är företagare och som i sin dagliga gärning kommer i kontakt med många kolleger, vet hur företagarna upplever denna bristande förståelse för sina speciella problem. En egen företagare är — för att citera en göteborgstidning — en person som följer med sin tid, som lever intensivt i nuet. Man kan förmoda att hans bordsalmanacka är fullklottrad med anteckningar om sådant man måste komma ihåg. Är det en bordsalmanacka av det vanliga slaget kan man vara förvissad om att den egne företagaren titt och tätt gluttar på månadslängdens baksida, ty där är i korta punkter angivet allt vad medborgaren har att iakttaga, det är samvetet satt på pränt, och av någon anledning gäller de punkterna i särskilt hög grad den egne företagaren. Ibland nämns de fria företagare, men friheten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är ett högst relativt begrepp i sammanhanget. Vi företagare känner oss icke fria. Vi åläggs ständigt mer och mer arbete för det allmänna och detta utan någon som helst ersättning.

Jag skall bara nämna några exempel på uppgifter vi har att sköta för statens räkning: omsättningsuppgift till socialstyrelsen, industristatistik till kommerskollegium, arbetsgivaruppgifter jämte kontrolluppgifter till riksförsäkringsverket, löneuppgifter och eventuella sammanställningar till taxeringsmyndigheterna, sysselsättningsuppgift till länsstyrelsen, anmälan till försäkringskassan beträffande nyanställd och anställd som slutat, anmälan till försäkringskassan om löneförändringar, personaluppgifter till socialstyrelsen, uppgifter om kapitalinvesteringar till statistiska centralbyrån o. s. v.

Allt detta tidskrävande och irriterande uppgiftslämnande skall företagaren göra utan ersättning, trots att de totala kostnaderna för näringslivet är mycket betydande. Enligt uppgift i tidningen »Företagaren» kostar detta arbete ca 220 miljoner kronor per år. Och mer och mer skall vi belastas med. Vi följer snällt och troget devisen »arbetsgivaren betalar».

Den nyss citerade dagliga tidningen använder uttrycket »fri företagare», men ingen i vårt samhälle är så ofri som den fria företagaren. Som ett exempel kan man ta tidningsuppgifter om sjukförsäkringsfrågan. Vid de nu pågående avtalsförhandlingarna mellan parterna diskuteras de fria karensdagarnas finansiering, men till vilket resultat parterna kommer vet vi ännu inte. Socialministern har emellertid för avsikt att till vårriksdagen lägga fram ett lagförslag om karensdagarna för den händelse avtalsförhandlingarna inte gett önskat resultat. Detta är en ganska skrämmande utveckling.

Parterna på arbetsmarknaden diskuterar för att komma fram till ekonomiskt möjliga lösningar. Finner man

vid dessa förhandlingar att förslaget inte går att genomföra nu borde det vara avskrivet. Man har ju vid avtalsförhandlingarna en pott att röra sig med, och har man vid dessa förhandlingar kommit underfund med att potten inte räcker också för denna sak borde reformen få anstå. Kan staten sedan komma med lagförslag i en fråga som inte gett resultat vid förhandlingarna innebär det i princip exakt detsamma som om staten skulle börja bestämma i lönefrågor på avtalsmarknaden. Är det då så underligt att många företagare känner det som om de lever under tvång och diktat?

Herr talman! Tillåt mig att beröra ännu ett spørsmål. Många av oss är djupt oroade över den förgiftning av vår livsmiljö varom vi nästan dagligen får nya besked. Det gäller inte bara användningen av biociderna inom jordbruket utan framför allt förstörelsen av de vattendrag som ger dricksvatten till städer och andra tätorter.

I slutet av förra året utfärdades en varning att man inte skulle äta fisk som fångats i Göta älv, då denna fisk är starkt kvicksilverförgiftad. Detta kvicksilverhaltiga vattendrag levererar en stor del av Göteborgs dricksvatten. Hur effektiv reningen är när det gäller kvicksilver vet man väl inte riktigt, men enbart det faktum att det förekommer kvicksilver i råvattnet är oroande.

Det är framför allt industriutsläppen från exempelvis cellulosaindustrien som är orsaken till den tilltagande förgiftningen. Industrien bedriver ett intensivt forskningsarbete för att finna alternativ till de kvicksilverhaltiga preparaten, men hittills har dessa inte givit önskvärda resultat. Man kan för närvarande inte avvara kvicksilvret som skydd för våtmassan. Vattenförgiftningen har gått så långt, att man kan fråga sig om det inte är nödvändigt att vårt dricksvatten blir varudeklarerat. Detta är ett problem som berör hela vårt folk och inte bara de aktuella in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dustrierna. Det är därför en angelägenhet för oss alla, d. v. s. för staten, att se till att vår livsmiljö skyddas mot förgiftning.

Man kan emellertid inte begära att vår skogsindustri skall sluta tillverka de produkter som efterfrågas, och inte heller kan man begära att de skall kunna lägga ned så oerhört mycket pengar på reningsanläggningar att deras export omöjliggöres till skada inte bara för industrierna själva och deras anställda utan för hela vårt folkhushåll, som ju är så beroende av att exporten upprätthålles.

En statlig forskning på detta område eller ett statligt stöd till privat forskning borde vara ett naturligt krav. Statsbidrag borde också i större skala utgå till effektiva reningsverk.

När det gäller giftiga utsläpp från en del mindre industrier borde också rening ske. Det är emellertid uppenbart orimligt att de för detta ändamål nödvändiga investeringarna skall göras med beskattade medel. Dessa investeringar kommer ju aldrig att lämna någon avkastning åt företagen, utan för dessa blir det närmast fråga om pengar till något som bäst skulle kunna betecknas som en social åtgärd.

Total skattebefrielse för alla de reningsanläggningar som kan vara nödvändiga för att skydda vår miljö, vår jord, vår luft och vårt vatten är ett minimikrav av medborgarna. Vi vill inte leva i en förgiftad miljö. I framtiden kanske vi inte kan leva i en värld fylld av giftiga avfallsprodukter. Statsbidrag till en effektiv rening är ett för svar för våra livsbetingelser.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna remissdebatt främst för att ta upp den ofta diskuterade frågan om relationerna mellan kristendom och politik och för att knyta an några reflexioner av mera praktisk-politisk art i anslutning till u-landshjälpen.

Som bekant har vi här i riksdagen en organiserad grupp på något över 100 kristet bekännande personer. Även utanför detta hus finns organisationer med kristet förtecken. Sist i raden har vi fått ett särskilt kristet parti, som vid senaste valet samlade ca 70 000 röster och som enligt uppgift ämnar ställa upp också vid årets kommunalval.

Efter andra världskriget bildades ute på kontinenten flera partier med kristet förtecken. Det mest kända är naturligtvis CDU i Västtyskland. Eftersom det kunde samla såväl katoliker som protestanter och därtill uppta en del småpartier, nådde man ganska snabbt majoritetsställning, och partiet har sedan styrt Västtyskland.

Nu kan man fråga vilka fördelar Västtyskland har haft av det, och det är väl litet svårt att säga att Västtyskland har varit ett särskilt kristligt styrt land. Jag vill säga att partiet rätt och slätt har varit borgerligt. Många tyskar med kristen bekännelse har hellre röstat på socialdemokratiska partiet. Den bekante samfundsledaren pastor Niemüller sade vid det senaste tyska valet att CDU är varken kristet eller demokratiskt. Det var nu ett hårt omdöme, men det får väl stå som ett uttryck för hur tankegångarna gick.

Det finns också andra kristna partier i Europa, av vilka de som finns i Österrike och Italien väl är de mest kända. Här uppe i Norden har vi sedan 1930-talet Kristeligt Folkeparti i Norge. Det växte till först efter andra världskriget och samlade vid det senaste valet över 7 procent av valmanskåren. Även det partiet är klart borgerligt. Det har man tydligt visat vid två tillfällen, dels när Gerhardsens regering fälldes av Finn Gustafsson och hans Socialistisk Folkeparti — då var det aldrig någon diskussion om vilken ställning man skulle inta — och dels när man under valrörelsen i höstas gick tillsammans med andra borgerliga partier i vissa valkretsar. Inte heller då var det en skugga av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tvivel om att man skulle ställa upp i den regering som sedan bildades på borgerlig grund.

Här i Sverige uppges KDS vara ett systemparti till det norska, men i motsats till detta säger man att man är varken borgerlig eller socialdemokratisk. Partiet är rätt och slätt kristet. Detta är nu lätt att säga men mycket svårare att genomföra. Det finns såvitt jag förstår endast två huvudlinjer i all politisk verksamhet, nämligen å ena sidan socialism och å andra sidan liberalism. Omkring dessa två huvudlinjer grupperar sig de olika partierna. Ingen lever upp till sina ideal, men alla beslut av någon betydelse går i den ena eller andra riktningen. Inte heller KDS kommer ifrån den skiljelinjen, när det gäller att ta ställning i vissa praktiska frågor. KDS kommer med all säkerhet att fortsätta att vara borgerlig, och så vitt jag förstår är det egentligen bara att slå blå dunster i ögonen på Sveriges småfolk när man försöker inbilla det någonting annat.

Det finns andra synpunkter som inspirerat denna partibildning, och vissa av dem kan man förstå. Det är många som känner oro inför en ökad brottslighet, könssjukdomarnas utbredning och pornografilitteraturens intåg i vissa massmedia, eller med andra ord den bristande aktning för människornas värde och värdighet som man kan märka på vissa områden. Detta är en internationell företeelse och har inte så litet att göra med den urbanisering som sker, och man kan säga till KDS och de som tänker i samma riktningar att Västtyskland ingalunda är något undantag från detta.

Politikernas förmåga att kunna ändra på en miljö är tyvärr ganska liten. Man kan beklaga det, men jag tror att det är att ta på sig alltför stora uppgifter eller uppgifter som vi inte kan klara när man säger att man skulle kunna lösa sådana problem. Det är i själva verket andra krafter som påverkar miljön, och kyr-

kor och samfund intar naturligtvis här en framskjuten roll. Frågan är om man inte skall ställa spörsmålen om miljöpåverkan och miljöbildning till dem i stället för till de politiska partierna.

Inom politikens ram kan vi — det är vi nog eniga om — slå vakt om värden som religionsfrihet, yttrandefrihet, församlingsfrihet, tryckfrihet etc. Inom vida ramar måste ett demokratiskt samhälle tillåta mycket som skrämmer och oroar, men som i själva verket är det pris som vi får betala för andra och mycket större värden som vi finner omistliga.

Om vi nu kan göra någonting i de frågor som KDS talar om återstår ändå spörsmålet om detta sker bäst inom ett särskilt parti eller inom de redan existerande partierna. Min utgångspunkt är den att kristna bekännare, liksom andra människor, har olika samhällsvärderingar. Jag har nämnt de konservativa och skall sedan komma in på de socialistiska. Slutsatsen måste dock bli att det är fullständigt omöjligt att samla alla kristna bekännare i ett enda särskilt parti. Detta kommer antingen att sakna fullständig politisk profil, eller också kommer det att bli antingen borgerligt eller socialdemokratiskt med kristet förtecken.

Nu säger KDS till oss att den kristna människan i de andra partierna är så hårt trängd och att vi ofta måste kompromissa med vår uppfattning och ofta blir nedtystade av majoriteten. Det är självklart att det inom ett parti finns olika schatteringar i livsåskådningsfrågor och att man måste lära sig att ta hänsyn till varandra. Det är klart att ett parti av KDS' natur i livsåskådningsfrågor kan gå fram mycket bestämt och hårt, men till slut kommer man ändå fram till den beslutande församlingen, och då måste man, om man lever i en demokrati, ta hänsyn till de åsikter som finns i ett samhälle. En kompromiss måste ändå till sist göras, och frågan är om det är bättre att det sker i partierna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

än i den beslutande församlingen i sista voteringsögonblicket. Jag är inte säker på att den sistnämnda vägen är den allra bästa.

Kanske kan man tillspetsa det hela och säga att om nu ateisterna är så förfärliga i detta samhälle, så vore det väl alldeles utmärkt att få de kristna placerade i ett hörn av samhället där de finge sköta sig själva. Det är naturligtvis bättre ur många synpunkter att även kristet orienterade åsikter får komma till tals i de partier som finns. KDS svarar, förmodar jag, att i Norge har man fått tre ministerposter, och man gläder sig åt det som en framtidsvision här i Sverige.

Först och främst kan man då framhålla att det tydligen inte har så stor betydelse att det är en borgerlig regering man samarbetar med. Men det andra som är relevant i sammanhanget är att man också måste samarbeta med personer som har andra åsikter. Det styrker mitt påstående, att i en demokrati kommer man ändå fram till en punkt, där man sitter vid samma bord som människor av andra livsåskådnings-schatteringar.

Partierna i Europa med ett sådant här kristet förtecken kan ge intrycket, att kyrkor och samfund över lag är borgerliga. Men det finns, herr talman, också andra tendenser. Främst kan lärdomarna hämtas från England. Englands historia vittnar om hur frikyrkligheten har spelat en stor roll, och många politiker tillhör f. n. kyrkor och samfund — partiledaren inte undantagen. Man kan gå vidare till de afrikanska staterna, som ju i många avseenden är socialistiska på nationell grund. Många av ledarna för dessa stater och för partierna inom staterna har en kristen bekännelse. Och man kan fortsätta till en annan kontinent och upptäcka att president Kennedy var utövande katolik.

Inom svensk arbetarrörelse har vi inte riktigt samma utgångspunkt som labour i England. Tyvärr blev mönstret ett an-

nat hos oss, och det finns, kan man säga, inom svensk arbetarrörelse en utbredd uppfattning att kyrkor och kristna samfund är konservativa. Men socialdemokratien har ändå inom sig den bäst organiserade kristna gruppen av människor — nämligen broderskapsrörelsen, de kristna socialdemokraterna. Den består av folk som funnit det vara naturligt att sluta sig samman för att med en evangelisk motivering vara med och bygga upp ett mera rättfärdigt samhälle. I ekonomiska och sociala frågor står vi väl närmast till vänster om partiets mitt. Begrepp som kulturradikal och kulturkonservativ har däremot kommit att sakna så gott som all betydelse för oss. Dessa begrepp har blivit så misshandlade under senare år, att de knappast har något egentligt innehåll längre — de ger ingen förklaring om vad man menar.

Jag kan naturligtvis inte gå i god för att Wilson klarar rhodesiakrisen eller att afrikaner med kristen bekännelse skall klara de oerhörda problem de ställs inför just därför att de är kristna. Men företeelsen kan vara intressant att lägga märke till. I många fall har alltså livsåskådningen och miljön påverkat dem i radikal politisk riktning.

Jag går så över till u-hjälpen. Min utgångspunkt därvidlag är att vi inom broderskapsrörelsen anser att det ännu finns mycket att göra i detta land på utjämningens väg. Orättvisorna har kommit till uttryck under debatten både i går och i dag, och de är faktiskt tillräckligt stora för att bära upp ett socialt rättfärdighetspatos.

Men vad jag främst tänker på när det gäller vårt lands u-landshjälp är att riksdagen år 1962 som målsättning angav 1 procent av nationalinkomsten till u-landshjälp. Vi har kommit upp till knappt en tredjedel därav, och höjningarna måste självfallet ske snabbare framöver, om vi skall kunna nå målet inom någorlunda rimlig tid.

I beslutet 1962 fastslogs inget bestämt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ärtal, när vi skulle vara framme vid siffran 1 procent, men det uttalades att detta skulle vara en av de viktigaste frågorna i 1960-talets politik. Därför får man ta som utgångspunkt att saken ligger högt upp på prioritetsslistan.

Om man med 1962 års beslut som grundval skulle försöka sig på en tolkning i tidsfrågan, kommer man närmast fram till budgetåret 1972/73. Med den nuvarande ökningstakten som utgångspunkt har flera olika tidsangivelser gjorts. Tidningen Expressen — som ju skall ha sting och överträffa alla andra — nämner året 2 030, andra året 1980 och åter andra året 1985.

Med en ökningstakt av 20 procent om året — och i år ökade vi med 19 procent — skulle man komma upp till den omtalade målsättningen 1 procent budgetåret 1974/75 med en u-hjälp, som då skulle omfatta närmare 1,5 miljarder kronor. Med samma ökningstakt, 20 procents årlig ökning på budgeten, skulle vi sedan snabbt nå upp till högre belopp.

Jag finner det inte orealistiskt att vi fortsätter att utvidga våra insatser. 1 procent kan knappast vara någon bestämd riktpunkt att rätta sig efter. Det är behovet som är verkligt betydelsefullt och det som tillsammans med resurserna i vårt land får vara avgörande.

Det görs ibland gällande att Sverige skulle ligga väl till vid internationella jämförelser på detta område. I vissa fall — när det gäller hjälpverksamhet genom internationella organ — är detta naturligtvis alldeles riktigt, i andra fall inte. Den avgörande orsaken till denna uppfattning är att vi huvudsakligen lämnar vår hjälp över FN-organen, medan andra industriländer lämnar sina bidrag bilateralt. Cirka 90 procent av industriländernas bistånd lämnas bilateralt. I fråga om den sammanlagda bilaterala och multilaterala hjälpen ligger vi säkerligen långt ned på listan, om bidraget beräknas i procent av vår nationalinkomst. Jag vill tillägga att

industriländerna internationellt sett säkerligen inte överstiger den siffra om 1 procent av nationalinkomsten som vi talat om. Men slutsatsen är ändå att vi är ett litet land, som ger en liten u-hjälp.

I och för sig är det väl inte så svårt för folkhushållet att avstå 1 procent — det motsvarar bara ett kvartals standardökning, och u-hjälpen skulle således resultera i en uppskjuten standardökning av ringa betydelse. Men svårigheten är naturligtvis att detta skall tas ut på statsbudgeten, och då blir frågan genast besvärligare. Det finns många ändamål som tränger på hos herr Sträng. Även herr Hermansson, som yrkar på ett biståndsbidrag om 5 procent av nationalinkomsten, måste ta hänsyn till dessa saker. Till slut är det dock solidariteten med de fattiga folken, som kommer att sätta oss i riksdagen på prov när det gäller fördelningen av de pengar som står till förfogande.

Det pågår för närvarande beträffande u-hjälpen ett utredningsarbete av intern art inom partierna, och socialdemokraterna har tillsammans med LO också tillsatt en sådan kommitté. Även om jag hela tiden har känt samvetsnöd inför det sakta mak, vari u-landshjälpen arbetat sig fram, har jag dock vetat att det hela tiden har eftersträfvats bättre resultat, och jag vill för min del gärna framhålla att jag i stort sett ämnar låta mig nöja med vad som föreslagits också detta år, framför allt i väntan på det uttalande som vår interna partikommitté kan komma att göra.

Men det finns naturligtvis andra stegar på vägen. Herr Bengtsson i Varberg nämnde behovet av människor i u-landsarbete och jag kan vidare peka på den negativa betalningsbalansen. Om vår u-hjälp skall kunna ökas, måste vi också öka vår export. Frågan är om man på något sätt skall kunna uppmuntra en exportökning även till u-länderna, t. ex. genom kreditgarantier för politiska risker.

Regeringen har i år föreslagit att vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ytterligare skall sänka skatter och tullar på vissa varor från u-länderna och detta skall kosta oss 30 miljoner kronor. Denna åtgärd ligger helt i linje med vad man önskar skall göras på detta område, men låt oss bara inte inbilla oss att vi i och med detta direkt ger 30 miljoner kronor till u-länderna. Varorna blir nämligen 30 miljoner kronor billigare för konsumenterna, och det hela har alltså ingen betydelse för u-länderna förrän det påverkar deras export och råvarupriser. Regeringen har naturligtvis handlat på detta sätt för att påverka andra nationer att göra sammalunda. U-länderna har det ju mycket svårt med priserna på sina råvaror.

Det har många gånger sagts att vårt land inte har några koloniala erfarenheter och att detta är en sak på gott och ont. Negativt är givetvis att vi därigenom saknar erfaret, kunnigt och utbildat folk, och jag tror att vi nu måste på allvar ta upp frågan om utbildning av u-landsarbetare.

Hur skall då pengarna till u-länderna ges? Det kan ske både bilateralt och multilateralt. För min del vill jag peka på en möjlig väg, nämligen över missionen. Det skulle vara bra om man kunde engagera sig den vägen mera än för närvarande, eftersom missionen har skapat kontakt med människor och byggt upp en apparat, som i och för sig är nödvändig i arbetet även för SIDA och internationella organ. Man skulle därigenom kunna hoppa över ett utvecklingsskede i en sådan här hjälpverksamhet. Låt mig bara för undvikande av missförstånd betona att det är klart att Sveriges u-hjälp inte till huvudsaklig del kan gå denna väg, men som en rännil i den stora insatsen kan den vara av utomordentlig vikt.

Världens livsmedelsförsörjning är katastrofalt otillräcklig, det vet vi. Jag vill gärna ge regeringen och framför allt ge statsrådet Ulla Lindström en eloge för det framgångsrika arbete som utförts när det gäller familjeplaneringen och de spörsmål som hör ihop med den.

Det har i detta sammanhang talats rätt mycket om kyrkornas reaktion mot familjeplaneringen. Låt mig bara påminna om att detta endast har gällt den katolska kyrkan. Redan år 1958 tog den anglikanska kyrkan vid en världskonferens upp frågan om familjeplanering med utgångspunkt från situationen i u-länderna, och man förklarade då att familjeplaneringen är en riktig och viktig faktor i ett kristet familjeliv. »Church Committee on International Affairs», en underorganisation till Kyrkornas världsråd, gjorde också år 1959 i samarbete med dåvarande missionsrådet inom världskyrkan ett klart positivt uttalande, framför allt för att påverka FN, där man har rådgivande ställning. Åsikterna har sedan med skärpa framförts bland annat i FN:s befolkningskommission. Det kan vara nödvändigt att påpeka detta för att opinionen i Sverige om möjligt inte skall bli snedvriden på denna punkt.

Hurudan är då opinionen inom kyrkor och samfund i Sverige? Jag skulle vilja beteckna den som ett tyst erkännande. Det har inte gjorts några uttalanden, och detta pekar på ett förhållande som man ofta uppmärksammar, nämligen att svenska kyrkor och samfund är mera konservativa i sitt ställningstagande till många frågor än Kyrkornas världsråd. Jag tror att vi har anledning att efterlysa ett rejält ställningstagande från t.ex. Ekumeniska nämnden i familjeplaneringsfrågan. Ingen rädsla för att frågan är kontroversiell får hindra ansvarigt folk att säga det som bör sägas i en given situation. Undersökningar som familjeberedningen har gjort visar också att människor med en kristen bekännelse i lika hög grad som andra planerar sitt barnantal.

Vårt bistånd till u-länderna utgör en av 1960-talets viktigaste frågor. Jag vill bara avslutningsvis konstatera att det i riksdagen hittills inte har rests någon opposition mot en ökad u-landshjälp utan att förhållandet snarare är det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

notsatta. Sett i världsperspektiv behövs det — för att citera en artikel av Bertil Bolin i Fackföreningsrörelsen nr 25 för år 1965 — en ny Marshall-hjälp för u-länderna, bara mycket större, mer omfattande och mer generös, för att lösa de gigantiska problem som vi här möter.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Några talare har i debatten berört u-landshjälpen och har därvid kritiserat regeringen för dess njugghet med höjning av anslaget för detta ändamål. Jag vill gärna göra några kommentarer härtill och har då fått en naturlig anknytning i herr Svenssons i Kungälv anförande.

Det är riktigt, såsom det har sagts, att u-folkens otillfredsställda behov är enorma och att hungern och andra lidanden i u-länder innebär en utmaning mot vår välmåga. Det är riktigt att Sveriges bidrag, med hänsyn till dessa enorma behov och även till vår egen nationalinkomst, är anspråkslöst och att jämförelser med andra givarländer — även om de utfaller till vår fördel oftare än vad kritikerna säger, såvida jämförelsepunkterna väljs korrekt — inte befriar oss från moraliska krav på större engagemang i u-hjälpen. Det är riktigt att vi borde ha råd att ge mer. Det är också riktigt att en årlig ökning allt framgent av u-hjälpsanslaget med just 55 miljoner inte skulle föra upp u-hjälpen till nivån av 1 procent av bruttonationalprodukten före år 2000 eller därefter över huvud taget. Men det är inte riktigt att ett bibehållande av den ökningen på 18—19 procent, som dessa 55 miljoner motsvarar i årets statsverksproposition, skulle resultera i att 1-procentmålet inte upphinnits förrän på 1980-talet. Det skulle, som herr Svensson så rätt räknat ut, ske någon gång under budgetåret 1974/75.

Jag gör inledningsvis detta lilla påpekande, som kan förefalla onödigt, därför, att det, som också herr Svensson nämnde, är så underliga beräkningar

i svang. Det är klart att beräkningarna utfaller olika, om man räknar ökningen i miljoner kronor eller i antal procent, och att en sammanblandning av dessa metoder kan resultera i sådana absurda antaganden som det en kvällstidning gjorde och som herr Rubin här citerade, då man angav 2030 som det årtal då vi skulle vara framme vid målet 1 procent av nationalprodukten.

Ett faktum är att nationalproduktens tillväxt och den politiska viljan att in-teckna denna tillväxt med ökade belopp för u-hjälpsändamål är två obekanta variabler, och vi vet inte i dag hur de kommer att kombineras. Vi gör vissa antaganden — det är allt.

När FN år 1960 startade sitt s. k. utvecklingsårstionde, var målet för generalförsamlingens rekommendation att under en tioårsperiod höja u-ländernas nationalinkomst med minimum 5 procent årligen med stöd av 1 procent av industriländernas samlade nationalprodukt i gåvohjälp. I föl skrev FN:s generalsekreterare rapport över första halvlek av utvecklingsårstiondet. Den rapporten visade tyvärr att FN-programmet befinner sig en hel del på efterkälken. När Sveriges regering och riksdag år 1962 gjorde principuttalanden av samma innebörd beträffande biståndsprocenten som FN hade gjort två år tidigare och vi skisserade 1-procentmålet med perspektivet inställt på en motsvarande tidsperiod, men som herr Svensson så riktigt framhöll, inte direkt utsagt i propositionen, betyder det, att de svenska statsmakterna, precis som FN, inte har kommit igång med utvecklingshjälp med den snabbhet som vi alla hade hoppats på.

Var ligger då felet? Kan vi bättra oss och i så fall hur? Jag ser i bänkarna framför mig en del ansikten som glöder av vissheten om svaret: Felet är naturligtvis regeringens — Strängs, Lindströms — jämte en misstänkt likgiltighet hos det politiska parti som har det närmaste ansvaret för den regering

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som styr, undantagandes herr Ingvar Karlsson som i går omnämndes av herr Rubin som representant för en avvikande mening. Men i likhet med den lakoniske finske domaren i en TV-tävlan säger jag: Svaret är fel. Ingen kan beskylla arbetarrörelsen för en mindre solidaritetskänsla med de sämst ställda i vår värld än vad andra medborgargrupper presterar. Och regeringen kämpar med samma problem för finansiering av vår internationella solidaritet som flerpartiopinionen i riksdagen måste ta hänsyn till i sina egna bedömningar. Gemensamt har vi också upplevt besvärigheterna med en ny biståndsverksamhets födslovänder.

Den svenska direkthjälpen till u-länderna, den s. k. bilaterala hjälpen, led under sina första två år i ett statligt administrationsorgan av barnsjukdomar som vi alla minns. Verkningarna av dem är ännu inte alldeles övervunna. Den stora anslagsreservation som Styrelsen för internationell utveckling har beräknat till 15 miljoner kronor vid utgången av innevarande budgetår, är förorsakad av den ökade varsamhet med igångsättning av nya fältprojekt och omsorgerna vid planeringen av dem, som har blivit följden av allt rabalder år 1964 om trasiga skördetröskor i Algeriet, skötseln av familjeplaneringsinsatserna i Pakistan, den centrala NIB-administrationens brister o. s. v. Det omorganiserade biståndsorganet SIDA har med hänsyn till de reservationsmedel som det förfogar över, stannat vid en hemställan om cirka 6 miljoner kronor i anslagsökning för nästa budgetår. Den bilaterala tekniska hjälpen kan alltså inte ens växa med 18—19 procent under loppet av nästa år, den växer med 7 procent.

Men, invänder man nu, den bilaterala finanshjälpen och den hjälp som går genom internationella organ, den multilaterala, hade väl ändå kunnat få en betydligt kraftigare påspädning? FN kan förbruka mångfaldigt större bidrag

har det påpekats. Detta är riktigt. Varför föreslår då inte regeringen detta?

I årets statsverksproposition anges ett skäl som onekligen har tyngd: Valutareserven har sjunkit oroande — det har redan talats mycket om detta under denna remissdebatt. Konsumenterna har under 1965 importerat så mycket mer än vad det svenska näringslivet exporterat att vi fått en minskning med 900 miljoner i valutareserven. U-hjälpen genom internationella organ betalas inte i kronor; den kräver konvertibla valutor. Anser man som oppositionen att finansministerns finanspolitik inte är tillräckligt stark, trots att han så tydligt visar att han inte vill tillåta en fortsatt försämring av bytesbalansen, så rycker man därmed också bort en del av underlaget för sin kritik av den alltför njugga u-landshjälpen. Utrymme för den kraftiga ökning av u-hjälpen, som situationen i en överbefolkad och svältande värld snart kommer att fordra av oss, förutsätter inte bara att man allmänt förmanar regeringen att vara mer generös mot u-länderna i sina budgetpropositioner eller att man överbjuder dessa förslag med något större belopp, utan det förutsätter också att vi alla personligen är beredda att betala den större u-hjälpen via skattsedeln, och att avstå privat från konsumtion av importvaror, som tar främmande valutor i anspråk, samt beredda att som riksdagsmän gå ut till väljarna med upplysning om och propaganda för dessa dubbla uppostringar. Gemensamt för de förutsättningar jag här nämnt är det bakomliggande kravet på att vi för egen del *avstår* från mångt och mycket som det kan bli kännbart för oss att avstå ifrån.

Men, säger någon, visst kan vi väl betala till u-hjälpen över skattsedeln som till allt annat, utan att valutareserven behöver beröras i varje sammanhang. Den bilaterala finanshjälpen kan ges i form av kapitalvaror, i form av svenska produkter — t. ex. skolboks-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

papper och verktyg — som framställs inom landet och betalas med svenskt mynt och knappt mer än transporterna behöver därvid bekostas i annan valuta.

Jag är medveten om att det finns en sektor inom u-hjälpen som inte är lika strängt beroende av bytesbalansen och valutaknappheten som den u-hjälp som kanaliseras genom internationella organ. Men den bilaterala finanshjälpen möter åtskilliga andra svårigheter, även när den är som mest omsorgsfullt förberedd med avtal om användnings-sätt, upphandlingsåtgärder etc. — det finns »andra stenar i vägen», som herr Svensson i Kungälv uttryckte sig i sitt anförande. Herr Rubin kritiserade själv i går kväll med stor emfas just ett sådant bilateralt finansavtal, när han tog upp fallet Sudan och attackerade regeringen för att den, trots oroligheterna i södra Sudan och flyktingströmmen därifrån, lämnar en utvecklingskredit till detta land. Jag vill helt allmänt påminna om att åtskilliga av de nya staterna i Afrika och Asien dras med besvärliga problem, som ytterst bottnar i ekonomiska svårigheter, sociala motsättningar och ofta är rivalitet mellan olika folkstammar och folkgrupper, och att sådana motsättningar kan utlösas mycket snabbt och oförutsett.

Jag vill här säga ett par ord om Sudan, eftersom herr Rubin uppehöll sig så utförligt vid vår hjälp till detta land. I Sudan har de södra provinserna med svart befolkning tidvis stått i stark motsatsställning till centralregeringen i Khartum. Motsättningarna har under senare tid tagit former som man allvarligt måste beklaga; det har förekommit militära operationer som har medfört svåra lidanden för den svarta befolkningen. Tusentals familjer har fått fly till angränsande länder. Svensk flyktinghjälp, både statlig och enskild sådan, har i samverkan med internationella organisationer satts in för att lätta dessa flyktingars lott. Det är klart att den svenska regeringen liksom herr

Rubin med bekymmer noterat dessa förhållanden, men den hoppas att de ansträngningar till försoning mellan den arabiska och den svarta befolkningsdelen, som göres såväl av den sudanesiske regeringen som av grannländerna, skall krönas med framgång. En regeringsdelegation uppges just i dagarna komma att avresa till de södra provinserna för att där försöka få parterna till förhandlingsbordet. För att förbättra atmosfären inför nya kontakter med befolkningen i söder skall dessutom inrikesministeriet i Sudan ha beslutat att utfärda allmän amnesti för rebellerna till den 20 januari, d. v. s. i dag, om rebellerna före detta datum nedlägger sina vapen. Det ser faktiskt ut som om förutsättningar är på väg för att få till stånd förhandlingar mellan parterna.

Det hör till det svenska utvecklingsbiståndets principer att söka bedöma utvecklingsmöjligheterna i ett land med hänsyn till dess samhälleliga stabilitet men utan att alltför mycket låta sig påverkas av skiftningar i mottagarländernas politiska system eller inrikespolitiska förhållanden, eftersom motsatsen skulle utsätta vår långsiktiga bistandsplanering för tvära kastningar och för betydande påfrestningar. Om jag här erinrar om att vårt utvecklingsbistånd utan avbrott eller tvekan har arbetat i t. ex. Etiopien, när ett revolutionsintermezzo inträffade där härom året, i Algeriet, där ledarbyten och oroligheter förekommer av och till, i Indien och i Pakistan, oberoende av kriget dem emellan nyligen, är detta för att betona vår övertygelse att u-hjälpen är ett led i de fattiga ländernas sociala och politiska utveckling och kanske allra bäst behövs där svagheter kännetecknar denna utveckling. Regeringen har därför inte velat undandra Sudan den sedan länge förberedda utvecklingskrediten och är förvissad om att den helt skall komma till användning för sitt uppbyggande syfte.

U-hjälpen är sålunda älsklingsbarn

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och strykpojke på samma gång för den svenska opinion som likt herr Rubin intresserar sig för vår internationella solidaritet. Jag är tacksam för att denna opinion finns. Men det ledsamma är bara att när man ibland litet väl högljutt agar den man älskar, bidrar man därigenom hos de många, som alltfjämt ser skeptiskt på möjligheten att uträtta något med u-hjälp, till att förstärka misstron. Denna misstro kommer sedan tillbaka som en bumerang mot dem som försöker få u-hjälpen prioriterad bland andra angelägna önskemål att satsa våra medel på. Vad vi måste göra och bli överens om inom riksdagspartierna är en avvägning mellan olika anspråk, som pockar på vårt intresse och skattebetalarnas pengar.

Det har under dessa två dagar redan talats mycket om långtidsutredningen och dess prognoser, sammanställningar av resurser och kommande kostnadsutveckling. Man kan nog inte undgå att av dessa sammanställningar se hur automatiken i politiska beslut har finansiella efterverkningar, som sträcker sig långt fram i tiden, och hur mycket av de blivande resurserna som är intecknade av de förmåner som vi redan beviljat oss själva. Det betyder att vi måste göra halt inför nya reformer intill dess att dessa har vägts och prövats i konkurrens med andra behov, varav u-hjälpen är — enligt herr Rubins och min egen uppfattning — ett av de främsta.

Men det betyder att vi måste bestämma oss för vad vi vill välja bland de önsknings, som rycker fram på bred front, inte minst under en remissdebatt — välja mellan önskemålen redan innan de blivit utmejslade politiska alternativ som förs ut till väljarna och konkurrerar om deras uppmärksamhet. Och vi måste alldeles avgjort bestämma oss innan reformförslagen bundit oss för utgifter som sätter vår valfrihet framdeles ur spel. Endast på det sättet kan u-hjälpen bli vad herr Svensson i Kungälv efterlyste, en verkligt central fråga i 1960- och 70-talens politik.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Det är givetvis omöjligt för mig att här på tre minuter hinna gå in på alla de frågeställningar som berörts av statsrådet Lindström.

Hon sade bl. a. att »den man älskar, den agar man». Redan min gamla moster, som var barnsköterska i den Wohlinska familjen, försökte med det, och jag tycker att resultatet i stort blivit gott. När jag därför försöker aga statsrådet Lindström även i fortsättningen är det för att än mer driva på det patos som jag innerst inne tror att statsrådet Lindström har för svensk u-landshjälp.

Statsrådet Lindström har, liksom herr Svensson i Kungälv, konstaterat att den svenska hjälpen är för liten. Det har också diskuterats om målsättningen blir uppnådd på 1970-talet eller först år 2030. För mig är det fullkomligt ofruktbart med en sådan diskussion. Vi har från riksdagens sida klart sagt ifrån att målsättningen skall vara förverkligad på 1960-talet!

Det är inte fråga om någon tio i toppliga och om vad vi skänker i förhållande till andra länder. Vårt land har haft fred i 150 år. Vi lever i ett välståndssamhälle och har absolut råd att ge mer pengar till världens svältande människor.

Statsrådet Lindström sade att vår solidaritet sättes på prov här i riksdagen. Det är just vad den gör. Även statsrådets solidaritet sättes på prov, ty det finns ändå en regering som har makten i detta land och vars väljare i demonstrationståg efter demonstrations-tåg den 1 maj går ut och talar om internationell solidaritet och som även i partiprogrammet tar upp frågan om internationell solidaritet och broderskap. Varför gör man då inte mera? Det är väl regeringen och statsrådet Lindström som skall väcka opinionen.

I går citerade jag ett uttalande av statsrådet Lindström vid förra remissdebatten om att man inte bankat tillräckligt mycket på portarna till kanslihuset när det gäller u-landshjälpen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Hon sade till och med att det kanske inte fanns en tillräckligt stark opinion ute i Sverige. Jag vill säga nu som jag gjort förut att det är fru Lindström som skall väcka opinionen!

Fru Lindström frågade i förra årets remissdebatt: Finns det en majoritet av svenska folket som är beredd att avstå från sin egen standardförbättring? Jag kan försäkra fru Lindström att en sådan majoritet finns. Det finns också pengar och jag skulle gärna vilja närmare motivera var de skall tas, men jag hinner inte med det på den korta tid som står mig till buds.

Man säger att ökningen av u-hjälpen sker i sakta mak och att vi inte bör låta oss nöja därmed. Men varför gör man då det? De 30 miljoner vi spar på kaffetullar etc. medför väl ingen försakelse för vårt folk, utan endast att man dricker mer kaffe. Nej, här fordras rejäla tag. Det fordras att vi får ett särskilt departement för att handlägga 1960-talets viktigaste fråga: u-landsfrågan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström talade mycket entusiastiskt och engagerat om u-landshjälpen, och det borde vittna om en verklig förståelse för och ett konsekvent handlande i detta syfte. Vi skall vara beredda, sade hon, att som riksdagsmän förklara att vi för egen räkning vill avstå från en del för att hjälpa de svältande människorna. Men hur går detta ihop, statsrådet Lindström, med den inställning som man från regeringspartiets sida tycks ha till jordbrukspolitiken, där man siktar till att vårt land snart inte skall vara självförsörjande mer än till 80 procent? Vi skall alltså konkurrera med de svältande människorna om de otillräckliga livsmedelstillgångarna, varvid vi har, som jag nämnde i går, en köpkraft, som är minst tio gånger så stor som dessa människors. Hur får statsrådet Lind-

ström denna inställning till den framtida jordbrukspolitiken och livsmedelsförsörjningen i vårt eget land att gå ihop med det deklarerade stora intresset för u-ländernas försörjning? Livsmedelsbehovet för u-landsfolken är dock nu det primära och kommer att vara det även om tio år, när den svenska produktionen skall uppgå till endast 80 procent av de livsmedel vi behöver.

Jag skulle vara mycket intresserad av att få ett besked av statsrådet Lindström om hur detta stämmer med vart annat.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Rubin avslöjade ett stycke familjehistoria som jag inte kände till — jag visste ingenting om den barnsköterska han talade om. Jag delar emellertid inte hans uppfattning om agans nytta och betydelse — det kommer jag att utveckla på tisdag i ett svar på en enkel fråga om barnmisshandel. Jag är bestämd motståndare till aga.

Däremot är jag inte motståndare till saklig kritik, och jag finner det inte alls ofruktbart att vi diskuterar sakfrågor, såsom jag här försökt att göra. Men jag blev en smula missmodig när jag upptäckte att herr Rubin inte hade uppfattat någonting av vad jag sade, då jag verkligen försökte förklara var flaskhalsarna respektive svårigheterna fanns att just nu öka u-hjälpen i den snabba takt som både han och jag skulle önska.

Herr Rubin ansåg att vi alla borde vara beredda att avstå en bit av vårt välbstånd. Jag hoppas att så är fallet, men det är beträffande metoderna att driva in dessa »bitar» över skatten eller avgifter eller på annat sätt i den kassa, som sedan skall betala u-hjälpen, som vi ännu inte funnit någon politiskt gemensam grund. Visserligen sade herr Rubin att han visste var pengarna fanns att ta men att tiden var för knapp för att han skulle hinna tala om det. Jag är ledsen att han inte begagnade de två minuter som kunde ha behövts

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

därför. Jag kan emellertid interpellera honom privat, om han inte återkommer här i talarstolen med en sådan anvisning.

Till min före detta kollega herr Hansson i Skegrie, som från sin tid som jordbruksminister vet hur ytterligt invecklad den svenska jordbrukspolitiken är, vill jag säga att jag knappast tycker att tillfället just nu med ytterligare femtio talare på talarlistan är det rätta för en längre och inträngande debatt om hur jordbrukspolitiken och u-hjälpen kan påverka varandra. Jag vill endast i yttersta korthet säga att vi så ofta från jordbrukshåll har fått höra att världsmarknadspriserna på livsmedel ligger långt under de verkliga produktionskostnaderna i det svenska jordbruket, att det är svårt att föreställa sig att det svenska jordbruket skulle kunna leverera för u-hjälpsändamål så mycket varor, som enligt herr Hansson skulle behövas, utan att detta måste betalas av någon eller några. Jag vet inte, om man skall fatta herr Hedlunds anförande i går så, att jordbrukarna skulle vara redo att bestrida mellanskillnaden själva genom att leverera till världsmarknadspriser eller om han tänkte sig att regleringskassorna eller vårt vanliga internationella hjälpslag skall användas härför? I det senare fallet finns det större användning för u-hjälpspengarna genom uppköp av nödvändiga livsmedel på världsmarknaden.

En mera inträngande debatt om detta kommer vi emellertid att få tid till när u-hjälpsanslagen skall diskuteras här i riksdagen och vi har hur många timmar som helst på oss för att göra detta.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara ett par synpunkter som jag skulle vilja understryka i detta sammanhang.

Vi skall akta oss för att rikta en alltför stark kritik mot svenska insatser i länder vilkas regimer vi inte gillar. Det

kan innebära att vi driver en utrikespolitik i samband med u-landshjälpen, och detta är inte bra för u-landshjälpen, och ligger inte heller i linje med den utrikespolitik vårt land för. Vi bör i stället hålla en såvitt möjligt konstant linje därvidlag.

Jag tror däremot att vi får vara noga, när vi väljer biståndsländer, eftersom våra insatser är relativt begränsade. Vi måste tänka oss för ordentligt, innan vi bestämmer oss för vilket land vi skall hjälpa. När jag talade om missionen tänkte jag på att man genom den har relationer mellan Sverige och vissa länder, och det är bra att bygga på de relationer av exempelvis personlig art som redan finns.

Jag skulle också i min replik — om jag så får kalla den — vilja säga något om begreppet »avstå». Jag har mycket svårt att förstå att vi i detta sammanhang avstår något. Det är trots allt bara 1 procent av vår standardökning som här diskuteras. Jag tror inte problemet egentligen ligger där, utan frågan är hur vi skall kunna klara saken via statsbudgeten. Det är möjligt att vi får söka oss fram genom en särskild skatt, även om jag inte kan se att det skulle vara lyckligt. Det är nog bäst att ta upp detta anslag i den vanliga budgeten, i konkurrens med alla andra önskemål som både regeringen och riksdagen för fram i en så utomordentligt snabb takt. Och då har jag ingenting annat att säga än att u-hjälpen måste vara med i vår prioritering.

Herr Rubin talar med starkt patos här. Det är många andra som gör det — även jag. Låt oss bara se till att det inte inskränker sig till patos. Det säges t. ex. att Sverige har alla möjligheter att genom internationella organ öka sin insats för u-hjälpen. Men det är ytterst sällan man får en riktig anvisning på vilka organ det då gäller. Vi måste nog försöka tränga djupare in i den problematiken.

Medan jag har ordet vill jag citera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

punkt nr 7 i en liten stencil som utdelats här av frikyrkliga studentrörelsen. Där säger man: »U-landshjälpen är Sveriges moralfråga nr 1.» Jag förstår adressen; det är en maning riktad till alla de som talar om moral i andra sammanhang. Frågan om u-landshjälpen är viktigare än alla andra moralfrågor.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström talade om att vi får tillfälle att diskutera u-landsfrågorna senare under riksdagen. Jag vill med anledning därav bara påminna henne om att när vi i våras diskuterade själva utbildningen av NIB till SIDA och även u-landshjälpsanslagen sade hon ungefär så här: De efterföljande talarna här på listan, alla pålitliga idealister, kommer jag inte att inlåta mig i debatt med.

Jag hoppas att den omständigheten att statsrådet Lindström nu har tagit upp en debatt med mig inte innebär att hon inte längre anser mig vara en idealist. Jag försöker vara det, men samtidigt ha en saklig grund att bygga på.

Klart är att ökningen av svenskt bistånd i år bara är 3 promille av vår nationalinkomst. Jag känner det inte alls som någon plikt utan som en förmån att försöka verka för u-länderna. Statsrådet frågar var pengarna skall tas. Vi kan börja med partistödet. Här ger man pengar till politiska partier i Sverige och förvandlar partierna till statliga subventionsdepåer. Det är med u-landshjälpen precis som med politiska partier: bägge skall uppbäras av visioner, idéer och hängivna människor.

Vi var inne på problemet Sudan och vilka länder vi skall välja. Det kan ändå inte vara rätt att vi, när det är så ont om pengar som det nu görs gällande och när all expertis framhållit att vi skall koncentrera vår hjälp, skall lägga ut 35 miljoner kronor i form av ett bi-

ståndslan till ett land där fullt inbördeskrig råder.

För att ta några exempel utöver de jag nämnde i går kväll kan jag nämna, att det för närvarande finns tio sudanesiska katolska präster i södra Sudan. Resten har mördats, arresterats eller tvingats att fly från landet. För tre år sedan fanns det 230 sudanesiska katolska församlingspräster i detta område. Om det hade funnits ett bättre samband mellan missionen, Lutherska världsförbundet i Genève och svensk u-landsexpertis kunde man på ett tidigt stadium ha tagit del av de verkligt uppskakande rapporter som Church Missionary Society i London lämnat. Rapporter om mord, tortyr, brandskattning och förstörelseaktioner som utförts av regeringen i Khartoum.

Statsrådet Lindström, jag håller med om att det inte är regeringar eller politiska rörelser vi skall hjälpa utan folket. Därför har jag också alltid velat hjälpa t.ex. Etiopien, fastän jag vet att landet har en feodal regim. Men jag vill hjälpa där jag vet att hjälpen kommer till god användning och det betvivlar jag att den gör i Sudan.

Herr Svensson i Kungälv sade i en u-landsdebatt i denna kammare 1961: »Herr talman! Jag vill uttrycka den förhoppningen att jag framöver när planerna är klara skall slippa höra att det saknas pengar.»

Den förhoppningen har jag också även om vi nu skriver 1966.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte alls fråga om att här ta upp någon jordbrukspolitisk debatt. Faktum är fullt klart redan nu och kan debatteras genast, ty det är klart att om socialdemokraternas målsättning då det gäller vår egen försörjningsfråga förverkligas, innebär detta att vi om tio år bara har 80 procents självförsörjning. Vi skall alltså

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

importera 20 procent som skall hämtas på världsmarknaden, som redan i dag är otillräcklig för de svältande folkens livsmedelsförsörjning och som kommer att vara ännu otillräckligare om tio år. Redan nu kan man alltså bedöma, om målsättningen är en riktig politik eller inte och om den stämmer överens med intresset i övrigt för u-landshjälp. Det bör vara mycket enkelt för statsrådet att ge svaret härpå. Antingen är det riktigt att vi konkurrerar med de svältande folken eller också är det det inte. Och om det inte är riktigt måste man fråga, om man i alla fall är beredd att fortsätta med den nuvarande opinionsbildningen för en krympning av vår självförsörjning. Det är inte alls fråga om att leverera någon produkt utan om raka motsatsen. I stället för att leverera skall vi vara ett tärande folk vid sidan av u-länderna. Vi uppträder då i en roll diametralt motsatt leverantörens.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Jag vill bara säga några ord.

Till herr Hansson i Skegrie: Det är inte riktigt att Sverige nu konkurrerar med u-länderna om livsmedel på världsmarknaden. Det finns nog livsmedel för u-länderna, men det är på distributionen av dem och betalningen det kommer an. Lösningen av den framtida jordbrukspolitiken får vi diskutera i annat sammanhang.

Till herr Rubin vill jag säga att hans citat från i våras var fel. Jag diskuterar gärna med idealister och anser också att herr Rubin är idealist. Nu har herr Rubin anvisat medel, menar han. Han vill ta dem från partistödspengarna. Men de är ju redan anslagna för ändamålet och har beslutats av en riksdagsmajoritet. Herr Rubin får komma med bättre förslag på medel, som vi ännu inte har beslutat anvisa för andra ändamål. Bättre upp alltså, herr Rubin, till nästa gång!

Herr **TURESSON (h):**

Herr talman! Efter dessa engagerade inlägg i en stor och viktig fråga skall jag återföra debatten till en inrikespolitisk fråga som förvisso är viktig den också men mera sällan engagerar kammarens ledamöter så djupt som den föregående debatten. Jag försäkrar dock att den omfattas av många människors intressen i detta land och föranleder mycken indignation och irritation. Jag avser bostadspolitiken och bostadsfrågan.

Regeringen har skaffat sig full kontroll över bostadsbyggandet och bostadsmarknaden. Om man är riktigt snäll, kan man väl anta att regeringen en gång trodde, att en sådan kontroll var nödvändig för en snabb lösning av den bostadskris som uppstod under andra världskriget. Men efter 20 års användning av denna form av planhushållning kan väl ingen nu på allvar göra gällande att metoden har varit bra. Den statliga bostadspolitiken har varken varit framgångsrik eller lyckosam. Bostadsbristen har förvärrats för varje år. Situationen är i dag förtvivlad för alltför många bostadskonsumenter.

Bostadsbristen i förening med de generella hyressubventionerna har också pressat byggnadskostnaderna i höjden. Alla led i byggnadsproduktionen har därigenom mer än något annat drivit på inflationen.

Det statiska boende som hyresregleringen tvingat fram hindrar många människor att byta bostad när behovet av utrymme för familjen förändras. Ett optimalt utnyttjande av bostadsbeståndet blir härigenom omöjligt. Nya bostadsområden kommer då alltid att huvudsakligen befolkas av unga familjer, och de blir i alltför stor utsträckning boende kvar där. De skolor som byggdes för deras barn blir, när dessa barn vuxit upp, ofullständigt utnyttjade. Samtidigt måste nya skolor byggas i de områden, där en ny generation anvisas bostäder. Efterfrågetrycket inom bo-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

stadsområdet förstärkes också på detta sätt och därmed inflationsutvecklingen.

Den förda bostadspolitiken har även befrämjat rivningsraseriet. På grund av subventions- och regleringspolitikens utformning har därvid urvalet av hus ofta tyvärr blivit mycket olyckligt. Många bra, äldre hus som efter ombyggnad skulle ha kunnat duga i ytterligare många år har rivits, därför att detta har varit ekonomiskt fördelaktigt just på grund av bostadspolitikens konstruktion. Tusentals bostäder hade kunnat erhållas, om sådana hus hade moderniserats i stället för att rivas. För bostadskonsumenter hade detta betytt fler bostäder till lägre kostnad än nyproduktionens; för folkhushållets samlade ekonomi ett nyttigt tillvaratagande av befintliga värden i stället för onödig förstörelse av dem. Hade ombyggnad i större utsträckning fått ersätta rivning, så hade trycket på produktionsresurserna också blivit svagare. Också härigenom hade ernåtts en dämpande effekt på kostnads- och inflationsutvecklingen.

I fråga om att göra ombyggnader av användbara äldre fastigheter till ett lockande alternativ till rivning och nybyggnad innebär årets statsverksproposition en rättningsrörelse i riktning mot de krav vi från oppositionen under många år fört fram i riksdagen. Vi har naturligtvis anledning att hälsa inrikesministerns uttalande med tillfredsställelse. Det borde ha kommit tidigare. Mycket av den värdeförstörelse som rivningshysterien medfört hade då kunnat undvikas. Men bättre sent än aldrig.

Långa rader av andra olyckliga följder av den förda bostadspolitiken kan påvisas. Inte minst viktiga är de som inneburit och innebär stora ekonomiska orättvisor mot enskilda människor. Jag har emellertid här valt ut några sådana effekter, som kan vara särskilt intressanta i dag, när det ekonomiska klimatet i landet är lika bister som denna vinters.

Ett stort ansvar vilar i dag på regeringen för att den inte i tid övergivit planhushållningsexperimentandet på bostadsmarknaden. Varje år har oppositionen manat och förmanat. Regeringen har blundat och slagit dövörat till. Regeringen har inte velat se bostadspolitikens katastrofala verkningar och inte velat höra vare sig oppositionens varningar eller människornas klagan.

Vi har påpekat att subventionerna i stor utsträckning skulle komma att ätas upp av de ökningar av byggnadskostnaderna som de medverkat till. Detta har besannats, och de boende har sannerligen inte fått några större fördelar av de generella subventionerna. Sådana kan möjligen hindra en tillfällig topp i produktionskostnaderna från att slå igenom i hyrorna för en viss årgång av fastigheter. Men när man befinner sig i en jämn och brant stigande kostnadskurva är generella subventioner till ingen eller ringa nytta för de boende.

Om de förslag som vi fört fram vid tidigare riksdagar genomförts, skulle vi i dag haft en konkurrensmarknad med prispress utan generella subventioner och regleringar. Men våra förslag förkastades och kallades reaktionära.

Ungefär samma höjningar av basräntan som vi då fann nödvändiga och yrkade på föreslår emellertid regeringen i år riksdagen att besluta om. Detta förslag skall självfallet inte föranleda ett ord av klander från min sida. Men det hade varit nyttigare för samhälls-ekonomien och lyckligare för bostadskonsumenter om förslaget accepterats tidigare.

Om våra förslag från 1964 och 1965 års riksdagar hade genomförts, hade vi också haft den hyresparitet mellan olika årgångars hus som måste vara rättvis och eftersträfvansvärd. I stället har under ett par år hyrorna i hus byggda åren 1961 och 1962 varit lägre än i 1960 års hus. Det förslag som nu framlagts innebär att en liknande svac-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ka skapas för de hus byggda åren 1958 och 1959, som fick preliminära lånebeslut före den 1 januari 1958.

En sådan brist på hyresparitet ter sig naturligtvis för bostadskonsumenterna helt obegriplig. Den kan inte heller försvaras med sakliga argument. Men den är en olustig följd av det system som alltför länge tillåtits dirigera och snedvrida både bostadsproduktion och hyresmarknad.

Relationerna mellan hyrorna i vissa äldre hus utan subventioner och nya hus med statliga lån och räntesubventioner har under de senaste åren blivit rent orimliga på grund av det höga ränteläget. De boende i dessa äldre hus betalar i vissa fall flera kronor mera per kvadratmeter än de som bor i nya hus. För att rätta till detta missförhållande krävde vi därför vid fjolårets riksdag en begränsning av de generella subventionerna genom höjning av basräntenivån.

Då — för tre kvarts år sedan — avisades detta förslag med indignation. I dag erkänner regeringen indirekt att kritiken var berättigad och accepterar vårt tidigare förslag till botemedel. Den av inrikesministern nu föreslagna höjningen av basräntan kommer *nästan* att rätta till missförhållandet.

I dagens läge med allvarligt störd samhällsekonomi och med berättigade farhågor för framtidsutvecklingen ter det sig märkligt att räntan på statslånen till bostadsbyggandet föreslås ligga kvar på en så löjligt låg nivå som 3 respektive 4 procent. En höjning av statslåneräntan till en mera verklig-hetsbetonad nivå skulle få en hälsosam och dubbelverkande samhällsekonomisk effekt. Efterfrågetrycket skulle minska och statsverkets inkomster förbättras.

Den ökade belastning för de boende i form av höjd hyra, som en bättre anpassning av statslåneräntan till marknadsränteläget för med sig, är obetydlig på grund av statslånens begränsade relativa storlek per lägenhet. Ett par

procents ökning skulle medföra en hyreshöjning av 40 å 60 öre per kvadratmeter. Några skadliga verkningar för barnfamiljer med begränsade inkomster skulle inte heller uppkomma, om våra förslag genomfördes. Till skillnad från regeringen har vi nämligen redan i fjol framfört förslag om sådan utformning av familjebostadsbidragen, att dessa anpassas till hyresnivåns förändringar.

Inrikesministern är nu glädjande nog inställd mot en fri bostadsmarknad — det framgår klart av hans uttalanden i årets statsverksproposition. Detta hälsas med tillfredsställelse. När den nuvarande generationen bostadskonsumenter kommer att få egen erfarenhet av vad detta betyder i fråga om en sund hyresmarknad med valfrihet och utan stötande svartabörshandel kommer inrikesministern att bli en mycket uppskattad man. Hans strävanden i den riktning han nu säger sig vilja gå bör på alla sätt uppmuntras och stödjas. Tyvärr har emellertid inrikesministern för tillfället lagt hyresrådets förslag till fortsatt avveckling av hyresregleringen på is. Det skulle vara intressant att höra, när det kommer att tas fram och föreläggas riksdagen för prövning. Om så inte sker inom den närmaste tiden reduceras ju värdet betydligt av statsrådets bekännelse till den fria hyresmarknaden.

Låt mig i detta sammanhang, herr talman, beröra en näraliggande och högaktuell fråga.

Man får en känsla av att när regeringen nu aviserar sin nya liberaliseringsgiv på bostadsområdet, är regeringen rädd för att denna skall verka stötande på särskilt radikala delar inom dess parti och på herr Hermansson. För att ge ett köttben till de vänster-radikala krafterna och de doktrinära marksocialisterna har den därför kombinerat liberaliseringsdriven med en markpolitisk offensiv. Man aktualiserar därigenom de gamla ideologiska önske-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

målen i partiprogrammet om en kommunalisering av marken. Och man är tydligen beredd att göra detta trots att den samhällsekonomiska situationen borde ha lett till rakt motsatta slutsatser. Med varje till buds stående medel borde vi i dag i stället försöka stimulera enskilda människor att med sina arbetsinsatser och sina sparmedel bidra till att lösa bostads- och markfrågorna. Därigenom skulle kommunerna kunna koncentrera sig på de verkliga planeringsuppgifterna, vilka de senaste åren i alltför stor utsträckning missköts.

Som alla vet har frågan om den oförtjänta markvärdestegringen sedan hundra år varit ett brännande problem i den markpolitiska debatten. De flesta är väl nu överens om att det kan vara rimligt att beskatta sådana markvärdestegringar, som i verklig mening är oförtjänta. Men vi borde väl också kunna vara överens om att den normala, kontinuerliga stegring av markvärdena, som beror på penningvärdeförsämring, den allmänna samhällsutvecklingen och den på grund av standardhöjningen ökade efterfrågan inte skall dras in till samhället. Att t. ex. en jordbrukare, en egnahemsägare eller en villaägare skall berövas den värdeökning som han kan få av sådana orsaker är enligt min mening inte rimligt. Att lösa detta problem är vanskligt och komplicerat. Frågan utreds som bekant för närvarande av markvärdekommittén, och ett förslag är att vänta i vår.

Vi är inom högerpartiet beredda att lämna vår medverkan till att utforma en förnuftig form av beskattning på detta område. Vår vilja i detta avseende framgick av det programuttalande, som partiets gruppledare i båda kamrarna gjorde i går.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den debatt som pågått under dessa dagar har i första hand inriktat sig på en diskussion om infla-

tionens bekämpande och om statsverkspropositionens innehåll. Detta är också helt naturligt eftersom det är angelägna frågor. Alla bör vara överens om att inflationen måste bekämpas på ett effektivt sätt.

Men det är inte endast på det ekonomiska området, som det råder inflation i vårt land. De senaste årens och inte minst föregående års utveckling i fråga om brottsligheten uppvisar mycket starka inflationistiska tendenser. »1965 har varit ett brottets år», skrev en tidning vid årsskiftet. Jag tror inte att detta direkt var överord. Vi fick för några dagar sedan uppgift om att det under 1965 hade begåtts 373 000 brott i vårt land jämfört med 336 000 under 1964. Detta innebär en ökning från 918 till 1 021 brott om dagen. Antalet brott per timme var enligt denna redovisning inte mindre än 43. Antalet rån hade under året ökat från 659 till 915, och vi hade inte mindre än 9 inbrott per timme under 1965.

Det är skrämmande siffror som presenterats, och det är en utveckling som ger hemska perspektiv inför framtiden. Om detta nämligen, såsom det ibland framhålls, är en följd av standardutvecklingen, vilken brottssituation skall vi då inte få i vårt land om den ekonomiska standardutvecklingen fortgår såsom beräknat?

Denna dystra situation har visserligen i någon mån observerats i årets statsverksproposition. Det föreslås bl. a. en ökning av poliskåren och en upprustning av fängvårdsanstalterna. Visst är det inte minst i dagens situation behövligt, att åtgärder av det slag som föreslås i statsverkspropositionen vidtages, men det är väl ändå ganska klart att vi inte kommer till rätta med detta problem genom att öka antalet platser på fängvårdsanstalterna, så att fler och fler av de svenska medborgarna kan låsas in eller genom att antalet poliser ökas.

Arbetet måste inrikta sig på att mins-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ka brottsligheten och att skapa respekt för medmänniskornas liv och egendom. Gamla människor skall ha rätt att känna trygghet — inte bara ekonomisk. Ensamma människor skall kunna gå till och från sina hem utan att riskera att bli överfallna, och mödrarna skall utan att behöva ängslas kunna släppa ut sina barn till lekplatserna. Detta är saker som bör vara självklara i ett civiliserat land, i ett samhälle där vi anser att vi har en hög social standard.

Inför denna utveckling kommer man inte ifrån frågan, om det är fel på den kriminalpolitik som vi har i vårt land, eller om det är fel på samhällsplaneringen. Har man över huvud taget reflekterat över dessa problem i samhällsplanerandet och den debatt som förs kring denna?

Nästa fråga blir följande: Vilken medicin har regeringen att ge för att hejda brottslighetskurvan? Det är givet att man för att kunna vidtaga åtgärder även måste komma underfund med orsakerna till uppgången. På skilda områden har man försökt komma till rätta med andra problem, exempelvis våra svåra folksjukdomar, och man har i många fall lyckats. Men vad gör vi för att komma underfund med brottslighetens orsaker, så att diagnosen kan ställas och åtgärder i förebyggande syfte på ett definitivt sätt kan föras in i bilden?

Utan att man fördjupar sig i någon statistik framstår det som ganska tydligt, att ungdomsbrotten har ökat mycket och uppgår till en oroväckande hög procent. Polismästaren i en av våra större städer framhöll i ett nyårsuttalande, där han berörde dessa frågor, att »vi måste tänka om på ett eller annat sätt ty det måste vara något gale, när brottsligheten ökar år efter år i hela landet». Han hävdade bl. a. att »insatserna måste göras på ett tidigare stadium så att inte ungdomen blir rotlös och kommer på avvägar. Hemmen har inte längre samma fostrande betydelse som förr och skolorna än mindre.

Föräldrarna har inte tid eller ork att ta sina barn på rätt sätt och i skolorna finns inte längre någon undervisning om normer.»

Det framgår väl ganska klart att det är de förebyggande insatserna, som man även på ansvarigt polishåll fäster så stort avseende vid och anser vara så väsentliga. Dessa synpunkter är naturligtvis inte på något sätt märkliga, och jag skulle tro att många delar denna uppfattning. Alltjämt kvarstår dock frågan: Vad gör vi för att effektivt ta itu med problemet?

Det framhålls i statsverkspropositionen att vi numera har en lokaliseringsberedning inom Kungl. Maj:ts kansli, en beredning för samordning av frågor rörande samhällsplanering och lokaliseringsverksamhet. Till denna beredning är knuten en expertgrupp som har till uppgift att biträda vid uppläggning av regional utredningsverksamhet. Man frågar sig: Har beredningen denna dystra bild av samhällsutvecklingen framför sig när samhället planeras, eller är den ovidkommande i det stora samhällsplaneringsarbete som bedrivs på toppnivå? Jag skulle inte tro det.

Den ökade brottslighetens problem torde emellertid intimt hänga samman med miljöfrågor av olika slag. Vilket utrymme har då miljöfrågorna inom denna planeringsberedning? Den utveckling vi ser är kanske ett resultat av de senaste årens samhällsplanerande eller kanske av bristen på ett effektivt sådant, av att man inte tagit hänsyn till exempelvis människans vardagsmiljö.

Vad som krävs är ett helt annat hän-synstagande till miljöfrågorna, till den enskildes och familjens situation i det förändrade samhället. Det räcker inte med bara höghus och sandlådor, som någon litet drastiskt har uttryckt saken. Även familjepolitiken i stort, dess utformning och hur den skall komma familjer och barn till del, måste ges en framträdande plats i samhällsplaneran-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det. Ropar vi efter att kvinnorna i betydligt större utsträckning skall ut på arbetsmarknaden, måste vi också skapa förutsättningar för detta. Jag tänker då på barntillsynen, ett område som samhället inte kan bortse från.

Under den senaste tiden har man diskuterat frågan om barndaghem kontra familjedaghem. Det är en något egendomlig diskussion, ty när vi vet att vi i dag inte har och sannolikt under lång tid framöver inte kommer att få barndaghem i tillräcklig utsträckning måste vi även satsa på familjedaghemmen. Det borde framstå som ganska klart i dagens situation.

Jag är också övertygad om att skolorna har möjlighet att medverka i den förebyggande verksamheten i större utsträckning än vad som nu sker. Det kan också hända att en lärare då och då behöver ta en hårding i kalufsen, men då skall inte denne lärare riskera att valsa runt i en del av den svenska pressen för att han har vågat göra detta.

Jag tror också att man inom skolorna i större utsträckning än vad som nu är fallet på ett helt annat sätt måste diskutera dessa problem. Här måste kontakten mellan lärare och föräldrar utvidgas. Våra ledande skolmän har anledning att kasta den prestige, som ibland kanske finns, och se verkligheten sådan den är, även om det då klart skulle framstå att vederbörande skola har disciplinproblem. Det går inte att skyla över detta hur långt som helst. Jag vill härmed inte på något sätt säga att föräldraansvaret skall läggas över på skolan och lärarna. Både föräldrar och skola måste göra sitt — och ett bättre samarbete behövs. Det skulle säkerligen leda till större konsekvens i det fostrande arbetet.

Jag har många gånger tidigare från denna talarstol påpekat att vi måste satsa på det positiva, satsa på det bästa hos den unga generationen. Jag har också den uppfattningen att våra massmedia här skulle kunna göra betydande

insatser, betydligt större än hittills. Särskilt tror jag att TV skulle kunna delta i det arbete som måste till. Det här går inte att nonchalera. Gör vi det, växer här fram en folkopinion mot den pågående utvecklingen, en folkopinion som riktar sig mot samhällssystemet som inte förmått lösa denna för vår samhällsutveckling så väsentliga fråga. Som jag ser det, är det ur demokratiens synvinkel en mycket väsentlig angelägenhet att komma till rätta med den ökande brottsligheten.

Jag sade att TV bör ha stora möjligheter att delta i arbetet. Hur skulle det vara om TV satsade på låt mig kalla det en medborgarskola — en information och diskussion, där olika frågeställningar om samhället behandlades, frågeställningar som stimulerade till debatt människor emellan. TV har visat att den kan stimulera till debatt i sällskapslivet, på arbetsplatserna o. s. v. Exempel på sådana frågor är våra rättigheter och skyldigheter och vårt ansvar som samhällsmedborgare, information om och diskussion av rättsregler, folkmoraliska och etiska frågor, familjefrågor och hela det sociala fältet. Det finns vida fält att spänna över. TV kan ge betydligt mer på den kulturella sidan liksom i fråga om levnadskonst och beteendemönster. Jag tror att här finns utrymme för en väsentlig ansiktslyftning.

Jag är väl medveten om att det kan vara svårt. Det är många smakriktningar som skall tillgodoses. Det är vi väl alla medvetna om. Men det kulturella arbetet har väl ändå till uppgift att förbättra. Att förbättra måste vara rättesnöret.

Ibland när jag har sett på TV har jag ställt mig frågan: Var det nödvändigt att sända ut detta? Ger det över huvud taget någonting? Jag skall bara anföra ett par små reflexioner om programinslag som jag har sett.

Ett av vårt lands större studieförbund ordnade för inte så länge sedan en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

större och väl arrangerad kulturdag. Skulle inte TV ha kunnat ge svenska folket mer, om en TV-kamera hade varit där, än vad man sände ut från sexliberalernas spexskena i Lund? Hade det inte varit bättre att sända ut ett inslag från en riksomfattande ungdomskampanj för u-länderna i stället för Mälle Lindbergs gyckelspel från Kiviks marknad? Sådant är inte att satsa på det positiva.

Sammanfattningsvis vill jag än en gång upprepa, att vi för att komma till rätta med brottsligheten, som är en mycket angelägen samhällsfråga, måste angripa orsakerna till den. Vi måste satsa på den förebyggande verksamheten. Vi måste ha dessa problem för ögonen vid samhällsplanerandet och i strävandena att bygga ut familjepolitiken. Vi måste ha en öppnare debatt kring dessa frågor både inom skolan och mellan föräldrar och skola, vi måste ha en bättre eftervård av dem som kommit ut från anstalter, och vi måste ha en större satsning från massmedias — framför allt från televisionens — sida när det gäller denna viktiga del av vårt samhällsarbete.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Liksom under tidigare remissdebatter har jag för avsikt att beröra några kommunala spörsmål. Även om det formellt är Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov under det kommande budgetåret som nu skall diskuteras och efter avslutad allmän debatt remitteras till vederbörande utskott, har förvisso de flesta av de beslut som vi fattar här i riksdagen återverkningar på kommunernas tillstånd och behov, och det är därför i hög grad motiverat att beröra även kommunala spörsmål.

Sedan statsverkspropositionen presenterades har det i olika sammanhang

uttalats bekymmer över den dämpning av de kommunala investeringarna som finansministern ansett måste ske under det aktuella budgetåret.

I finansplanen uttalas att man under normala förutsättningar skulle ha haft anledning att räkna med en fortsatt tillväxt av investeringarna med 10 å 11 procent, d. v. s. med samma belopp som under närmast föregående år. Vad är det nu som har inträffat? Jo, finansministern har i den preliminära försörjningsbalansen för sin del ansett att de kommunala investeringarna bör kunna begränsas, så att ökningen stannar vid 7 å 8 procent. Jag vill särskilt betona att det således trots allt är fråga om en ökning med 7 å 8 procent. Jag har nämligen tyckt mig kunna konstatera att många har uppfattat finansministerns uttalande som om det vore fråga om att de kommunala investeringarna skulle skäras ned i väsentlig omfattning!

Jag vill framhålla att det denna gång liksom tidigare är fråga om en *preliminär* försörjningsplan för det totala svenska hushållet. Vidare kan det finnas skäl att erinra om att det inte tillkommer riksdagen att fastställa den kalkylerade balansräkningen. Av erfarenhet vet vi att det alltid uppstår förhållanden som i väsentliga avseenden rubbar de uppdragna riktlinjerna. Jag skulle vilja gå så långt att jag vågar påstå, att det inte bara ur samhällsekonomisk synpunkt är angeläget med en dämpning av den kommunala investeringstakten, utan att detta för närvarande även måste vara förenligt med kommunernas egna intressen.

Kommunernas bruttoinvesteringar beräknas nu öka med 500 miljoner till 6 700 miljoner kronor — sannerligen inte något föraktligt belopp! Härtill kommer ett bostadsbyggande för cirka 7 000 miljoner kronor.

Det framgår av finansplanen att det är landskommunerna och landstingen som inför år 1966 redovisat de mest

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

expansiva investeringsplanerna. Jag har själv under en följd av år varit med om att upprätta dylika investeringsplaner som ingivits till konjunkturinstitutet, och jag tror inte jag gör mig skyldig till någon överdrift om jag påstår, att man generellt nog måste beteckna dessa investeringsplaner mera som önskelistor än som realistiskt upprättade planer som kan omsättas i praktiken just det år som angivits i planen. För min del tror jag alltså, att man i detta avseende inte behöver hysa någon större oro för kommunerna, och min ängslan är så mycket mindre som jag har den bestämda uppfattningen att kommunernas krav på det totala kapitalmarknadsutbudet borde kunna bli mindre än vad som varit fallet under senare år.

Under 1950- och 1960-talen har kommunernas och bostadssektorns kapitalanskaffning tagit i anspråk cirka två tredjedelar av den totala tillgången på lånemedel. Vad man i den diskussion som hittills förts rörande finansplanen tycks ha förbisett är den avsevärt förbättrade ekonomiska situation som kommunerna befinner sig i genom den skatteutjämningsreform som genomfördes vid fjolårets riksdag. På grundval av en teoretisk beräkning att kommunerna skulle komma att sänka sina utdebiteringar med belopp som motsvarar de nya bidragen, uppskattades det totala bidraget från statens sida för år 1966 till 947 miljoner kronor. Kommunerna har emellertid endast i undantagsfall sänkt utdebiteringen; man har i stället utnyttjat det förbättrade läget på så sätt att eftersatta behov har kunnat realiseras, och vi kan konstatera att medelutdebiteringen faktiskt höjts från 17:25 till 18:28 per skattekrona. Eftersom vi här rör oss med ett vägt medeltal är det givet att landstingens och storstädernas utdebiteringshöjningar väsentligt påverkat de angivna genomsnittsbeloppen.

Eftersom jag alltså kan konstatera att

kommunerna och därmed också landstingen har kommit i ett bättre ekonomiskt läge genom skatteutjämningsbidraget, så är det med förvåning jag har tagit del av föredragningslistan till dagens sammanträde i kammaren, där jag finner att min bänkkamrat, herr Nordgren, har väckt en motion om successivt upphörande av skatteutjämningsbidragen till landstingen. Just nu när landstingsledamöterna har förhandlat med staten om övertagande av mentalsjukvården synes det mig som om högern valt en mycket olämplig tidpunkt för att föreslå en successiv avveckling av dessa skatteutjämningsbidrag. Det kan hända att motionens rubrik är mera illavarslande än innehållet, men något i den vägen måste motionen väl ändå innehålla eftersom man tror sig kunna spara pengar för statsverket på landstingens bekostnad.

Enligt min mening kommer kommunerna under innevarande år att i större utsträckning än tidigare skattefinansiera sina investeringar. Som bevis för det vill jag anföra att den s. k. överföringsposten, d. v. s. det belopp som överförs från driftbudgeten till kapitalbudgeten, i flertalet kommuner är av en helt annan storleksordning än tidigare.

Det finns de som påstår — kanske emellanåt med viss rätt — att kapitalmarknaden indirekt påverkas även av skattefinansierade investeringar, eftersom skatterna tar i anspråk medel som genom sparande annars skulle öka tillgången på utlåningsbart kapital. Jag tror för min del att det resonemanget är i hög grad överdrivet. Det torde vara synnerligen svårt att bevisa hur stor del som går till nysparande och hur mycket som används för konsumtion. Det måste ur såväl samhällsekonomiens som kommunernas synpunkt givetvis vara eftersträfvansvärt att i det konjunkturläge, i vilket vi för närvarande befinner oss, skattefinansiera så mycket som möjligt av de investeringar som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

finns upptagna i en kommuns kapitalbudget.

När man tar del av den för varje budgetår ständigt ökade kommunala expansionen så ställer man sig osökt frågan, huruvida inte ett ökat interkommunalt samarbete skulle kunna minska de anspråk som i dag ställs på kommunerna. Jag kommer då in på vad som hänt sedan vi här i riksdagen för snart fyra år sedan fattade principbeslut i kommunindelningsfrågan. Det synes som om det beslutet på alltför många håll har missuppfattats. Det finns anledning att allt som oftast erinra om att den proposition som Kungl. Maj:t framlade hade rubriken »En översyn av rikets indelning i borgerliga kommuner». Sedan beslutet hade fattats i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen fastställde Kungl. Maj:t på förslag av länsstyrelserna en plan för indelning, varvid kommunerna hänfördes till olika block. Vi fick 282 sådana block, och frågan om och när en sammanläggning skulle komma till stånd överläts åt kommunerna att frivilligt besluta om.

Man kan inte fritaga sig från den känslan att av många har denna blockindelning ansetts vara beslutets innebörd och det primära, och man har sagt sig: »Det där med sammanslagning, ja, det får väl komma någon gång, den dagen den sorgen!» Jag vill ställa den frågan om det verkligen sakligt sett måste anses vara en sorgens dag, om man efter grundliga utredningar kommer fram till att de nuvarande kommungränserna inte överensstämmer med samhällsutvecklingens krav. Kommunerna har utöver de traditionella förvaltningsuppgifterna alltmer fått uppgifter som sammanhänger med näringslivets problem, och det måste vara en angelägenhet av hög dignitet att vi får gränser för de administrativa enheterna som någorlunda sammanfaller med de näringsgeografiska regionerna.

Vi har vid årsskiftet sett uppgifter om

att det kan förväntas att ca 70 kommunblock kommit så långt i sina utredningar och beslut, att man kanske något optimistiskt skulle kunna räkna med att Kungl. Maj:t får möjlighet att förordna om kommunsammanläggning före den 1 maj i år, så att en ny kommunbildning kan träda i kraft fr. o. m. årsskiftet 1966/67. Men det är, herr talman, alltför många orter där man fortfarande ännu inte kommit fram till att ens snudda vid tanken på en utredning, och det är nog många vilka liksom jag befarar att för närvarande pågår eller planlägges investeringar och engagemang på driftbudgetsidan, för vilka man har anledning att sätta ett frågetecken i kanten. Även om kommunblockens samsarbetsnämnder har att yttra sig över de investeringsobjekt som kommunerna aktualiserar, vet jag att man i många samsarbetsnämnder säger ja till det mesta, för att inte säga till allt, därför att ett dylikt »neutralt» ställningstagande kan vara taktiskt. Man vill tydligt och klart visa att man inte intresserar sig för vad som händer och sker i grannkommunerna. Skulle man visa intresse, kunde kanske någon ta detta till intäkt för en vilja till samgående. Man vill inte ge ett finger åt att tänka regionalt, att tänka utöver den egna kommunens snäva gränser, och i den mån besluten är av den arten, att inte statlig myndighet t. ex. skall fatta beslut i fråga om statsbidrag och det gäller investeringar som inte kommer att underställas någon annan myndighet, kommer dylika mången gång tveklaktiga projekt till stånd. Det finns alltså alla skäl till att man söker komma fram till vissa begränsningar i den kommunala aktiviteten, utan att därmed allvarliga återverkningar åstadkommes när det gäller den service kommunerna har att lämna. Det måste i dagens läge ske en prioritering på denna sida när man upprättar investeringsplaner; och allt planeringsarbete måste — om det inte redan är påbörjat — in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riktas på regionen som enhet. Investeringsringarna måste bli föremål för en i första hand grov gruppering i ofrånkomliga, angelägna och önskvärda dylika, och möjligheterna till en konjunkturvariation i en överhettad ekonomi måste på allvar prövas av våra kommunalmän.

Det skulle vara mig fjärran att inte erkänna att mycket av det som kommunerna i dag har att syssla med är direkta följder av de beslut vi fattar här i riksdagen. Det är investeringar som måste komma till utförande inom en viss begränsad tidsrymd. Jag kan t. ex. nämna den anspänning som krävs på skolbyggandets område. Även om jag står idrottsrörelsen mycket nära, skulle jag vilja ställa frågan om det är alldeles säkert och absolut nödvändigt att vi just nu måste bygga en swimmingpool eller en konstfrusen isbana i en inomhushall i den konjunktur vi befinner oss? Jag är väl medveten om de behov som här föreligger, men de måste vägas, hur svårt det än är att behöva säga det, mot den brist på bostäder som vi för närvarande har. Om vi absolut anser oss tvungna att göra investeringar av den arten, måste ändå i rimlighetens namn en samordning ske för hela regionen, så att vi inte får sådana anläggningar med endast några mils avstånd från varandra. Det kan vara förnuftigt att koncentrera sig på en stor anläggning med billigare driftkostnader än på flera med avsevärt högre totala byggnads- och driftkostnader.

Sammanfattningsvis skulle jag alltså som min bestämda mening vilja anförda, att det är angeläget att verksamheten i de i kommunblocken bildade samarbetsnämnderna verkligen aktiviseras och att man, om så inte redan skett, tar ställning till frågan om utredning rörande förutsättningarna för sammanläggning. Därest det av olika skäl inte skulle finnas möjligheter att komma fram till beslut redan nu, bör man snarast ge sig i kast med att söka samar-

betsanledningar som kan finnas inom blocket innan detsamma blir en administrativ enhet. Här har den av kungl. byggnadsstyrelsen för ändamålet tillsatta arbetsgruppen utarbetat riktlinjer som bör kunna vara till god vägledning för kommunerna.

Jag skall, herr talman, också ta upp ett annat kommunalt spörsmål som under många år varit föremål för mitt speciella intresse. Det sammanhänger med den kommunala demokratien eller den kommunala demokratiens spelregler.

Alla är väl överens om att den kommunala självstyrelsen utgör en viktig hörnsten i den demokratiska samhällsbyggnaden. Men det klagas allt emellanåt på att intresset för de kommunala spörsmålen skulle vara i starkt minskande. Från alla meningsriktningar omvittnas att det numera ibland kan vara svårt att intressera människor, och för uppgiften lämpliga sådana, att åtaga sig kommunala förtroendeuppdrag. Att det här föreligger en stor fara för den kommunala självstyrelsen torde vara alldeles uppenbart. Det finns dock mycket att anmärka på när det gäller kommunernas sätt att arbeta för att hos allmänheten skapa intresse för och en positiv inställning till den kommunala verksamheten. Jag skall inte närmare utveckla detta, utan jag vill endast som min mening framhålla, att när vi nu så intensivt diskuterar det kommunala sambandet i anledning av en förestående författningsreform, så borde man nog också på allvar överväga, huruvida det fortfarande föreligger anledning att i kommunallagen bibehålla 31 § i dess nuvarande skick. Jag menar med detta att proportionellt val av kommunens styrelse, d. v. s. drätselkammare eller kommunalnämnd, icke längre bör medgivas.

Det borde vara möjligt för en majoritet att avgöra hur man vill ha sin styrelse sammansatt. Jag har under många år pläderat för de här synpunkterna,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och när man kommit till tals med aktiva kommunalmän från olika partier har de i regel sagt att redan för närvarande, och kanske ändå mera i framtiden med större kommunbildningar, borde det anses naturligt att samregerandet upphör. Möjligheten till ett dylikt samregerande skulle givetvis även i fortsättningen stå öppen, därest majoriteten så skulle önska. Men om en kommun skulle vilja ha en »regering», bestående av ett parti eller en koalition av partier, skulle alltså också detta vara möjligt.

Jag har emellanåt mötts av det påstående att den som önskar en ändring på den här vitala punkten eftersträvar endast split och kiv i det kommunala livet. Det är ingalunda så, utan jag tror att det är en nödvändighet för den kommunala debatten att vi verkligen för fram frågornas handläggning i ljuset så att kommuninvånarna och skattebetalarna har en reell möjlighet att bilda sig en uppfattning om den kommunala verksamheten och var de olika meningsriktningarna står.

Det är alldeles givet att de kompromisser, som i övervägande fall träffas i kommunernas styrelse, emellanåt kan vara ändamålsenliga och invändningsfria, men de förslag som förs fram till den beslutande församlingen, där debatt tillhör undantagen, saknar för det mesta såväl »design som varumärke».

Det är sannerligen överraskande när man möter påståenden om att den kommunala verksamheten inte skulle vara politisk eller i varje fall mindre politisk än den verksamhet som förekommer på riksplanet. I den kommunala verksamheten sysslar man med praktiska ting som saknar varje spår av ideologi, och det skulle inte finnas några principiella motsättningar, påstås det. Jag har mycket svårt att förstå det. Det är klart att man, för att nu spetsa till det, inte kan bygga borgerliga eller socialistiska avloppsledningar, men motsättningarna finns, och det är viljan att göra det ena eller det andra som måste komma till

uttryck, och finansieringen kan många gånger vara av ideologisk art när vi bedömer dessa frågor. Det är nonsens att påstå, att det inte förekommer politik i den kommunala verksamheten, och det är lika verklighetsfrämmande att försöka påstå att det inte skulle föreligga ett samband mellan den kommunala verksamheten och rikspolitiken. Sedan kan man ha olika uppfattningar om vilka uttryck detta samband skall ta sig. För mig framstår det emellertid som klart att kommunalpolitiken har ett egenvärde som vi har skyldighet att slå vakt om. Det synes mig alltså vara angeläget att i den fortsatta författningsdiskussionen även dessa problem tas upp till närmare granskning.

En översyn av kommunallagstiftningen bör göras på denna betydelsefulla punkt samtidigt som vi diskuterar de grundlagsändringar som nu ter sig angelägna. Om vi kan bli överens om att skriva in parlamentarismen i våra grundlagar, borde vi även vara mogna att göra det beträffande kommunalförvaltningen. Med kommunalförvaltning avser jag då givetvis även landstingen, för vilka denna reform kanske skulle vara mest angelägen. Vi har från och med årsskiftet en ny landstingslag som ger möjligheter för beredningsutskotten att sammanträda även under annan tid än under pågående landstingsmöte. Det är alltså meningen att förvaltningsutskotten successivt under året skall kunna överlämna till beredningsutskotten ärenden för handläggning innan de förelägges landstingen. Samma förfarande måste givetvis tillämpas i den primärkommunala verksamheten. Det är realistiskt att tänka sig att man skall ha en primärkommunal »regering» som skall lägga förslagen direkt på fullmäktigeförsamlingarnas bord. En sådan ordning tror jag inte på. Det måste givetvis finnas en parlamentarisk beredning som har möjligheter att granska de förslag som den kommunala regeringen har lagt fram.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Med detta vill jag instämma i ett som jag förmodar tidigare framställt yrkande om remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörande utskott.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Såväl i statsverkspropositionen som i motioner till årets riksdag finns det åtskilligt som varslar om att det snart kan bli djävare grepp på en del ämnen som hittills endast tagits upp i den kommunistiska gruppens och ett fåtal socialdemokraters förslag. Till sådana tecken på vänsterströmningar bland väljarna och i den svenska politiken över huvud taget räknar jag t. ex. den omständigheten, att rustningarna inte längre skall drivas upp lika ohejdat som hittills, utan att regeringen börjar dra åt bromsarna. Regeringen skulle emellertid ha undgått åtskilligt av sina ekonomiska bekymmer, om den även i fråga om rustningarna hade gått åtminstone så långt som kommunisterna föreslog i fjol. Herr Bohman har nämligen inte rätt när han påstår att regeringen nu har följt kommunisterna i allt som vi föreslog i fjol — jag tänker framför allt på våra försök att stoppa de nya miljardkostnaderna för Viggenprojektet.

Till åtgärder med klar vänstertendens anser jag också att man skall hänföra de reformer som föreslås för åldringar och sjuka. Även därvidlag skulle framtidsutsikterna ha tett sig ljusare om regeringen hade tagit mera av rustningsmiljarderna och använt dem för sådana nyttiga ändamål. Tendensen från regeringens sida att åtminstone hindra en fortsatt upprustning — låt vara att de åtgärderna får en mycket blygsam praktisk verkan — är i varje fall värd en mäsas.

Detsamma gäller det glädjande faktum att ett utredningskrav om den ärftliga kungamakten förespås få majoritet i riksdagen.

Det är emellertid min främsta avsikt

att liksom tidigare herr Hermansson säga något om den ärftliga makten bland finanskungarna, i detta sammanhang i huvudsak bara om ett av de områden där det står strid mellan finanskungarnas och samhällets intressen, nämligen i fråga om lokaliseringspolitiken.

Regeringen anser i år detsamma som vi ansåg redan i fjol, nämligen att medlen för lokaliseringspolitiken är otillräckliga. Man har redan gjort en uppmjukning i fråga om begränsningarna så att 900 arbetstillfällen enbart i mitt hemlän, Norrbotten, har tillkommit genom användning av lokaliseringsfonderna, och dessutom föreslås i årets statsverksproposition att lokaliseringsmedel, avsedda för åtgärder längre fram, skall få tas i bruk redan under nästkommande budgetår. Detta är bra, men det är däremot inte bra, att lokaliseringspolitiken inte givits en annan inriktning genom satsning på ytterligare statsindustrier.

De tillägg som förordades av den kommunistiska gruppen vid riksdagsbehandlingen av dessa frågor 1964 motiverades bl. a. med att anslagen var otillräckliga. Det sammanlagda beloppet på 160 miljoner kronor per år för hela landet under en femårsperiod skulle, såsom vi uttryckte det, knappast ge upphov till någon storindustri, som det fanns så starkt behov av framför allt i alla norrlandslänen.

Enligt vårt förslag skulle också användningen av skattemedel för lokaliseringsändamål ges en annan inriktning därigenom att man till utvidgning av statsindustrierna skulle använda ett minst lika stort belopp som riksdagen anvisade till subventioner åt privata företagare.

Erfarenheterna bekräftar nu att den ensidiga tillämpningen av subventionsmetoden icke ger samhällsorganen möjlighet att styra lokaliseringspolitiken på önskvärt sätt. Det är ingen tvekan om att de län, som kommit i åtnjutande av lokaliseringsbidrag med 20—22 miljoner

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kronor under det sistförflutna året, haft behov av dessa anslag och naturligtvis mycket mera till. Men det beror inte bara på otillräckliga anslag att exempelvis den nordligaste delen av landet, som bevisligen har de största svårigheterna, fått avsevärt mindre del av lokaliseringsmedlen. Orsaken är att privata företagare, som ju i dessa fall helt bestämmer var de skall förlägga sina företag, inte påverkas av de allmänna samhällsbehov, som lokaliseringsbeslutet avsåg att främja, utan vägleds uteslutande av sina vinstintressen.

En del av synpunkterna i årets finansplan ger stöd för tanken att lokaliseringsspolitiken främst borde inriktas på att utvidga den statliga sektorn inom industrien. Redan nu ger statliga industrier — främst i form av gruvdrift och energiproduktion — betydande tillskott till statskassan och spelar också en stor roll för vissa kommuners och landstings ekonomi. Genom ökad verksamhet av detta slag kan samhället otvivelaktigt också få värdefulla nya inkomstkällor. Tillfälligt innebär sådana investeringar en statlig utgiftsökning, såvida man inte lånar pengarna, men de hör i längden icke till den kategori av statsutgifter som enligt finansplanen måste »komma i konflikt med målet att förbättra bytesbalansen». Jag anser att en djärv satsning på lämpliga statsindustrier tvärtom förbättrar vårt lands ekonomiska läge både beträffande inre ekonomi och utrikeshandel. Även regeringen vill ju ge prioritet åt industriinvesteringarna just av den anledningen att en sådan aktivitet skulle förbättra våra ekonomiska relationer till utlandet och vårt valutaläge. Varför inte vidta sådana åtgärder i form av statliga industrier? Det sägs i finansplanen att den ogynnsamma utvecklingen av bytesbalansen främst beror på arbetskraftsbristen inom vissa näringsgrenar, särskilt inom verkstadsindustrien. Det borde leda till slutsatsen att man skall satsa på uppbyggnad av statlig verkstadsindustri i områden

med stor tillgång på arbetskraft och med förutsättningar i övrigt för en sådan industri.

Regeringen har emellertid hittills inte tagit något initiativ, och riksdagen har som bekant tidigare avslagit motioner om en statlig verkstadsindustri. Det har visserligen skett en förbättring även med hjälp av subventionsanslagen till privata företag — jag kan t. o. m. sträcka mig så långt att jag säger att det är en ganska betydande förbättring. Men det sker som sagt planlöst, ibland t. o. m. på ett sådant sätt att det motverkar det angivna syftet och framför allt i så ringa omfattning att de nya arbetstillfällena inte ens kan absorbera de tillskott av arbetslösa som ständigt uppstår till följd av rationaliseringen av landsbygdsnäringarna och av förefintlig industri även i stödområdena. Trots den ökade utflyttningen finns det fortfarande många tusen arbetslösa inom stödområdena. Till dessa arbetslösa hör ett mycket stort antal gifta kvinnor för vilka sysselsättningsfrågan över huvud taget inte kan ordnas utan en lokaliseringsspolitik med den inriktning som vi har förordat.

Det aktualiserar också åtgärder för att ta reda på var den disponibla kvinnliga arbetskraften finns och i hur stor omfattning det förekommer en sådan dold arbetslöshet. Det sker visserligen ansatser i denna riktning, senast genom den plan som redovisats i årets statsverksproposition genom ett yttrande från länsstyrelsen i Älvsborgs län och genom några spridda försök i vissa kommuner — just nu bl. a. i Kiruna. Därvidlag borde genom arbetsmarknadsmyndigheternas försorg åtgärder vidtas över hela landet i syfte att åstadkomma jämställdhet mellan arbetslösa män och kvinnor, och detta såväl beträffande åtgärder för att få dem i förvärvsarbete som i fråga om ersättning och beredskapsarbete under den tid de inte kan få annat arbete.

Särskilt i norra stödområdet behövs

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

flera nya stora industrier. Redan långt innan utvecklingen av bytesbalansen ledde till de svårigheter som nu redovisas i årets finansplan och vilka har upptagit det mesta av tiden i årets remissdebatt föreslog vi, att statens gruvdrift och metallurgiska industri skulle kompletteras med en statlig verkstadsindustri. Enbart genom att tillverka en del av de verkstadsprodukter, som staten själv köper av privata företag söderut, skulle man åstadkomma en viss utjämning mellan områden med brist respektive överskott i fråga om arbetskraft. De olägenheter som uppstår för enskilda och samhälle genom utflyttningen skulle delvis elimineras. Bostäder som måste överges i utflyttningsområdena skulle fortfarande kunna användas, och trycket på bostadsmarknaden i alltför snabbt expanderande tätorter söderut skulle bli mindre. Statens kostnader för omflyttning och omskolning bleve mindre, och utflyttningskommunerna skulle inte utsättas för lika svåra påfrestningar som nu.

Bristen på arbetskraft inom verkstadsindustrien har inte bara medfört minskade exportmöjligheter. Enligt finansplanen har dessa förhållanden också lett till att vårt lands eget behov av verkstadsprodukter tillgodoses genom import i sådan grad att enbart denna varugrupp har svarat för hälften av hela importökningen.

En annan inriktning av lokaliseringspolitiken med sikte på att utbygga statsdriften och ordna så att alla delar av den ekonomiska politiken samordnas planmässigt med syftet att tillgodose samhällets skiftande intressen stöter emellertid på patrull från dem som först och främst fäktar för privata intressen. Herr Ohlin har i sin beskrivning av mittenpartiernas samarbete under debatten i går betonat att man vill ha en sådan regimförändring att »de socialistiska inslagen i regeringspolitiken» utplånas.

Särskilt när högertalarna kommer

med i den debatten är det tydligt att den borgerliga samlingen för en regimförändring inte bara avser att hindra tillkomsten av flera statsföretag inom näringslivet utan också riktar sig mot utökningen av den s. k. allmänna sektorn över huvud taget.

Hittills har vi fått veta att de borgerliga partierna vill tvinga regeringen till reträtt i fråga om bostadssubventionerna — det är tydligen en gemensam borgerlig linje — d. v. s. att hyrorna skall höjas ytterligare. Samma verkan blir det om de borgerliga partierna skulle lyckas förhindra en kommunalisering av bostadsmark och vissa hyreshus.

Redan vid årets riksdag kommer det väl dock att visa sig om inte de borgerliga attackerna mot den allmänna sektorn också kommer att gå ut över åldrings- och sjukvården. Det skall t. ex. bli intressant att se om inte de borgerliga partierna försöker hindra den utökning av hemhjälp och bostadsförsörjningen för gamla och andra åtgärder för att lätta på de äldres svåra belägenhet, som är några av punkterna i det omfattande program för en bättre åldringsvård som den kommunistiska riksdagsgruppen har motionerat om. Efter många riksdagsdebatter är det dock tydligt att det främst är bolagens maktställning inom industrien som herr Ohlin anser vara hotad av de s. k. socialistiska inslagen i regeringspolitiken och av tilltagande krav från fackföreningsrörelsen att staten skall visa bättre kurage när det gäller att utbreda demokratien till sådana avgörande områden.

Jag tycker att de borgerliga partier i huvudsak jämrar sig i onödan över vad som hittills i praktiken har skett. Sedan länge har ju statsföretagen kommit att representera en allt mindre del av det samlade näringslivet. Men herr Ohlin har väl annat att vänsterutvecklingen inom svensk politik kommer att framtvinga en mera markerad socialistisk kurs även i fråga om statsdriften

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

— och därvidlag gissar han säkert alldeles rätt. Lokaliseringspolitikens resultat hittills har nämligen visat att det är nödvändigt att gå vägen över en utvidgning av statsindustrierna.

Man kan bevisligen inte lösa de viktigaste uppgifterna i ekonomiskt underutvecklade områden genom att ge drygt en kvarts miljard kronor av skattepengarna som gåvor åt privatkapitalisterna. Det kan resas principiella invändningar mot en sådan politik, men framför allt ger den inte de praktiska resultat som man avsett att uppnå. Och man får på det sättet inte heller ett rationellt utnyttjande av arbetskraft, naturtillgångar och andra resurser, av den anledningen att de privatkapitalister, som tar emot de rikliga statssubventionerna, inte vill biträda regeringen och arbetarrörelsen över huvud taget i strävandena att få en vettigare ordning i de områden som kallas för stödområden. En ytterligare utbyggnad av statsdriften bör kunna motiveras med uttalanden i finansplanen och bör enligt den kommunistiska gruppens mening bl. a. avse en stor expansion inom verkstadsindustrien.

Man kunde börja med det norra stödområdet och ta upp ett belopp för det ändamålet redan i årets budget, men i fortsättningen bör det vara möjligt att också klara en del av investeringarna genom lån. Det är vanligt vid utbyggnad av industrier över huvud taget att man gör på det sättet. Varför skulle man då inte kunna göra det beträffande statens industrier?

Herr Ohlin kan larma hur mycket som helst om det principiellt förkastliga i att staten ger sig in på sådana banor, men så länge han inte kan ge någon som helst garanti för att hans omskrutna, privata näringsliv kan ge möjlighet till arbete för 20 000 arbetslösa i Norrbotten och många tusen i övriga norrlandslän och andra delar av landet, så har han inte presterat något alternativ till »de socialistiska insla-

gen» i arbetarpartiernas politik. Därmed har han inte heller givit någon anvisning hur man med nuvarande metoder skall kunna lösa de enorma problem som uppstått bland annat för de nordligaste delarna av landet.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag fick häromdagen en inbjudan till en konferens i Skåne om den handikappade i samhället. Man skulle i konferensen mötas under motot »Med rätt och ansvar». Det är förvisso ett bra motto också för oss som fått förtroendet att representera svenska folket i den lagstiftande församlingen.

Med rätt och ansvar skall vi försöka behandla de olika frågorna. Det mottot stämmer för övrigt väl överens med de ingångsord som riktades till riksdagen från predikstolen i Slottskapellet i år. För något år sedan föreslog jag för resten, att den predikan, som föregår riksdagens högtidliga öppnande, också skulle tryckas in debattprotokollet. Det vore tacknämligt om talmanskonferensen ville ta upp detta förslag till övervägande. Jag tror att det skulle vara både befogat och värdefullt med ett sådant arrangemang.

»Med rätt och ansvar» — det ligger alltså väl i linje med de textord som riktades till oss från predikstolen i Slottskapellet, och de var citerade från den gammaltestamentlige profeten Amos, som säger: »Må rätten flöda fram såsom vatten och rättfärdigheten lik en bäck som aldrig sinar.»

Det finns en fara i majoritetstänkandet — också för oss i denna församling. Det är att i första hand tillgodose de stora grupperna och dem som mest högljutt framställer sina krav. Rätten som jag talade om ställer fordringar på oss att tillgodose inte minst deras behov som befinner sig på skuggsidan av livet: de handikappade, de sjuka, de ålderstigna, de ensamma.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Olika uppfattningar kan råda om vad som är rätt. Ibland kan det också vara svårt att avgöra vilket som skall få prioritet. Det citerade ordet kopplar samman rätten med rättfärdigheten, och därmed lyftes avgörandet upp på ett högre plan.

Det vore säkert nyttigt för oss om vi i de avgörande bedömningarna också toge med rättfärdighetsbegreppet.

»Med rätt och ansvar» — ja, säkert är det på sin plats att erinra om allas vårt ansvar. När den nya given i nykterhetslagstiftningen togs 1954 gavs parollen »Frihet under ansvar». Friheten kom, men vart tog ansvaret vägen? Tyvärr kan man göra samma reflexioner på andra områden. Högljutt ropas det på frihet, och visst kan det vara bra, men får vi inte en frihet under ansvar så kommer det att gå illa.

För att fortsätta med alkoholfrågan så är det väl ingen som vill hävda att friheten i den frågan kan vara obe-gränsad. Spritens inverkan på trafikolyckor, i brottmål, i familjetragedier o. s. v. gör klart för oss att spritmissbruket måste drivas tillbaka.

Näppeligen vill någon från nykterhetsfolkets led på allvar föreslå ett återinförande av motboken, men en viss stickprovskontroll av inköpen kommer man inte ifrån. Nykterhetsfolket föreslog 1954 en viss registrering av inköpen utan kvantitetsbegränsning. Att prisskruven måste användas som ett nykterhetspolitiskt instrument står väl klart. Den prishöjning på sprit och vin som finansministern nu föreslagit är sålunda inte omotiverad. Den innebär helt enkelt en anpassning till den allmänna prisnivån men motsvarar knappt prishöjningarna på andra konsumtionsvaror efter 1963. Utan att fundera på chockhöjningar kan man kanske ändå tänka sig ett större pålägg för att verkligen nå ett nykterhetspolitiskt resultat.

Upplysningen i nykterhetsfrågan bör också effektiviseras såväl genom skolan som genom nykterhetsorganisatio-

nerna och Länkrörelsen. Ny aktuell uppläggning och väckande appeller bör ständigt eftersträvas. Höjningarna i statsverkspropositionen av anslaget för nykterhetens befrämjande är väl i minsta laget, men de får kanske godtas med hänsyn till att vi just nu seglar under knapphetens kalla stjärna.

Ansvaret för det politiska skeendet i samhället delas ju praktiskt taget av alla röstberättigade medborgare. Vad gäller kyrkorna och de kristna beklännarna har insikten om ansvaret och nödvändigheten av deltagande i det politiska arbetet blivit mer och mer allmän. Kyrkornas världsråd uttalade för ett tiotal år sedan att »kyrkan som ett led i sin mission i världen har skyldigheter mot samhället».

Men om kyrka och samfund har ansvar för samhällets utveckling gäller naturligtvis också det omvända förhållandet: stat och samhälle måste se till att den uppbyggande verksamhet som pågår i t. ex. kyrkor och samfundslokaler kan fortgå obehindrat. Jag tänker på de konflikter som kan uppstå genom den av regeringen föreslagna och av riksdagen i höstas antagna lagen om uppskjutande av byggnadstillstånd utanför bostadssektorn. Med stöd av densamma har flera kyrkobyggen stoppats. I Södertälje ligger t. ex. fem frikyrko- och frälsningsarmélokaler i vägen för en trafikomläggning. Åtminstone en av ifrågavarande församlingar har enligt den nyssnämnda lagen vägrats byggnadstillstånd och står inom kort utan samlingslokal. I sådana fall bör regeringen — till vilken ärendet nu förts — ta hänsyn till rättfärdighets-synpunkterna och medge undantag.

På alla områden i livet bör enligt min mening kristendomen göra sitt inflytande gällande. En kristen livsinställning kommer nämligen att — medvetet eller omedvetet — inverka på hela vårt varande och allt vårt handlande.

Man märker i vår tid en tendens att dra en skarp skiljelinje mellan reli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

giöst och profant. Den kristet förankrade moralen bör t. ex. enligt många mening inte vara bestämmande för samhällets inställning i dessa frågor. Detta synsätt har observerats också i flera riksdagsdebatter.

Visst är det så att en kristen livs-åskådning inte kan framkallas av lagar och riksdagsbeslut. Den kommer som en följd av ett personligt avgörande i mötet med Gud och genom tron på Honom. Men även de som inte har denna livsinställning bör kunna uppskatta och acceptera åtskilligt av de kristna värderingarna, av den kristna grundsynen på samhällsproblemen. Alla är väl ändå överens om att ett etiskt minimum är nödvändigt för ett gott samhälles fortbestånd. Låt mig ta ett exempel!

I de »Mål och riktlinjer för grundskolan», som fastställts av Kungl. Maj:t och som enligt vad ecklesiastikministern också vitsordat gäller även för gymnasiet och fackskolan, heter det bl. a.: »Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet är en huvuduppgift också för den sociala fostran som skolans verksamhet skall omfatta.»

I denna målsättning finns det enligt min mening inlagt något av ett sådant etiskt minimum, som också överensstämmer med den kristna livsåskådningen. Skulle vi inte till att börja med kunna komma fram till ett helhjärtat accepterande av ett sådant minimum?

Men hur går det i konflikten mellan frihet och ansvar? Tag t. ex. ordet om människolivets okränkbarhet. Endast två av tre graviditeter leder till barns-börd, visar en undersökning bland abortsökande kvinnor i Göteborg, ledd av ledamoten i denna kammare dr Elisabeth Sjövall. Dr Sjövall säger i ett tidsningsuttalande att »dessa siffror är skrämmande». Visst håller vi med där-om, liksom om detta att samhället bör

göra allt vad det kan för att åtminstone inte ekonomiska och bostadsmässiga hinder skall bidra till ett ökat abort-sökande. Att propagagera för fria aborter har på många håll blivit på modet. I inställningen till denna fråga liksom till spörsmålet om euthanasi — döds-hjälp — får vi inte bortse från den vördnad för det mänskliga livet, som ligger just i begreppet om människo-livets okränkbarhet.

Man bör även komma ihåg den kristna bakgrund som åtskilligt i den svenska rättsordningen har. Dr Alf Ahlberg erinrar oss om att det var de kristna värdena, som lades till grund för vår kulturs idéliv och samhällsbyggnad. Att det i vårt kulturarv också ingår påverkan från t. ex. grekisk och romersk humanism förändrar inte detta påstående. Att lagtillämpningen understundom avlägsnat sig långt från kristen anda och uppfattning kan inte heller upphäva sambandet mellan svenskt och kristet.

Förhållandena i Hitlers barbarstat får inte glömmas. I Tyskland fick man vid denna tid se hur fördomsfria vetenskapsmän i en diktators hand blev redskap för ett uttraderande av individer, som ansågs vara mindervärdiga.

Beklämmande var att då höra t. o. m. kristna tänkare förklara att statslivet och dess kulturyttringar kunde vara en av kristen trosövertygelse oberoende verklighet och att t. o. m. judeutrotning, dödshjälp och lögnpropaganda kunde försvaras. För den kristna synen på vördnaden för livet, på barmhärtighet och på kärleksfull hjälp är inte samhällsnyttan och den personliga livsdug-ligheten relevanta värderingsgrunder.

När det gäller samhällsbyggande och personlighetsdanning måste vi såsom folkvalda ombud i stor utsträckning ta ansvar härför, men vi är sannerligen inte ensamma om denna plikt. Skolan och den fostrande verksamheten har jag tidigare nämnt. Kyrkor, samfund och ideella organisationer får inte förtröt-tas i sin verksamhet, men vi får inte hel-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ler glömma våra massmedia, tidningar, radio och television, vilkas värderingar i fråga om personlighetsdaning och inflytande förvisso ofta långtifrån motsvaras av dem som folkets flertal vill uppställa.

Den översexualisering, som t. ex. vissa tidningar och tidskrifter förmedlar och som radio-TV tyvärr i rätt stor utsträckning också fallit för, är sannerligen inte något tecken på större ansvar i den allmänna upplysningens, den goda smakinriktningens och den sunda livsstilens anda.

Inte minst vår monopoliserade radio och TV borde härvidlag besinna sitt stora ansvar. Det som förr visades på några få scener och förkunnades från enstaka talarstolar eller till och med såsom fula ord klottrades på skumma ställen föres nu via dessa moderna media direkt in i hemmen. Visst är det sant att det finns avstängningsknappar. Och ett riktigt användande av dem är sannerligen värt att efterlysa, framför allt hos föräldrar och andra ansvarskännande i hemmen. Alla vet emellertid vilka svårigheter som på den punkten kan uppstå. På radio- och TV-ledningen måste vi därför i dessa avseenden ställa stora anspråk. Allmänheten, som nu i mycket stor utsträckning klagat över dessa program, bör låta sina opinionsyttringar nå direkt fram till radioledningens kännedom.

Ärade kammarledamöter! Vårt ansvar rör inte bara medborgarna inom landets gränser. Det sträcker sig också till utvecklingsländerna, som är i så stort behov av hjälp. Vi har redan tidigare i dagens debatt varit inne på detta område. Givetvis är vi svenskar i allmänhet glada över att få delta i u-hjälpen, och många av oss har nog menat att denna hjälp borde och kunde ha varit åtskilligt större. Det är ännu mycket långt kvar till den av riksdagen år 1961 antagna målsättningen: 1 procent av nationalinkomsten vid ingången av nästa decennium. Med den

lilla ökning vi hittills presterat tar det mer än 60 år innan målet uppnås.

Att tacksamt notera är formuleringarna på s. 58 i bilaga 5 till statsverkspropositionen, där det heter:

»Att söka tillvarata de stora fonder av idealitet som finns hos ungdomen, inom missionen och i folkrörelserna är säkerligen en riktig biståndspolitik. Inom missionen finns också samlad praktisk erfarenhet av ganska exceptionellt slag.»

För oss är det synnerligen glädjande med denna ändrade inställning, inte minst till missionen. Och man förväntar sig naturligtvis att det föredragande statsrådets anvisning om att SIDA i fortsättningen skall pröva inkommande biståndsansökningar från dessa organisationer i positiv anda efterföljes.

Med rätt och ansvar, herr talman, må vi också för framtiden söka förverkliga detta motto i vår riksdagsgärning.

I detta anförande instämde herr *Berglund* (fp).

Herr **HEDIN** (h):

Herr talman! Jag kan också så gott som helt instämma i herr Nelanders anförande, och jag kommer själv delvis att beröra liknande frågor.

Det finns två stora sektorer i samhällslivet där utvecklingen är mycket oroande. Den ena är inflationen och hela den ekonomiska politik som sammanhänger med den; dessa frågeställningar har mer rätta fått mycket stort utrymme tidigare under remissdebatten. Den andra är utvecklingen på det kulturella och moraliska området. I båda fallen skulle regeringen kunna påverka förhållandena i positiv riktning, men vår regering tycks sakna tillräckligt intresse och tillräcklig kraft för att ta itu med dessa frågor.

Från högerpartiets sida är vi beredda att vidta åtgärder som sammantagna säkerligen skulle få god effekt. I fråga om inflationen har partiet lagt fram ett sjupunktsprogram, som redovisades

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och diskuterades livligt i höstas. Det fick för övrigt ett mycket positivt mottagande långt utanför partiets gränser och borde kunna ligga till grund för ett gemensamt borgerligt alternativ till regeringens ekonomiska politik.

Också när det gäller den andra sektorn är vi inom högerpartiet beredda att vidta åtgärder som kan motverka den utveckling mot förflackning, normlöshet och brist på ansvar för medmänniskor som allt oftare kommer till uttryck.

Vi upplever i dag företeelser som utgör en verklig fara för vår kultur. Man kan tala om inflation också på detta område, med brutalitet, råhet, osedlighet och brist på stil som följd. Symtomen härpå kommer till uttryck på många olika sätt, t. ex. i en alltjämt tilltagande ungdomsbrottslighet eller i en mycket hög skilsmässofrekvens och inte minst i litteratur och film. Den ena osmakliga boken och filmen avlöser den andra. Särskilt allvarligt tycker jag det är när också TV faller för frestelsen att ge avkall på kravet om stil och kvalitet i sina underhållningsprogram. Det är allvarligt, då TV-rutan i snart sagt varje hem har intresserade åskådare och åhörare bland barn och ungdom. Såsom herr Nelander påpekade, har föräldrarna ofta ganska små möjligheter att avgöra vad som är lämpligt för barnen. De kan inte alltid avhålla barnen från att se programinslag som man redan från början vet är olämpliga. Och även underhållningsprogram som man har anledning räkna med bör vara godtagbara och av god klass har i praktiken visat sig ha enstaka inslag av sällsynt osmaklig art. Det är en mycket allmän uppfattning att det alltför ofta förekommer underhållningsprogram eller delar av sådana program som är i hög grad olämpliga för minderåriga och som saknar stil och god kvalitet.

Jag har med stort intresse läst om den motion som herr Eriksson i Bäckmora har lagt fram om införandet av

ett programråd. Jag har inte kunnat läsa förslaget i detalj, men jag tycker att tanken är mycket tilltalande. Rent principiellt tror jag att man den vägen skulle kunna nå en förbättring på detta område.

I kulturdebatten har ordet »fördomsfri» blivit något av ett honnörsord som beteckning på att vara vågad och radikal. Trots att det av allt att döma bara är en obetydlig minoritet som gynnar denna fördomsfrihetens filosofi, kommer den allmänna indignationen tyvärr alltför sällan till uttryck. Desto mer glädjande är det när det någon gång är några som vågar träda fram och säga sitt hjärtas mening om allt snusk och all lumpenhet. Jag tänker bl. a. på de livligt uppmärksammade intervjuerna med professorerna Biörck och Segerstedt i Svenska Dagbladet. Båda förväntar sig storligen över intresset för råhet, tarvlighet och absurditeter i litteratur och konst.

Enligt många mening — jag hör själv till dem — är roten till det onda, som jag här har berört, att finna i den avkristningsprocess som under senare år ägt rum i vårt samhälle genom inflytelserika kulturradikaler och ofta genom direkt medverkan från regeringens och olika myndigheters sida. Jag tänker på borttagandet stegvis av kristna inslag i olika sammanhang. Morgonbönen förvandlas till morgonsamling med förbud för allt som kan rubriceras som kulthandlingar. Kristendomsundervisningen blir religionsundervisning med både minskat utrymme på schemat, uttunning av det kristliga innehållet och i objektivitetens namn ett mycket stort utrymme för kristendomskritik. Korums vara eller icke vara stod på spel under en diskussion här i riksdagen i höstas. Krigsmans erinran rensas från kristet inslag. Nu senast har diskuterats förbud mot bordsbön vid våra daghem. Detta är bara några exempel ur en stor samling.

I början av mitt anförande nämnde

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jag högerpartiets sjupunktsprogram mot inflationen och att vi också är beredda att föreslå åtgärder på det kulturella området för att vända utvecklingen i positiv riktning, till större respekt för människovärdet och människans värdighet.

Vi har inom högerpartiets kulturråd diskuterat oss fram till ett sjupunktsprogram också på detta område, vilket inom en nära framtid kommer att presenteras av högerledaren. »Sju punkter för medmänskligt ansvar» heter programmet. Vi har valt uttrycket »medmänskligt ansvar» därför att det personliga ansvaret lätt kommer i kläm i ett samhälle där kollektivismen sitter i högsätet. Många skjuter problemen ifrån sig och menar att den enskilde inte behöver känna eller ta något ansvar alls. Det ankommer i stället på statliga och kommunala myndigheter, menar man. Visst finns det som regel i hög grad ett personligt ansvar hos alla som verkar inom olika samhällsorgan med hjälp- och vårduppgifter, men det finns ändå risk för — och det är redan så i stor utsträckning — att alltför många medborgare isolerar sig från omvärlden och bara tänker på sin egen välfärd, på TV:n, bilen och sommarvillan. De märker inte eller bryr sig i varje fall inte om att det finns medmänniskor i vårt eget land som är betydligt sämre lottade än de själva, och de glömmar bort att vi bor i en värld där oändligt många människor lever i misär, i hungersnöd och elände.

Det medmänskliga ansvar som vi vill främja får sin naturliga motivering i den kristna grundsynen och löper omvänt risk att minska eller helt utebli vid avkristning. Utgångspunkten för medmänskligt ansvar i djupaste mening ligger i det kristna budskapet, och detta har fått många talande uttryck i olika bibelord, t. ex. »Allt vad I viljen att människorna skolen göra Eder, det skolen I ock göra dem», eller »Vad helst i haven gjort mot en av dessa

mina minsta bröder, det haven I gjort mot mig».

Det är glädjande nog väldigt många här i riksdagen från alla partier som är alldeles speciellt intresserade av att stärka kristendomens ställning i samhället. Jag hörde med intresse på vad herr Svensson i Kungälv sade i sitt inlägg, och jag instämmer helt i vad han sade om KDS, nämligen att det rent principiellt är felaktigt att samla alla som har detta intresse i ett enda parti. Man når betydligt större framgång om man i alla partier har företrädare för det kristna intresset, för kyrka och frikyrka. Däremot delar jag inte hans litet pessimistiska syn att vi politiker inte skulle kunna göra så mycket i dessa frågor. Jag tycker att vi har gjort åtskilligt, och vi skulle kunna göra mycket mer. Han tycktes mena, att huvuddelen av ansvaret skall ligga på kyrka och frikyrka. Men vi kan som politiker i hög grad påverka deras möjligheter att arbeta i samhället, för att nu bara ta ett enda exempel på vad vi som riksdagsmän kan göra.

Inom högerpartiet anser vi samfällt, något som klart kommit till uttryck i olika programskrifter, att kristendomen och den kristna etiken varit och är av grundläggande betydelse för samhällsutvecklingen. Genom det sjupunktsprogram för medmänskligt ansvar, som jag antytt och som kommer att följas upp i olika motioner från partiets och enskilda ledamöters sida under resten av den allmänna motionstiden, vill vi dra vårt strå till stacken för att hindra en fortsatt destruktiv utveckling och för att hindra avkristningen. Vi vill i stället söka skapa underlag för ökat personligt ansvar för medmänniskor i ett samhälle där kristna värderingar utgör den moraliska grunden.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! I årets statsverksproposition tar inrikesministern upp frågan om lokaliseringspolitikens fortsatta in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riktning. Han hänvisar bl. a. till att riksdagen när den drog upp riktlinjerna för lokaliseringsverksamheten underströk samhällsplaneringens centrala roll i lokaliseringsverksamheten liksom betydelsen av samordnade och långsiktiga insatser.

I huvudsak gäller skrivningen i statsverkspropositionen frågan om den fortsatta stödverksamheten inom norra stödområdet samt principerna för fortsatt stödverksamhet i vissa områden i västra Sverige. Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit att detta stöd skall upphöra. Om sysselsättningssituationen i övriga delar av landet sägs ingenting, och det ger anledning att förmoda att inrikesministern anser att några lokaliseringspolitiska insatser utöver dem som avser norra stödområdet för närvarande inte är aktuella. Det torde dock knappast ha undgått den tidningsläsande allmänheten, och således inte heller regeringens ledamöter, att textil- och konfektionsbranschen för närvarande står inför allvarliga problem och att en rad nedläggelser och avvecklingar har skett under den senaste tiden. Den konjunktürkänslighet som präglar denna industri gör att det kan anses troligt att ytterligare nedläggelser kan komma inom en nära framtid. En rad av de större företagen har förlagt en del av produktionen till andra länder, och det får bedömas som realistiskt att tro att en ännu större del av tillverkningen kommer att flyttas utomlands, eftersom företagsarsidan hävdar att konkurrensen från låglöneländerna försvårar lönsam produktion i vårt land.

Även om textil- och konfektionsindustrin inte för dagen befinner sig i ett direkt katastrofläge, kan det inte undgås att de nedläggelser som skett och de varsel som givits om nya nedläggelser, inskränkt drift eller flyttning av tillverkningen till utlandet skapar oro för den fortsatta utvecklingen. Denna oro är naturligtvis särskilt påtaglig på de orter där en övervägande del

av näringslivet utgörs av sådan industri och där den stora delen av befolkningen för sin utkomst direkt eller indirekt är hänvisad till textil- och konfektionsindustrin.

För Borås och södra delen av Älvsborgs län är textilindustriens framtid av utomordentlig betydelse, eftersom denna industri är den helt dominerande näringen i en region med ca 175 000 invånare. En verklig textilkris skulle således betyda en katastrof, främst för Borås stad och kringliggande köpingar och samhällen där industriensidigheten är störst. Nedgången i postorderbranschen har också medfört omställningsproblem och bekymmer för dem som drabbades.

I den lokaliseringsproposition som förelades 1964 års riksdag förutsattes det att lokaliseringsstöd i vissa fall också skulle kunna ges företag utanför det norra stödområdet. Sådant stöd skall kunna ges för att rätta till problem som uppstår vid nedläggande av för en ort betydelsefulla och nödvändiga sysselsättningsobjekt. Det är således möjligt att lämna sådant stöd när krissituationer uppstått och olyckan så att säga redan har skett. Men jag frågar mig: Kan det finnas skäl som talar för att man skall vänta så länge innan åtgärder vidtas? Det ges ju gång på gång exempel på att en ort eller, som i detta fall, en hel region kan komma att ställas inför stora och svårösta problem. Finns det inte i stället starka skäl för att åtgärderna bör sättas in i så god tid att man inte hamnar i en akut krissituation?

Från Borås sida har under många år hävdats att en differentiering av industrien är nödvändig för att vi skall kunna komma till rätta med en rad problem. Ingen annan region i vårt land med tillnärmelsevis så högt befolkningstal har en så utpräglad ensidig industri som samtidigt också kännetecknas av en utpräglad konjunktürkänslighet.

Jag skall inte måla någon ensidigt ne-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gativ bild vare sig av Borås eller av den omkringliggande bygden. Vi ligger långt framme på många områden: vi har en väl utbyggd samhällsservice och skatteunderlaget har varit gott, kanske främst på grund av att vi har den största procenten kvinnliga förvärvsarbetande i landet. Men vi kan konstatera att befolkningsutvecklingen varit ogynn- sam under senare år — vi har t. ex. ett utflyttningsöverskott — att en industriell stagnation har ägt rum, att det är utomordentligt svårt att skapa nya arbetsobjekt och att näringslivet trots allt arbete som nedlagts för att få en differentiering till stånd fortfarande är ensidigt.

Så tillkommer industrinedläggningar med friställningar som följd, med svåra problem för de enskilda människor som drabbas, varav många är i åldrar som gör det svårt att omplacera dem. Samtidigt söker sig en allt större del av ungdomskullarna till andra orter med bättre sysselsättningsmöjligheter. I denna problematik ingår också statsmakternas obenägenhet att dels hjälpa till med nylokalisering av företag från andra branscher och dels deras obenägenhet att låta våra stabila, högrationaliserade och specialiserade textilföretag med en betydande export få ta investeringsfonderna i anspråk för att ytterligare utveckla verksamheten mot större lönsamhet. Vi får således ingen hjälp att få nya industrier, eller för att tala klarspråk, vi blir stjälp- ta, och de stabila företag vi har hindras från att ta investeringsmedel i anspråk, förmodligen av den orsaken att det från flera håll, kanske också från regeringshåll och från arbetsmarknadsstyrelsens sida, anses att textilindustrien inte är värd att satsa på. Icke förty har arbetsmarknadsstyrelsen under de senare åren lämnat sitt stöd till konfektions- och textilföretag om de etablerat sig inom ur lokaliseringssynpunkt önskvärda områden. Vår industri duger således att satsa på som lokaliseringsobjekt. Jag frågar mig: Vad

skall man som ansvarig politiker säga eller göra i en situation som denna?

När det gäller investeringsfonderna framhölls i propositionen, i bankoutskottets utlåtande och av inrikesministern själv vid riksdagsbehandlingen av lokaliseringsfrågan, att eftersom investeringsfonderna tillkommit som ett konjunkturpolitiskt medel och när särskilda former nu tillskapats för det lokaliseringspolitiska stödet, borde investeringsfonderna reserveras för sin egentliga uppgift. Riksdagen avtog också med denna motivering en centerpartimotion, i vilken hemställdes att investeringsfonderna även i fortsättningen skulle användas i lokaliseringspolitiskt syfte. Vad är det som sker på detta område? Inrikesministern har i årets statsverksproposition själv redovisat att investeringsfondsmedel i vissa fall fått tas i anspråk även efter den 1 juli 1965 i lokaliseringssyfte. Finansministern tog också upp frågan här under gårdagen och menade att kombinationen investeringsmedel—lokaliseringssöd har haft goda verkningar.

Av den uppställning om fondmedelsanvändningen som jag införskattat framgår, att det inte är några småsummor som utgått ur investeringsfonderna. Det är de stora företagen som fått ta betydande belopp i anspråk för utbyggnaden av verksamheten i landets mest folkrika, industrialiserade och differentierade orter mot att de samtidigt påtagit sig att investera relativt blygsamma belopp i företagsamhet inom stödområdet. Investeringsfonderna användes således fortfarande, trots att riksdagen uttalat en annan mening i denna fråga.

Nu kan resonemanget om att man kan tolerera att medel ur investeringsfonderna använts till nyetableringar under förutsättning av att de stora företagen engagerar sig i glesbygdsområdena låta bestickande, särskilt om det också framhålls i likhet med vad finansministern gjorde i denna kammare under

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gårdagens debatt att det är de stora exportindustrierna som får ta medel i anspråk. Hur man nu än bedömer denna fråga anser jag ändå att riksdagen borde ha hörts på nytt och fått tillfälle att tillkännage sin uppfattning innan investeringsfonderna frisläppts i sådan utsträckning som nu sker. Ett handskande med investeringsfonderna enligt de principer som nu tycks råda ter sig olustigt, eftersom konsekvensen blir att de företag som är etablerade på en ort och inte anser sig vare sig vilja eller kunna gå ut i någon filialverksamhet utan i stället skulle behöva ta fondmedel i anspråk för nödvändiga investeringar på orten för att stärka produktionskapaciteten inte kan komma i fråga. Det innebär också att vi tar en så stor del av fonderna i anspråk att det inte finns mycket kvar att sätta in vid besvärande konjunkturlägen. Jag ser det också som en fara om hela konfektions- och textilindustrien skulle komma att diskrimineras därför att vissa företag måste läggas ned. Det finns skäl att anta att branschen för närvarande genomgår en nödvändig strukturrationalisering som möjliggör för de kvarvarande företagen att dels klara utlandskonkurrensen på ett bättre sätt, dels få möjlighet till en betydande export.

Förnuftiga människor skulle knappast vilja påstå att vi inte skall ha en textil- och konfektionsindustri i ett så högt utvecklade land som vårt. Det finns säkert anledning för statsmakterna och arbetsmarknadsstyrelsen att göra en objektiv bedömning av möjligheterna att stödja de högrationaliserade textil- och konfektionsföretag som har en betydande export genom att låta dem ta investeringsfondmedel i anspråk. Detta löser dock inte de arbetsmarknads- och strukturproblem som vi delvis redan har kännning av men som i ännu högre grad kommer att uppstå om nedläggelserna fortsätter och industrien står inför en betydande nedgång med allt färre arbetstillfällen som följd.

Det är därför av största vikt att statsmakterna ingriper. I detta avseende vill jag åter hänvisa till lokaliseringspropositionen där det av motiveringarna framgår att lokaliseringspolitiskt stöd skall kunna lämnas för att komma till rätta med de problem som uppstår vid nedläggandet av för en ort betydelsefulla och nödvändiga sysselsättningsobjekt. Detta skulle i så fall stå i samklang med vad inrikesministern själv anfört i årets statsverksproposition om samordnade och långsiktiga insatser.

Vi har i Borås och i Sjuhäradsbygden en god samhällsplanering och en god service på de flesta områden. Stora summor har investerats i flerfaldiga objekt. Det kan inte vara ekonomiskt försvarbart att vi skall få en ogynnsam befolkningsutveckling i ett område med 175 000 människor vilka redan har den service och de nyttigheter de behöver. Det kan inte vara en bättre lösning att en stor del av denna befolkning skall tvingas utöka trängseln och efterfrågan ytterligare i storstadsområdena.

Vi förväntar oss att det mycket snart vidtas åtgärder i denna fråga. Jag tror inte att det skall ske i den form som herr Magnusson i Borås pläderade för här i går, nämligen genom sänkta marginalskatter. Det finns många industriföretag i landet som klarar sig bra, och såvitt jag vet råder samma beskattningsregler för hela landet. Jag förutsätter att frågan om lokaliseringsstöd blir föremål för prövning liksom frågan om de stabila textil- och konfektionsföretagens möjligheter att ta investeringsmedel i anspråk. Frågan om investeringsmedelstildelning bör här prövas förutsättningslöst från fall till fall i likhet med vad som bör gälla för övriga industrier.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Remissdebatterna brukar som regel spänna över hela fältet av samhällsfrågor. Många talare före mig har redan behandlat de ekonomiska och statsfinansiella problemen sådana

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de kommer till uttryck i budgeten och i finansplanen. Mycket har således redan blivit sagt om inflation, finanser och skatter, om regeringen i allmänhet och om finansministern i synnerhet.

Om jag nu vore förste talare i denna remissdebatt skulle jag måhända kunna inleda den med en suck från svenska folket genom att citera skalden C. V. A. Strandbergs stridsbön från slaget vid Lützen på morgonen den 6 november 1632. Jag tillåter mig adressera citatet till herr Sträng, fastän han inte för tillfället finns i kammaren. Det lyder: »Din är makten, din är äran. Giv att friheten blir vår!»

Mina minuter här i talarstolen skall jag i stället ägna herr Palmes departementsområde. Därunder hör i första hand vägarna. Beträffande dem finns det mycket att säga men kanske ännu mer att göra. Företrädaren i ämbetet, herr Skoglund, är säkerligen värd en eloge för den betydande vägupprustning som han åstadkom. Att döma av anslaget för vägbyggnader för det nya budgetåret blir herr Palmes start något blygsammare. Det blir ingen ökning av väganlagen trots stora behov och trots att tidpunkten för införandet av högertrafiken närmar sig alltmer. Hittills har de största insatserna gjorts på europavägarna och riksvägarna, men nu måste länsvägnäten och de mindre vägarna stå i tur för upprustning för att öka trafiksäkerheten inför omläggningen till högertrafik.

Jag har tidigare från denna talarstol sagt, och jag gör det även i dag, att det borde göras en inventering av länsvägnäten, följd av förslag till upprustning av de värsta trafikfällorna inför trafikomläggningen. Många av dessa vägar är av så dålig standard att de förmodligen kommer att kräva alltför många onödiga offer vid trafikomläggningen. Hur ett sådant vägprogram nu skall kunna infrias med de i realiteten minskade anslagen för nästa budgetår saknar jag kännedom om, men jag vill

skicka en alldeles bestämd hälsning till vår nye kommunikationsminister att upprustningen av länsvägnäten måste fullföljas med all skyndsamhet. De nya 200 miljoner kronor som finansministern avser att få in genom de höjda drivmedelsskatterna borde ha gått direkt till vägbudgeten. I stället går finansministern ifrån den hittillsvarande principen och lägger beslag på dessa pengar i den allmänna budgeten. En sådan punktbeskattning som jag skulle tro att bilisterna i högsta grad ogillar.

Större lycka tänker tydligen herr Palme göra som TV-minister. I statsverkspropositionen har herr Palme ställt i utsikt en kvalitetsförbättring av TV-programmen. Med den uppgiften vill jag verkligen önska statsrådet Palme lycka till. Jag tror att det inte bara är jag som gör det, utan säkerligen är hela svenska folket med på noterna. Vid det här laget har många tittare tröttnat och tröttnat omigen på de ofta torftiga underhållningsprogram som TV har att bjuda. Många gånger visar det som TV bjuder i underhållningsväg omisskännliga tecken på rena kulturskymningen. Sådant är tittarna i allmänhet inte intresserade av att betala licensavgifter för. Blir det ingen kvalitetsförbättring, blir motståndet mot ytterligare höjning av licensavgifterna säkerligen stort. Från flera håll har jag fått förslag från personer som vill sätta i gång med en aktions att icke betala licensavgifterna. Men jag ser det som en enklare och naturligare utväg att de personer entledigas som närmast bär ansvaret för dåligt programval. Den metoden är för övrigt inte helt oprövad i radio och TV. Helt nyligen gav man sparken åt — åtminstone uppfattades det så — enligt min mening en uppskattad nyhetsuppläsare i TV av så relativt enkel orsak, som att han skulle ha läst vissa ord med felaktigt uttal. Vad som lagts denne man till last tror jag svenska folket gärna stått ut med. Det har i varje fall aldrig blivit fråga om så fula ord som pro-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gramledningen i andra sammanhang gillat, såsom när programledningen släppt fram sådan djupfryst smörja, för-låt uttrycket, som vissa skäggsprogram och Gula Hund. Att det efter sådana program bryter ut någonting av en tittarstorm liksom att tidningarnas insändarspalter svämmar över av protester är jag inte förvånad över.

Ansvar för sådana program måste läggas där det skall ligga, nämligen hos programledningen. Men vem kräver ut ansvaret? Tittarnas protester röner föga beaktande. Många människor frågar sig i detta sammanhang: Hur kan egentligen TV:s programledning tro att miljoner tittare skall finna någon underhållning i exempelvis den promiskuitet som TV med sådan hänförd förtjusning frossar i? Tag t. ex. lördagsunderhållningen som heter Gula Hund men som jag kallar Fula Hund. På bästa programtid och då hela familjen är samlad och väntar sig en avkopplande och roande underhållning från TV kommer sådana programinslag, som den beryktade läkarscenen med dess förråande uttrycksätt. Jag behöver inte citera. Kammarrens ledamöter vet säkerligen vilket avsnitt jag här åsyftar. Men vem tyckte att detta hörde hemma i ett underhållningsprogram? Möjligen fick barn i den yngre skolåldern därav sanktion till en utökning av sitt ordförråd. Bland dessa toppar för tillfället vissa ord från Gula Hund poplistan, enligt vad jag erfarit från ansvarigt skolhåll. Hade de agerande tänkt sig underhålla speciellt den gruppen av tittare, så är det möjligt att de delvis har lyckats i den uppgiften. Men hos övriga grupper tror jag det väckte avsky och utlöste helt motsatt reaktion. Nästan varje människa i detta land vet, att lag och samhälle inte tillåter tukt- och sedlighetssårande handlingar än mindre att driva en propaganda för det. Men TV känner inget ansvar därvidlag utan tillåter i stället programinslag som är en öppen demonstration av kulturfientlig propaganda.

Nog har väl, herr talman, vår kultur, vårt språk och våra umgängesformer så mycket att omsätta och gestalta i underhållningsväg av både skämt och humor, att TV:s programavdelning inte behöver agera i de allra värsta träskan.

Jag hoppas att statsrådet Palme skall lyckas rensa ut sådana avarter vid förverkligandet av sin bebadade föresats att skapa bättre kvalitet på programmen och att vi skall få bättre underhållningsprogram än dem som vi har fått nöja oss med under den sista tiden.

Jag skulle också, herr talman, med några ord vilja påtala hemlighetsmakeriet i fråga om programkostnaderna. Varför skall allmänheten och licensbetalarna vara utestängda från varje insyn i radions och televisionens programkostnader? Hur rimmar det med den ökade insyn och öppnare redovisning som kräves i vårt samhälle i övrigt? Även på denna punkt förväntar vi en ändring som gör det möjligt för vem som helst att få besked om vad programmen kostar och hur man handskas med licensbetalarnas pengar.

Allmänhetens inflytande på programverksamheten får inte upphöra i och med att man har lämnat ifrån sig licenspengarna. Det finns också en fortsättning som har minst lika stort intresse för allmänheten.

Herr talman! Jag har i mitt anförande mycket litet berört herr Strängs budgetförslag, och enligt vad jag kan förstå har ingen lyckats sätta något grundskott i denna budget, så herr Sträng får troligen som han vill både i fråga om finanser och skatter. När sedan det nya budgetförslaget verkligen börjar tillämpas befinner vi oss, åtminstone kalendariskt sett, under sommarstolståndets ljuvliga tid och då kan vi lika gärna lätta våra bekymmer genom att med Karlfeldt skalda:

»Hur friskt att njuta bland viol den sura
vårsallat
och lyfta mot en pingstblank sol det
pura distillat.»

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! När man blir litet äldre och tvingas konstatera att minnet inte alltid är vad det kanske en gång varit kan det vara uppmuntrande att man då och då minns vissa saker som alla andra glömt. Till det som de flesta andra glömt hör — vad beträffar flertalet av oss — vad vi sagt i tidigare remissdebatter. För min del kom jag för en tid sedan att tänka på att jag en gång här i kammaren sade, att statsverksamheten i fråga om ekonomisk tyngd var att likna vid en långtradare som donär fram bland oss andra småbilägare och mopedister. Vad som återkallade den liknelsen i mitt minne var ett anförande av finansministern nere i Malmö, där han med en näraliggande bild förklarade att vi blivit fartblinda av den utvecklingstakt som vi vant oss att betrakta som naturlig.

I den finansplan som vi nu har framför oss används inte ett så dramatiskt språk, men tabellerna och kurvorna i den är som en färdskrivare som ger klart besked om den alltför höga takten.

Stat och kommun blir allt större och tyngre fordon på den ekonomiska utvecklingens väg. Det blir därför mer och mer nödvändigt med ingripanden som hindrar vårdslös framfart och oaksamhet. Efter hand som den allmänna sektorn växer blir det nödvändigt att få i gång en diskussion om kontroll av verksamheten. Det gäller dels att kontrollera om verksamheten är nödvändig, dels att undersöka om den nödvändiga verksamheten bedrivs på ett effektivt sätt. Både den ena och den andra frågeställningen är förbluffande litet uppmärksammas. Man får hoppas att den första frågan, om medborgarna önskar att med hjälp av statsmedel få allehanda service genom samhället, så småningom kommer att bli mer beaktad. Det är en god sak att dr Erik Höök, en gång verksam inom bankoutsnittet och som i sin doktors-

avhandling behandlat just dessa frågor, nu är engagerad i centralplaneringen.

Vad beträffar effektiviteten kan man kanske ha motsvarande förhoppningar, nämligen att direktör Ivarsson i Skattebetalarnas förening skall ha framgång med sin verksamhet. Han är ju nu placerad i statskontoret, där han söker få till stånd en kontroll av statsförvaltningens effektivitet på olika områden.

Det börjar bli klart för fler och fler att statsekonomien i längden inte kan undvara den kontroll av konsumentönskemål och effektivitet som ligger i en fri prisbildning. Vi får rent av gång på gång besked från Sovjet och andra länder med fullt genomförd statsekonomi att man överväger att återgå till fri prisbildning. En herre i Sovjet som heter professor Liebermann är mycket uppmärksammas för sin kampanj med det syftet. Sådana erfarenheter borde också vi dra nytta av, när den allmänna sektorn nu har blivit så stor. Att en betydande del av den ekonomiska aktiviteten här i landet — större delen av den aktivitet som utövas av stat och kommun — är undandragen prissättning kan vara en väsentlig del av förklaringen till att vi i vår ekonomiska framfart visar tecken på fartblindhet.

Utan de signalinstrument som marknadsmässiga förhållanden innebär föreligger det påtaglig risk för att en verksamhet kan bli oekonomisk. Det finns alldeles säkert stora avsnitt av den allmänna verksamheten som skulle må väl av att drivas efter samma grunder som enskilt näringsliv. Om man gav de ansvariga cheferna större handlingsfrihet och samtidigt ålade dem att ge ordentliga besked om de producerade nytigheternas verkliga kostnader, skulle säkert mycket vara vunnet. Men på den punkten kan tyvärr sägas att själva uppläggningsen av budgeten innebär ett hinder. Dels har man denna detaljreglering av anslag till olika tjänster och omkostnader och dels frånvaron av krav på redovisning av det egent-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

liga resultatet av verksamheten. Efter vad jag förstår måste man i fråga om budgetens uppläggning så småningom söka sig fram till en förnuftigare ordning.

Herr talman! Detta skulle vara vad jag hade att anföra om budgeten. Statsministern hade väl i stort sett rätt, när han klockan 8 i går kväll framhöll att det mesta som kunde sägas om budgeten redan hade sagts och att man därför kunde ägna sig åt valfria övningar. Statsministern valde för sin del att i långa stycken kommentera den nya gruppering som kan skönjas inom den borgerliga oppositionen, och jag skall be att med några ord få ägna mig åt samma tema.

Hemma i Lund har vi en tidning som heter Lunds Veckoblad. Som många andra gamla fina tidningar, som levat kvar utan statligt presstöd, gläder den då och då sina läsare med citat ur gamla årgångar. Häromdagen citerades ledaren för 50 år sedan, den 14 januari 1916. Den hade rubriken »Borgerlig samling» och var en enträgen uppmaning till borgerligheten att besinna sitt ansvar och ena sig inför den framväxande socialiseringen, på samma sätt som de borgerliga hade lyckats ena sig i Norge. Man skulle nästan kunna tro att detta var ett klipp ur vad samlingsinriktade tidningar, Sydsvenska Dagbladet och andra, skriver i dag. Mycket har inte skett på dessa 50 år. Kanske är det litet av lokalpatriotisk förhåvelse, om jag som skåning menar att något av det viktigaste som hänt i fråga om den borgerliga grupperingen är att man vid riksdagsmannavalet 1964 fick en test i fyrstadskretsen som visade att en övervägande majoritet av väljarna föredrog en samlingslista framför de traditionella enpartilistorna.

Som ett resultat av den demonstrationen och av den kanalisering av opinionen, som kommit till stånd genom organisationen »Samling för framsteg», har vi nu efter valet 1964 inom borger-

ligheten vad vi med en norsk term kallar för borgfred. Faktiskt har såvitt jag vet den borgfreden fullt ut respekterats. Aggressiviteten mot de andra borgerliga partierna, som man tidigare är sett så beklämmande exempel på, inte minst i remissdebatterna, har hållits tillbaka av den nonaggressionspakt, som borgfreden väl skulle kunna kallas med ett mera internationellt ord.

Jag har för mig att väljarna i det borgerliga lägret betraktar frånvaron av aggressivitet som en självklarhet de borgerliga partierna emellan. Men jag har också för mig att man vill gå längre än så. Stöd för den uppfattningen ger på nytt valresultatet i fyrstadskretsen 1964, då Medborgerlig samlings lista visade sin slagkraft — en värdefull testning.

Till hösten blir det tillfälle till nya testningar nere i Skåne. Som ett ganska säkert tips kan sägas, att i städerna Malmö, Hälsingborg, Lund och Landskrona inte någon stadsfullmäktigeledamot på den borgerliga sidan kommer att väljas in via en traditionell enpartilista. Alla kommer att placeras via samlingslistor av det ena eller andra slaget. Längst har man hunnit — och bäst har man lyckats — i Malmö, där folkpartiet och högern tillsammans med den centerpartiavdelning som Bertil Rubin tillhör samlats kring ett program och en lista. Också i Hälsingborg och Landskrona tycks oppositionen kunna hållas väl tillsammans.

I Lund har däremot centerpartiet och folkpartiet sagt nej till ett samlat alternativ till socialisterna. Det ser ut som om väljarna kommer att erbjudas dels en lista för mittensamverkan, dels en allmänt borgerlig lista på malmöprogrammets grundval. Inte minst den testen kommer att bli intressant.

Ingen som lyssnade till statsministern i går kunde undgå att märka hans besvikelse över att oppositionen äntligen ser ut att börja organisera sig på ett förnuftigt sätt. Besvikelsen tog sig rent

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av det märkliga uttrycket att statsministern hotade att koppla samman frågan om förlängning av nuvarande valmetod med ett löfte från oppositionspartiledarna — närmast vände han sig till herr Ohlin — att inte, som statsministern uttryckte det, manipulera från valkrets till valkrets och söka tillskansa sig de fördelar som står att vinna. Statsministern vill alltså öva påtryckningar på oppositionsledaren i avsikt att han skall söka centraldirigera utformningen av de kommunala listorna. »Ge mig garanti för att den för socialdemokraterna så angenäma splittningen av oppositionen skall fortsätta», det är innebörden av herr Erlanders krav. Kravet är orimligt. Är det ett utslag av vad statsministern kallar kommunalt samband? På kommunalt håll betackar man sig nog för att degraderas till sprattelgubbar som dirigeras av tåtar från Stockholm.

Kommunalvalet i höst kommer tydligen för borgerlighetens del att genomföras i skiftande grupperingar. Personligen är jag övertygad om att de listor som har störst spännvidd kommer att framför de andra erhålla väljarnas förtroende.

För femtio år sedan, i januari 1916, läste antagligen den unge radikale docenten Ernst Wigforss ledaren i Lunds Veckoblad. Så gott som på dagen femtio år senare skrev han själv som äldre statsman en artikel i Arbetet om frontställningen socialister—icke-socialister. Bland hans påpekanden var också det, att man numera i det borgerliga lägret har klart för sig att man måste samarbeta för att nå regeringsställning. Man har också klart för sig, heter det i artikeln, att en borgerlig regering måste vara lika inriktad som en socialdemokratisk regering på att föra en progressiv politik.

Jag tror att Ernst Wigforss har rätt på båda dessa punkter. Genom samarbete kommer oppositionen att kunna nå regeringsställning, och i regerings-

ställning kommer oppositionen att föra en framstegsvänlig politik.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I sitt anförande under förmiddagen sade herr Nilsson i Bästekille bland mycket annat, att han tidigare trott att remissdebatten skulle vara en debatt kring statsverkspropositionen men att han tyckte att man behandlade helt andra ting. Jag måste erkänna att jag hade samma uppfattning som herr Nilsson i Bästekille, när jag kom till riksdagen, men jag fann redan vid den första remissdebatten att ämnesområdena var mycket skiftande — och så är ju fallet även denna gång.

När debatten pågått så här länge och vi ändå inte hunnit igenom mer än halva talarlistan, känner man ett visst ansvar för att koncentrera sig — något som många av de tidigare talarna också kunde ha tagit som sin uppgift. Då jag anmälde mig till denna debatt var bara dussinet talare antecknade; när remissdebatten började stod jag som nummer 39 från vilket håll man än började räkningen. Sedan jag i den tidigare omnämnda känslan för den långt framskridna tiden låtit blåpenan gå över vissa avsnitt av manuskriptet vill jag begränsa mig till ett par detaljer, som jag finner mycket viktiga för att vårt samhälle skall fungera bättre för oss alla.

Hit hör givetvis arbetsmarknadspolitiken, men då man är i färd med att dra upp nya riktlinjer för denna verksamhet skall jag ge mig till tåls. Eftersom arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken hör så intimt samman hyser jag stora förhoppningar om att betydande hänsyn kommer att tas till stödombådenas speciella situation vid arbetsmarknadspolitikens utformning.

Jag hade ursprungligen tänkt att litet närmare gå in på några av de problem som exempelvis de rörelsehindrade alljämt har att brottas med, när de vill försöka klara sig med minsta möjliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hjälp ute i vårt samhälle. Av tidsskäl skall jag emellertid endast rikta en kraftig maning till dem som bl. a. har att planera och utforma detaljerna i våra stads- och tätortsbildningar.

Vi river de gamla kvarteren och husen med de trånga portarna och smala trapporna för att bygga upp nya moderna komplex och bostadsområden. Låt oss då också se till att de nya områdena blir »vänliga» även för dem som inte har så lätt att komma uppför trappor eller höga trottoarkanter, för dem som inte kan ta sig in i trånga hissar med t. ex. en rullstol o. s. v. När skall det ha blivit en vana och en naturlig sak för våra arkitekter, byggmästare och byggnadsnämnder och för alla andra berörda parter att rita och planera bostadshus, gator, kommunikationsmedel och offentliga byggnader — för att nämna några exempel — på sådant sätt att även en rörelsehindrad kan betjäna sig av dem? Det finns exempelvis för närvarande alldeles för få bostäder med en sådan utrustning och inredning att de kan sägas vara lämpade för de handikappade. Speciellt gäller detta inredningen i moderna badrum, där exempelvis badkaren är sådana att en rörelsehindrad inte kan ta sig i eller ur utan hjälp — och det är ändå många av dessa människor som tvingas bo ensamma.

Trots detta är en modern lägenhet av gällande standardtyp bättre än en omodern, men därvidlag kommer kostnadsfrågan in. Man har inte råd att efterfråga en modern bostad. Kommunerna har inte i någon större utsträckning löst problemet för de handikappade på bostadsområdet. Det måste bli de statliga myndigheternas uppgift att underlätta för de handikappade att efterfråga en modern bostad, t. ex. genom ett stöd utformat som familje-bostadsbidraget.

Vi talar så mycket och ofta om att vi skall ordna en lämplig miljö även för de handikappade. Det som vi i dag

bygger och planerar skall vi inte riva i morgon, men ändå är de nya byggnaderna och områdena i de flesta fall inte bättre för dem än de gamla.

Vad som utöver detta kanske i allra första hand fått mig att begära ordet är emellertid våra trafiksäkerhetsproblem inför övergången till högertrafik. Dagen H rycker allt närmare, men det återstår mycket att göra för att vi skall kunna möta denna dag med någon tillförsikt. För mig och jag tror för många av de kolleger, som röstade för fortsatt vänstertrafik den 10 maj 1963, var huvudmotivet en stor oro för trafiksäkerheten och för de ökade riskerna vid övergång till högertrafik och under tiden därefter. Vår oro har inte försvunnit, men beslutet är fattat och alla måste nu gemensamt satsa på att genomföra de säkerhetsåtgärder som kan bli nödvändiga.

Det är visserligen sant att de olika trafiksäkerhetsorganen med NTF i spetsen liksom motororganisationer och andra sammanslutningar är i färd med att bedriva kampanjer i denna fråga. Men dessa kan inte fullföljas förrän beslut om vissa åtgärder har fattats här i riksdagen.

En sak står alldeles klar. Vi kan inte sammankoppla den aktuella dagen — den 3 september 1967 — med en mängd förbud och regler, som skall gälla från och med detta datum. Denna dag är det fullt tillräckligt att införa den omvända trafikriktningen och bara i yttersta nödfall sådana oundgängliga åtgärder, som inte kan vidtas medan vänstertrafik ännu gäller.

Vi har emellertid erhållit en proposition med förslag till olika åtgärder att — såsom det heter — träda i kraft vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t senare skall bestämma. Men, herr talman, dessa åtgärder borde ha trätt i kraft redan nu. Såsom möjlig tidpunkt för deras ikraftträdande har nämnts den 1 oktober 1966, men detta är alldeles för sent. Vi måste få tid att vänja oss

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vid de ändrade trafikreglerna, bl. a. för de gående.

Förbud mot att gå mot rött ljus, skärpt skyldighet att använda övergångsställe liksom skärpta regler för fordonsförarnas uppträdande vid övergångsställe är exempel på sådana reformer, som kunde och borde ha trätt i kraft nu vid årsskiftet. Detta hade varit av värde inte minst för dem som har att svara för kampanjer och upplysningsverksamhet i dessa frågor, och jag vet, att de är besvikna över att beslut härom inte redan har fattats.

När det gäller upplysningen i våra skolor borde, herr talman, enligt min mening en extra drive kunna sättas in redan i vår samtidigt med att den första årskullen för nästa läsår skall skrivas in och testas. Ofta följer någon av barnens föräldrar med vid detta tillfälle, och en allvarlig uppmaning skulle just i år och likaså nästa år kunna riktas till föräldrarna att — där så är möjligt med hänsyn till deras arbete — infinna sig tillsammans med barnen. Därigenom skulle man också nå många föräldrar med upplysning om trafikreglerna, och det är minsann inte bara barnen som behöver en sådan upplysning.

Vid ett tillfälle stod jag och väntade vid en järnvägsövergång med fällda bommar tillsammans med bl. a. en ung mor med en flicka i sjuårsåldern vid handen. När bommarna fälldes upp började modern genast gå, men flickan ryckte henne i armen och stretade emot. Jag förstod att hennes lärarinna uppmanat sin klass att man skulle invänta grönt ljus vid sådana tillfällen. Flickan måste tvivla på värdet av en sådan upplysning från skolan och undra, om det är så viktigt att följa regler och förbud, när fröken i skolan säger en sak som föräldrarna tydligen anser helt betydelselös.

Det vore av stort värde att få ge information i dessa och liknande frågor till såväl föräldrar som barn vid

samma tillfälle. De skärpta regler för gående, som jag tidigare nämnde, borde ha tillhört en sådan information, men när det inte råder förbud mot att gå mot rött ljus vid den aktuella tidpunkten i vår kan varken de lokala trafiknämnderna, NTF eller någon annan instans skärpa tonfallen.

Vi måste få sådana regler och påbud, som kan genomföras i förväg, så snart som möjligt. Det kommer ändå att krävas tillräckligt mycket av trafikanter av alla slag och även av trafikövervakare vid övergången till högertrafik.

I proposition nr 180 talas också om förbud, när vi får högertrafik, att överskrida spärrlinjer i vägbanan. Åtskilliga remissinstanser har framhållit faran av att enbart ha dessa heldragna linjer i vägbanan och därför förordat vägmärken i anslutning till dem. Jag skulle livligt vilja instämma i dessa synpunkter. I varje fall på de flesta av våra norrlandsvägar är alla väglinjer dolda av snö en stor del av året, och utan vägmärken med förbud mot omkörning blir en sådan bestämmelse giltig bara vissa årstider. Det kan inte vara riktigt.

När jag ändå talar om vägarna skulle jag vilja påpeka att det också beträffande vägbyggandet fattas mycket för att trafiksäkerheten skall kunna sägas vara tryggad, inte minst med tanke på övergången till högertrafik. Jag beklagar att det finansiella läget fått en hämmande inverkan på det nödvändiga fortsatta vägbyggnadsarbetet.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja ställa en del frågor till kommunikationsministern och hans medhjälpare; jag tror att initiativet måste komma från det hållet, eftersom upprepade motionsförslag inte varit till någon nytta. Hur kommer det att bli med bärandet av reflexer den viktiga hösten 1967? Aker Ni aldrig på dåligt upplysta vägar? Har Ni aldrig råkat ut för att se dessa grå skuggor dyka upp vid

sidan av bilen, skuggor som är mörklädda människor på en dåligt upplyst eller mörklad väg? Tror Ni att alla människor som hittills varit vana att gå på vägens högra sida helt plötsligt skall komma ihåg att de skall gå till vänster, så att i alla fall de själva ser den mötande trafiken även om inte bilisten ser dem? Tror Ni verkligen det? Det gör inte jag. Vågar Ni ta ansvaret för det ökade antal mörkerolyckor som kan komma att inträffa? Skall vi kanske äntligen få ett påbud om obligatoriskt bärande av reflexer vid färd utanför väl upplysta samhällen?

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.08.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 20 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr PERSSON i Heden (cp), som yttrade:

Herr talman! I årets nådiga lunta varslas om ett bistrare ekonomiskt klimat. Detta är i och för sig ingen överraskning; kostnadsstegringarna och konsumtionsökningarna överskrider

produktionsökningen med praktiskt taget det dubbla. Följden härav måste bli inflation och därmed försämring av näringslivets konkurrensmöjligheter. En ytterligare åderlätning av valutareserven bidrar också till att årets statsverksproposition ger en dyster bild. Den snedvridna handelsbalansen är ett observandum.

Denna överkonsumtion får det svenska folket plikta för. Finansministerns inflationsbromsar inom ett visst område kan komma att driva på inflationen genom varufördyringar och dylikt. Höjningen av bensin- och brännoljeskatten kommer automatiskt att verka pris-höjande. Ökade fraktkostnader blir följden av drivmedelsskattens uppskrivning. En lång kedjereaktion med varufördyringar och krav på lönekom-pensation blir följden.

Finansministerns nya pålagor på bilismen kommer att verka så, att de människor som för sin utkomst är beroende av bilarna drabbas hårdare av kampen mot inflationen än andra. Inte minst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gäller det de personer som har sin bostad på annan ort än arbetsplatsen, d. v. s. huvudsakligen landsbygdens befolkning. Dessa människor, som inte bidrar till bostadsbristen i städerna, använder bilen för resorna till och från arbetet. Jag kan inte finna att det kan vara uttryck för en riktig avvägning att balansera en svag budget med ökade pålagor på så viktiga förnödenheter som bensin och motorbrännolja.

Bilismen har blivit något av en statens mjölkko, som man tar till i penningknapphetens tider. Ungefär två tredjedelar av bensinpriset utgörs nu av skatt. Trots de enorma summor som staten tar in på bilismen kan man med lugnt samvete påstå att landets vägar är i ett ganska dåligt skick. Både utbyggnaden och underhållet har försummats. Den föreslagna höjningen av bensinskatten kommer att ge cirka 200 miljoner kronor i ökade statsinkomster. Jag tror att kommunikationsministern skulle ha fått mindre kritik, om dessa pengar oavkortat gått till landets vägar. Vägbyggandet kommer nu i stället att avmattas, eftersom den allmänna kostnadsökningen medför att väganslaget, som föreslås bli oförändrat, minskar i reellt värde. Detsamma gäller underhållet av vägarna. Visserligen har anslaget härför i viss utsträckning uppräknats, men knappast mer än att kostnadsstegringarna kommer att suga upp ökningen av anslaget.

Det skulle sannerligen vara intressant att av statsrådet Palme få veta vilka åtgärder han i egenskap av vägminister ämnar vidta för att få vägarna i ett något så när ändamålsenligt skick. Om knappt ett och ett halvt år skall vi övergå till högertrafik. Då om inte förr måste landets vägar vara i ett sådant skick, att de inte ger anledning till trafikolyckor, på grund av deras dåliga standard.

Järnvägar har lagts ned och andra står i tur att gå samma öde till mötes. Man borde väl ändå kunna förutsätta att

vägupprustningar föregår järnvägsnedläggelserna. En förutsättning för att så skall kunna ske är att bil- och bensinskatten inte användes till en balansering av den allmänna statsbudgeten. De inkomster staten får av ökade pålagor på bilismen måste oavkortat gå till landets vägar. Detta krav har bilismen all rätt att ställa på landets regering.

Finansministern framhåller i finansplanen att bytesbalansens utveckling i negativ riktning inte kan uppfattas som ett utslag av tillfälligheternas spel. Självklart inte! Det är många faktorer som spelar in härvidlag. Men att man medvetet accepterar åtgärder som bidrar till en sådan försämring är anmärkningsvärt. Låt mig bara anföra ett enda exempel, detta inom ett annat område som hela folkhushållet är beroende av.

Den nedskärning av jordbruksproduktionen som man från visst håll eftersträvar är ganska egendomlig. Det är ingen föraktlig summa vår samlade livsmedelskonsumtion representerar. Skall de propåer genomföras som den s. k. konsumentgruppen i jordbruksutredningen förordat, kommer vår livsmedelsförsörjning att ytterligare belastas vår dåliga handelsbalans. En inskränkning av jordbrukets storlek är ett problem som dessutom har en annan aspekt, som gång efter annan diskuterats i denna kammare, både i dag och under höstriksdagen. Man fick den gången det intrycket att även jordbruksministern ville sälla sig till dem som ivrigast talar för en rasering av det svenska jordbruket, trots att såväl jordbruksministern som en del andra svenska regeringsledamöter representerade Sverige vid FAO-konferensen i Rom i höstas. Jordbruksministern fick där nere den uppfattningen enligt hans eget uttalande att det inte framkom något väsentligt vid denna konferens, trots att FAO:s generalsekretäre kunde meddela konferensen att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

livsmedelssituationen i världen ytterligare förvärrats. Han manade enträget deltagarna från de lyckligt lottade länderna att göra sitt yttersta för att söka lösa de ohyggliga problem som tornar upp sig vid horisonten; de problemen är förresten redan i dag en realitet. Jag behöver inte ge några exempel, men jag skall ändå nämna länder som Indien och Pakistan, där livsmedelsbristen är enorm. Den dagen kommer — det kan vi vara förvissade om — då det genom FN kommer att vädjas om livsmedelshjälp; redan i detta nu har en hemställan gjorts till Sverige om livsmedelshjälp. Skall vi då stå stilla-tigande utan att kunna vara till någon hjälp?

Det är sannerligen inget konsument-intresse att rasera svenskt jordbruk. Det är förunderligt om det finns någon som kan tro att vi kommer att få billigare livsmedel bara av den anledningen att vi kommer att bli beroende av utlandets livsmedelsproduktion. Nej, det är sannerligen falska förespeglingar.

Det är just nu vi skall ta ställning till vår livsmedelsproduktion, nu när det svenska jordbruket befinner sig i stöpsleven, det är nu storleken av vår produktion skall fastställas, och detta för lång tid framöver. Vad som nu raseras kan inte repareras så snabbt, om det alls går att reparera.

Det finns ingen anledning att ta upp beredskapssynpunkterna på detta problem. Jag vill bara erinra om andra världskriget och förhållandena då. Säkertligen har alla i denna kammare minne av hur det den gången odlades potatis och grönsaker i parker och på öppna platser överallt i våra svenska städer för att man i någon mån skulle kunna bidra till försörjningen i en allvarlig bristsituation.

Det räcker sannerligen med att peka på svälten i världen som ett argument mot en alltför omfattande nedbantning av det svenska jordbruket. Vi får inte

bli parasiter i världshushållningen, parasiter som lever högt på de fattiga folkens bekostnad. Ett sådant handlande kommer en gång att hämna sig.

President Kennedy, som ofta citeras, inte minst i socialdemokratisk press, yttrade en gång: »Hungliga människor kan inte vänta på ekonomiska diskussioner och diplomatiska möten. Deras behov är brådskande, och deras hunger tynger svårt på medmänniskornas samveten.» Denne store statsmans ord bör bli ett rättesnöre för vårt handlande när Sveriges jordbruks framtida storlek skall fastställas, då riktlinjerna för vårt folks försörjning skall uppdragas.

Därefter anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Ett genomgående tema i årets finansplan är åtstramning, återhållsamhet och balanserad expansion. Det sägs att en förutsättning för allmän standardhöjning och fortsatt reformpolitik är en stramare finans- och kreditpolitik. Denna målsättning kan nog de flesta vara ense om. Däremot finner jag — i likhet med många andra talare i denna debatt — att finansministern med sitt budgetförslag inte lyckats förverkliga målsättningen. Jag skall emellertid inte nu gå in på någon diskussion av budgeten utan vill mot bakgrund av det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget diskutera utvecklingen på ett av våra viktigaste reformområden, nämligen socialpolitiken.

Den ekonomiska situationen aktualiserar starkare än tidigare de allmänna riktlinjerna för vår socialpolitik och olika prioriterings- och samordningsfrågor. Vi har i viktiga avseenden byggt ut vår socialpolitik under senare år, och en stor del av statens och kommunernas utgifter går nu till olika sociala ändamål. Det sägs ibland att socialpolitiken nu är så utbyggd, att den omfattar alla tänkbara situationer, att Sve-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rige är ett socialt mönsterland, ett välfärdssamhälle, där nöd och otrygghet är okända begrepp.

Vi har emellertid under senare år blivit alltmer medvetna om att mycket återstår att uträtta. Socialförsäkringarna täcker inte alla risker, och många av reformerna har delvis stannat på papperet. De har inte motsvarats av resurser i fråga om personal, lokaler och forskning. Välfärden och välståndet når inte alla, och vi har fortfarande många åsidosatta och otillräckligt hjälpta grupper.

Den som granskar de senaste årens reformarbete på socialpolitikens område får ett intryck av bristande planering och samordning. Vissa områden är väl tillgodosedda, andra otillräckligt. Det finns klara krissymtom inom många avsnitt av vår socialvård. Vi har grupper som nu mera än tidigare framträder som hjälpbehövande. Det är de alkohol- och narkotikaskadade, de handikappade, de kriminella och de gamla.

En kommittésekreterare med mångårig erfarenhet av utredningsarbete på det sociala området liknade vid ett tillfälle socialpolitiken av i dag vid »ett bygge där nya ställningar ständigt reses, där rivningar och reparationer ständigt pågår, där helt plötsligt en ny våning dyker upp, nya hyresgäster ständigt kommer och går — och där det stundom råder tvekan om vem som är byggmästare och om han har några ritningar».

Detta tycks mig vara en god beskrivning på den aktuella situationen. Samtidigt är det i den samhällsekonomiska situation, vari vi nu befinner oss, nödvändigt att ha allmänna riktlinjer, en genomtänkt planering och en god samordning. Vi måste dels väga olika reformområden, såsom socialpolitik, utbildning, kommunikationer etc., mot varandra, dels väga olika delområden, såsom socialförsäkringar, olika vårdområden etc., mot varandra.

Vi behöver en samlad planering av socialpolitikens framtida utformning. Det räcker inte med att tillsätta ett antal kommittéer inom varje delområde för sig och göra punktvisa reformer som inte är inpassade i ett helhetsprogram. Folkpartiet begärde i början av 1950-talet en långsiktig planering inom det sociala fältet, då framför allt inom vårdområdena. Detta förslag avvisades. I slutet av 1950-talet tillsattes på folkpartiinitiativ socialpolitiska kommittén med uppgift att göra en översyn av vår socialpolitik och dra upp riktlinjer för framtiden. Denna kommitté har lagt fram en rad intressanta betänkanden, men den kommer i år att avsluta sitt arbete utan att presentera en samlad målsättning för det framtida reformarbetet.

Huvudvikten i de senaste årens reformarbete har legat på de generella reformerna, främst i fråga om socialförsäkringarna. Det finns åtskilligt att göra på dessa områden — framför allt inom familjepolitiken — men fråga är om vi inte nu måste satsa på en lösning av vårdområdenas och de efter-satta minoriteternas problem.

Vårdresurserna motsvarar inte alls behovet. Många vårdanstalter är överbelagda och har långa väntelistor. De är dåligt utrustade, nedslitna och otrivsamma. Somliga arbetar utan samhälls stöd och är beroende av fonder, gåvor och vårdavgifter. Inom flera vårdområden måste vi genomföra en väsentlig utbyggnad. Då måste vi också samtidigt ordna personal- och utbildningspolitiken så, att vårdresurserna effektivt kan utnyttjas. Så är det inte nu. De vårdbehövande har ringa tröst av att vi gör upp fina planer som endast delvis kan förverkligas. Ett exempel är 1945 års riksdagsbeslut om att bygga upp en riksomfattande organisation för den psykiska barna- och ungdomsvården. Detta beslut har i dag, drygt 20 år senare, förverkligats i endast hälften av områdena. Barnpsykia-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

triska kliniker finns endast inom ett fåtal län och väntetiden där är över ett år. Under en sådan väntetid kan en störning utvecklas till bestående skador, kanske till livslång invaliditet.

Det finns de som menar att vi nu gjort en så stark satsning på socialpolitikens område som vi rimligen kan göra och att vi nu måste ta en reformpaus. Socialpolitiken måste emellertid enligt min mening ständigt reformeras, och det finns många områden i vår socialpolitik där vi måste gå vidare. Men detta synsätt innebär också att vi ständigt måste vara beredda att ompröva nuvarande socialpolitik, att vi måste fråga oss, om alla sociala åtgärder som i tidigare skeden kunde vara motiverade är det också i dag.

Jag vill ifrågasätta det lämpliga i att satsa mycket pengar på konsumtionssubventionerande åtgärder, t. ex. på bostadspolitikens område, och tycker därför att inrikesministerns förslag i fråga om bostadssubventionerna är ett steg i rätt riktning. Det finns säkert flera andra områden där en liknande omprövning borde ske.

Herr talman! Om socialpolitiken skall kunna fylla sina växande uppgifter i morgondagens samhälle måste vi bättre än hittills planera och samordna insatserna. Då kan vår socialpolitik bli mera effektiv, nå bättre resultat, samtidigt som kostnaderna kan hållas inom en rimlig ram.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag tillät mig vid remissdebatten i höstas att något beröra tilldelningen av bostadslån till Skaraborgs län. Jag påpekade att Skaraborgs län var ett län i stark expansion och att det håller på att omställas från ett typiskt jordbrukarlän till ett industrilän. Det pågår där en kraftig näringsstrukturell omvandling som tar sig uttryck i en stark industriell expansion. Vidare kan konstateras en ganska snabb be-

folkningsökning. Under 1964 ökade befolkningen med 1 800 personer och 1965 var ökningen något mer än 1 600. Allt talar för att denna utveckling kommer att fortsätta under de närmaste åren.

Tack vare denna gynnsamma befolkningsökning och den industriella expansionen borde man ha kunnat räkna med att vid fördelningen av landets byggnadskvot Skaraborgs län skulle erhållit en någorlunda hygglig kvot. Tyvärr fick vi för innevarande år en tilldelning av endast 1 800 lägenheter. Om hänsyn skulle tagas till riksmedeltalet skulle tilldelningen ha varit 2 633, alltså en skillnad på närmare 850 lägenheter. Jag påpekar att vi skaraborgare inte var nöjda med att bli så styvmoderligt behandlade vid bostadstilldelningen och uttalade en förväntan om att man från de ansvariga myndigheternas sida vid kommande fördelning av landets byggnadskvot måtte ta hänsyn till att Skaraborgs län är ett expansions- och utvecklingslän, vilket motiverar en ökad bostadskvot. Jag hoppas att vid kommande fördelning av kvoten Skaraborgs län åtminstone tilldelas så många lägenheter att det motsvarar riksmedeltalet.

Herr talman! Jag har tidigare här i riksdagen bestämt hävdlat att vid ett ställningstagande till den fortsatta driften vid Aktiebolaget Atomenergis anläggning i Ranstad hänsyn måtte tagas till resultatet av provdriften och utvecklingen på världsmarknaden. Resultatet av provdriften skall enligt årets statsverksproposition föreläggas innevarande års höstriksdag. Omkring halvårsskiftet i år skall Aktiebolaget Atomenergi inlämna en detaljerad rapport över provdriften. Rapporten skall ingå i det material på vilket riksdagen i höst skall ta ställning till huruvida driften skall fortsätta helt eller delvis eller om hela anläggningen skall placeras i en s. k. malpåse. Intill den tidpunkt då riksdagen skall träffa ett avgörande är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

alla rykten att betrakta som lösa och t. o. m. ovederhäftiga.

Ryktet om Ranstadverkens nedläggande har av naturliga skäl skapat oro bland de anställda i företaget och de frågar sig: »Hur skall det bli med den fortsatta driften? Kommer vi att permitteras?» Man får hoppas att resultatet kommer att visa att provdriften varit så lönsam, att driften kan upprätthållas med full eller begränsad kapacitet.

Det är med en viss tillfredsställelse man kan konstatera att man från ledningens sida studerar möjligheterna att framställa andra produkter än uran, s. k. biprodukter, för att därmed förbättra driften ekonomiskt för företaget. Det är angeläget att man söker på olika vägar, bland annat genom förbättrad driftsekonomi, möjliggöra en fortsatt drift vid företaget. Är man från företagssidan besjälad av denna tanke, vilket jag har all anledning att förmoda, bör det finnas stora förutsättningar för en fortsatt drift vid uranverket i Ranstad.

Jag skall inte säga mer om Ranstadverket. Vi får ju tillfälle att återkomma till denna fråga i höst, när vi skall ta ställning till Ranstadverkets framtida verksamhet.

Herr talman! I denna remissdebatt har det talats om det kärva ekonomiska klimat som för närvarande råder i vårt land. Här har pekats på att vår export överstiger importen, vilket utsätter vår valutareserv för stora påfrestningar. Den ekonomiska strukturen i vårt land gör oss särskilt känsliga vad det gäller utrikeshandeln. Man kan därvidlag konstatera, att det finns tecken som tyder på att vi närmar oss en konjunktursvacka, som kanske i första hand drabbar vissa branscher och företag. I detta läge blir man allvarligt orolig, om kostnadsläget för dessa branscher och företag blir sådant att en nedläggning av driften framtvingas. Under sådana förhållanden, med stigande omkostna-

der och svårigheter med försäljning av produkterna på grund av konkurrensen utifrån, finns det mycket stora risker för att vissa s. k. låglöneföretag får mycket stora svårigheter. Då får kanske vissa personer i mer eller mindre ansvarig ställning, som krävt att svagare företag skall tvingas att försvinna, sina önskningar uppfyllda på ett sätt som de kanske egentligen inte önskar. Detta kan medföra lokala svårigheter — framför allt på landsbygden och i mindre samhällen — med omflyttningsproblem, rotlöshet och personliga tragedier. Det är fullkomligt horribelt att tro, att företagsdöd kan lösa låglöneproblemet eller medverka till ökning av vårt lands totala produktion.

När jag nu är inne på att tala om företagsdöd, må det tillåtas mig att beröra ett lokalt förhållande. Jag tänker i detta fall på yllefabrikens i Tidans snara nedläggning. Beslutet om nedläggningen av denna fabrik kan nära nog betraktas som en katastrof för bygden. Fabriken sysselsätter 199 anställda. Av dessa är 97 kvinnor. Många av dem är gifta. Ett 70-tal av de anställda har en ålder från 50 upp till 67 år. Denna stora grupp av äldre arbetskraft kommer att vålla stora problem med tanke på en eventuell omskolning. Det är ju allom bekant att det är vida svårare för äldre arbetskraft att omskolas, än för yngre.

I detta sammanhang kan påpekas att samhället Tidans, vars invånarantal uppgår till ca 1 000 personer, inte har någon annan större industri av betydelse. De industrier som finns för närvarande är mejeriet, som sysselsätter ett 30-tal anställda, och vissa mindre industrier med ett 40-tal anställda. Kontentan är att samhället Tidans, och hela bygden i övrigt, är starkt beroende av yllefabriken och av att dess arbetskraft kan få stanna kvar i bygden och där få sin utkomst.

Det kanske kan vara av värde att påpeka att uppskattningsvis ett 70-tal

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av de anställda har skaffat sig egna hem. Vidare har stora ekonomiska investeringar gjorts av kommunen och avsevärda investeringar planeras för framtiden, vilka projekt äventyras där-
est inte en ersättningsindustri startas. Det kan också framhållas att de anställda i det företag som skall nedläggas är kända för arbetsamhet och yrkesskicklighet — med andra ord att det här är fråga om en mycket god arbetarstam, vilket också har vitsordats av fabriksledningen och från kommunalt ansvarigt håll.

Man kanske kan anse att denna fråga om nedläggning av driften i yllefabriken i Tidän inte är av den storleksordning att den bör bli föremål för riksdagens uppmärksamhet. Den som till äventyrs hyser den uppfattningen skulle jag vilja fråga: Hur skulle det kännas att ha varit anställd i ett företag i kanske över 30 års tid — man har kanske skaffat sig familj, ett eget hus, bil o. s. v. — och så bli underrättad om att det företag man så troget tjänat måste avvecklas. Man blir arbetslös — allt liksom rasar samman för en, man får stora svårigheter och problem. Att få ett nytt arbete är inte lätt när man passerat de 50 åren. Enbart omskolningen skapar stora problem. Nog har dessa anställda och deras familjer all anledning att känna sig oroliga.

Dessa 199 personer utgör med sina familjer ungefär hälften av hela Tidans samhälles sammanlagda invånarantal. Låt oss göra det tankeexperimentet att i Stockholm med dess 790 000 invånare ungefär hälften av människorna skulle förlora sitt arbete på grund av att industriföretag avvecklas. Då skulle man tala om verklig katastrof. Jag medger, ärade kammarledamöter, att jämförelsen kan verka haltande, men man kan dock inte komma ifrån det faktum, att nedläggningen av driften i yllefabriken i Tidän inger oro och bestörtning, inte bara för de anställda utan för hela bygden. Länets hövding Fallenius har i ett tid-

ningsuttalande sagt, att detta är det hårdaste slaget mot näringslivet i Skaraborg, såvitt han kan minnas.

Denna bild av läget i Tidän skulle inte vara fullständig, om jag inte också omvittnade att det pågår ett intensivt arbete från länsmyndigheternas och arbetsmarknadsstyrelsens sida, från kommunalt, fackligt och industriens håll att försöka få en ersättningsindustri, som möjliggör för den friställda arbetskraften att stanna kvar i bygden. Hur man skall lyckas därmed är väl för tidigt att yttra sig om. Även om man hyser en viss optimism, kan man ändå inte frigöra sig från att stora svårigheter föreligger innan man kan lösa problemet, så att den arbetskraft det här är fråga om kan få stanna kvar i sin bygd och få sin utkomst där.

Jag vill i sammanhanget också gärna erinra om att lokaliseringsutredningen i sitt betänkande fäste särskild vikt vid en sådan situation som nu inträffat i Tidän. I orter som domineras av ett enda industriföretag borde särskilda lokaliseringspolitiska åtgärder vidtas, ansåg utredningen.

Herr talman! Jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet på de svårigheter som en fabriksnedläggelse kan medföra för en bygd. Jag har talat om Tidans-bygden, men vad som håller på att ske i Tidän har skett och kommer att ske på många andra ställen i vårt land. Jag har ändå dristat mig att ta upp Tidän-problemet, därför att det berör så rent mänskliga problem. Rätten till arbete och utkomst — det är problem som man inte har rätt att nonchalera.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Vi skall nu i fantasien förflytta oss från Skaraborgs län upp till Stockholm, och jag tänkte tala litet om riksdagen, speciellt om andra kamraren. Men det gäller inte Per Orgård och inte heller Thorbjörn Fälldin, som båda gästar oss i dag, utan dem som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fortlever här i kammaren i egenskap av riksdagsmän för ögonblicket.

Det är inte ofta som kammarens ledamöter framträder offentligt inför allt folket annat än just i denna lokal. Men en gång om året händer det, nämligen när vi marscherar upp till kungliga slottet för att bege oss till Slottskapellet och därifrån till rikssalen för att där höra vad Hans Majestät Konungen har att förkunna. Jag har talat om denna sak tidigare, men det har inte hjälpt ett dugg.

Det betyder ganska mycket hur riksdagen betar sig, ty det återspeglar i viss mån det inre hos de enskilda riksdagsmännen. Vad jag nu säger berättar jag för herr talmannen, därför att herr talmannen vid dessa tillfällen vänder ryggen till när det är som värst. Han vandrar nämligen i processionens tät. Jag tänker speciellt på hur det är när vi har lyssnat till predikan och skall gå ut ur slottskapellet. Den röra som då uppstår i talmännens kölvatten är någonting alldeles obeskrivligt. Jag trodde att det skulle bättra sig med åren, men det har det inte gjort. En kamrat i kammaren hade visserligen den teorien att det var bättre i år, eftersom han vid ett par tillfällen hade tyckt sig känna golvet med ena foten, men jag är inte säker på att han var realistisk i sin bedömning.

Nu är det inte bara ett spex, och det är inte bara lustigt att det går till på detta sätt. Det avspeglar nämligen en stenhård själviskhet hos de enskilda ledamöterna. Det gäller att placera sig så och bete sig så, att man om möjligt kommer längst fram i rikssalen för att se och höra bättre. Någon tanke på kollegerna finns inte och inte heller tänker man på nykomna och oerfarna kamrater. Jag har hört förberedande resone-mang i det sammanhanget, som går ut på att nu måste vi sätta oss ytterst i bänken och klamra oss fast där och släppa in alla innanför oss, så att vi kan smita ut i gången så fort talmännen vänt ryggen till.

Det är sålunda inte någon sorts tillfällighet, utan det är som om man tyckte att det var i sin ordning och full naturligt, att *jag* skall se bäst. Detta kan återspeglas även ute i det allmänna livet på ett sätt som kanske egentligen gör ledamöterna diskvalificerade för sitt arbete. Jag framhåller det inträffade som ett mycket allvarligt symptom på brist på självdisciplin och frånvaro av osjälviskhet.

Jag övergår härifrån till herr Wedéns anförande i förmiddags, som alltid beaktansvärt och med djupa tankar. Han sade något som borde inpräglas i var och en här i Sverige: ju mindre självdisciplin hos medborgarna, desto mer kommandodisciplin. Jag har själv här i kammaren ibland sagt ungefär samma sak på ett annat sätt. Jag har påpekat att ju mer självsvåldiga vi blir, desto närmare är vi polisstaten. Inte heller detta är något skämt, utan det är djupaste allvar. Hur skall det gå för oss när självsvåldet ökar och ökar, såsom nu sker? Det är samma sak som uttrycks i dessa båda teser. Vi får mer kommandodisciplin, vi blir tvungna att skaffa mer polis för att hålla reda på oss själva, och vi närmar oss det ohyggliga tillståndet i vad som kallas för en polisstat, med diktatur såsom följd. Det är sålunda ett undergrävande av demokratin att inte ålägga sig själv en tillbörlig självdisciplin.

Jag återvänder ett ögonblick till slottskapellet och påminner om att vi där har symptomet. Innan det där är ordning på utmarschen är det ingen ordning på riksdagen — den är inte kapabel att riktigt sköta sitt arbete i en demokratisk stat.

Det var dessa båda tankar, herr talman, som jag ville redovisa i detta sammanhang, och jag tror att talmannen blir glad när jag nu lämnar talarstolen.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Om vi nu skulle återvända till den här salen från rikssalen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och något ägna oss åt det som denna diskussion egentligen skall röra sig om, nämligen den statsverksproposition som regeringen har förelagt riksdagen. När jag säger detta är det ingen kritik mot att man kan göra reflexioner beträffande formerna för riksdagens högtidliga öppnande. Det är inte utan att jag i hög grad kan instämma med herr Dickson i fråga om vissa utslag av brist på självdisciplin, som även en relativt ny riksdagsman redan har kunnat förmärka.

I bilaga till årets statsverksproposition, nr 13, som gäller inrikesdepartementet, har inrikesministern lämnat en redogörelse för bostadsbyggnadsutredningens betänkande och i anslutning härtil givit åtskilliga kommentarer. Jag har närmast begärt ordet för att beröra några av de frågor som aktualiserats i detta sammanhang.

Bostadsbyggnadsutredningen har ägnat intresse åt bl. a. frågan om den centrala och regionala planeringens betydelse mera i förbigående. Flera remissinstanser har emellertid framhållit den stora betydelse som måste tillmätas denna fråga. Som framgår av departementschefens yttrande prövas frågan om byggnadslagstiftningen och planinstitutet för närvarande inom kommunikationsdepartementet. Man har anledning framföra det önskemålet att denna översyn bedrivs med största möjliga skyndsamt. Ur samhällelig synpunkt men också av hänsyn till kostnadssidan är det angeläget att åstadkomma större smidighet och effektivitet vid handläggningen av planfrågorna.

En del av byggnadsverksamheten, som ligger planfrågorna nära och som har stor betydelse vid byggandets genomförande, är projekteringen. I den debatt som pågår rörande byggnadsverksamhetens effektivitet förefaller det ofta som om denna del av produktionsprocessen glöms bort. Som jag ser saken finns det emellertid stor anledning att intressera sig för denna fråga; inte

minst ur kostnadsperspektivet måste också denna del av byggnadsverksamheten uppmärksammas.

I dagarna har vi kunnat läsa om att de cirka 1 600 konsultföretag, som i stort svarar för projekteringsarbetet, för dessa sina tjänster betingat sig omkring 800 miljoner kronor år 1964. Enbart denna uppgift säger kanske inte så mycket. Men när man vidare konstaterar att de enskilda konsulterna genomsnittligt ligger i mycket höga inkomstlägen och att en chefskonsult lyckats komma upp till en årsinkomst av nära 700 000 kronor, blir man tveklöst klar över att denna verksamhet, som den för närvarande bedrivs, knappast passar in i mönstret, om man vill åstadkomma ett förbilligat byggande.

Statsmakterna bör verkligen ta sig en funderare över vilka åtgärder som kan vidtagas för att få till stånd en rimligare ordning. Personligen har jag många gånger frågat mig om det nuvarande systemet för projektering och planarbete är det riktiga. Såvitt jag kan se finns det ingen anledning att det skall förekomma ett sådant slöseri med arbetskraft och pengar som för närvarande.

Inrikesministern anför på tal om ett ökat industriellt byggande bl. a. följande: »Det torde råda allmän enighet om att en grundförutsättning för att bostadsbyggandet i mera påtaglig omfattning skall kunna ställas om till industriella tillverkningsmetoder med tillvaratagande av alla möjligheter till en god byggnadsekonomi är att produktionen kan baseras på tillräckligt långa serier av produkter med en hög grad av inbördes identitet.» Jag kan helt instämma i vad inrikesministern anför. Om man kopplar samman denna fråga med projekteringsfrågan förefaller det mig naturligt att vi måste komma över till en ordning med standardiserade lägenhets- och hustyper som skulle kunna byggas på de flesta håll i landet. För undvikande av missför-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

stånd vill jag tillägga att jag är klar över att man måste ta hänsyn till såväl mark- som terrängförhållanden liksom till miljöfrågorna vid allt byggnad, men detta torde mycket väl kunna ske inom ramen för en typisering av såväl hus som lägenheter. Den verksamhet som för närvarande bedrivs och som innebär nyritning och därefter ofta omritning för varje nytt byggnadsprojekt är varken rationell eller kostnadsmässigt försvarbar. De arkitekter och planerare som nu sysslar med dessa ting kan säkerligen beredas förnuftigare arbetsuppgifter och kanske lika välbetalda arbetsuppgifter även i fortsättningen inom andra områden.

Då det gäller vilka lägenhets- och hus typer som bör byggas torde vi numera ha rätt stora kunskaper. En nedgång av antalet typer kan säkerligen åstadkommas med tillgodoseende av en hög standard i olika avseenden. Möjligt är att de statliga lånebestämmelserna måste ges en sådan utformning, att en standardisering av byggandet befrämjas.

Herr talman! Det finns anledning att i detta sammanhang uppehålla sig vid frågor som rör kommunernas markanskaffning liksom räntebidragen. När det gäller markfrågorna tog fjolårets riksdag det första steget genom beslutet om tomträttslån. Uppenbart är emellertid att denna reform endast delvis kan lösa kommunernas markproblem. Jag vill i detta sammanhang med tillfredsställelse notera att riksdagen senare får anledning att behandla förslag från inrikesministern, vilka avser att ytterligare stärka kommunernas ställning i detta hänseende.

Vad gäller förslaget om ändrade räntebidrag måste jag uttala en viss tveksamhet — inte beträffande åtgärden som sådan från statsfinansiell synpunkt utan fastmer med tanke på svårigheten för många hyresgäster att betala de hyror vilka redan nu gäller. Särskilt tänker jag därvid på låglönegrupperna och bland dessa speciellt på barnfamiljer-

na. Dessa har redan nu stora svårigheter att få debet och kredit att gå ihop.

Det måste starkt ifrågasättas huruvida inte en uppjustering av familjebostadsbidragen måste ske på denna punkt. Alternativt kan naturligtvis barnbidragen höjas. Familjepolitiska kommittén bör liksom socialministern ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och även framlägga förslag avsedda att skydda de ekonomiskt mindre bärkraftiga familjerna.

Vid föregående års riksdag väcktes flera motioner syftande till att utreda låginkomsttagarnas situation. När man har lyssnat till den diskussion, som nu pågått under två dagar om statsverkspropositionen, har man inte kunnat undgå att göra den reflektionen att många av dem, som med iver i rösten talat för förbättringar åt låginkomstgrupperna genom insatser från statens sida nu tycks ha glömt mycket av det som de tidigare har yttrat.

Det har i år från borgerligt håll — och det väcktes även vid föregående års riksdag borgerliga motioner i detta ämne — föreslagits en fri prispildning inom bostadssektorn. Man vill ha en sänkning av marginalskatterna och större frihet när det gäller att marknads-ekonomiskt driva rörelse. Jag vet inte om detta är vad som skall prägla den borgerliga samling, som enligt vad vi nu hört mera markant kommer att göra sig gällande i höstens valrörelse. I varje fall har jag inte från någon borgerlig talare hört några invändningar mot dessa tankegångar, som särskilt kom till uttryck vid gårdagens diskussion och som i denna kammare framfördes av herr Bohman.

Jag kan inte underlåta att ta upp ett yttrande som fälldes tidigare under dagen av herr Thylén. Denne uppehöll sig inledningsvis vid de mycket svåra förhållanden under vilka företagsamheten i vårt land arbetar. Denna del av hans anförande skall jag endast beröra med den reflektionen att dessa påståen-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den inte är nya utan har mött oss under åtskilliga år. Men trots detta tycks företagsamheten märkligt nog kunna blomstra ungefär som den tidigare har gjort. Det som uppkallade mig till en invändning var hans yttrande att reformer inom sjukförsäkringsområdet borde läggas åt sidan, därest man inte lyckas klara upp dessa vid de förhandlingar som för närvarande pågår mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen. Jag finner det märkligt att det finns företrädare i denna riksdag, som allt fortfarande tycks leva i den föreställningen, att den olika behandling av löntagargrupper som för närvarande råder bland annat när det gäller karensdagarna i sjukförsäkringen, är ett förhållande som vi kan tänkas behålla. Jag trodde att den diskussionen var slut och att vi skulle kunna vara tämligen överens om att denna skillnad så snart som möjligt bör avskaffas.

För övrigt har denna fråga diskuterats vid åtminstone två tidigare avtalsrörelser, men, som vi vet, utan någon framgång alls. Det enda framsteg som måhända kan inregistreras är att frågan i årets avtalsförhandlingar har väckts från arbetsgivarsidan och inte av arbetstagarparten. Det är väl inte så svårt att förstå varför förhållandet har blivit detta.

Det återstår att se huruvida en överenskommelse kan träffas som är av sådan innebörd att löntagarna kan acceptera densamma. Personligen lutar jag åt att lagstiftning är det riktiga på detta område, då det ju därigenom sörjs för att även grupper utanför respektive avtalsområden kommer att omfattas av den nya lagstiftningen.

Landsorganisationen och socialdemokratien har ju bestämt sig för att denna fråga nu skall lösas. Jag är för min del ytterst tillfreds med det besked som finansminister Sträng i går lämnade om att socialministern under årets riksdag kommer att lägga fram ett för-

slag i syfte att undanröja de skillnader som förefinns på detta område.

Rent allmänt tror jag att det är angeläget att vi erinrar oss att de jämlikhetssträvanden och den solidaritetskänsla, som vi vid högtidliga tillfällen talar om, också måste forma de praktiska åtgärder som denna riksdag från tid till annan har att vidta.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! »Sälj mer svenska varor!» skulle man kunna sätta som rubrik över årets finansplan, men man skulle också som underrubrik kunna sätta »En tioprocentig höjning av statens utgifter, högre hyror och skatter, högre bensin- och oljepriser, högre telefonavgifter». Det är de rekommendationer finansministern gör i årets statsverksproposition.

Med beklagande konstaterar finansministern att vi importerat varor för 1 400 miljoner kronor mer än vi exporterat och följaktligen fått mötsvarande underskott i vår handelsbalans. Denna negativa bytesbalans måste vändas. Vi måste lugna ned oss, vi måste minska importen och öka exporten, eller med andra ord sälja mer svenska varor såväl på export som på hemmamarknaden. Detta måste det svenska näringslivet hjälpa oss med.

Ja, visst vill vi sälja mer svenska varor, men vi får inte glömma bort att det är kunden, det är konsumenten som i sista hand bestämmer vad han vill köpa. Våra försäljare på utlandet och vi som här hemma möter allmänheten-konsumenten märker alltför väl reaktionen mot de ständigt stigande priserna, mot den negativa balans som uppstår även i den enskildes byteshandel mellan inkomstökningen och prisstegringen. Man säger sig inte få något för pengarna. Man anser att det inte blir mycket kvar när skatter, hyror och livsmedel betalts. Detta har gjort att efterfrågan på billigare, enklare varor har stigit.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Dessa varor måste vi genom företagens inköpare till stor del hämta utifrån. Åtskilliga exempel visar också hur svenska fabriker för att kunna erbjuda konkurrenskraftiga priser nu, i stället för att bygga ut sin tillverkning här i landet, t. ex. inom våra lokaliseringsområden och där öka sysselsättningen, föredrar att förlägga den nya tillverkningen utomlands. Det visar sig att där tillverkade varor blir avsevärt mycket billigare, även om de importeras hit, än om de tillverkas här.

Herr talman! När vi kommit i det läget, synes det mig som om det vore hög tid att sätta stopp för eller åtminstone starkt begränsa fortsatta pris- och kostnadsstegringar, om vi verkligen skall lyckas bibehålla den fulla sysselsättningen och, som finansministern önskar, öka produktionen och exporten och skapa den efterlysta jämvikten i bytesbalansen för att på så sätt komma ur den allvarliga kris, som inte bara representanter för högerpartiet och representanter för näringslivet utan även riksbankschefen redan i höstas varnade för.

De förslag om högre hyror, skatter, bil-, bensin- och oljepriser samt telefonavgifter som presenteras i finansplanen tror jag inte alls kommer att begränsa efterfrågan, i varje fall inte på dessa objekt. De kommer i stället att omedelbart ge utslag i ökade lönekrav, avtalsenligt eller vid sidan av avtalen, högre transportkostnader, vilka då särskilt hårt drabbar just de områden som vi betraktar som stöd- eller lokaliseringsområden. Effekten blir helt naturligt högre kostnader och därmed högre priser och ännu sämre avsattningsmöjligheter för våra varor.

En starkare begränsning av de statliga och kommunala utgifterna, ett bibehållande av nuvarande bensin- och oljebeskattnings-, en produktionsvänligare och rättvisare beskattning av samtliga branscher, införande av någon form av mervärdeskatt, begränsning av beskattningen på övertidsarbete och

minskning av marginalskatterna synes mig som företagare vara en bättre och mer produktionsstimulerande väg. Det måste te sig mer lönande för den enskilde att arbeta, för företagare att satsa och ta risker, om vi verkligen vill ha ökad produktion.

Vid sidan härav kan jag som företagare i dagens läge tänka mig en förskjutning framåt i tiden av genomförandet av vårt kostnadskrävande skolprogram, alldenstund detta ännu icke är av riksdagen beslutat i sin helhet, en förskjutning i tiden beträffande införandet av högertrafiken och genomförandet av forskningsprogrammet, snabbare avveckling av bostadssubventionering och hyresreglering — det senare skulle säkerligen bidra till fler bostäder och till en bättre konkurrens på bostadsmarknaden — en hårdare satsning på försäljningsfrämjande åtgärder för exporten av produkter från den mindre industrien. Varför inte med hjälp av lokaliseringsmedel skapa något gemensamt försäljningscentrum eller en utställningshall för den mindre industrien på någon lämplig plats i t. ex. Västtyskland, dit de många stora uppköparna verkligen reser, i stället för att bygga ut flera sådana försäljnings- och utställningslokaler här i landet?

Efter dessa allmänna reflexioner kring finansplanen ber jag, herr talman, att ännu en gång från denna talarstol få understryka att de mindre företagen inom industri, hantverk, service, handel, jordbruk och fiske spelar en viktig roll i den ekonomiska välståndsutvecklingen. De sysselsätter som vi vet en betydande del av den svenska befolkningen och producerar varor och tjänster till ett värde motsvarande i stort sett hela vår export. De är dessutom oumbärliga som underleverantörer till de stora företagen och nödvändiga som serviceföretag åt dessa och åt varje enskild människa.

Härtill kommer att rätten och möjligheten att skapa nya företag spelat

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en avgörande roll för den snabba utveckling vårt näringsliv undergått. Uppfinningar och nytillverkningar har på den vägen i en oavbruten ström banat sig väg. Det är inte bara industrien som är indragen i detta skeende. Även jordbruket är för sin rationalisering beroende av personliga insatser. Handeln erbjuder ständigt nya exempel på framgångsrika insatser, grundade på enskilda människors förutsättningar. Inom industrien är det påfallande hur många av våra nuvarande stora företag som startats i liten skala och genom självfinansiering vuxit sig stora, utan att någon människa kunde ana vad som skulle komma.

Många betvivlar att de mindre företagen har någon plats att fylla i framtidens samhälle. Det är sant att många produkter av ekonomiska skäl måste tillverkas i stor skala eller inköpas utifrån. Men man får fördenskull inte dra slutsatsen att i alla sammanhang endast storföretagen i längden kan hävda sig. Ett ekonomiskt system, där spontan nybildning och utveckling av företag ej längre sker och där all utveckling består i sammanslagningar av existerande företag till större enheter, blir alltför statiskt. För att undvika detta är det av synnerligen stor betydelse att människor med nyskapande fantasi och goda egenskaper som företagsledare har möjlighet att genom initiativ och risktagande bygga upp egna företag från grunden. Sådana företag ger i de fall de har bestående livskraft och utvecklingsmöjligheter vårt näringsliv ett omistligt dynamiskt tillskott. Betydelsefullt är att både de människor, de tillverkningsmetoder och de produkter, som på denna väg mest effektivt kan föra utvecklingen vidare, tillåtas att i fri konkurrens göra sig gällande.

För anställda är det av betydelse att de har möjligheter till ett fritt val mellan företag av skiftande struktur när det gäller att söka anställning. Storföretagen har för både arbetare och

tjänstemän sina fördelar, de mindre och medelstora ofta under direkt ägaransvar skötta företagen sina. Över huvud taget måste de mänskliga relationerna inom arbetslivet tillmätas allt större vikt. Jag tillåter mig erinra om den undersökning som gjorts beträffande intresset att ta anställning i ett stort eller litet företag.

Ur utbildningssynpunkt har de mindre företagen alltid spelat en mycket betydande roll. Med all aktning för våra nuvarande yrkes- och verkstadsskolor kan vi i dag konstatera att ett mycket stort antal ungdomar får sin yrkesutbildning just inom de företag jag talar om. Det rör sig om åtskilliga tusental. Det gäller här en utbildning som är helt kostnadsfri för staten eller som — i de fall då bidrag utgår i form av anslag till inbyggda yrkesskolor eller i form av lärlingsbidrag — är synnerligen fördelaktig ur statens synpunkt.

Mot denna bakgrund och med tanke på den tid det kommer att ta innan den sista pusselbiten, yrkesutbildningen, inlemmas i vårt skolväsende och i alla avseenden, såsom beträffande kursplaner, lokaliteter, utrustning och lärarkrafter så avpassats att den effektivt kan tjäna såväl ungdomen som näringslivet, synes det mig i hög grad angeläget att i varje fall tills vidare satsa mer på denna både för staten och ungdomen ekonomiskt vida fördelaktigare utbildningsform inom näringslivet.

Får jag här bara nämna några siffror som visar intresset bara för en grupp inom den här utbildningen inom näringslivet. Till dags dato eller till den 14 januari 1966, alltså något över halva budgetåret, har det beviljats 1 430 lärlingsbidrag. Det ligger 2 266 på remiss. Det är totalt på denna tid sökta 3 696. Anslagsrummen är 2 200 för helt budgetår. Underskottet är alltså redan i dag 1 496. De siffrorna säger något om intresset för den utbildningen, som är ur ekonomisk synpunkt fördelaktigast både ur statens och ur ungdomens synpunkt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Får jag så, herr talman, säga några ord om företagarbildningen. Det är ju så att nybildningen av företag sker i de flesta fall i den formen att personer med intresse att driva en egen rörelse startar ett företag. Rekryteringen av företagare sker bland många kategorier av människor med den mest skiftande grad av utbildning. Inte sällan är det yrkesskickliga arbetare eller verkmästare, vilka vid lägre tekniska skolor, genom lärlingsutbildning eller annan praktisk verksamhet har skaffat sig yrkestekniska kunskaper, som prövar sin lycka som företagare. I utbildningen har i dessa liksom i många andra fall däremot i regel inte ingått någon skolning i ämnen, som gäller elementär företagsekonomi, redovisnings- och bokslutsteknik, uppläggning av kalkylsystem och andra specialiteter av betydelse för en framgångsrik företagsledning.

Denna brist på ekonomisk skolning kan leda till att företag med i och för sig goda livsbetingelser inte drivs lönsamt. Ibland håller sig företaget flytande genom att ägaren inte erhåller rimlig ersättning för sina arbetsinsatser under en normal arbetsdag.

Å andra sidan finns många exempel på hur nyetablerade företag trots ägarens otillräckliga teoretiska kunskaper snabbt har blivit välskötta, vinstgivande och följaktligen utvecklingsdugliga. Ofta har då ägaren vid sidan av sitt arbete genom självstudier eller speciella kurser kompletterat sina kunskaper i ekonomi och företagsledning eller fått sakkunnig hjälp på ett eller annat sätt.

En central ställning, när det gäller utbildning av företagare inom sektorn hantverk och mindre industri, intar statens institut för hantverk och industri.

Enligt min mening bör staten — i stället för att, som nu föreslås, skära ned — öka anslagen till statens institut för hantverk och industri, alldeles speciellt till den del av verksamheten som siktar till företagsledarutbildning. Det

borde också beredas möjlighet att den utbildningen kunde ske i form av kurser inte bara här i Stockholm utan även ute i landet för att på det sättet göra det lättare för den mindre företagaren att vara med i kurserna. I det sammanhanget är det också anmärkningsvärt att de egna företagarna är diskriminerade när det gäller att delta i dessa kurser vid statens institut för hantverk och industri. Enligt gällande skatteregler äger nämligen företagare inte rätt att verkställa avdrag för kostnader i samband med bevisande av sådana kurser. Drivs däremot företaget i bolagsform föreligger avdragsrätt. Enligt min mening finns inga motiv för att på detta sätt hindra eller försvåra denna utbildning för den enskilde företagaren. I all synnerhet nu när man så mycket talar om värdet av vuxenutbildning och omskolning borde vårt intresse kunna sträcka sig så långt att det även omfattade den vuxne unge företagaren, som vill skaffa sig en ökad utbildning.

Ett annat problem gäller de mindre företagens förmåga att hävda sig i fråga om den ekonomiska utvecklingen. Man bör hålla i minnet att rationaliseringsprocessen även inom denna del av företagsamheten redan tidigare har fortskridit i ganska god takt, men utbytet av relativt billiga verktyg mot dyrbarare maskiner kräver en större insats av kapital än hittills per arbetare räknat. Finansieringsproblemen för de mindre företagen ökar härigenom i betydelse, kapitalförsörjningen behöver utbyggas och effektiviseras både genom krediter och eget kapital. Vare sig det gäller större eller mindre företag sker finansieringen nästan alltid genom en kombination av kredit och självfinansiering. Det egna kapitalet skänker kreditgivaren vissa garantier för fordringarnas säkerhet. Är relationen mellan det egna och det främmande kapitalet ogynnsam, måste banker eller andra kreditinstitut visa stor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

försiktighet när det gäller ytterligare ökad kreditgivning. Härav följer att för de mindre och särskilt då de växande mindre företagen det är av största betydelse att ha möjligheter att bygga upp ett tillräckligt stort eget kapital, förslagsvis genom självfinansiering.

Ett annat problem möter man ofta inom småföretagarkretsar just i fråga om familjeföretagen. Om dessa skall kunna fortbestå, är det angeläget med en översyn av förmögenhets- och speciellt arvsbeskattningens bestämmelser.

Jag vill ta upp ännu en fråga, de mindre företagens lönsamhet. Inte sällan hör man det onyanserade omdömet att stora företag alltid är effektivare än små, och vid diskussioner under de senaste åren har röster även från denna talarstol höjts, vilka hävdar att småföretagen inte utgör något progressivt skikt inom näringslivet och att de på längre sikt bör rationaliseras bort. Man hör ibland uttalanden av personer som sätter likhetstecken mellan låglöneföretag och småföretag. Dessa synpunkter må gälla för vad de kan. En sak är säker: de speglar inte det verkliga förhållandet och visar att vederbörande inte känner till hur vårt näringsliv arbetar.

Bara ett exempel, herr talman. Av den svenska verkstadsindustriens över 4 800 arbetsställen sysselsätter inte mindre än 91,2 procent högst 100 arbetare och 63,5 procent högst 20 arbetare. En undersökning utförd av statistiska centralbyrån visar att år 1950 hade 92,4 procent av våra verkstadsföretag högst 100 anställda och 72,7 procent högst 25 arbetare. Slutsats: andelen mindre verkstadsföretag har inte påtagligt minskat under 1950-talet.

Även förädlingsvärdet per anställd är av ungefär samma storleksordning för större och mindre företag. En undersökning av 450 företag i Sverige, utförd av statistiska centralbyrån, visar att lönsamheten är ungefär lika stor inom olika grupper av företagsamhet. Där-

emot stiger investeringarna per anställd inom svensk verkstadsindustri med ökande företagsstorlek. Vad lönefrågan beträffar bör vi komma ihåg att alla parter på arbetsmarknaden betalar minst avtalsenliga löner. De små företagen skulle helt enkelt inte få folk, om de inte betalade löner efter vad marknaden kräver.

Serviceyrken av olika slag, och dit hör också många olika grenar av dagens moderna hantverk, representerar en sektor som under senare år visat en tendens att expandera i takt med den stigande levnadsstandarden. Många av våra företagare inom denna sektor är starkt förvånade när de från ledande håll hör att de på sikt inte skall ha någon framtid och märker tendenser som är ägnade att försvåra deras existens. Det stimulerar inte till ökad företagsamhet.

Inom den mer industribetonade sektorn är läget det att systemet med underleveranser, t. ex. till våra exporterrande storindustrier, undan för undan byggs ut. Systemet innebär ett samarbete mellan stora, medelstora och små företag i syfte att genom specialisering få fram en effektivare produktion och därmed konkurrenskraftiga priser. Många storföretag skulle i dag inte kunna klara sig utan detta arbetssätt.

Det krävs emellertid, herr talman, om vi skall kunna sälja mera svenska varor, ett klimat för företagen i vilket de trivs och kan utvecklas. Hit hör, som jag redan sagt, en kvalificerad utbildning både för de anställda och för företagarna själva, en rimlig avvägning i fråga om kapitalförsörjning för företagen med eget och främmande kapital, smidigare former för slussning av bl. a. ATP-medel från de stora fonderna och till företagen. Dit hör vidare ett produktionsvänligare och konkurrensneutralt skattesystem, möjligheter till skattefri avsättning till självfinansieringsfond, en översyn av förmögenhets- och arvsbeskattningen, generösare

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avskrivningsregler för fastigheter och maskiner. Till detta företagsvänliga klimat hör också en skattelagstiftning som stimulerar till utformning inom företagen av ett vinstandelssystem för de anställda, en mer nyanserad kreditriskbedömning, en undersökning av existerande former för konkurrensbegränsning — bl. a. till följd av statliga företags uppträdande — konkurrens på lika villkor och självfallet en begränsning av alla de uppbörds- och uppgiftsskyldigheter som staten ålägger oss.

Jag hoppas vidare att det nya systemet med s. k. företagsinteckningar, vilket innebär vidgade möjligheter för handels-, hantverks- och serviceföretag att anskaffa säkerhet för lån för främmande kapital, kommer upp på riksdagens bord i år.

Herr talman! Om finansministern och ecklesiastikministern behagade överväga dessa synpunkter och antingen själva framlägga positiva förslag eller tillstyrka i motioner framförda förslag på åtminstone några av de här berörda punkterna tror jag att i varje fall den sektor inom näringslivet som jag huvudsakligen berört skulle kunna dra sitt strå till stacken i form av ökad produktion, ökad försäljning av svenska varor och ökad export.

Herr talman! Så några ord med anledning av ett par yttranden här i debatten i dag. Det brukar råda ett utomordentligt gott förhållande mellan min vän och bankkamrat herr Ekström i Iggesund och mig. I dag lär jag emellertid ha gjort honom besviken och orolig genom att jag tillsammans med några andra ledamöter inlämnat en motion angående skatteutjämningen till landstingen. Jag vill därför passa på tillfället att omedelbart trösta herr Ekström med att motionen inte alls berör Gävleborgs län, inte heller några norrlandslän eller huvud taget några motsvarande län utan endast några få rika landsting, där utdebiteringen är mycket låg. Vid genomläsning skall

herr Ekström finna att motionen är helt i linje med våra gemensamma intressen — rättvisare fördelning av dessa medel och att större hänsyn tages vid fördelningen till resp. läns ekonomiska resurser.

Med anledning av det prisexempel som herr Lundberg nämnde från det företag som står honom mycket nära vill jag endast konstatera att om jag inte hörde fel var exemplet hämtat från tiden strax efter det att en 50-procentig höjning av omsättningsskatten hade införts. Det är helt naturligt att någon ytterligare prishöjning inte ägde rum just då.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag kanske skall något avvika från den ton som varit den vanliga från denna talarstol, nämligen att det riktats stark kritik mot statsverkspropositionen. Jag vill i stället i denna remissdebatt beträffande Kungl. Maj:ts proposition nr 1 och nr 2 uttala min stora tillfredsställelse på en punkt.

Kommunikationsministern har skrivit att han anser att Ölandsbron bör tagas med i nästa femårsplan, och han säger också att den bör påbörjas under år 1967. Härmed har ett gammalt önskemål tillmötesgåtts och ett långvarigt arbete av oss från bygderna i sydöstra Sverige krönts med framgång. Jag hoppas att när statsutskottet behandlar statsverkspropositionen på kommunikationernas område det då försöker ytterligare stärka den skrivning som kommunikationsministern har gjort. Det är utan tvivel många kommunikationer och mycket vägbyggande som är angelägna här i landet, men detta projekt bör få en mycket långt framskjuten prioritet.

De frågor som jag ursprungligen hade tänkt beröra har behandlats här både i går och i dag. Därför skall jag korta av mitt anförande och endast beröra ett par punkter till, nämligen dels vad som här har sagts om samarbetet mellan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

folkpartiet och centerpartiet. Jag lyssnade i synnerhet till herr Lundbergs i Uppsala — som han själv uttryckte det — tal till brudparet eller till de nyförlovade. Jag gjorde den reflexionen att det är väldigt vad det har förändrat sig litet här i världen. Herr Lundberg var ganska grinig på den punkten. Beträffande äktenskap har i alla tider skvallerbyttorna sagt att kontrahenterna inte passade ihop. Fortfarande gäller den gamla tesen, och kan användas på samarbetet Cp och Fp att ingen är sämre än när han gifter sig och ingen är bättre än när han dör. Herr Lundberg har inte kunnat komma med något nytt utan har återgivit den gamla mentaliteten.

Frågan om u-hjälpen har ju också debatterats mycket i denna remissdebatt. Det har sagts att vi inte skall stanna i beundran av vårt eget högtstående samhälles tekniska framskridande och de resultat vi har uppnått. Men om vårt samhälle inte tack vare det tekniska framåtskridandet hade stått på en hög nivå jämfört med många andra länder, hade vi ju inte haft några möjligheter att hjälpa de länder vi nu kallar för u-länder. Frågan är bara om vi har fått klart för oss hur små vi är, när vi ställs inför detta stora problem. Om vi slår ut vad vi orkar med att anslå till ekonomisk hjälp åt dessa länder på de hundratals miljoner människor som bebor de u-länder som behöver hjälp blir det inte många ören per invånare. Vi skall inte överdriva betydelsen av den insats som vi naturligtvis med mycket gott hjärta skall göra i mån av vår förmåga. Vi skall inte tro att vår insats enbart skall kunna hjälpa dem till rätta.

Den riktiga lösningen av problemen för den del av världen som vi räknar som u-länder måste ju ligga på ett helt annat plan. Den måste innebära att man ger dessa länder möjlighet att själva försöka få till stånd en sådan utbygg-

nad av sitt näringsliv att de kan uppnå den jämställdhet med den välslutade delen av världen som man strävar efter.

Jag vill göra en liten anmärkning i detta avseende. Den gäller hur förhållandena på detta område har gestaltat sig under de senaste åren. Dessa länder är ju i huvudsak råvaruländer. Det har hänt att råvarupriserna på världsmarknaden har sjunkit med 10 procent på ett enda år. Under ett sådant år har nog spännvidden mellan välståndet i de rika länderna och förhållandena i dessa u-länder faktiskt ökat. Då är frågan om inte Västeuropa på de sjunkande råvarupriserna har tjänat mer än Västeuropa anslår i hjälp till dessa länder. Det skulle vara intressant att få en beräkning av hur det förhåller sig härvidlag. En sådan beräkning kanske finns hos Förenta Nationerna men jag känner inte till den saken.

På riksdagens bord ligger en proposition nr 14, vari föreslås borttagande av tullarna på en mängd kolonialvaror, och man får väl tro att de också kommer att hjälpa dessa u-länder. Men problemet är inte så enkelt, vilket framgår av det anförande som herr Thylén höll tidigare här i dag. Han sade att u-länderna undergräver de svenska företagens möjligheter att leva kvar. Han framförde alltså en synpunkt som står i motsättning till den indignation och den entusiasm som herr Rubin i Malmö och kanske några flera här har givit uttryck åt. Detta visar att det inte är så enkelt, detta stora problem med u-länderna, som kanske många tror.

När jag nu ser att herr Dickson har kommit in i kammararen vill jag framföra ännu en synpunkt. Herr Dickson är ju »riksdagsmannen Annorlunda». Han tog upp vårt beteende i samband med vår vandring från Slottskyrkan till rikssalen för att höra Konungen uppläsa trontalet och höra talmännens svar på detta. Han säger att vi är själviska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

överlag. Vi försöker tränga oss fram till den bästa positionen i rikssalen. Ja, det är självklart att det är så. Vi människor är själviska, och det stora problemet är ju att man inte har en idealisk värld, och det är väl också detta som är orsaken till att vi står här och diskuterar våra gemensamma problem i tre dagar. Jag skulle emellertid vilja fråga herr Dickson: Är de osjälviska som inte går vare sig till kyrkan eller rikssalen? De kan ju inte delta i detta försök att komma fram i rampluset.

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Tidigare i eftermiddag, när jag äntligen hittade ett av de fåtaliga arbetsrum som står till den enskilde riksdagsmannens förfogande och suttit där en stund, råkade jag ut för någonting som man kanske skulle kunna kalla för en ny form av kollektivanslutning. Utanför den stängda dörren lät det som om någon ville komma in, och när jag sedan gick ut och såg efter satt en remsa tryckt på dörren på vilket det stod »Socialdemokratiska partiet». Nu satt jag lugnt kvar, alldenstund jag kommit in i rummet innan etiketten påklistrats. Jag vet inte om detta är signifikativt för den lättvindighet med vilken man ibland kan komma in i det partiet.

Det var emellertid inte kollektivanslutningen som jag egentligen skulle tala om, vilken jag som alla kanske förstår ogillar av rent principiella skäl. Herr talman! Jag skulle vilja säga ett par ord om den utlovade och påstådda förbättringen av den enskilde riksdagsmannens arbetsrumsförhållanden, som tar sig uttryck i att det nu finns två, möjligen tre rum, varav det ena tydligen alltid hålles låst. På alla övriga rumsdörrar finns det sådana här etiketter med olika partiers namn. Det faller alltså inte någon skugga enbart på det socialdemokratiska partiet vilket jag vill betyga för fru Nancy Eriksson i Stockholm, som tydligen är osjälvisk

nog att inte delta i trängseln i Slottskapellet — för att nu komma in på en annan fråga.

Man är väl litet känsligare när man är ny på det här stället än när man umgåtts med kamraterna några år i de här salarna och korridorerna och hört vad som sägs från talarstolen om breda munnar och liknande. Det är hårda ord, men det kanske inte menas så mycket med dem. Tidigare i dag var det någon som talade om ett gott hjärta och en bred mun, och det kan hända att detta är signifikativt. Jag hoppas i alla fall att det gäller de flesta av oss.

Första gången jag var med om det högtidliga öppnandet — givetvis som föreskrivet i frack — tyckte jag att det var bedrövligt, precis som herr Dickson framhållit i dag. Det året tänkte jag faktiskt motionera om att vi skulle införa en ordning i rikssalen och Slottskapellet, som liknar den vi har här i kammaren, d. v. s. att vi finge numrerade platser. Jag tyckte att det inte skulle behöva vara så särskilt besvärligt att genomföra en sådan sak, och för att inte stockholmarna alltid skall vara främst därför att man börjar med nr 1, kunde man försöka vara rättvis och det ena året ha nr 1 och det andra året ta östgötarna, fortsätta med göteborgarna o. s. v. och på så sätt byta platser i rikssalen. Detta skulle vara ett ganska enkelt arrangemang.

I anslutning till herr Dicksons anförande skall jag be att få framställa detta förslag till dem det vederbör. Det har sagts att talmanskonferensen skulle kunna ordna en sådan sak. Jag vet inte själv, men i så fall skall jag be att få vidarebefordra frågan dit.

Jag vet inte om det tipset kan slå igenom ett kommande år, men jag hoppas det. Det vore skönt att veta att jag sitter på t. ex. bänk nummer 18 i Slottskapellet, som är avsedd för sex eller sju platser, av vilka en är min. Det är inte så märkvärdigt. Det kan vara likadant i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rikssalen. Det kan bli en framträdande eller mindre framträdande placering, obetaget vilket, bara man får en bestämd plats.

Vad den föreliggande statsverkspropositionen beträffar är det underligt att vi i år, när nästan alla hjul är i gång och alla människor arbetar, får höra finansministern säga att han har varit tvungen att slå av på reformarbetet. Jag skall inte här ingå på några detaljer men vill ändå fråga: Vad är det för fel? När skall vi göra vad vi vill uträtta, om vi inte kan göra det när allt går för full maskin? Skall vi göra det när det blir sämre tider?

Sedan har jag också lekt litet med en tanke, som möjligen skulle kunna vara någonting för regeringssidans ekonomer att ta upp. De statliga företagen belastar väl nu ofta driftbudgeten på olika håll. Tänk om de företagen i fri konkurrens med enskild och privat verksamhet och på lika villkor kunde drivas så att de täckte en väsentlig del av sitt medelsbehov med egna inkomster. Skulle inte det vara ett mål att se fram emot — för att här knyta an till herr Heléns utmärkta anförande som avslutade gårdagens debatt om det öppna samhälle som vi kanske kan se fram emot. Även det tipset ger jag till dem det vederbör; det blir väl inte talmanskonferensen utan något annat forum.

Sedan vill jag också beröra en liten men ganska väsentlig detalj, som herr Nordgren och några andra talare tidigare varit inne på. Jag avser här de värdeminskningsavdrag man som företagare har rätt att göra för industrifastigheter. Den gränsen är för närvarande mycket snäv, nämligen 2 å $2\frac{1}{2}$ eller i bästa fall 3 procent. För sådana fastigheter som man kan beräkna vara värdelösa efter kortare tid kan avskrivningsprocenten i exklusiva fall bli något högre. Om man har ett värdeminskningsavdrag på 3 procent, blir fastigheten avskriven på 33 å 35 år. De flesta taxeringsmyndigheter medger att procent-

talet i de regler som nu tillämpas egentligen borde justeras uppåt, men i avvaktan på besked från högre ort anser man sig inte kunna höja avdraget. Jag vill vid denna remissdebatt aktualisera frågan att påskynda en sådan justering av procentsatsen uppåt i avvaktan på att skatteberedningens förslag kommer, så att avskrivningsvillkoren blir mera liberala.

Det finns exempel på företag som lånat pengar, i vissa fall kanske med statlig medverkan, vilka skall vara återbetalade inom 20 år. Där blir det sålunda en femprocentig avskrivning, men vederbörande har kanske inte medgivits dra av mer än hälften. Vederbörande måste då skatta för halva avskrivningsbeloppet, innan han har möjligheter att amortera på det lån han har tagit på anläggningen. Detta är ju ett knepigt sätt att få ökade skatteinkomster, men jag tycker inte att det är det bästa sättet. Det borde kunna reformeras.

Rättvisa är ju någonting som vi svenskar är mycket känsliga för, fast vi har litet olika syn på rättviseförhållandena. Men jag tycker det vore rimligt om grupper på 1 000 personer på olika håll i landet kunde få ungefär de 10 bostäder, som det blir per 1 000 personer om man delar den kvot som nu finns tillgänglig i dessa knapphetens tider. Så är ju inte fallet, som alla vet av de fördelningar som vi har fått tidigare och som gäller även nu. Jag skulle, i likhet med länskamraten nyss, vilja dra en lans för speciellt det lån som har kallats för länet utan ansikte, nämligen Skaraborgs, och som även i fördelningen för 1966 klart är bland de mindre gynnade. Vi skulle ha haft mellan 800 och 850 lägenheter mer, om vi följt riksmedeltalet. Jag vill betona att det är viktigt att det byggs överallt där det är brist på lägenheter. Bristen tycks ha benägenhet att sprida sig från storstadsområdena till nästan alla tätorter i landet i övrigt.

Det är också viktigt att lägenheterna byggs där det finns arbetskraft, plats att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bygga på och möjlighet att skaffa kapital. Planeringen gynnas inte av att man i vissa fall släpper till möjligheter och strax därefter slår till bromsarna, utan den gynnas av en lugnare och jämnare takt. Man bör överlåta åt de mindre enheterna att sköta och planera en del av verksamheten, och det behövs en liberalare tillståndsgivning från de statliga myndigheternas sida. Jag tror att hela vårt land, både tätbygd och glesbygd skulle tjäna på en sådan lugnare takt.

Vi upplevde i fjol hur det blev en onormalt stor igångsättning under den sista månaden därför att möjligheterna på sina håll inte hade utnyttjats tidigare på grund av kapitalbrist, som i sin tur berodde på att kapitalet inte hade släppts fram. På slutet medverkade regeringen till att nästan »klämma fram» kapitalet, och då kom under december månad denna onormalt stora igångsättning, som måste påverka även planeringen för detta år. En jämnare och lugnare takt rekommenderas och är väl inte så omöjlig att nå. Jag har många exempel på orter där man har fått avbryta seriebyggande. Man har planerat en etapp för att kunna fortsätta på nästa, man har ordnat kapital och arbetskraft har funnits på platsen, som man varit tvungen att flytta därför att man inte fått tillstånden. Det är inte god ekonomi och planering.

För några år sedan myntades uttrycket att man ville bygga till den siste muraren, och jag tycker att vi i dag skulle försöka att över hela landet få möjligheter att bygga till den siste byggnadsarbetaren. Vi behöver sannerligen få bostadsbristen ur världen, både i stora tätorter och på mindre orter i landet.

En detalj i sammanhanget som jag inte vill underlåta att beröra har samband med att man exempelvis för att dra fram en trafikled river byggnader av vad slag det vara må. I Södertälje rives en kyrka, och på grund av de hårdare restriktioner som råder på byggmarknaden får man inte tillstånd att

bygga upp en ny. Jag anser det otillständigt att vägra återuppförande av byggnader som rivs under sådana förutsättningar. De är inte att jämföra med normal byggnation, som kan planeras av vederbörande i vanlig ordning. Då bör det enligt min mening finnas undantagsmöjligheter för ifrågavarande församlingar, så att de kan få återuppföra sin kyrka på en annan plats, när det gäller rivning som aktualiserats på grund av trafikleders framdragande eller dylikt.

U-hjälpen har varit på tal, och jag kan inte underlåta att avslutningsvis säga några ord om den, herr talman.

Herr Börjesson i Glömminge sade att vi kan göra så litet, och det är väl riktigt. Men om vi nöjer oss med att säga att vi kan göra så litet, blir det ju ingenting utfört. Jag har i tidigare sammanhang när det gällt våra jordbruksavtal — bl. a. det s. k. Danmarksavtalet — påpekat att det inte är riktigt av oss att i dessa världssvältens tider inskränka vår livsmedelsproduktion, hur liten betydelse den än kan ha i det stora världssammanhanget. Nej, vi måste efter måttet av vår förmåga även här göra vår insats.

Och var jag slutligen ville understryka är att vi bör handla med lojalitet som riktmärke, lojalitet inte bara mot våra närmaste, inte bara mot vår egen grupp i samhället, inte bara mot vårt eget land och inte bara mot våra egna landsmän utan mot samtliga de människor som bebor den värld, där avståndet i dag blir allt mindre och mindre rent geografiskt och där man borde kunna hoppas att avstånden även när det gäller den mänskliga kontakten människorna emellan skulle bli mindre. Denna maning om lojalitet över alla gränser må, herr talman, vara mitt sista ord i denna remissdebatt.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Inspirerad av att — om jag undantar dem som väntar på sin tur

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i talarlistan — något tiotal ledamöter ännu dröjt sig kvar i kammaren för att hedra de tappra kamraterna här i talarstolen, skulle jag vilja påstå, att årets statsverksproposition avsevärt kan komma att försvåra grundskolans, det nya gymnasiets och fackskolans genomförande enligt läroplanernas intentioner. Skolöverstyrelsens anslagsäskanden har prutats så kraftigt, att åtskilliga av de allra nödvändigaste byggena för grundskolan inte kan påbörjas. Elever, som flyttar från glesbygder till tätorter, kommer att få uppleva det ganska egenartade, att de nästa år kan få åka skolskjuts tillbaka till den nedlagda skolan i glesbygden därför att man inte kunnat ordna lokaler i det större samhället.

Lärarna kan inte genomföra läroplanen i provisoriska lokaler, som får otillräcklig utrustning, och de lärare, som skall börja undervisa i det nya gymnasiet till hösten, kan inte få den fortbildning de behöver. Över huvud taget: Fortbildningsprogrammet, som skulle genomföras på fem år, kan gå i stöpet, och det nya gymnasiets elever får — det är helt ofrånkomligt — under lång tid lärare som ej utbildats för de krav som ställs på dem. Därutöver sätts — vilket kanske inte så många observerat — folkbildningen på sparlåga.

Sådan är den ganska dystra sanningen, om man vill se verkligt realistiskt på årets statsverksproposition vad gäller den ecklesiastika huvudtiteln. Löftenas tid synes nu vara förbi, och vi står inför den kalla verkligheten. Visserligen blir — det har utlovats — ingen elev och ingen klass utan golv, väggar och tak, men det pedagogiska innehållet blir det si och så med. Vårt skolväsen kan komma att närma sig något som kan kallas en allmän kris. I fråga om lärarförsörjningen har krisen redan inträtt sedan flera år tillbaka. Orsakerna därtill har varit och är flera. Låt mig kort beröra ett par som osökt inställer sig nu vid remissen av årets statsverksproposition.

För att en verksamhet av vad slag den vara må skall fungera väl fordras bland annat en god personalpolitik. Personalen skall känna sig uppskattad, ha en hygglig löneutveckling, goda arbetsförhållanden och en känsla av att den betyder något för verksamheten. Detta har man sedan länge insett inom det enskilda näringslivet och på sina håll även inom statsförvaltningen, dock i flera avseenden tyvärr inte på det ecklesiastika området.

Som exempel på ett förvänt sätt att sköta personalpolitiken kan tas förra årets förhandlingar om professorslöner. Såsom villkor för en uppflyttning av professorerna med en lönegrad ställdes krav på en 50-procentig ökning av den timbundna undervisningsskyldigheten — ett krav som uppenbarligen härrörde från ecklesiastikdepartementet. Förslaget var inte bara fientligt mot forskning och forskarhandledning — det var även ett skolexempel på en dålig personalpolitik.

I fråga om lärarna har frågan om deras löneställning skjutits från förhandlingsomgång till förhandlingsomgång med mycket krystade motiveringar. Folkskollärarna fick i föl ett mycket välbehövligt lönelöft, vilket dock hade låtit vänta länge på sig. Gruppen hade legat stilla lönegradsmässigt under en lång tid.

Universitets- och läroverkslärarna har under de senaste åren fått vidkännas — det tål att upprepas även om det har tagits upp åtskilliga gånger i pressen — inte bara en relativ försämring i förhållande till löneutvecklingen i allmänhet och på andra statliga områden utan till och med en absolut försämring. Den efter skatt behållna inkomsten, uttryckt — om nu detta är möjligt — i ett enhetligt penningvärde, har minskat, samtligt som medborgarnas privata konsumtion i allmänhet ökar.

Skol- och universitetsväsendet genomgår stora reformer, under vilka personalens helhjärtade medverkan under

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svåra förhållanden och med otillräckliga resurser och hjälpmedel är av avgörande betydelse. Kan det då vara rimligt — det måste man fråga sig — att ställa skolornas och universitetens lärare och forskare utanför den standardutveckling, som de själva i så hög grad bidrar till att skapa?

Det är förvisso inte bara en fråga om löner. Det gäller också pensionsåldrar, arbetstid, andra anställningsvillkor och arbetsförhållanden. Det gäller skatter och priser, och det gäller viljan att lyssna på personalen och dess organisationer och låta dem få medinflytande. Med den personalpolitik, vilken på sistone låtit höra av sig en hel del, är det inte underligt, om benägenheten för lärarkyrket minskar.

Finansministern talar i år i skarpare ordalag än någonsin till parterna på arbetsmarknaden och manar dem till återhållsamhet i lönefrågorna. Man frågar sig onekligen, om denna förkunnelse kan vinna gehör, när man som jag har en viss anknytning till de stora personalorganisationerna. De hårda orden kommer från den som med sin skattepolitik genom arbetshämmande marginalskatter driver lönebuden i höjden.

Stora grupper främst bland tjänstemännen — bland dem lärarna — kan med ett slösande rikt illustrationsmaterial påvisa, att skattepolitiken utformas på ett sätt som icke är till fördel för dem. De ser en mot dem partiskt inställd regering under LO:s påverkan, och det är inte underligt, att deras tålamod är svårt anfäktat. Det är bara att konstatera att så är fallet. Klimatet för stabiliseringsappeller är inte — det kan jag försäkra — precis det bästa. Inflation- och skattekrönor är värdelösa krönor för löntagarna.

Vi står närmare en urladdning — det bör nog framhållas — på vissa delar av arbetsmarknaden än på många år tidigare. Detta gäller inte minst lärargrupperna på alla nivåer. Konfliktuppmarschen är tyvärr ett ofrånkomligt faktum.

Vill man åstadkomma en god lärarrekrytering, är den naturliga vägen att förbättra löne- och andra arbetsvillkor, så att lärarjobbet blir attraktivt. Helt häpnadsväckande är, att inte ens skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet under sina nuvarande chefer vill inse detta utan i stället, med föga framgång, önskar leka biträdande finansministrar. De båda ämbetenas underliga konstgrepp med diverse nedskärningar av den framtida lärarutbildningen är helt oförklarliga, om man inte är ute för att tjäna pengar på bristande lärarkompetens och besvikna, för att inte t. o. m. säga lurade elever. Argumenteringarna är så svaga, krokiga och haltlösa att man känner sig generad.

Vi får hoppas, att ecklesiastikministern bättre beaktar den verkliga saksaken, när han nu går att låta skriva det förslag till en reformering av klass- och ämneslärarutbildningen, som förebådas i statsverkspropositionen. Lärarna på universitets- och skolområdet är inte bara en angelägenhet för de fackliga organisationerna och för det nya statens avtalsverk. De är också en angelägenhet för hela vårt folk och därmed för regeringen. Goda universitet och goda skolor kräver en god personalpolitik. Det betyder i flera avseenden en annan personalpolitik än den nuvarande.

Till slut ett i sammanhanget belysande citat ur vår icke understödda press: »Jag har», upplyser herr grundrektor Hagwald i Grönköpings veckoblad, »lyckats besätta alla lediga lärartjänster med vikarier. Lyckligtvis är många av dem, som inte lyckades komma in vid något lärarseminarium, villiga att taga något vikariat, vilket avsevärt lättat situationen.»

Så uttrycker man sig då man är mild i ord men stark i sak.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts tal vid riksdagens högtidliga öppnande konstateras att vårt lands förhållande till främmande makter är gott. Av den vid samma tillfälle av regeringen presenterade finansplanen framgår att vårt lands förhållande till egna makter däremot inte är särskilt gott. Med egna makter avser jag då de element i vår ekonomi som tillsammans är avgörande för dennas tillstånd och utveckling och därmed också för våra möjligheter till fortsatt standardökning. Det är faktorer sådana som konsumtionsvolymen, investeringarnas höjd, exportvolymen, penningvärdeutvecklingen m. m. som med en viss travestering kan betecknas som »egna makter».

Finansplanen, i vilken utlämnas det recept med vars hjälp regeringen avser att vårt förhållande till de egna makterna skall förbättras och därmed sjukdomssymptomen i samhällsekonomien kunna avlägsnas, måste tyvärr konstateras vara ett på de flesta punkter orealistiskt och på önsketänkande grundat aktstycke. Finansministern uttalar i finansplanen med all rätt sin oro över framför allt bytesbalansens utomordentligt ogynnsamma utveckling under det gångna året. Underskottet i bytesbalansen har stigit från 60 miljoner kronor år 1964 till nära 1 400 miljoner kronor år 1965, en försvagning som inte minst på grund av den snabbhet varmed den negativa trenden mognat ut är rent olycksbådande. Men, som sagt, det recept som han presenterar kan knappast betraktas som förtroendeingivande. I varje fall kan de föreslagna åtgärderna inte vara tillräckliga.

Den primära åtgärd som i vikt och betydelse borde överskugga allt annat vore att ta ett stort och samlande grepp för att komma till rätta med penningvärdeförsämringen. Tyvärr synes inflationen tendera att snabbt accelerera, och då är problemet att bemästra denna utveckling givetvis i dagens läge det

allra främsta. Både av statsverkspropositionen och av vad som anförts från regeringsbanken tidigare under denna debatt framgår det klart att man inte vill ta det stora och samlande greppet mot inflationen som har krävts av oppositionen och som borde vara alldeles nödvändigt. Det är tyvärr, herr talman, bara att notera detta.

När det sedan gäller försämringen av bytesbalansen, som är utomordentligt allvarlig, och nödvändigheten att snabbt öka exportvolymen, måste det uppenbarligen till särskilda åtgärder. Man måste alltså ge exportindustrien speciella möjligheter att öka sin konkurrenskraft. Detta är för resten nödvändigt även för den övriga industrien.

I ett läge då arbetskraftsvolymen väntas fortsätta att sjunka — enligt 1965 års långtidsutrednings beräkningar med 0,3 procent per år — är det mer nödvändigt än någonsin dels att skapa förutsättningar för en snabb och kraftig ökning av industriens investering, dels att hålla nere kostnaderna så mycket som möjligt.

För att uppfylla den målsättningen vore en förstahandsåtgärd naturlig och motiverad, nämligen att avskaffa den avgift på industriens investeringar vid byggnader och maskiner som omsättningskatten i sin nuvarande utformning utgör. Jag är emellertid, herr talman, medveten om att det inkomstbortfall som en dylik åtgärd skulle medföra blir av sådan storleksordning, att det inte är möjligt att ensidigt vidtaga den i dagens ansträngda budgetläge. Vad som däremot skulle kunna vara möjligt att göra och som säkerligen skulle få gynnsamma verkningar när det gäller att stabilisera samhällsekonomien och få till stånd en positiv bytesbalans, vore införandet av en mervärdeskatt — något som här tidigare har förordats av många talare på oppositionssidan. För drygt ett år sedan föreföll finansministern inte ointresserad för denna skatteform, men han ändrade sig som be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kant, av okänd anledning, och sköt det omsorgsfullt utarbetade mervärdeskatteförslaget på framtiden.

Här skall inte ordas om mervärdeskattens olika tekniska detaljer — det har man gjort tillräckligt både här och i andra sammanhang — men denna skatteform har, som jag nyss påpekade, avgörande fördelar framför andra.

Den medför en i förhållande till priset likformig beskattning av varor och tjänster, eliminerar den nuvarande omsättningsskattens kumulativa effekt att träffa även produktiva investeringar i byggnader, maskiner och inventarier och en del andra företagskostnader. Den kan konstrueras så, att den verkar neutralt med avseende på det internationella handelsutbytet.

Det sistnämnda innebär en utomordentligt väsentlig effekt sett mot bakgrund av vår försämrade bytesbalans. Importvaror kommer att belastas med en skattetyngd likvärdig med den som drabbar varor som producerats inom landet för hemmakonsumtion, och exporten kommer icke att tyngas av någon skatt. Den nuvarande omsättningskatten medför bl. a. att de svenska exportföretagen drabbas av kostnader som deras utländska konkurrenter inte har, medan de varor, som dessa säljer hit, undgår denna verkan av omsättningskatten.

Vill man öka exportvolymen och minska importen, kan sistnämnda system inte anses vara särskilt klyftigt, i varje fall inte på längre sikt. En mervärdeskatt i den allmänna form, som allmänna skatteberedningen tänkte sig, skulle väsentligt öka näringslivets möjligheter till produktiva investeringar — något som inte är självändamål för företagen utan som ganska snart skulle få gynnsamma följder för konsumenterna genom att en ökad mängd varor kommer fram. Detta ökar nämligen konsumenternas valmöjligheter och stimulerar konkurrensen i fråga om både priser och kvaliteter. Dessutom kommer

enligt utfästelse från näringslivet priserna att sänkas på en mängd varor, som befrias från de nuvarande punktskatterna om en mervärdeskatt införs.

De inkomsttagare som har den lägsta skatteförmågan måste vid införandet av en mervärdeskatt kompenseras särskilt med t. ex. höjda folkpensioner, ökade barnbidrag, större bostadsrabatter etc.

De nyss angivna möjligheterna till ökning av de produktiva investeringarna skulle inte minst få betydelse för mindre företag. Dessa diskrimineras fortfarande i olika avseenden på ett sätt som inte kan tolereras. Med hänsyn till den framskridna tiden, herr talman, skall jag avstå från att ge närmare exempel härpå. Jag vill nu bara säga att småföretagen t. ex. inte kan skapa investeringsfonder därför att de i allmänhet drivs som enskilda firmor vilka inte får göra avsättningar till sådana fonder.

När det vidare gäller att öka det egna kapitalet, vilket är så viktigt för företag som vill utvecklas, så är nyemissionsvägen stängd.

Med litet god vilja skulle denna orättvisa mot de mindre företagen kunna undanröjas. Att så sker är viktigt inte minst därför att dessa företag fyller en så viktig servicefunktion i vår ekonomi, en funktion som bl. a. är av avgörande betydelse för våra snabbt växande storindustrier. Dessa skulle i dag näppeligen klara sig i konkurrensen utan tillgång till en rad skickliga underleverantörer inom vår mindre industri.

När det gäller industrien och dess produktionskapacitet påpekade jag tidigare att enligt 1965 års långtidsutredning arbetskraftens volym, mätt i antalet arbetstimmar, beräknas komma att minska med 0,3 procent under nästa femårsperiod. Minskningen skulle bli ännu större om vårt land inte kunde utnyttja det arbetskraftstillskott som invandrarna utgör. Långtidsutredning-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en räknar med ett årligt invandringsöverskott på 10 000 personer. Det gäller emellertid att skapa förutsättningar för att de människor som invandrar hit så snart som möjligt blir effektiva kuglar i vårt samhällsmaskineri. Härvidlag räcker det inte att anlägga rena nytto synpunkter, det räcker inte att fortast möjligt utbilda och fortbilda dem som söker sig hit för att få sin utkomst.

Dessa människor måste först och främst anpassas i vår miljö, för att de skall kunna assimileras hundra procentigt. Detta måste vara det grundläggande målet för invandringspolitiken. Vi får inte handla så att vi här i landet får främlingskolonier, där invandrarna lever isolerade och utan kontakt med den infödda befolkningen och där känner sig stå utanför gemenskapen på arbetsplatsen och andra ställen. Om vårt sätt att behandla invandrade människor skulle få sådana följder vore detta både inhumant mot de enskilda individerna och föga rationellt ur samhällsekonomisk synpunkt.

Jag anser, herr talman, att de åtgärder som redan vidtagits av vederbörande myndigheter och av många företag i form av undervisning i svenska, kurser i samhällskunskap o. s. v. är mycket lovvärda. Ytterligare sådana åtgärder kan säkerligen vidtagas i syfte att underlätta en god miljöanpassning. Men jag tror att språkundervisningen och kursverksamheten måste göras obligatoriska, åtminstone för de invandrare som inte siktar bara till en korttidsanställning. Speciellt viktigt torde detta vara när det gäller de hustrur till invandrarna, som inte går ut i förvärvslivet utan stannar i hemmen och som där i många fall blir mer isolerade än maken, som har kontaktmöjligheter på arbetsplatsen, och mer isolerade än barnen, som får kontakter i skolan.

Det bör alltså enligt min mening göras klart för alla utländska medborgare som vill bosätta sig här i landet,

att de måste undergå en obligatorisk språkundervisning och undervisning i svensk samhällskunskap och eventuellt även i några andra ämnen. Ett obligatorium av detta slag är säkerligen — även om ordet obligatorium kanske inte är så lustbetonat — i ett korttidsperspektiv rationellt, och det underlättar dessutom miljöanpassningen, något som på lång sikt får betydelsefulla humanitära följdverkningar till bättnad för alla parter. I varje fall är ett sådant obligatorium inte så inhumant mot invandrade människor som sålt sina sista ägodelar för att få ihop till en Svergebiljett, som det obligatorium man nyss infört och som kallas arbetstillstånd. Framför allt vore det obligatorium jag talar om inte så inhumant som det sätt på vilket man tillämpar bestämmelserna om arbetstillstånd. Den saken har behandlats tidigare, och jag skall inte gå in närmare på den.

När man talar om människor som på grund av misär och de små utkomstmöjligheterna i det egna landet begett sig hit för att söka sig en bättre framtid, är det naturligt att tanken också går till u-ländernas folk. Det tidigare uppställda målet, att vi liksom övriga länder skulle avstå en procent av vår nationalinkomst som hjälp till u-länderna, synes i dag mer fjärran än någonsin. Vår u-hjälp kommer enligt regeringens förslag under kommande budgetår att utgå med några tiondels procent av nationalinkomsten — en för ett så rikt land som Sverige genant låg siffra.

Jag är, herr talman, övertygad om att fler människor här i landet än s. k. initierade bedömare har klart för sig är beredda att slå av en del på standardökningstakten för att hjälpa u-ländernas folk. Ett lämpligt och smidigt instrument, med vars hjälp denna hos de breda lagren av vårt folk inneboende vilja att öka vårt bistånd till u-länderna skulle kunna konkretiseras, ger den av mig tidigare behandlade mer-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

värdeskatten. Denna skatteform innebär ju bl. a. att importen blir skattebelagd liksom alla inom landet producerade varor som konsumeras här hemma.

Det skulle säkerligen inte möta några oöverstigliga tekniska svårigheter att med hjälp av handelsstatistiken få fram hur stor del av mervärdeskatten, om den nu införs, som drabbat importen från u-länderna. Den framräknade summan som sålunda representerar den del av den totala mervärdeskatteintäkten som drabbat u-ländernas import borde tillföras en särskild u-hjälpsfond, vars medel sedan skulle kunna ställas till internationella u-hjälpsorgans förfogande och komma u-landshjälpen till del.

Det är möjligt att en införd mervärdeskatt genom denna metod att söka öka u-landshjälpen kanske måste utgå med ett något högre procenttal än vad som annars skulle erfordras med hänsyn till nödiga skatteintäkter. Jag är, herr talman, emellertid säker på dels att majoriteten av vårt folk i så fall skulle vara beredda att ta den ökning i det individuella skatetrycket, som kunde föranledas av det framlagda skatteförslaget, dels att dess realiserande vore en enkel och effektiv metod att komplettera u-hjälpen från vårt land i dess nuvarande form, en hjälp som naturligtvis måste få fortsätta såsom hittills. Mitt förslag är alltså avsett att vara en komplettering till denna hjälp, men kompletteringen representerar måhända ett aktningvärt belopp eftersom importen från u-länderna är relativt stor för närvarande och tenderar att vara i stadigt stigande.

Herr **PETERSSON** (h):

Herr talman! Den sena timmen gör att jag kommer att försöka att fatta mig kort.

Den som läser årets finansplan blir brydd. Med all rätt påpekas att svenska varor blivit svåra att exportera och att vår hemmamarknadsindustri fått ökad konkurrens av importvaror. Kombina-

tionen av detta har gett som resultat 1 400 miljoner i importöverskott och för att råda bot på den saken inför regeringen nya skatter på bilismen, telefonsamtal och spritvaror på sammanlagt ca 600 miljoner kronor.

Skall de här utgiftshöjningarna, som ytterligare fördyrar svensk produktion, stärka svenska varors konkurrenskraft gentemot produkter från andra länder? Höjda drivmedelsskatter och telefonavgifter måste ytterligare fördyra svenska varor och därigenom få direkt motsatt effekt till den finansministern säger sig eftersträva. Vore det inte uppriktigare av regeringen att erkänna att skattehöjningarna behövs för att klara budgeten? Tyvärr är det också de delar av vårt land, där avstånden är störst, som får allra mest kännning av de av finansministern föreslagna skatterna. Med gemensamma krafter om än på något olika vägar har partierna arbetat för att med aktiva lokaliseringsinsatser stärka näringslivet i vårt lands glesbygder. Mycket återstår dock innan produktionsklimatet blir bra. Regeringens nya skatter kommer att tyngst drabba Norrlands människor och näringsliv, som redan brottas med de största avståndskostnaderna.

Jag tror inte att de av regeringen föreslagna åtgärderna kommer att ha någon stimulerande effekt på näringslivets konkurrensförmåga eller bromsa upp inflationen. Troligen kommer den ofördelaktiga utvecklingen av exportbalansen att fortsätta, om inga andra åtgärder sätts in än vad regeringen nu föreslår. Mycket talar för att kostnadsspiralen i vårt land kommer att fortsätta stiga och att vi får uppleva en avsättningskris över vidare fält än t. ex. textilvaror, skoproduktion och stålvaror, där redan utlandskonkurrensen bereder svenska företag utomordentliga bekymmer. Får vi sådana vidare avsättningsbekymmer, är det risk för att de kommer att i mycket hög grad drabba just norra Sverige.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Detta kan också bli en mycket besvärlig sak när det gäller vår aktiva lokaliseringspolitik, som rentav kan få en allvarlig knäck genom dessa svårigheter.

En enda huvudtitel har fått mindre pengar än förra året, nämligen den fjärde, och det mest förvånande är att det också är den enda huvudtitel som har en samlad, långsiktig planering, utarbetad i samarbete med företrädare för riksdagens fyra största partier, biträdda av landets främsta expertis. Regeringen föreslår nu en nedprutning med cirka 100 miljoner av anslaget till byggnader och befästningar och med cirka 250 miljoner på beställningsbemyndiganden av tygmateriel. Det medför naturligtvis en ryckig försvarsplanering och därmed högre kostnader för samma försvarskraft. Det torde också medföra besvärande driftomläggningar, som kommer att påtvingas vissa företag, och angelägna byggnadsarbeten kommer att senareläggas och säkerligen fördras.

När 1962 års försvarskommitté uttalade att försvarsbeslutet skulle kunna omprövas, om det statsfinansiella läget påtagligt försämrades, avsåg den säkerligen icke att en sådan omprövning skulle behöva ske i dagens läge med kraftig högkonjunktur, full sysselsättning i större delen av landet och sjunkande relativa kostnader för försvaret. Men finansministern och därmed regeringen anser att just under kommande budgetår måste 350 miljoner av försvarsanslagen tillfälligt frysas in för senare användning. Under fjolårets remissdebatt försäkrade finansminister Sträng att försvarsöverenskommelsen var ett avtal av sådan art, att regeringen och övriga medverkande skulle känna sig helt bundna under avtalsperioden. Detta i motsats till skatteberedningens enhälliga kompromissförslag om omläggning av skatterna. Där betraktade sig regeringen inte alls som bunden, utan ansåg sig kunna laga efter läglighet. I interpellationsdebatten i höstas försäkrade försvarsminister Andersson

herr Virgin i första kammaren att det inte alls var fråga om att minska försvarsanslagen, utan uteslutande om att göra en anpassning av försvarsbeställningarna till det rådande konjunkturläget.

Två av regeringens medlemmar har alltså utan invändning från någon kollega försäkrat, att försvarsöverenskommelsen skall gälla och att eftersläpningen således skall inhämtas. Men blir det verkligen så? Den nuvarande försvarsöverenskommelsens sista budgetår bestäms under denna vårriksdag, och i går påpekade också finansminister Sträng det välkända förhållandet att det anslagsbelopp som gäller för nästa års försvarsbudget diskuteras som bäst i försvarsutredningen. Visserligen försäkrade herr Mellqvist under gårdagen att besparingen var temporär och att försvarets målsättning skulle fullföljas, men är herr Mellqvist i detta fall talesman för hela den socialdemokratiska riksdagsgruppen? Jag hoppas att så är förhållandet, men jag vågar inte lita därpå.

Mycket talar tyvärr för att förskjutningen till kommande år av 350 försvarsmiljoner är en eftergift för vänster-radikala och kommunistiska krav. Vid förra årets riksdag hade kommunisterna en motion, i vilken åskades en prutning av försvarskostnaderna med drygt 300 miljoner kronor. Man hemställde att riksdagen skulle besluta om utgiftsstopp för militärkostnaderna vid det löpande budgetårets övre gräns. Statsutskottet anförde bl. a. i sitt enhälliga utlåtande nr 4, att riksdagen vid fattandet av 1963 års försvarsbeslut underströk angelägenheten av att den då beslutade kostnadsramen inte annat än i exceptionella situationer rubbades med hänsyn till skiftande tendenser i det utrikes- och militärpolitiska läget. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena, som sades syfta till en radikal förändring av den träffade försvarsöverenskommelsen. Riksdagen beslöt utan votering i enlighet med utskottets förslag.

I år föreslår regeringen själv en ned-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

prutning som är något större än den kommunisterna föreslog föregående år. Regeringen vill, som jag nämnde, minska försvarskostnaderna med 350 miljoner och försäkrar samtidigt att detta ingalunda bryter mot den ingångna försvarsöverenskommelsen eller avser att minska vår försvarskraft eller våra försvarskostnader på längre sikt. Det torde emellertid vara svårt att få folk utanför regeringspartiets innersta krets att inse den tydliga oerhörda skillnaden mellan kommunisternas avsikter i fjol och regeringens avsikter i år med en nedprutning av 300 respektive 350 miljoner av försvarsanslaget.

Regeringen hoppas väl att de som anser att den ingångna försvarsöverenskommelsen skall hållas litar på vad finans- och försvarsministrarna sagt, nämligen att nedprutningen ingalunda innebär ett avtalsbrott eller några besparingar, medan kommunisterna och andra vänstersinnade skall uppfatta nedprutningen på 350 miljoner kronor som en reell sänkning av försvarskostnaderna. Mycket tyder också på att den verkliga innebörden av förslaget kommer att hållas dold till efter höstens val. För detta talar bl. a. regeringens allmänna lust att skjuta avgörandena framför sig i frågor där regeringspartiet har svårt att få till stånd en inre enighet — andra exempel därpå är frågan om taktiska kärnvapen, frågan om författningsreformen och den mindre frågan om melanöl eller inte.

Herr talman! Troligen känner sig regeringspartiets taktiker mycket tillfredsställda med regeringens finurlighet i denna för socialdemokraterna känsliga fråga. Men det demokratiska styrelsesättets viktigaste person, den enskilde väljaren, kommer troligen inte på valdagen att äga kännedom om huruvida socialdemokraterna avser att fullfölja försvarsöverenskommelsen eller låta sänkningen av försvarsanslaget slå igenom under kommande år. Detta är ett dubbelspel som inte hedrar någon

regering, knappast heller gagnar något regeringsparti.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Tillsammans med några socialdemokratiska riksdagskolleger har jag vid innevarande riksdag väckt förslag om en ny pressutredning — en motion som mötts med välvilja också i den borgerliga pressen. Utgångspunkten för oss motionärer har varit samhällets skyldighet att informera medborgarna. Mångfalden av lagar och institutioner gör det svårt för den enskilde att överblicka hela fältet och hålla reda på sina rättigheter och skyldigheter. Nya reformer beslutas och gamla ändras ständigt, och vår rikt differentierade dagspress svarar för att medborgarna blir sakligt och korrekt informerade. Men dagstidningarnas antal har som bekant starkt reducerats och faran för en pressmonopolistisk utveckling är nu uppenbar inte bara på flera håll i landsorten utan också i de stora stockholms- och göteborgsregionerna.

I motionen pekas på den fria åsiktsbildningens stora betydelse och på att olika röster i presskören utgör en balansfaktor och en rättsgaranti för den enskilde medborgaren. Mot denna bakgrund är det inte så märkligt att tidningsdöden i princip beklagas av alla. Inte minst i borgerlig press har exempelvis beslutet om Stockholms-Tidningens nedläggning livligt beklagats. Man kan emellertid inte räkna med att utsläppta tidningar skall överleva endast på grund av aldrig så välvilliga presskommentarer i de tidningar som har sitt på det torra. Det bör enligt motionärernas mening nu finnas goda utsikter att över partigränserna skapa förståelse för den här endast hastigt antydda problematiken.

Som en bland många andra tänkbara åtgärder har i motionen en bättre samhällsinformation genom bl. a. en kraftigt ökad samhällsannonsering starkt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

understrukits. För pressen skulle detta bli en icke föraktlig inkomstkälla. Kan-ske skulle vi, om viljan är god, kunna åstadkomma ett tidningsvänligare klimat i vårt land. Förutsättningen är att vi med mindre hetsighet än vad som var möjligt förra året kan resonera igenom dessa frågor. De olika mer eller mindre praktiska förslag som valsat omkring i tidningsdebatten bör bli föremål för utredning. Tidningarnas problem kan inte lösas, men i varje fall reduceras genom generella åtgärder på annonseringens och distributionens område.

I den nämnda motionen har föreslagits att representanter för Tidningsut-givarföreningen skall ingå i den till-tänkta utredningen. Här tillgänglig expertis bör utnyttjas, ty problemen på detta område är förvisso komplicerade. En rikt differentierad dagspress är av stort värde för hela vårt folk och en fri och stark press är för skilda mening-sriktningar av stor betydelse. Vi bör därför utan dröjsmål ta upp dessa frågor till förnyad prövning. I annat fall riskerar vi att tidningsdöden kommer att fortsätta sitt härjningståg. Om vi inte vill ha en sådan utveckling, bör allt som kan göras för att under-lätta pressens verksamhet ingående prövas.

Så några ord om prisfrågorna. Pris-erna har från november 1964 till november 1965 stigit med drygt 5,6 procent. Detta kan förefalla vara en något kraftigare stegring än året dessförin-nan, eftersom priserna från november 1963 till samma månad 1964 steg med nästan exakt 4 procent. Härvid är emel-lertid att märka att i den förstnämnda siffran inkluderas effekten av den höj-da omsättningsskatten från den 1 juli 1965. Den totala effekten av ändring-arna i den indirekta beskattningen — höjd omsättningsskatt samt slopade el-ler justerade punktskatter — har be-räknats till 2,6 procent. Tar man hän-syn här till har prishöjningen, rensad

från inflytande av indirekta skatter, va-rit klart mindre 1965 än 1964, vilket också framgår av att nettoprisindex se-naste året har stigit med 3,3 procent mot 4,5 procent ett år tidigare.

Det kan alltså inte göras gällande att inflationen under det senaste året fortskridit i accelererad takt. Det är inte heller rimligt att när skattesyste-met diskuteras uttala sin anslutning till en övergång till indirekt beskattning för att sedan, när prisutvecklingen kom-mer på tal, använda förskjutningen från direkt till indirekt beskattning som underlag för påståenden om ökad takt i prisstegringen. Studerar man de upp-gifter om prisutvecklingen som lämnats i statsverkspropositionen, finner man att utöver höjningen av den indirekta beskattningen en del speciella faktorer medverkat till prisförhöjningen. Näst alkohol och tobak har livsmedelspos-ten stigit starkast, vartill bl. a. höjda jordbrukspriser och höga priser på frukt medverkat. Vidare har bostads-posten stigit förhållandevis starkt.

De uppgifter om prisutvecklingen som lämnas dels i den nya nationalbudge-ten, dels i den reviderade nationalbud-gets för 1965 är av stort intresse inte minst för att kunna bedöma hur höjningen av omsättningsskatten inver-kat på priserna. Många uttalade ju förra året farhågor för att en höjning av omsättningsskatten skulle dra med sig prishöjningar som gick utöver själ-va skattehöjningen och på det sättet få en inflatorisk effekt.

Hur den utvecklingen gestaltat sig har ju belysts genom en rad utredningar av pris- och kartellnämnden. Av sär-skilt intresse är resultaten beträffande livsmedelshandeln. Det visade sig att prishöjningarna efter den 1 juli blev mindre än omsättningsskattehöjningen. Till en del berodde detta på lägre fabri-kantpriser på en del varor, varvid bland annat sänkta eller slopade punktskat-ter medverkade. En mycket betydande roll spelade emellertid en sänkning av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

handelsmarginalerna, åstadkommen genom en intensiv konkurrens mellan olika block inom livsmedelshandeln, främst i Stockholm men också på en del andra håll. Sedermera har visserligen både priser och marginaler stigit något, men ännu i oktober stannade den genomsnittliga prishöjningen på de undersökta sortimenten jämfört med prisläget i juni månad vid 1,7 procent i enskilda och 1,1 procent i kooperativa butiker. Nytt material, belysande utvecklingen efter oktober månad, har insamlats och håller för närvarande på att bearbetas.

Inom det undersökta livsmedelssortimentet uppvisar gruppen köttvaror en förhållandevis stark uppgång, vilket också uppmärksammats i diskussionen. För hela sortimentet kött, fläsk och charkuterivaror noteras en höjning från januari till oktober med 6,5 procent. Tar man bort omsättningsskatten blir höjningen 3 procent. Detta beror på höjda partipriser. Det genomsnittliga partipriset på hela detta sortiment beräknas nämligen till 4,5 procent, varvid utvecklingen dock varit olika, med en klar sänkning för kött och en kraftig höjning för fläsk, vilket ju också kommit till uttryck i avräkningspriserna till jordbrukarna. Det bör i detta sammanhang kanske påpekas att de skillnader, som uppkommit i fråga om livsmedelsposten mellan konsumentpris och pris- och kartellnämndens beräkningar och som ibland uppmärksammats i diskussionen, i huvudsak kan förklaras av höga priser på vissa färskvaror. Jag har tidigare nämnt äpplen som exempel härpå. Även färsk potatis och grönsaker har bidragit till att höja den allmänna prisnivån på livsmedel. Det är självklart att höga priser på varor av detta slag, föranledda av skördeförhållandena, inte har något med omsättningsskatten att göra.

Även för övriga varuområden som hittills undersökts gäller att prishöjningarna i anslutning till omsättnings-

skattens ökning ansluter sig nära till skattehöjningen. Vissa viktiga varuområden är emellertid ännu inte färdigbehandlade, beroende på att undersökningarna på grund av varornas karaktär måste förläggas till en senare tidpunkt. Det var inte mycken mening i att göra prisundersökningar för kläder, medan man höll på att realisera sommarkläderna. Undersökningsmaterialet beträffande kläder, möbler samt radio och TV tar också rätt lång tid att bearbeta, men detta arbete fortgår för fullt.

Att utvecklingen beträffande livsmedelspriserna blev så gynnsam som fallet varit, hänger i hög grad samman med den snabba rationaliseringen inom denna gren av handeln. Den har bland annat men långt ifrån enbart tagit sig uttryck i en snabb koncentration till färre och större enheter. Åren 1960—1964 sjönk antalet enskilda butiker, anslutna till Livsmedelshandlareförbundet, med över 3 700, och inom konsumentkooperationen reducerades samtidigt antalet butiker med 2 000. År 1965 har utvecklingen fortgått i ungefär samma takt.

Det bör framhållas att de betydande löneförbättringar som ägt rum för handelns låglönegrupper skulle ha satt helt andra spår i prisutvecklingen, om denna rationaliseringsprocess inte ägt rum. Alla är eniga om att processen kommer att fortsätta, och det är självklart att detta även i fortsättningen kommer att betyda mycket för prisutvecklingen. Samtidigt är det väl alldeles uppenbart att den intensiva prisövervakningen spelat en betydande roll, kanske framför allt såsom en konkurrentstimulerande faktor. Upplysning och information är också viktiga hjälpmedel för att göra konsumenterna prismedvetna.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Vad menas med att vara handikappad? På den frågan kan ingen ge ett entydigt svar. Gränsen där ett handikapp börjar är mycket flytande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och svår att bestämma och därtill högst individuell. Två personer med exakt samma fysiska skada kan ha helt olika möjligheter att klara sig själva på grund av olika psykiska förutsättningar.

De ansvariga i samhället har börjat inse att åtgärder i rent vårdande och lindrande syfte är otillräckliga för många. Vi måste framdeles i långt större utsträckning än hittills anstränga oss att rehabilitera och omskola de handikappade, försöka få fram tekniska hjälpmedel, lämpliga bostäder och transportmöjligheter som underlag för en inpassning i arbetslivet. Vi har stora möjligheter på detta område om vi bara satsar tillräckligt djärvt och målmedvetet. Hur skulle det vara med ett särskilt anslag till forskning och framställning av tekniska hjälpmedel för rörelsehämmande? Det nuvarande mycket vaga sambandet mellan de medicinska och tekniska forskningsråden räcker inte.

En annan allvarlig brist är att vi vet så litet om dessa människor, om deras situation i samhället. Hur många är de och under vilka betingelser lever de, ekonomiskt och vårdnadsmässigt, hur är deras bostadsförhållanden, transportmöjligheter m. m.? Har alla som kan och vill arbeta fått möjlighet till det?

I juli 1965 fick socialministern be- myndigande att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppgift att bl. a. utreda möjligheterna till en inventering av de handikappade. Denna inventering måste genast komma till stånd. Vi vet att 165 000 personer för närvarande åtnjuter förtidspension eller sjukbidrag och att cirka 25 000 av dessa är barn under 16 år. En någorlunda riktig siffra på det totala antalet handikappade föreligger däremot inte. Lokalt har det gjorts undersökningar, och dessa visar mycket stora divergenser mellan län och kommuner. I socialpolitiska kommitténs betänkande av år 1964 anges antalet handikappade i Stockholms län till 18,6 promille, medan siffran för Västerbottens län däremot är hela 42,8 promille.

Mellan olika kommuner kan så stora variationer förekomma som från 8,8 till 79,6 promille. Det skulle verkligen vara av intresse att få veta vad dessa skillnader beror på. Är det fråga om olika undersökningsmetoder, olika noggrant genomförda, eller blir det flera handikappade på vissa orter och i så fall varför?

År 1962 gjordes en frekvensundersökning i Stockholm, som visar att inte mindre än 5 procent av invånarantalet mellan 15 och 64 år var arbetsoförmögna på grund av handikapp. Skulle denna undersökning vara riktig och relevant skulle vi ha omkring 380 000 handikappade här i landet.

Enkäter bland dessa människor visar att sysslolösheten är ett minst lika betungande problem som själva handikappet. Att få en meningsfull sysselsättning för så många som möjligt av dem måste därför vara ett primärt mål att satsa hårt på. Inte bara enskilda arbetsgivare utan även det allmänna kan säkert göra betydligt mer i sin anställningspolitik mot handikappade; fördomar finns tyvärr ännu kvar på många håll. Sysslolösheten skapar inte bara svåra personliga problem för dessa människor utan medför även stora kostnader för samhället. Av den anledningen och även med hänsyn till arbetskraftsbristen bör vi kunna satsa mycket stora belopp på att ge varje handikappad ett arbete. Hur mycket offrar vi inte på att få hit utländsk arbetskraft?

Det är alltså inte bara en humanitär utan även en lönande åtgärd att satsa pengar på att bereda de handikappade sysselsättning. Hur många fysiskt mindre krävande tjänster i den stora och ständigt växande offentliga förvaltningsapparaten skulle inte med fördel kunna skötas av handikappade? Vi har inte på långa vägar gjort vad som borde göras på det området. Många rörelsehämmande skulle kunna placeras i biljettluckor och telefonväxlar för att här bara ta ett par exempel.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Enligt min mening gör vi på detta område för litet för de handikappade, och av den anledningen har jag en kritisk syn på direktiven till den handikapputredning som nyligen tillsatts. Den viktiga åtgärden att inpassa de rörelsehämjade i arbetslivet tar man för lätt på. Jag citerar statsrådet Aspling: »I proposition 1965: 75 har förntskickats en särskild utredning av olika frågor angående omvårdnaden av handikappade. Jag anser att denna utredning nu bör komma till stånd. Utredningen bör inriktas på social omvårdnad av handikappade. Däremot bör utredningen inte ta upp frågor som rör socialförsäkringen eller den medicinskt betonade institutionsvården och rehabiliteringen.»

Dessa begränsade direktiv är desto mer beklagliga som socialpolitiska kommittén i sitt betänkade Social omvårdnad av handikappade — ett arbete som den nya kommittén skall vidareutveckla — inte heller synes ha sysslat med de handikappades möjligheter att erhålla arbete. Den sociala omvårdnaden skall naturligtvis effektiviseras på alla sätt, men vi får inte ge vårt arbete på detta område en generell prägel av hjälp till socialfall. Många handikappade sköter på ett föredömligt sätt betydelsefulla arbetsuppgifter. Vår oavslåliga strävan skall vara att väsentligt vidga denna krets.

Ett annat utomordentligt viktigt problem i detta sammanhang är hur vi skall kunna minska den stora invalidisering av ofta unga människor som sker i landsvägstrafiken. Den frågan blir mer och mer påträngande. Statens trafiksäkerhetsråd räknar med att två tredjedelar av alla svårt skadade i vägtrafiken invalidiseras. År 1964 dödades 1 248 personer i landsvägstrafiken och över 3 500 skadades svårt. Detta betyder att på våra vägar varje år omkring 2 400 människor invalidiseras med bestående men. Varje år, herr talman, blir genom landsvägstrafiken hela befolkningen i en stad av Mariefreds storlek

mer eller mindre handikappad! Många av dessa skadade kan naturligtvis ganska lätt fortsätta att försörja sig, men många måste ha hjälp med återanpassningen.

Det verkar som om vi numera hade bemästrat polion. Det svåraste polioåret i modern tid var 1953, då inte mindre än 3 029 personer drabbades av sjukdomen med förlamning som följd. Inför denna svåra epidemi sattes alla klutar till för att bemästra farsoten. Landsvägstrafiken är enbart ur invalidiserande synpunkt en ständig och ökande farsot av nästan lika hög svårighetsgrad som polion var år 1953. Har vi gjort allt vad vi rimligen kan göra för att hejda denna farsot? Svaret måste bli nej. Lekfulla och överdådiga tonåringar, vilkas omdöme av naturliga skäl ännu inte är färdigutvecklat, några av dem dessutom ansvarslösa och psykiskt instabila, är alla i princip berättigade att köpa och köra bil. I vissa situationer kan man om många sådana personer som bilförare i ordens verkliga betydelse tala om »resande av livsfarliga vapen».

Jag är sannerligen ingen vän av förbud, och jag inser till fullo svårigheterna att hejda ungdomsolyckorna. Men här måste speciella åtgärder vidtas under de första körkortsåren tills vederbörande visat vad han eller hon duger till. Vi har bara att svälja malörten, inte minst med hänsyn till ungdomarna själva. Alla borde kunna acceptera detta. På varje annat område skulle genast extraordinära åtgärder tillgripas, om man på ett år måste redovisa 1 200 dödade människor, 2 400 invalidiserade och över 20 000 skadade samt ekonomiska förluster på 1,5 miljard. Vi har en yrkesinspektion med yrkesinspektörer som reser omkring och ser på traktorer och skördetröskor ur säkerhetssynpunkt. Hur skulle det vara med en effektivare trafikinspektion på vägarna?

Till slut, herr talman, vill jag bara uttala en önskan att socialministern genom att vidga direktiven låter den nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tillsätta handikappkommittén noga utreda förutsättningarna för att öka de handikappades anställningsmöjligheter.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag har i mitt anförande tänkt ta upp bara en fråga, nämligen investeringsfondernas användning under senare år. Det är mycket betydande investeringar som har gjorts med dessa medel. Fonderna kom på sin tid till stånd som instrument i en aktiv konjunkturpolitik. Under de senaste åren har vi här i landet liksom i praktiskt taget hela den västliga världen haft högkonjunktur. Åtskilliga miljoner kronor har i vårt land avsatts till investeringsfonder, men åtskilliga hundratals miljoner har också släppts fria ur fonderna på ett sätt som inte kan vara helt användningsfritt med hänsyn till ändamålet med fonderna.

Den övervägande delen av de medel Kungl. Maj:t friställt har använts i södra Sverige och företrädesvis inom län och områden som haft ett starkt ekonomiskt tryck med brist på arbetskraft och även en stark löneglidning. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen under tiden 1/7 1963—30/6 1965 haft rätt att frisläppa medel som ett led i den försöksmässigt bedrivna lokaliseringpolitiken. Inrikesministern redovisar i statsverkspropositionen att de totala investeringarna därav uppgått till 668 miljoner kronor, alltså en ansevärd summa. Jag har från annat, vanligtvis välunderrättat håll, som det brukar heta, erhållit upplysningen att ifrågavarande investeringar skulle uppgå till 449 miljoner kronor, men jag har ingen anledning att misstro inrikesministerns uppgifter.

Under tiden 1/7 1963—31/12 1965 var den beräknade kostnaden för de objekt, för vilka investeringsfonder fått tas i anspråk 1 313 557 000 kronor. Det totala investeringsbeloppet under dessa två och ett halvt år är alltså mycket stort.

Det är som bekant nästan undantagslöst s. k. storföretag som praktiskt kan utnyttja investeringsfondernas möjligheter. Den skattelättnad som de därmed har kan räknas i flera hundratals miljoner kronor. Att detta medgivits av regeringen just under rådande högkonjunktur kan väl endast förklaras av önskvärdheten att särskilt stimulera industriinvesteringarna. Som vanligt har de mindre och medelstora företagen missgynnats. Även om syftet i och för sig varit vällovt kan, enligt min mening, övervikten för de s. k. heta områdena med fog kritiseras.

Enligt min mening har den i intet ringa utsträckning neutraliserat de lokaliseringspolitiska insatserna och även givit näring åt inflationsutvecklingen. Sålunda har t. ex. två företag i Stockholm fått utnyttja 129 miljoner kronor ur investeringsfonderna. Skattebortfallet för staten uppgår därvid till samma storleksordning som det belopp riksdagen beviljat till lokaliseringsbidrag för ett år.

Under den tvååriga försöksverksamheten med investeringsfonderna som lokaliseringspolitiskt medel utgjorde de en mycket stor del av samhällets ekonomiska insats. Storleken av skattebortfallet är inte redovisad i statsverkspropositionen. Om man gör antagandet att två tredjedelar av investeringsbeloppet 668 miljoner kronor utgjorde investeringsfondsmedel, torde skattestimulansen för lokaliseringen kunna uppskattas till cirka 225 miljoner kronor. Under samma tid har utgått lokaliseringsbidrag med 104 miljoner kronor. Dessutom gavs möjligheter att erhålla lån via företagareföreningarna och över kommerskollegium. Per år under försöksperioden före 1 juli 1965 kan således bidragen i olika former för lokalisering uppskattas till omkring 160—170 miljoner kronor plus de lånemöjligheter jag nyss nämnde. Detta får jämföras med de 60 miljoner kronor i lokaliseringsbidrag och de 100 miljoner

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kronor i statliga lokaliseringsslån i genomsnitt under en femårsperiod som riksdagen beslutat om.

Av vad jag anfört framgår att lokaliseringspolitiken gått miste om ett mycket effektivt lokaliseringsinstrument, när nu investeringsfonderna enligt riksdagsbeslutet inte får användas för lokaliseringspolitiska ändamål. Inrikesministern framhöll vid flera tillfällen under höstriksdagen att regeringen vid frisläppande av investeringsfondsmedel har som villkor ställt att viss del skall användas som lokaliseringsmedel inom norra stödområdet. Bl. a. skulle 900 arbetstillfällen ha lokaliserats till Norrbotten på den vägen, och det är ju glädjande. De exempel jag känner till har emellertid inneburit att en mångdubbelt större summa använts i överhettade områden, varför lokaliseringsdelen av investeringsfondsmedlen fått betalas dyrt, om uttrycket tillåtes. Med en sådan politik kommer de som har att avgöra, i vilken utsträckning medel skall utgå ur investeringsfonderna, i situationer där valet blir mycket svårt att träffa. Dessa besvärliga valsituationer skulle kunna undvikas om lokaliseringsmotivet liksom under tiden före den 1 juli 1965, alltså under första försöksperioden, fick vara ett kriterium för användningen av fonderna.

Den politik som regeringen nu för på detta område är enligt min mening principlös. Den har inga fasta konturer, och den kan snedvrida den effekt man vill att konjunkturfonderna skall ge. Såvitt jag kan finna står politiken inte i överensstämmelse med andemeningen i riksdagsbeslutet. På administrativ väg kringgår således regeringen riksdagsbeslutet i lokaliseringsfrågan.

Nu vill jag i och för sig inte kritisera inrikesministern — som närmast handhar dessa ärenden — för att han gjort på detta sätt. Centerpartiet har motionerat om att investeringsfonderna skulle få användas för lokaliseringspolitiska uppgifter. Riksdagen avvisade kravet.

Nu »småfuskar» regeringen vid sidan om riksdagsbeslutet. Kanske gör regeringen detta för att freda sitt samvete — jag hoppas att regeringen inser att riksdagsbeslutet på denna punkt inte var tillfredsställande. Vid en jämförelse mellan vad olika landsdelar på olika vägar erhållit i statlig stimulans för sysselsättning, genom investeringsfondsmedel, genom lokaliseringspolitik, genom rörelsestimulerande åtgärder o. s. v., kan jag inte finna annat än att det lett till en mycket stark övervikt för de s. k. ekonomiskt heta områdena i vårt land.

Detta har medfört en upphettning av konjunkturen, som spätt på inflations-tendenserna. Det har vidare fört med sig att arbetskraftsbristen blivit iögonfallande på vissa orter. Bostadsbristen har minsann inte dämpats upp genom detta, löneglidningen har varit särskilt stark just på de s. k. heta orterna och även ökade byggnadskostnader har enligt vad jag kan förstå blivit följden av denna politik.

De uppgifter jag erhållit från upplysningstjänsten säger, att man får gå tillbaka till åren 1951—1952 för att finna en så stark uppgång i bostadsbyggnadskostnadsindex som den som redovisas för september månad 1965. Det tycker jag är ett illavarslande tecken.

Man kan fråga sig varför investeringsfonderna i så stor utsträckning har frisläppts under ett högkonjunkturår som 1965 och varför de fått verka där upphettningen av ekonomin varit så stark. Jag kan inte tro att det varit en direkt medveten politik från regeringens sida, utan att det bara blivit så av andra orsaker. Förklaringen måste ligga i att regeringen drivit en näringspolitik i panik för att till varje pris stimulera industriinvesteringarna, något som vi väl alla önskat skulle ske under de år det är fråga om.

Man kan också ställa frågan, om det ändå inte hade varit klokt att tillåta att investeringsfonderna alltså fått an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vändas såsom ett lokaliseringspolitiskt instrument. De skulle då i princip fylla den uppgift, som de i stort sett är avsedda för, nämligen att vara ett konjunkturpolitiskt och sysselsättningspolitiskt instrument. Dessa båda storheter hänger som bekant mycket nära ihop. Investeringsfonderna skulle då ha kunnat lätta det konjunkturmässiga trycket och bristproblemen i de mest utsatta områdena, vilket är så nödvändigt i dagens läge.

Det finns därför, herr talman, anledning att komplettera lokaliseringspolitiken på detta område med det medel, som vi har prövat och som vi vet har haft så stor effekt.

Inrikesministern redovisar också i statsverkspropositionen att sysselsättningseffekten av lokaliseringsåtgärderna är större än vad som framgått av de redovisade siffrorna. Jag vill gärna instämma i denna iakttagelse. En del län i Norrland redovisar nu för första gången en omsvängning i befolkningsutvecklingen.

I fjolårets statsverksproposition redovisades hurusom lokaliseringspolitiska åtgärder var mycket billigare och gav en mycket bättre och varaktigare sysselsättningseffekt än beredskapsarbeten. Det är mot denna bakgrund svårbegripligt, att man inte ger en sådan politik behövliga resurser. Vi anser inom centerpartiet att lokaliseringspolitiken inte får de resurser som den skulle behöva.

Centerpartiets förslag har bara efter ett halvt års erfarenhet visat sig stå i god överensstämmelse med den praktiska verklighetens krav. Det finns inte anledning att hålla lokaliseringspolitiken på svältkost. Liksom i arbetsmarknadspolitiken bör i lokaliseringspolitiken alla tjänliga instrument få användas för att snabbt nå resultat. Detta är nödvändigt inte minst för att lösa de bristproblem exempelvis beträffande bostäder, som är så framträdande just i storstadsområdena.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Självfallet skulle jag inte vid denna sena tidpunkt ha gått upp i en debatt om lokaliseringspolitiken, om det inte varit så, att herr Nilsson i Tvärålund påstått dels att regeringen har handlat på ett sätt som inte står i överensstämmelse med riksdagsbeslutet, dels att regeringen småfuskar. Jag skulle vilja säga, att det finns all anledning för herr Nilsson i Tvärålund att antingen gå upp i talarstolen och ta tillbaka eller också anmäla dessa förhållanden för konstitutionsutskottet. Jag kan inte sitta i regeringsbänken och tolerera uttalanden av denna art i en offentlig debatt.

Vad är det nu herr Nilsson i Tvärålund har talat om? Jo, han har kommenterat investeringsfondsmedlens användning och gjort gällande att de beslut, som finansministern har tagit och som regeringen står bakom, inte står i överensstämmelse med riksdagsbeslut och gällande bestämmelser.

Herr Nilsson i Tvärålund, om en exportindustri begär att få använda investeringsfondsmedel i en högkonjunktur och samtidigt kan påvisa insatser som medverkar till sysselsättningsskapande åtgärder, kan man enligt investeringsfonslagen även i ett sådant läge medge användning av investeringsfondsmedlen, och det är vad regeringen har gjort, i full överensstämmelse med gällande lag och författning.

Sedan kan man diskutera, om detta från allmän synpunkt är bra eller icke; det är en avvägningsfråga. Man får väga mellan effekten av de åtgärder som vidtas med lokalisering av företag i områden som är svårlokaliserade å ena sidan och å den andra den effekt som åtgärderna kan få i de områden där man medger att investeringsfondsmedlen skall få användas vid huvudföretagen.

Man kan säga att denna olägenhet är så stor, att man inte skall ta det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

positiva som ligger i lokaliseringen inom svårlokaliserade områden, men låt mig ställa frågan direkt.

De företag som har lokaliserats till Norrbotten med hjälp av investeringsfondsmedlen är i Kalix Hallstahammars AB, i Luleå Scania-Vabis, i Piteå L. M. Ericsson och, som vi hoppas, ytterligare ett, nämligen Asea. Dessa har inte kunnat påverkas av lokaliseringsbidraget, de var inte beredda att lokalisera med användande av investeringsfondsmedlen i de former som vi prövade åren 1964—1965 utan har endast under förutsättning att de fick använda investeringsfondsmedel vid huvudföretagen godtagit en uppbyggnad av filialföretag i Norrbotten. Anser herr Nilsson i Tvärålund att det är felaktigt att 900 sysselsättningsplatser på detta sätt har tillskapats i Norrbotten? Det är egentligen huvudfrågan.

För regeringen har det framstått som så angeläget att kunna åstadkomma en lokalisering i Norrbotten, där det har rått så utomordentliga svårigheter att åstadkomma något med de lokaliseringsbidrag vi har, att vi har tagit den olägenhet som ligger i att i ett högexpansivt område medge investeringsfondsmedlens användning.

Jag skulle gärna vilja rekommendera herr Nilsson i Tvärålund att gå och tala med en — jag skall säga det — något mera sansad centerpartiriksdagsman, herr Torsten Andersson i Brämhult. Jag har haft ett samtal med honom i just denna fråga i medkammaren och redovisat skälen till att vi har medgett investeringsfondsmedlens användning, och han har stigit upp i första kammaren — det kan läsas i protokollet — och sagt att han delar regeringens uppfattning att man skulle handla på detta sätt. Jag tror att herr Nilsson i Tvärålund skulle ha viss nytta av ett sådant samtal innan han går upp i en debatt och gör sådana uttalanden som han nyss gjorde.

Herr Nilsson i Tvärålund påstår vi-

dare, att de lokaliseringspolitiska medlen inte är tillräckliga. Jag ber att få besked: Vad är det som fattas?

Regeringen har av riksdagen begärt att få vidga ramen för beslut, utan angivande av belopp. Detta innebär att vi efter realistisk prövning av vad som är riktigt och berättigat ur företagsekonomiska och andra synpunkter kan arbeta inom en ram, som gör det möjligt för oss att fatta de beslut som kan anses erforderliga och som sig bör skall prövas och effektueras via arbetsmarknadsstyrelsen och länsorganen.

Hur mycket vi kommer till, kan jag inte säga i dag. Jag har i första kammaren redovisat några siffror, som jag här upprepar. Under de första månaderna har vi använt ungefär 6 miljoner i månaden i lokaliseringsbidrag och omkring 10 miljoner i månaden i form av lokaliseringslån. Om detta är den takt, i vilken myndigheterna, d. v. s. länsorganen, arbetsmarknadsstyrelsen och Kungl. Maj:t, kan verkställa granskning och fatta beslut i lokaliseringsärenden, så kan man snabbt räkna ut att vi i stället för 160 miljoner som ram under innevarande budgetår kanske behöver 200 miljoner. Det är möjligt att vi kommer att behöva mer. Kanske kommer vi i stället under detta belopp.

Vi begär nu riksdagens bemyndigande att få fatta sådana beslut. Vad är det då som herr Nilsson i Tvärålund stöder sig på, när han gör gällande att vi inte är beredda att ställa tillräckliga medel till lokaliseringspolitikens förfogande? Nej, herr Nilsson, jag uppmärksammade att herr Nilsson hade manuskript, och det gjorde mig litet orolig. Jag hade kanske kunnat ursäktat herr Nilssons anförande, om han hade talat utan att tänka sig för, om orden bara fallit så som de gjorde, men om det var resultat av en tankemöda, då är vad som har sagts knappast ursäktligt.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! I inledningen till mitt anförande framhöll jag att investeringsfonderna tillkommit som ett aktivt konjunkturinstrument. Att under en högkonjunktur ta ut stora delar av investeringsfonderna kan jag inte finna stå i överensstämmelse med andemeningen i det riksdagsbeslut som fattats på denna punkt. När jag sedan sade att regeringen »småfuskar», så måste man naturligtvis sätta citationstecken omkring det ordet. Det trodde jag framgick av mitt tonfall.

Lokaliseringsbeslutet innebar att investeringsfonderna inte längre skulle vara ett lokaliseringsspolitiskt instrument. Ändå har regeringen tagit så stora medel i anspråk, att investeringar på 1,3 miljarder kommit till stånd under en period av två och ett halvt år, då vi haft högkonjunktur. Där kommer vi fram till de svårbedömbara valsituationer, som jag mycket väl förstår att inrikesministern ibland befinner sig i. Inrikesministern har också berört detta i ett uttalande till mig under en interpellationsdebatt före jul.

Jag har också sagt att jag tyckte det var bra att Norrbotten hade fått de 900 nya arbetsplatserna. Det svaret gav jag redan i mitt första anförande. Men inrikesministern kan väl inte veta hur mycket pengar som skulle ha kunnat komma norra stödområdet till del, om vi haft de gamla reglerna kvar, om inte företagen hade kunnat ställa inrikesministern inför det svåra valet.

Inrikesministern redovisar ju att under två år investeringar för 668 miljoner kunnat komma till stånd genom att det varit möjligt att använda investeringsfonderna som lokaliseringsspolitiskt instrument. Då måste man fråga: När en förhållandevis så liten del av investeringsfonderna kommit till Norrland genom inrikesministerns förhandlingar med berörda bolag, hur många arbetstillfällen har inte investeringsfonderna skapat i södra Sverige? Det måste ändå ha haft ett inflytande på lokaliseringseffekten i norr.

Inrikesministern frågar vad det är som fattas i lokaliseringsbidrag. Får jag bara erinra om arbetsmarknadsstyrelsens framställning i september i fjol. Då saknades enligt arbetsmarknadsstyrelsens egna uppgifter 40 miljoner kronor i bidrag och 50 miljoner kronor i lokaliseringsslån för att realistiska lokaliseringsprojekt skulle kunna realiseras. Nu säger inrikesministern — om jag förstod honom rätt — att han är beredd att ställa de medel till förfogande som behövs för att realistiska projekt skall kunna komma till stånd. Då vill jag bara fråga: Är inrikesministern också beredd att för varje budgetår ställa de pengar till förfogande, som arbetsmarknadsstyrelsen anser att man behöver för att alla realistiska projekt skall komma till stånd?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Vi kanske ändå skall klara upp det där med herr Nilssons i Tvärålund uttalande om att regeringen handlat mot riksdagens beslut och att regeringen har småfuskat. Det framgår inte, såvitt jag förstår, av protokollet att *småfuskande* står inom citationsstecken. Det står väl heller inga citationstecken kring det uttalande som innebär att regeringen handlat på ett sätt som inte står i överensstämmelse med riksdagens beslut. Herr Nilsson i Tvärålund vill alltså inte ta tillbaka detta. Han har då bara — jag upprepar det — att anmäla till konstitutionsutskottet, att regeringen handlat mot lag och författning.

Jag skall ta upp ett par av de frågor herr Nilsson i Tvärålund fortsatte med.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i sina petita skrivit, att styrelsen bedömer det så, att man under de två närmaste åren kommer att behöva ett större belopp än vad som vid en jämn fördelning av de lokaliseringsmedel som ställts till förfogande kan komma i fråga. Arbetsmarknadsstyrelsen säger sig ha för av-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sikt att sedermera inkomma med äskande på tilläggsstat.

Vi har då mött detta med att skriva till riksdagen, att det är riktigt att vi har så många ansökningar, att det är rimligt att fatta beslut om lokaliseringar som kräver mer än 160 miljoner kronor. Jag har sagt att vi vid en realistisk bedömning kanske kommer fram till 200 miljoner — kanske något mer, kanske något mindre. Vi begär då att riksdagen skall ge oss ett bemyndigande så att vi kan fatta beslut i den riktningen under detta och nästkommande budgetår. Härför räcker mycket väl den totalram på 800 miljoner kronor som vi nu har, och det finns ingen anledning att nu begära en ändring av ramen för femårsperioden. Vi får först se vilka verkningarna blir. Det betyder att vi kan fatta beslut om realistiska och företagsekonomiskt berättigade projekt.

Nu är det ju så, att betalningen inte sker förrän i efterhand. Kommer vi att fatta beslut, som ligger inom en ram på cirka 200 miljoner kronor, räknar vi med att utbetalningen under innevarande år blir cirka 110 miljoner kronor. Det blir alltså en förskjutning av cirka 90 miljoner kronor till nästa år av själva utbetalningen, trots att besluten kommer nu. Det betyder att man kan föra en lokaliseringspolitik som sträcker sig väsentligt längre än vad årets anslag medger.

På min fråga nyss svarade herr Nilsson i Tvärålund, att han godtar de lokaliseringar som skett i Norrbotten med användning av investeringsfondsmedel. Men bortser man från att förutsättningen för att beslut om dessa lokaliseringar skulle kunna fattas ju var att Scania Vabis, Asea, L. M. Ericsson och Bulten i Hallstahammar fick använda investeringsfondsmedel även vid de befintliga företagsenheterna. Är då herr Nilsson i Tvärålund beredd att godta de anordningar som regeringen i överensstämmelse med gällande författning har vidtagit? Ty man kan inte kritisera det ena och vilja ta det andra.

Vad var det som inträffade när vi använde investeringsfondsmedlen i speciellt lokaliseringspolitiskt syfte? Jo, det som inträffade var att de stora företagen i Mellansverige och södra Sverige som vi ville skulle bygga filialfabriker uppe i norr, de kom inte. Tyvärr kunde vi inte heller påverka dem med direkta bistånd såsom vi ställde i utsikt. Då kom de med önskemålet om att de skulle få använda investeringsfondsmedlen här nere och förklarade sig i så fall beredda att lokalisera filialföretag där uppe. Därmed, vilket ju också herr Nilsson i Tvärålund erkänner, ställdes regeringen inför ett svårt avgörande.

Att i denna ordning använda investeringsfondsmedlen kan inte pågå hur länge som helst. Det är möjligt att det måste avbrytas inom kort när man kan säga att nu har vi ändå fått upp en del företag som påverkar sysselsättningsläget uppe i norr. Jag vill inte uttala mig om någon tidpunkt. Men det skulle ju varit orimligt, om man från regeringens sida hade sagt, att eftersom inga företag vill till Norrbotten utan några i stället har gått till Västernorrland, andra till Västerbotten, en del till Bohuslän, till Värmland eller till Kopparberg, får det vara. Skulle vi handla på det sättet? Jag tror att kammarens ledamöter är införstådda med att i en sådan situation får man ändå göra ett bedömande av om angelägenheten av lokalisering till Norrbotten var så stor, att man kunde ta vissa risker eller svårigheter också här nere.

Jag skulle vilja avsluta med att säga att självfallet har vi undersökt vad som inträffar genom de investeringar som sker i anslutning till moderföretagen. Jag har sagt det tidigare. För Aseas vidkommande kommer av de ca 80 å 90 miljoner kronor, som kommer att användas i anslutning till lokaliseringen av filialföretaget i Piteå, i runt tal 40 miljoner att användas i Surahammar om jag nu inte missminner mig. I huvudsak är det maskininvesteringar som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i den verksamhet som där bedrivs kommer att öka produktionen med 50 procent utan att man behöver nyanställa en enda man. Det är alltså en genomgripande rationalisering av produktionen som i detta fall sker och som är till fördel för vårt näringsliv. En så stor produktivitetsökning jämte det faktiska förhållandet, att Asea bygger upp en filial i Piteå som ger sysselsättning åt 275 å 300 man har vi ansett oss böra godta: det är en hjälp till Norrland och samtidigt ett utomordentligt tillskott för vårt näringsliv.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om de, som var med om beslutet om investeringsfonderna, vill gå ifrån den meningen att dessa fonder tillkom som ett instrument i konjunkturpolitiskt syfte, att man skulle använda fonderna i en konjunktursvacka för att skapa sysselsättning. Jag har aldrig sagt, det tror jag kammaren gott och väl kan intyga, att regeringens handlande står i strid mot lag och förordning, såsom inrikesministern vill göra gällande. Jag tycker inte heller han behöver ta i så hårt. I går uttalades från denna talarstol oerhört mycket mer intrikata ord mot oppositionen än vad jag har använt.

Vem som sedan sätter citationstecken är väl ändå jag som avgör. Det är väl ändå jag som vet vad jag menar med vad jag själv säger? Om inrikesministern missförstått mig är jag ledsen för det.

Ett väsentligt spörsmål vi nu diskuterar är huruvida lokaliseringsspengarna ställs till förfogande under det budgetår som Kungl. Maj:t skall få rätten att bevilja större bidrag än riksdagen beslutat. Nu säger inrikesministern att man skall skjuta på utbetalningarna till ett kommande år. Det är en viktig upplysning. Därmed måste man också i många fall skjuta på projekten till kommande år. År går efter år, och projek-

ten skjuts undan för undan. Till sist får man en stor balans. Man kan inte komma ifrån en sådan effekt.

Inrikesministern frågade om jag tycker att det är galet att Norrbotten fick 900 anställda. Jag har gett svar två gånger förut på detta, varför jag inte behöver upprepa mig. Men förutsättningen var ju att södra Sverige skulle få en mångdubbelt så stor summa. Man kan inte komma ifrån att sysselsättningseffekten hade sin verkan även i det fallet. Inrikesministern tar här ett fall, där investeringsfondsmedlen inte haft någon sysselsättningseffekt, men i hur många andra fall är investeringsfonderna utan sådan effekt i södra Sverige, medan de däremot har en så utomordentlig effekt i norr? Det är ett mycket underligt resonemang.

Sedan återstår frågan obesvarad huruvida investeringsfonderna är ett lokaliseringsspolitiskt instrument eller icke. Man kan av inrikesministerns resonemang få den uppfattningen, att han gärna skulle se att investeringsfonderna vore ett lokaliseringsspolitiskt instrument. Om jag har fattat beslutet om lokaliseringsspolitiken rätt, skulle investeringsfonderna från och med 1 juli i fjol inte vara ett lokaliseringsspolitiskt instrument. Det vore intressant att få höra, om inrikesministern anser att investeringsfonderna ändå bör vara ett lokaliseringsspolitiskt instrument och i fortsättningen bör användas som ett sådant.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag kommer igen, men jag skall försöka att bli så kort som möjligt.

Investeringsfondsmedlen skall numera användas i huvudsak som ett konjunkturpolitiskt instrument, men i lagstiftningen finns en möjlighet att använda dem också på det sätt som jag sagt att regeringen gör.

Då säger herr Nilsson i Tvärålund att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

regeringen har handlat på ett sätt, som inte står i överensstämmelse med riksdagsbeslutet. Det är ju det som är det väsentliga i herr Nilssons i Tvärälund påstående.

Herr Nilsson i Tvärälund vill alltså inte gå ifrån vad han har sagt, han vill sätta sina påståenden inom citations-tecken. Han vill anmoda oss att tolka vad han säger så att det står i överensstämmelse med vad han menar men inte med vad han säger. Det är ju en omöjlighet. Vi får ju ändå försöka tolka människor efter vad de säger. Kommer de sedan och säger: Jag menade inte så, då kan vi kanske acceptera det. Det kan vara förklarligt. Man kan uttrycka sig felaktigt. Men herr Nilsson fortsätter att *hävda den ursprungliga innebörden* i vad han sade och är inte tillräcklig karl att stiga upp och säga att han gett felaktigt uttryck för vad han menade. Han vill i stället att vi skall förstå honom på ett annat sätt. Då kan vi säga: All right! Då godtar vi detta såsom en tanke-lapsus eller något annat, som säkerligen de flesta av oss en och annan gång har råkat ut för.

Jag skall tolka herr Nilsson i Tvärälund till det bästa, det lovar jag, och jag tror också att han har en ärlig avsikt när han företräder ett lokaliseringspolitiskt intresse. Men jag har en känsla av att han känner ett slags besvikelse över att lokaliseringspolitiken är aktiv, över att den börjar ge påtagbara resultat. Men skulle vi ändå inte tillsammans kunna glädjas över den utveckling som vi har kommit in i? Säg gärna att vi gemensamt har medverkat till denna. Det är väl inget felaktigt i detta.

Det verkar som om herr Nilsson plötsligt kommit ur balans när han inte ens vill uppfatta vad jag säger om att man kan fatta beslut om lokaliseringar för 200 miljoner under ett år men inte hinna effektuera alla besluten under samma år. Om vi låt oss säga fattar beslut i maj månad i år om en industrilokalisering på 20 miljoner är det ganska rim-

ligt att inte vederbörande företagare står klar med grävskoporna dagen efter och bygger så att han är färdig den 1 juli. Han blir kanske i stället färdig våren 1967. Vi får då anpassa betalningarna med hänsyn härtill. Även om det nu är sent på kvällen hoppas jag att också herr Nilsson i Tvärälund förstår det.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Med den ordning, som gäller för våra remissdebatter med deras blandning av stort och smått och där en ideologisk debatt och ett inträngande principresonemang varvas med lokala opinionsyttringar och personliga deklarationer, framstår väl vid det här laget bilden av det svenska samhället i relation till statsverkspropositionen som något oskarp. Men kanske är debatten en god spegelbild av problemen sådana de upplevs ute i vårt samhälle. Jag är faktiskt tacksam för att ödets nyck har gjort att jag genom min placering på talarlistan får yttra mig efter herr Nilsson i Tvärälund och efter den debatt som han fört med inrikesministern.

Jag föreställer mig att bilden av det svenska samhället just med hänsyn till lokaliseringspolitiken kan bli en aning mera nyanserad då jag här får tillfälle att i korthet anföra några synpunkter på den problematiken, sedd från storstädernas horisont. Det kan visserligen synas vara att se mycket lokalt på problemen, men dessa får väl ändå sägas ha en sådan allmän betydelse att det borde vara angeläget för riksdagen att ägna dem stor uppmärksamhet.

Det måste nog sägas att det problemkomplex det här gäller hittills har fått en bristfällig belysning i riksdagen. Visst har problemen ofta omnämnts och behandlats i de otaliga lokaliseringsdebatter vi haft. Men ingen kan påstå att det har varit i en för storstadsområdena positiv anda. Dessa har framstått som en besvärande faktor som man hade att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med lokaliseringsspolitiska medel bekämpa. Det har nästan helt saknats en debatt som belyst storstadsområdenas egen problematik. Det har kommit att anses vara i huvudsak en kommunal affär till skillnad från förhållandena i andra landsdelar som riksdagen ägnat så stor uppmärksamhet. Enligt mitt sätt att se är detta en felsyn. Redan om vi betraktar denna fråga ur ekonomisk synpunkt är det felaktigt att utgå från att de ekonomiska resurser, som kommunerna i dessa områden har i förhållande till de behov som föreligger och de krav som rättmätigt framföres från människorna där, skulle vara tillräckliga. Läget tillspetsas ändå mer om man vet — och det gör alla — att kraven på kommunerna presenteras på inflyttningssdagen medan den tribut som lämnas av de inflyttade till kommunalkassan kommer först tre år därefter.

Det var emellertid inte min mening att dröja vid de kommunalekonomiska sammanhangen, även om jag är angelägen att konstatera, att detta är problem som är reella för dem vilka på det kommunala planet skall sörja för utvecklingen.

Mitt egentliga ärende i dag skulle i stället vara att om än i all korthet söka uppfordra ett aktivt intresse från 1966 års riksdag för den vida problematik som sammanhänger med storstadsområdenas tillväxt.

1964 års proposition om lokaliseringsspolitiken, vilken vi alla har i gott minne, var klart positiv till en strukturomvandling av näringslivet för främjande av ett snabbt ekonomiskt framåtskridande. Där gjordes också ett åtagande för de enskilda individernas räkning i syfte att minska dessas anpassningssvårigheter i ett sådant utvecklingsskede. Detta åtagande gällde naturligtvis inte bara glesbygdens människor, inte heller bara de som flyttade från landsbygd till tätorter av mindre och medelstort slag utan naturligtvis också dem som i denna omvandlingsprocess beger sig till

storstadsområdena. Att så var fallet framgår av propositionen, där storstadsområdena också berördes och deras problem påpekades. Jag citerar: »Om expansionen går alltför snabbt föreligger uppenbara risker för en eftersläpning i utbyggnaden av bostäder, kommunikationer och andra serviceanordningar.» Men man fortsatte, efter att ha hänvisat till vad den lokaliseringsspolitiska kommittén och flera remissinstanser understrukit, med »bör de problem som är förknippade med storstadsområdenas tillväxt ingående undersökas till ledning för lokaliseringsspolitikens fortsatta utformning». Bankoutskottet anslöt sig här till och fann den aviserade undersökningen av storstadsområdenas tillväxtproblem angelägen samt förutsatte att den så snart som möjligt kom till stånd.

Varav består nu dessa omställningsproblem och kommunernas problem i dessa områden? Jag skall ta ett enda exempel. Jag hämtar det från min egen hemkommun. Det exemplet består helt enkelt av några befolkningssiffror som illustrerar hur ålderssammansättningen förhåller sig i en kommun som är utsatt för en stark inflyttning och vars olika delar byggs under olika år.

Denna kommun har för närvarande ungefär 43 000 invånare. En del av kommunen har ett befolkningstal på 33 000 personer. Antalet barn under sju år uppgår till 4 236. I en annan del av kommunen, som till övervägande delen är nybyggd under en mycket kort tidsrymd, finns det sammanlagt 10 300 människor, men antalet barn under sju år är här 2 312. Denna bostadsbebyggelse kan sedan delas upp i vissa grupper. Jag tar en enda grupp. Där finns för närvarande 33 barn som är födda 1959. För de följande åren ökar antalet födda successivt och var under 1965 139.

En sådan trend i stora områden utan att man är beredd att möta den med barninstitutioner, skolor och allt annat som behövs skapar naturligtvis svåra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förhållanden både för kommunen och för de människor som bor där. Jag skall ta ett enda sifferexempel till. Kommunen har för närvarande som sagt ungefär 43 000 invånare och ett barnantal i de obligatoriska skolan på knappt 5 000. Den beräknas få ett invånarantal år 1970 på 65 000 personer. Men vi kan redan nu konstatera att vi då har ett barnantal i den obligatoriska skolan på 13 000.

Det är inte bara ett kommunalt eller regionalt ansvar utan också ett ansvar som statsmakterna måste ta och som definitivt hänger samman med den s. k. lokaliseringpolitiken. Jag ber att i detta sammanhang få varmt tacka för det nya stöd vi får för att ordna vår barn-tillsyn. Det är verkligen tacknämligt i ett område som detta, och jag utgår ifrån att man här också kommer att sörja för problemen i fråga om grundskolan.

I en bilaga till långtidsutredningens betänkande har redovisats ett arbete av professor Hägerstrand, som behandlar urbaniseringen. Där tas även storstads-regionerna upp till en särskild granskning. I och för sig är det väl inget nytt grepp på ämnet. Det talas om indelningsfrågornas roll för planeringen och om effektivitetskraven som ibland står i motsättning till vissa gruppers intressen. Det talas vidare om den s. k. pendlingens betydelse för bosättningen. Där påpekas det förhållandet, att samhällsbyggandet förutsätter en allt större tillgång på mark per capita på grund av en rad förhållanden som jag här inte kan eller vill gå in på men som kanske besannar vad en kommunalman framhöll för några år sedan, nämligen att om alla olika markbehov skall tillfredsställas kanske det slutar med att det inte finns någon mark kvar att bygga bostäder på. Om det tillåtes mig skulle jag vilja betrakta denna professor Hägerstrands genomgång av problemen som en första början till den mer genomträngande analys av förhållandena inom ett stor-

stadsområde, som jag anser absolut påkallad och som bör göras under medverkan från statens sida.

De bestämda rekommendationerna i statsverkspropositionen till ett ändå mera koncentrerat bostadsbyggande med industriell inriktning gör en sådan genomgång alldeles nödvändig. Komplementen till bostaden måste snabbt kunna träda i funktion. Det är en del av den prioritering som det har ordats så mycket om i denna remissdebatt och som faktiskt lägger ett ansvar på riksdagens ledamöter, även på dem som inte sitter på de bänkar i riksdagen som representerar storstadsområdena.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är som vanligt många väsentliga frågor som inte tas upp i budgeten. De har inga rubriker där, och det är väl helt i sin ordning att de verkligen stora värdena inte kan uttryckas i kronor och ören, inte ens i miljontals kronor. Trivseln och lyckan är inte enbart en budgetfråga, men det är alldeles uppenbart att de tingen har en väsentlig inverkan på produktionen och därmed också indirekt på vår budget.

Vi vet att vi har en mycket knapp tillgång på arbetskraft och enligt långtidsutredningen tycks det inte ljusna på den fronten inom överskådlig tid. I detta knappa läge måste vi verkligen göra vad vi kan för att ta vara på människorna.

Här återstår på skilda fält mycket att göra. I varje fall är det mycket allvarliga förhållanden som framgår av statistikens siffror. Jag tänker därvid på en alldeles särskild faktor, nämligen de många som inte klarar den mänskliga samlevnaden. Drygt 10 000 äktenskap går sönder varje år. Det betyder drygt 20 000 olyckliga äkta makar. Det kan vara värt att en stund meditera över den tragik som döljer sig bakom dessa siffror. Det rör sig ju inte bara om människor som insett att de inte längre passar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för varandra och därför tagit rock och hatt och gått. Ingalunda! Bakom dessa siffror döljer sig en oändlig serie av hårda och sårande ord, skamliga och svekfulla handlingar, tårar, vaknätter och mycket mera.

Få ting kan så deprimera en människa som misslyckande med samlevnaden i hemmet. Därför går det också omkring oerhört många olyckliga människor på våra arbetsplatser, människor som bara orkar arbeta för halv maskin och som gör ett sämre arbete därför att de är olyckliga och deprimerade. I detta sammanhang har man sannerligen också anledning att inräkna de åtskilliga tusen barn som ofta får lida mest när hemmet går sönder. På många sätt märks det också i skolan som är barnens arbetsplats.

Ett annat förhållande som visar okunighet om samlevnadens elementära regler är de många barn som årligen föds utom äktenskapet. År 1964 var det drygt 16 000 människor, vilket innebär en ökning med 2 000 sedan året dessförinnan. Nu finns det förstås kulturkåserier som menar att det spelar en mycket liten roll om barnet föds inom eller utom äktenskapet. Denna frivola och ansvarslösa förkunnelse får gärna stora rubriker i pressen och kan säkert förvilla många unga människor. S. k. vuxna människor kan ju tycka si och så om det mesta, men i detta fall har man stor anledning att fråga vad barnen tycker, ty det är ju dem vi skall vårda oss om och inte om vilsna kulturskribenter. Barn vill med mycket stor sannolikhet ha både hem, far och mor, och det är hårt när både mor och barn är barn. Alltnog, de många söndrade svenska hemmen utgör vårt folks livsfråga. Vad hjälper vår välfärdsputsade fasad om vi inte kan leva tillsammans i trygg gemenskap och lycka? Jag vill än en gång betona att detta är en fråga som bör intressera inte bara socialassistenter, kuratorer och präster, utan sannerligen också företrädarna för vårt näringsliv

och våra statliga verk. Det blir lätt nog klenst beställt både med arbetet och samarbetet på arbetsplatserna.

Givetvis kan en effektiviserad familjerådgivning göra en hel del i detta sammanhang. Här måste staten in i bilden på ett mera realistiskt sätt. De 200 000 kronor som medicinalstyrelsen äskat borde finansministern inte prutat på med tanke på den allvarliga problematik det här är fråga om. Att spara 60 000 kronor ger sannerligen inte finansministern någon fjäder i hatten när det gäller ett så allvarligt fält som detta. Det är också klart att floran av familjesociala åtgärder på sitt sätt bidrar till att lätta på trycket i en pressad familjesituation. Jag tänker på sådant som barnbidrag, barnstugor av olika slag och familjedaghem. Det är väl en händelse som ser ut som en tanke att just familjedaghemmen inte med ett ord nämns i socialdepartementsbilagan till statsverkspropositionen, vilket förvisso hade varit på sin plats. Det hade varit rimligt att den stora uppräknings av driftanslaget till barnstugorna, 24 miljoner kronor, också hade fått disponeras för familjedaghemmens drift. Säkert skulle avsevärt vidgade möjligheter erbjudit sig om familjedaghemsmammorna fått en realistisk ersättning. För 8—10 kronor om dagen får de nu åta sig den grannliga uppgiften att dra försorg om andras barn, och arbetet kan ju vara så länge som 10 timmar — det betyder 1 krona i timmen. För denna tia skall man också ge barnet mat under dagen. Detta är verkligen att ockra på människors idealitet, ty det finns väl ingen rimlig anledning att taxera familjedaghemsmammans insats så lågt, när man gladeligen kostar på en daghemsplats det tredubbla.

Sociala stödåtgärder kan som sagt underlätta samlevnadens villkor, men med tanke på hemmens svåra kris just nu måste vi göra vad vi kan för att förebygga människors misslyckanden. Til syvende og sidst är här inga ekonomis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ka faktorer av avgörande betydelse. Vi måste redan under skoltiden få kunskap om medmänniskan och om samlevnadens villkor, inte bara kunskap om allt möjligt annat. Människan är ett både intressant och angeläget studieobjekt. Vi måste få lära oss att i olika sammanhang handskas med varandra. Det kan vi dåligt.

Herr talman! Det är ytterligt beklagligt att det som skulle främja »den högsta lycka på jorden» — för att citera vigselritualet — för många har blivit något som i stället förbittrar livet. Här kan skolan genom en saklig och samlad undervisning i samlevnadsfrågor bli till hjälp för många unga människor. Några riksdagskamrater från skilda partier och jag har lagt fram ett förslag i det sammanhanget, vilket vi hoppas skall tas emot välvilligt av riksdagen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 106, av herr *Elmstedt m. fl.*, om upprustning av militära förläggningslokaler,

nr 107, av herr *Hamrin* i Jönköping *m. fl.*, angående den psykiatriska vården för värnpliktiga,

nr 108, av herr *Rubin m. fl.*, om statsbidrag till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen för uppförande av en skolbyggnad i hamnstaden Massaua,

nr 109, av herr *Werbö m. fl.*, angående civilförsvarsstyrelsens organisation,

nr 110, av herr *Svensson* i Kungälv, om inrättande vid Göteborgs universitet av en professur i etnografi,

nr 111, av herrar *Elmstedt* och *Johansson* i Skärstad, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Statens arbetsklänik,

nr 112, av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*, om statsbidrag till kommuner för beredskapsarbeten i lokaliseringspolitiskt syfte,

nr 113, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Larsson* i Borrbj, angående fria resor för vissa handikappade,

nr 114, av herr *Persson* i Tandö *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Arbetarskydd,

nr 115, av herr *Wiklund m. fl.*, angående anslag till Nationalföreningen mot tobak,

nr 116, av herr *Johansson* i Södertälje *m. fl.*, om en översiktlig regional planering för mälarområdet,

nr 117, av herr *Mossberg m. fl.*, om en mellanriksväg Dalarna—norra Värmland—Oslo,

nr 118, av herr *Petersson m. fl.*, om anskaffande av en ny statsisbrytare,

nr 119, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, angående företagareföreningarnas utlåning till industri- och hantverksföretag,

nr 120, av herr *Hamrin* i Jönköping, om statsbidrag till estniska kommitténs ungdomsverksamhet,

nr 121, av herr *Keijer m. fl.*, om inrättande av en lånecentral för biblioteken i mellersta Sverige,

nr 122, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*, om undantag från allmän varuskatt för begravningsutensilier,

nr 123, av herr *Jonasson m. fl.*, angående avskrivningsunderlaget för skogsbilvägar,

nr 124, av herr *Nordgren m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för avsättning till reparation av hyresfastighet,

nr 125, av fru *Thunvall m. fl.*, om angivande å motion av motionärs parti-tillhörighet,

nr 126, av herrar *Björk* i Göteborg och *Martinsson*, om lagstiftning mot hemlig övervakning och avlyssning,

nr 127, av herr *Martinsson*, angående viss ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,

nr 128, av fru *Ekroth m. fl.*, angående inkomstprövningen vid kommunalt bostadstillägg,

nr 129, av herr *Elmstedt m. fl.*, om studiesocialt stöd till korrespondensstudier,

nr 130, av herrar *Gomér* och *Johansson* i Skärstad, om legitimering för fotvårdsspecialister, m. m.,

nr 131, av herr *Petersson m. fl.*, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för övernattningskostnader vid behandling å sjukhus,

nr 132, av herr *Westberg m. fl.*, angående den enskildes kostnader för läkemedel,

nr 133, av herr *Wiklund m. fl.*, om effektivisering av nykterhetsvården,

nr 134, av herr *Johansson* i Växjö m. fl., angående viss införsel av och handel med fridlysta djur,

nr 135, av herr *Larsson* i Norderön, angående vissa preskriptionsbestämmelser i vattenlagen,

nr 136, av herr *Ekström* i Iggesund m. fl., angående naturvårdens administration,

nr 137, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl., angående stödet åt hästaveln,

nr 138, av herr *Jonasson m. fl.*, om statsbidrag till skogsskolan i Gammelkroppa,

nr 139, av herr *Nyström m. fl.*, angående vatten- och luftvårdens organisation,

nr 140, av herr *Persson* i Heden m. fl., om statsbidrag till hushållningssällskapen för klövvård och hovvård,

nr 141, av herr *Andersson* i Örebro m. fl., om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn,

nr 142, av herr *Gustafsson* i Borås och fröken *Elmén*, angående familjevård av asocial och kriminell ungdom,

nr 143, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Elmstedt*, om ökad social informationsverksamhet, m. m.,

nr 144, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl., angående utformningen av en allmän hälsokontroll,

nr 145, av herr *Jansson m. fl.*, angående ungdomens bostadsfråga,

nr 146, av herrar *Nihlfors* och *Löfgren*, om kontroll av äldre bilförarens synförmåga,

nr 147, av herr *Ohlin m. fl.*, angående de ensamstående problem, samt

nr 148, av herr *Wiklund m. fl.*, om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga.

Dessa motioner bordlades.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 24/1—12/2 1966 för fullgörande av offentligt uppdrag utomlands.

Stockholm den 20 januari 1966

Ingemund Bengtsson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 4

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

herr *Hedin*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder mot barnmisshandel,

herr *Nordgren*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående rätt för i USA frånskilda svenskar att ingå nytt äktenskap i Sverige,

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående vissa flygsäkerhetsåtgärder,

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående undanflykt från betalning av böter för falskdeklaration,

herr *Lindström*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet an-

gående handläggningen av besvärärenden avseende statligt bostadsstöd åt innehavare av jordbruksfastighet,

herr *Gustavsson* i Alvesta, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående föreslagna tågindragningar inom Kronobergs län, och

herr *Petersson*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ändring av skyddsområdesbestämmelserna.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.22.

In fidem

Sune K. Johansson
